

NÚM.37
ANY 2021

Cap a la celebració dels 45 anys de fundació de l'Institut d'Estudis Penedesencs

Àngel Guimerà, un autor de referència (1877-1879)
Neus Oliveras Samitier

1921: Una Festa major de dol, ara fa 100 anys
Eloi Miralles Figueras

La Festa Major de Vilafranca vista per Josep Maideu
Joan Cuscó Clarasó

La Creu dels Divuit. La Pobla de Claramunt.
Record d'uns fets luctuosos
Gener Aymamí

Una entitat oblidada. La Mutual de Dependents d'Esriptori de Vilafranca
Joan Solé Bordes

El Llibre de Coch compleix 500 anys
Jesús Velacoracho

Els Alcover de Vilafranca
Daniel Sancho París

Dos articles del 1937 de Jaume Valero Ribas
Joan Solé Bordes

L'abocador de brosses del Garraf i les seves possibles conseqüències bioespeleològiques
(Segona edició, 2021)
Josép Antoni Herrera Sancho

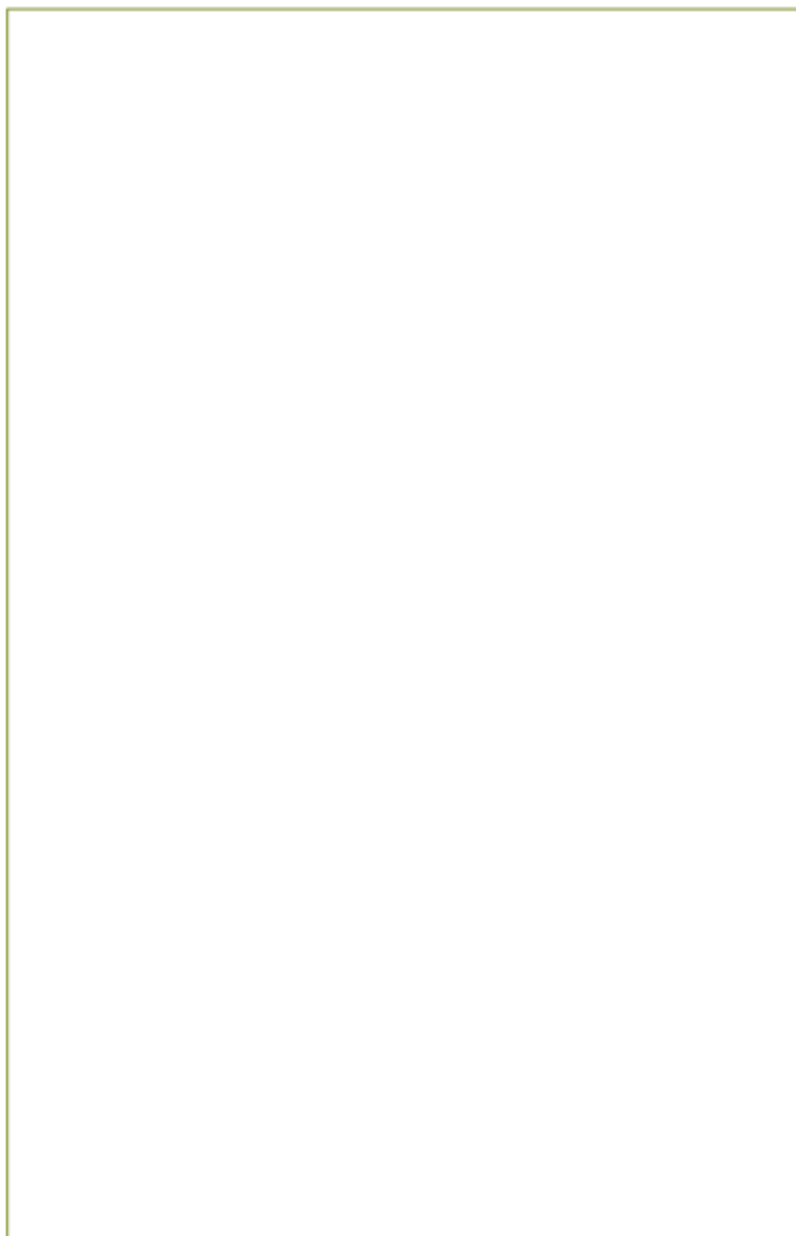
Inventari de toponímia penedesenca

1977—2022
45è Aniversari de la fundació de
l'Institut d'Estudis Penedesencs

DEL PENEDÈS

DEL PENEDÈS

Núm.37

ANY 2021

Del Penedès,
és una revista anual d'humanitats, ciències socials i ciències naturals de l'àmbit territorial de l'actual Vegueria Penedès i del Penedès històric,
s'edita des de l'any 2002 és successora de la revista *Gran Penedès* (1986 - 2002) i aquesta ho era de la revista *Olerdulae* en el seu període inicial del 1976 al 1986, editada amb la voluntat d'arribar a la població del territori i a la comunitat científica interessada

Núm. 37 – Any 2021

Edita: Institut d'Estudis Penedesencs . c. Ferrers, 54 Vilafranca del Penedès.
Adreça electrònica: secretaria@iepenedesencs.org. www.iepenedesencs.cat
Entitat fundada el 1977

Membre de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. (CCEPC), del Cens d'entitats de foment de la parla catalana i de l'Institut Ramon Muntaner. (IRMU). Entitat registrada a la Direcció General de Dret i Entitats Jurídiques de la Generalitat de Catalunya, capítol d'Associacions, secció 1ª, número 3.360. Declarada d'interès cultural Generalitat de Catalunya 12 de novembre de 1997 i

Declarada d'Utilitat Pública (2012)

Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (2014)

CIF G-08885311

Director:

Joan Solé Bordes Llicenciat en Filologia Romànica i Catalana (IEP)
Afiliat a Vinseum

Consell de redacció:

Dolors Garcia Martinez. Graduada en Dret. Tècnic en RRPP. (IEP)
Membre de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya (ANUE)
Xavier Esteve i Gràcia. Llicenciat en Història. (IEP)

Consell assessor:

Ramon Arnabat i Mata (Universitat Rovira i Virgili)
Josep Antoni Herrera Sancho. Doctor Enginyer Ambiental
Llicenciat en Ciències Biològiques
Vicepresident i coordinador del Grup del Paisatge de l'IEP
Ramon Marrugat i Cuyàs. Doctor en Filologia Catalana
Cap de la Secció del Parlar Penedesenc de l'IEP
Núria Molist i Capella. Llicenciada en Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia
Cap de la Secció d'Arqueologia de l'IEP
Josep Anton Calvet Butí. Llicenciat en Història
Cap de la Secció d'Història de l'IEP
Correcció lingüística: Joan Solé Bordes (IEP)

Revista editada amb el suport de:

Consell Comarcal Alt Penedès. Consell Comarcal Baix Penedès. Consell Comarcal Garraf. Aj. de Vilafranca del Penedès. Aj. de Vilanova i la Geltrú. Aj. del Vendrell. Aj. de Calafell. Aj. de Santa Margarida i els Monjos. Aj. d'Avinyonet. Aj. de Les Cabanyes. Aj. de Castellet i la Gornal. Aj. Castellví de la Marca. Aj. de Font-rubí. Aj. de la Granada. Aj. de Mediona. Aj. de Pacs del Penedès. Aj. del Pla del Penedès. Aj. de Puigdàlber. Aj. de Sant Quintí de Mediona. Aj. d'Albinyana. Aj. de Banyeres del Penedès. Aj. de Bellvei. Aj. de Bonastre. Aj. de Llorenç del Penedès. Aj. de Santa Oliva.

Impressió: Imprès Ràpid, S.L. (Vilafranca del Penedès)
ISSN: 1698/3122

ÍNDIX

NÚM. 37– ANY 2021

Pàgina

Portalada: Projectar identitat, valorar patrimoni	3
Notícies IEP	6
Col·laboracions:	
Àngel Guimerà, un autor de referència (1877-1879) <i>Neus Oliveras Samitier</i>	7
Els Alcover de Vilafranca del Penedès: De pagesos a ferrers i de ferrers a propietaris, als segles moderns i contemporanis <i>Dr. Daniel Sancho París</i>	20
El <i>Llibre de Coch</i> compleix cinc-cents anys <i>Jesús Velacoracho</i>	49
1921: Una Festa Major de dol, ara fa 100 anys <i>Eloi Miralles Figueres</i>	54
La creu dels divuit. La Pobla de Claramunt. Record d'uns fets luctuosos <i>Gener Aymami Domingo</i>	60
La Festa Major de Vilafranca vista per Josep Maideu <i>Joan Cuscó Clarasó</i>	72
L'abocador de brosses de Garraf i les seves possibles conseqüències bioes-peleològiques <i>Dr. Josep Antoni Herrera Sancho</i>	90
Una entitat oblidada. La Mutual de Dependents d'Esriptori de Vilafranca <i>Joan Solé Bordes</i>	173
Dos articles del 1937 <i>Jaume Valero Ribas</i>	186
Seccions:	
Inventari de toponímia penedesenca <i>Grup d'Estudis Toponímics</i>	199
Llibres	201
Fons bibliogràfic	219
Llibres editats per l'IEP l'any 2020	226
Instruccions per als autors	228

Portalada

Projectar identitat, valorar patrimoni

Les notícies ens arriben entre el desgavell general de tot plegat, tantes coses que semblen provisionals i esperen que es pugui solucionar la problemàtica sanitària que ens afecta. El passat mes d'abril vam sentir parlar d'un possible confinament per vegueries, Barcelona no pot parlar de comarca i torna amb el tema de la zona metropolitana, altres informacions parlen de la "segona corona" o "arc metropolità", un àmbit que inclouria la meitat de la nostra Vegueria del Penedès, en concret Vilanova i Vilafranca i que alguns han anomenat ja el pati del darrere, la cambra dels mals endreços que en dèiem abans.

Ara toca una cosa, demà una altra, qui sap on queda la Vegueria del Penedès i ja parlem de noves estructures. Talment com la paradoxa d'Aquil·les i la tortuga on l'heroi no aconsegueix mai superar l'animal en una suposada cursa, aquest és un establiment de restauració on encara no ens han portat la sopa i ja hi ha qui demana el rostit o les postres. Com afirma Lluís Calvo¹ la sobirania de la immediatesa ens fa perdre el passat i la imposició d'una informació excessiva no ens permet assimilar-la, de manera que potser estem perdent el llegat de la història, quedem desconnectats del que ens ha precedit, el nostre sentit històric queda reduït al present més efímer i deixem de tenir una noció clara dels fets i dels lligams socials de la nostra procedència, és a dir de la nostra tradició. Ens movem cada cop més per imatges de marca efímeres, entre les que potser hi podríem incloure alguna de les darreres campanyes publicitàries genèriques dels vins de la D.O. Penedès.

Entre tot aquest desgavell l'Institut d'Estudis Penedesencs ha seguit desenvolupant bona part dels seus projectes i activitats, el mateix IEP que va veure la llum el 1977, gairebé ja en fa quaranta-cinc anys. Les activitats d'ara tenen

1 CALVO GUARDIOLA, Lluís. 2021. *Els llegats*. Arcadia. Barcelona.

potser poc a veure amb les d'aquells temps fundacionals, però l'esperit cal mantenir-lo idèntic al del primer dia: conèixer el Penedès per estudiar-lo en tots els seus aspectes i fer-ne divulgació. Potser sense aquella empenta que perdura des del 1977 ara seríem comarques absolutament diverses, sense identitat comuna i qui sap si més d'una no hauria quedat agregada a la zona metropolitana d'alguna capital... i de la vegueria qui sap si se n'hauria parlat mai. En qualsevol cas, l'IEP és una entitat de referència al Penedès en diversos projectes de valoració del patrimoni com el dedicat al patrimoni immaterial o el de la pedra seca.

Ja fa prop d'una dècada Pau Batlle ens recordava² que formar part d'una xarxa urbana rural no és el mateix que pertànyer a la perifèria urbana. Una regió agrícola no és una àrea necessàriament depenent d'una metròpoli o d'una gran ciutat propera. Qui sap si la viticultura penedesenca forma part de l'àrea metropolitana de Barcelona, així i tot hem de saber mantenir l'estructura econòmica i cultural pròpia que és la que Batlle diu que ens dona un grau molt elevat d'autonomia i que ens permet una societat cohesionada que projecta els valors del seu territori més enllà del sistema metropolità en allò que ell anomena mesòpolis. Aquestes han de tenir capacitat de poder auto-estructurar-se i projectar, no sols econòmicament diríem nosaltres, de forma efectiva una identitat i un patrimoni -material i immaterial- que possiblement és l'únic que ens pot salvar a curt termini dels ensurts de la colonització metropolitana. En el cas del nostre Penedès creiem que l'IEP, aquell mateix de Sant Martí Sarroca el 15 de maig de 1977, hi ha fet i encara hi té molta feina a fer.

2_BATLLE, Pau. 2013. "La Mesòpoli de l'àrea agrària penedesenca". Coses, estris, eines i andròmines. 24 d'abril.

Disponible en <https://paubatlle.blogspot.com/2013/04/la-mesopoli-de-larea-agraria-penedesenca.html> [10 desembre 2021].

Fe d'errates

Al n. 36 corresponent a l'any 2020, en concret el treball de Pere Ferrando Romeu "El mot "cassola": una aportació penedesenca al vocabulari castellà", a la pàgina 88 el darrer paràgraf ha de començar: La segona pertany a l'any 1943 i la trobem en un peu de foto i dins el text que l'acompanya, tot plegat publicat en una edició de la casa Salvat de Barcelona titulada "Enciclopedia de iniciación cultural" editada en vint-i-un volums a partir de 1943. Els peus de foto de la pàgina 89 van quedar invertits: el de dalt és Francesc Ballester Castelló (Valls, 1865 – 1950) AMV i el de de baix Francesc Blasi Vallespinosa (Valls, 1875 – Barcelona, 1949) AMV

Notícies IEP

Cap a la celebració dels 45 Anys de la fundació de l'IEP

Aquest proper 2022 l'IEP complirà 45 anys, un camí que ha recorregut fent front al reptes que van anar sorgint i al bateig d'una societat canviant que poc té avui a veure amb aquella que li va veure néixer.

L'IEP avui, és una institució reconeguda per la seva trajectòria i per les seves aportacions culturals. Tanmateix, com la majoria d'entitats culturals sorgides des de la societat civil, pateix de la manca de renovació generacional, aspecte amenaçant per la pervivència de les entitats, centres i associacions culturals lligades a la investigació, la preservació i la difusió del patrimoni cultural material, immaterial, documental o natural.

Fer una veritable anàlisi de l'IEP, el seu present i el seu futur serà doncs un dels principals projectes del 2022, per aquesta raó les XXX Jornades d'Estudis Penedesencs seran veritablement les XXX Jornades de l'Institut d'Estudis Penedesencs; així doncs les persones associades seran convocades a diversos actes que inclouran col·loqui obert per anar definint el futur immediat i els compromisos de col·laboració per part dels mateixos socis i sòcies, perquè sense aquesta col·laboració res serà possible.

El motor de l'entitat sempre han estat els seus associats i sense la seva participació activa serà impossible poder continuar amb una tasca que, sens dubte, ha deixat fins ara un llegat valuós tant culturalment com social.

Col·laboracions

ÀNGEL GUIMERÀ, UN AUTOR DE REFERÈNCIA (1877-1879)

Neus Oliveras Samitier

Llicenciada en filologia anglesa i catalana. Estudiosa d'Àngel Guimerà. Estudis de recerca de literatura d'autors locals com Ramon Ramon i Vidales i Joan Ramon i Soler.

RESUM

Guimerà és un autor conegut essencialment pel seu teatre, com *Mar i cel* o *Terra baixa*, però es desconeixen aspectes importants en la seva vida literària. L'article repassa com Guimerà és ja un autor de referència abans del reconeixement teatral. Per un costat, és constant la seva participació en actes i vetllades literàries en l'interval dels dos anys (1877-1879). I per un altre, pel que fa a la poesia, s'aporten poemes que són totalment desconeguts i que mostren el seu potencial artístic en registres ben diferents que van des de "Pas a l'obrer" a "Cant del diable".

ABSTRACT

Guimerà is an author basically well-known by his plays, such as *Der Himmel und das Meer* or *Marta of the Lowlands*, however we are not acquainted with important aspects of his literary life. The article focuses on the fact that he was a reference author before being regarded as a well-known catalan playwright. On the one hand, he takes part in different literary events during the period (1877-1879) and, on the other hand, his poems, hardly ever known, are an approach to his creative art with different linguistic styles ranging from "Pas a l'obrer" to "Cant del diable".

Aquest article pretén mostrar que Àngel Guimerà és una presència constant als mitjans i vetllades literàries en un període concret de dos anys, abans de la seva gran projecció teatral. Poeta, dramaturg, periodista i polític són les facetes més conegudes d'Àngel Guimerà, tanmateix no en sabem gaire del seu tràfec literari en el dia a dia, en el llindar d'escriure la seva primera tragèdia, *Gala Plàcidia*.

Després de 1877, any en què és proclamat Mestre en Gai Saber pels tres premis aconseguits (la Flor Natural, la Violeta i l'Englantina), l'obra de Guimerà s'encaminarà essencialment cap al gènere teatral, però no deixarà en cap moment d'escriure poesia.

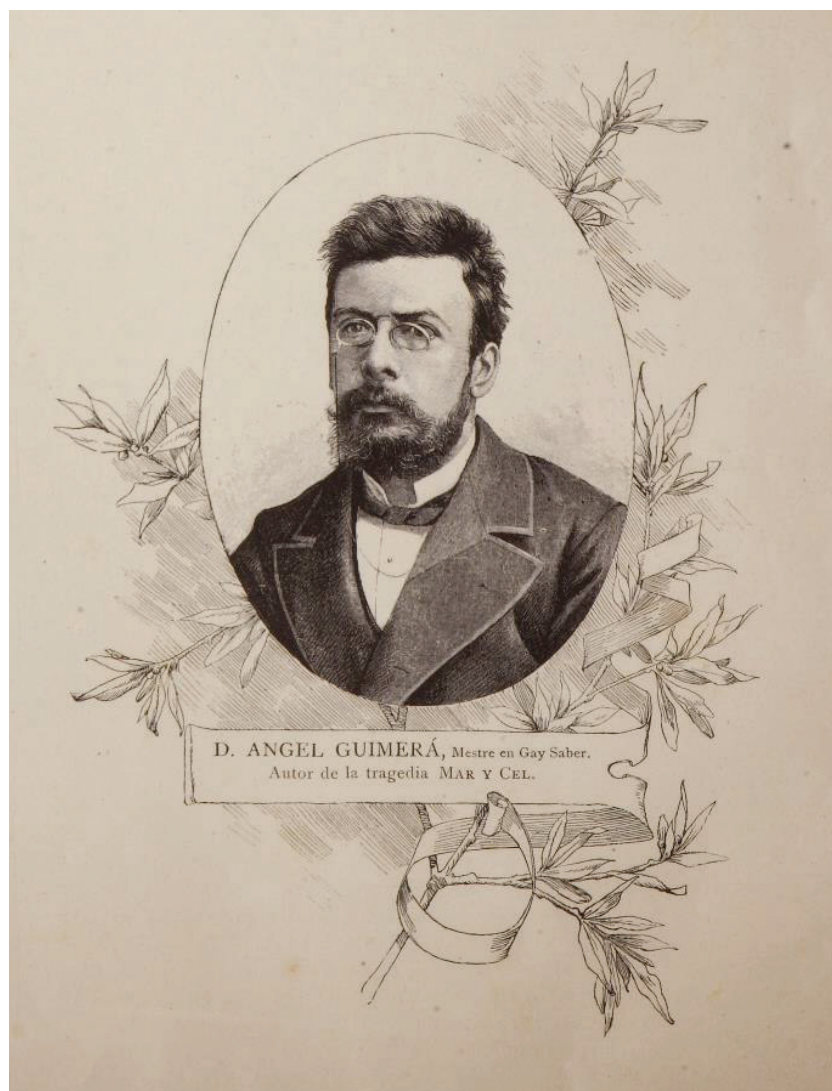

Foto 1. Retrat d'Àngel Guimerà. Portada de *La Il·lustració Catalana*, núm. 184, 15 de març de 1888.

Fent una breu contextualització, l'autor es troba plenament situat a Barcelona des del 1872 i viu amb els seus pares al carrer Jerusalem. Un any després, és secretari de redacció de la revista *La Renaixensa*, dirigida per Pere Aldavert. I l'any 1874, n'esdevé el director. Pel que fa a l'entitat La Jove Catalunya, de la qual havia format part, l'any 1875 deixa d'existir.

El premi aconseguit als Jocs Florals esdevé un prestigi indiscutible i Guimerà manté un lligam important amb aquesta institució. Així l'any 1878, n'esdevé secretari: (el president va ser Adolf Blanc i Cortada):

Els treballs deuran enviar-se en plec tancat com de costum, en casa lo senyor Secretari, D. Àngel Guimerà, carrer Jerusalem, núm. 32, pis tercer, primera porta, fins la mig diada del primer diumenge d'abril vinent.¹

I encara l'any 1879, n'és també mantenidor (el president va ser Gonzalo Serrallera).²

Pel que fa a vetllades literàries, la presència de Guimerà hi és constant. No solament es troba en entitats més acadèmiques, sinó també és sempre un dels poetes elegits en les sessions de lectura: a societats més populars com La Aureneta, al barri de la Barceloneta, o a Progrés Literari (societat composta de joves literaris per lo renaixement patri), al carrer del Bou de Sant Pere a Barcelona.

Una altra de les entitats amb què està vinculat és l'Associació Catalana d'Excursions Científiques. Fundada el 1876, el seu objectiu era conèixer el territori català a partir de sortides de camp amb una finalitat de recerca arquitectònica o arqueològica. És així que promouen una vetllada literària en honor a Víctor Balaguer i entre els autors hi figura Guimerà.

L'Associació d'Excursions Científiques obsequià lo dimecres al vespre a D. Víctor Balaguer amb una vetllada literària que es donà en son local del carrer Paradís [...] l'Associació regalà

¹ *En Banyeta*, 10-1-1878, p. 3.

² Ho serà també el 1888 i 1908; l'any 1920, fa el discurs al Palau de Belles Arts amb la presència del mariscal Joffre.

a l'obsequiat les obres que té en publicació, com són *L'Àlbum pintoresc i monumental de Catalunya* i *L'Àlbum de vistes de Poblet*.³

Possiblement una de les festes literàries més importants va ser la que va tenir lloc a Vallfogona de Riucorb, el 2 de setembre de 1879, en honor al poeta Vicent García, més conegut per rector de Vallfogona.

Aquests actes van ser per commemorar els tres-cents anys del seu naixement. Guimerà escriu una lloa expressament per a l'ocasió:

Lo dijous al vespre tinguérem ocasió de sentir la lloa, que per representar-se en les pròximes festes de Vallfogona de Riucorb ha escrit lo director de *La Renaixensa* D. Àngel Guimerà. Enmig de la robusta e intencionada versificació que té tan acreditat a dit poeta, destaquen pensaments brillantíssims e imatges completament noves. Mirarem de poguer publicar algun tros a fi de fer-la saborejar a nostres lectors.⁴

Un altre dels actes musicals rellevants va ser arran del concert que va oferir l'arpista Esmeralda Cervantes [Clotilde Cerdà], amb motiu d'emprendre un viatge cap a Egipte i terres asiàtiques. Aquest acte va tenir lloc al Teatre Principal de Barcelona, el 26 de setembre de 1879. A part de l'actuació de l'artista, n'hi va haver d'altres com la de la coral Euterpe i les recitacions dels actors Carlota de Mena i Hermenegild Goula amb textos de Víctor Balaguer. La revista *La Renaixensa* fa una síntesi de l'acte:

Esmeralda Cervantes entusiasma al públic que cobrí l'escena de rams i corones de flors obligant-la amb la insistència de sos aplaudiments a tocar altres composicions que no eren al programa.⁵

³ *La Il·lustració Catalana*, núm. 20, 23-5-1879, pp. 1-2.

⁴ *Diari Català*, núm. 94, 30-8-1879, p. 2.

⁵ *La Renaixensa*, any 9, núm. 6, 30-9-1879, p. 301.

Pel que fa a la part poètica, es llegiren poesies creades expressament per a l'ocasió. Així "El so de l'arpa" de Francesc Ubach i Vinyeta, "A Esmeralda Cervantes", de Damàs Calvet i "Lo que diu l'arpa a Esmeralda Cervantes" d'Àngel Guimerà.

El poema de Guimerà és de gran sensualitat. Utilitza la primera persona amb la personificació de l'arpa:

Quan a la nit reposes sobre els coixins dormida,
dret, en la fosca estància jo vetllo per la vida
com obedient esclava d'engelosit senyor:
i si la lluna em banya de sa blancor intensa
l'ala d'un àngel semblo que per mirar-t' avença
lo cos en la foscó.

Aquest poema, a part de publicar-se a *La Renaixensa*, també va sortir a la revista vendrellenca *El Arco de Barà*, núm. 6, 22-11-1885.

En un context més local, al Vendrell, l'any 1878, es va inaugurar l'entitat El Centro. Per aquest motiu, es va fer un concert i lectures; entre els diferents autors hi havia Guimerà. Tanmateix la lectura no va deixar de ser polèmica perquè el poema triat va ser "Lo cant del diable", el qual té un començament amb gran contundència:

No envejo al Senyor l'infinít que l'envolta:
també mon imperi és etern.
Lo cel que té als peus de ma casa és la volta;
més llum que no el sol té l'infern.

Los sigles són rocs amb què vol soterrar-me:
sa ma no m'encerta ni un cop:
los rocs fan un munt; sobre d'ells al alçar-me
superb me n'hi ric més a prop⁶

⁶ Es va publicar a *Poesias de Angel Guimerà, 1870-1887*, amb pròleg de Josep Yxart, (Barcelona, 1887), pp. 94-96.

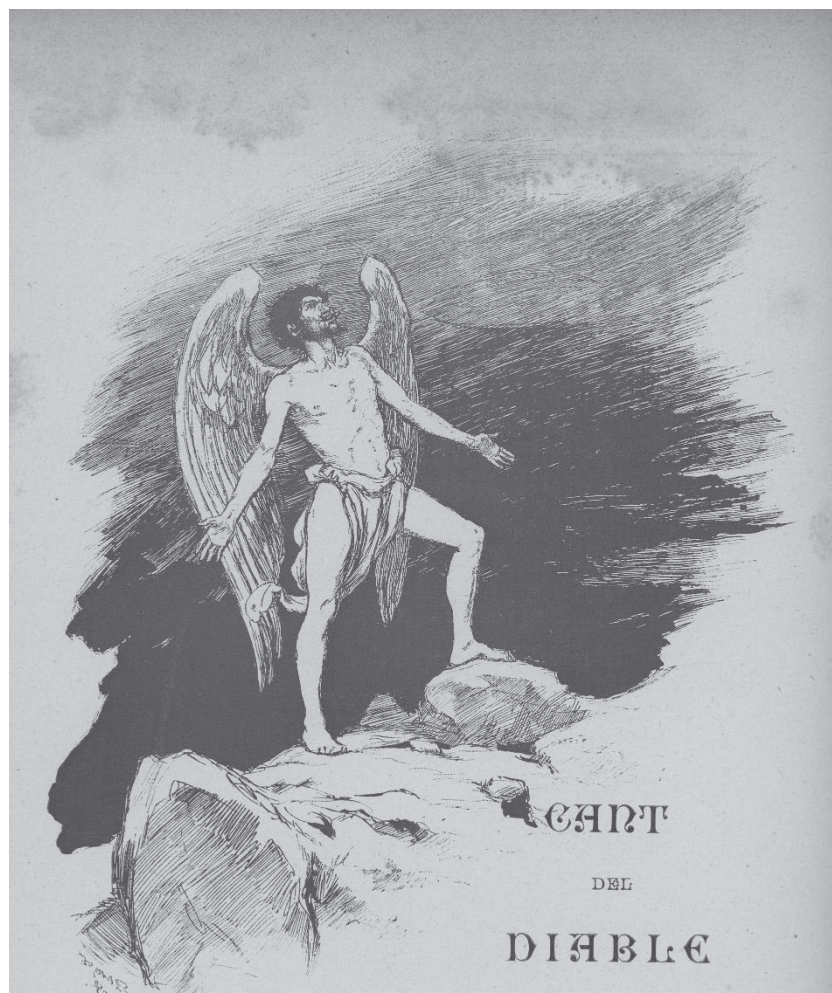

Foto 2. Il·lustració de J. Ll. Pellicer a *Poesias de Àngel Guimerà, 1870-1887* (1887)

Com que Àngel Guimerà es trobava a Barcelona, Jaume Ramon i Vidal li fa una defensa aferrissada del poema, així que en una carta comenta “el disgustillo”(Duran 2016, p. 249):

No obstant, me conceptuo en lo dever de posar-te al corrent d’un disgustillo que a conseqüència de la composició “Lo Cant del Diable”, que entre parèntesi agradà moltíssim,

perquè fora fàcil que arribés a ta notícia [...] lo referit “Cant del Diable” no podia ésser llegit per immoral, dient que estranyaven molt de tu, que enviasses coses tan grosseres, i que això era burlar-se de la societat. Com pots comprendre, me vaig cremar molt puig que jo no els hi havia entregat les composicions perquè les jutgessen, perquè tu estaves per damunt de tota censura i era fer-te una ofensa gran la tal censura quan invitat contribuïes, i també com a soci *honorari*. Dient-los resoludament que si no es llegia el “Cant del Diable” no se’n llegiria cap de teva ni de meva tampoc. [...] Me resta dir que dita composició la llegí lo Quimet Magre [Joaquim Bassa i Nin] magníficament i produint molt d’efecte, segons m’escrivi mon germà [Ramon Ramon i Vidales], i “L’Escala de la Pamera” la llegí molt bé igualment lo teu cosí Manuel Romeu.⁷

Pel que fa a la poesia, després dels Jocs Florals del 1877, obté un premi a Reus al Certamen Científic Literari, l’any 1878, amb el poema “La Mort de David”, majestuós en la forma i amb un tema bíblic de fons. Es va publicar a *La Renaixensa*, el 15 de maig de 1879. Paral·lelament a tota aquesta activitat, és un dels col·laboradors literaris del *Diari Català*. Així, trobem els poemes següents:

LO BALL DE LA VIDA

Xiulant-li al vent la flonja cabellera;
humit lo llavi tremolant desclòs;
nua de ventre i pits; lo cap enrera;
velats los ulls; glatint-li en sa fal·lera
tots los muscles del cos;

⁷ Carta de Jaume Ramon a Àngel Guimerà, escrita des de Sarra, 19-8-1878.

Segles i segles va dansant la Vida
damunt de l'ampla terra on fou son bres
al cansanci del pler jamai rendida,
folla d'amor pel sol que l'ha enardida
amb l'esclaf de son bes.

I el Pol, amb sa mortalla arplegada
sobre els genolls, i estreta contra el pit,
espera que la Vida hagi finada
per deixar-la en son llenç amortallada,
i jaure al mateix llit.⁸

Si bé a la seva obra poètica destaquen els poemes dedicats al camp i a la vinya, és molt significatiu el registre del poema "Lo Cant del dissabte" que té com a protagonista l'obrer. Guimerà també va fer una temptativa en el teatre del mon obrer amb *Al mon blau*.⁹

LO CANT DEL DISSABTE

¡Avant! Cantem avui encara:
llarg lo camí ha de ser.
La llibertat és nostra mare.
¡Glòria al treball! ¡Pas a l'obrer!

Si les colles de gentades
amb què em topo en lo camí
van passant atrafegades
sens escoltar lo meu dir;
això pla, res se me'n dona:

⁸ *Diari Català*, núm. 155, 30-9-1879, p. 3.

⁹ L'obra no porta data. El setmanari *Lo Vendrellense* (21-8-1898) treu la nota: "Nuestro apreciable amigo don Angel Guimerà ha escrito dos nuevas obras dramáticas para ser estrenadas en Barcelona durante la próxima temporada teatral de invierno. Dichas obras titúlanse respectivamente *Lo mon blau* y *L'ánima de la terra*".

jo canto perquè la dona
de lluny me senti venir.

Cada jorn com les abelles
lo buc deixem del vapor;
i al tornar-hi fem com elles
treballant de bo i mellor;
I és que nou coratge ens dona,
lo nèctar que ens abandona
besant-nos lo fill del cor.

Sobre el pit la setmanada
que em sembla el cor fa dringar;
amb la blusa apedaçada,
mig vençut pel treballar,
noble orgull mon front oreja:
a tanta gent que em volteja
jo res els tinc que envejar

¡Avant! Cantem ...

Que passi una carretel·la
sobre el carrer estremeit;
que faci girar una tela
tots los ulls amb lo cruixit ...
¡Cap d'ells sabrà lo que es gosa
després de feina anguniosa
amb lo descans de la nit!

¿Què hi fa que encara avui dia
tothom no ensalci a l'obrer?
ell per això fa sa via
lo cap alt i el cor sencer;

i entant que son braç treballa
sa intel·ligència batalla
amb los desigs del saber.
Fill d'aquest sigle que brega
per fer dels hòmens germans,
tanca els ulls i an ell s'entrega
sens l'odi i l'ira d'abans;
i amb desig d'estrènyer els llaços
amorós eixampla els braços
a qui li allarga les mans.

¡Avant! Cantem ...

Avui ja l'edat comença
en què el treball és honor;
ja el treball sia amb la pensa,
ja amb lo braç o ja amb lo cor:
edat que a uns homes corona,
i l'escup i l'abandona
al que sols naix ... viu ... i mor.

Tu que en cerca de ventures
escampes l'or a desdir,
ves si amb tot l'or te procures
la ditxa que sento en mi:
viure en pau amb la consciència [sic]
morir deixant per herència
a mos fills lo porvenir

.....

Mes ja al lluny guardo ma casa:
ja soc en lo meu carrer:
de ditxa mon cor s'abrassa,
¡fes-te enllà, mon mentider!...

que ja els fillets m'anomenen ...
i em besen i m'encadenen
sobre el pit de ma muller!

¡Avant!...¹⁰

L'1 de gener de 1879, mor el pare d'Àngel Guimerà. I és també en aquest any que produirà la seva primera tragèdia *Gala Placídia*.

Així el gener de 1879, la revista *La Renaixensa*, ara amb el nom de *Lo Renaixement*, anuncia que "D. Àngel Guimerà té escrita una tragèdia catalana en tres actes amb lo títol de *Gala Placídia*".¹¹

Efectivament, la tragèdia es va estrenar primer amb la col·laboració/actuació dels amics al Teatre Principal el 28 d'abril de 1879 i amb l'actriu professional Carlota de Mena. Més tard, el 8 de maig es va representar per actors professionals al teatre Novetats per la Companyia d'Antoni Tutau i també amb Carlota de Mena de protagonista.

La tragèdia representava tal com puntualitzava el *Diari Català* el lligam entre poesia i teatre i augurava un futur brillant per a les arts escèniques catalanes. Resumia d'aquesta manera:

Perfecció en les estrofes, novetat en les imatges, riquesa de pensaments, harmonia en la versificació, totes aquestes qualitats inherents a aquest poeta i temps ha que l'han col·locat en la primera fila dels nostres literats. Aquestes mateixes qualitats, doncs, resplendeixen en la *Gala Placídia* en tan alt grau que l'espectador no es recorda del drama, per escoltar i aplaudir al poeta. Amb això no volem significar que la tragèdia estiga buida de situacions; no, ne té i moltes i d'aquí preveiem los triunfos que més endavant alcançarà l'autor en obres escèniques.¹²

¹⁰ *Diari Català*, núm. 190, 4-12-1879, pp. 1-2.

¹¹ *Lo Renaixement*, núm. 1, gener 1879, p. 54.

¹² *Diari Català*, núm. 8, 11-5-1879, p. 3.

Si el crític literari Yxart valorava en Schiller el seu ideal de tragèdia, Guimerà era l'autor que més s'hi adeia. Amb la primera tragèdia Guimerà, doncs, no triava l'exaltació d'un passat gloriós, ni dels seus monarques; divergia de les propostes de drama històric i tragèdia que hi havia al teatre català. (Bacardit 2009, p. 190). I a la nota a la tercera edició, l'autor parlava de la història tal com l'havien presa "Shakespeare, Schiller, Víctor Hugo i Ventura de la Vega". Així, la passió, el tret més característic dels personatges guimeranians, ja esclata en aquesta primera obra:

VERNULF:

Encegat de ràbia
vaig rebatre mon cap contra les pedres
d'aquesta estància solitària i muda.
Al sentir ton alè, l'amor que em crema
foll de despit en ira va tornar-se.
i amb les ungles al pit, com una fera
vaig sortir d'esta cambra a la ventura
vora les ones divagant sens esma.

Efectivament, tal com opinava la crítica del *Diari Català* que "preveia els triufos que alcançarà", després en vindran moltes altres obres: *Mar i cel, Maria Rosa, Terra baixa, La filla del mar...*

Per acabar, citant l'autor de Sant Jaume dels Domenys, Alfons Maseras, ressalta que sense Guimerà no hi hauria el teatre català amb majúscules: "Sense en Guimerà existiria, naturalment, un teatre en català, però no existiria encara el Teatre Català".

Bibliografia

Fonts primàries

Fons Guimerà. Biblioteca Nacional de Catalunya.

Hemeroteca Biblioteca Pública Terra Baixa. El Vendrell.

Hemeroteca ARCA.

Fonts secundàries

BACARDIT SANTAMARIA, Ramon. 2009. *Tragèdia i drama en l'obra d'Àngel Guimerà*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

DURAN TORT, Carola. 2006. *Pere Aldavert. Una vida al servei de l'ideal*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

DURAN TORT, Carola [cur.]. 2016. *Correspondència entre Àngel Guimerà i Jaume Ramon i Vidales, 1865-1898*. Lleida. Punctum.

GUIMERÀ, Àngel. 1975. *Obres completes*, vol. I. Barcelona. Selecta.

MIRACLE, Josep. 1958. *Guimerà*. Barcelona. Aedos.

ELS ALCOVER DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS: DE PAGESOS A FERRERS I DE FERRERS A PROPIETARIS, ALS SEGLES MODERNS I CONTEMPORANIS.

Daniel Sancho París

Doctor en Història (UB)

RESUM

Aquesta recerca explica el progrés social i patrimonial de la nissaga Alcover, de Vilafranca del Penedès, que passaren de ser pagesos a propietaris, passant per l'ofici de ferrer, amb un volum de propietats considerables a Vilafranca del Penedès i altres llocs, com a Santa Oliva.

El treball es divideix en dos parts. La primera, un estudi genealògic amb informació aconseguida gràcies als arxius eclesiàstics i notariais intentant reconstruir el millor possible la família Alcover. La segona part és l'estudi de la família, des de la vessant de la genealogia social: els oficis dels hereus, les estratègies d'herències i la transmissió de béns dels hereus i cabalers, l'edat d'accés al matrimoni, el creixement econòmic familiar i el fet religiós.

Paraules clau: història, genealogia, Vilafranca,

ABSTRACT

This research explains the social and patrimonial progress of the Alcover lineage, from Vilafranca del Penedès, which went from being farmers to owners, passing through the blacksmith trade, with a considerable volume of properties in Vilafranca del Penedès and other places, such as Santa Oliva.

The work is divided into two parts. The first, a genealogical study with information obtained thanks to the ecclesiastical and notarial archives trying to reconstruct the Alcover family as best as possible. The second part is the study of the family, from the point of view of social genealogy: the trades of the heirs, the strategies of inheritance and the transfer of property of the heirs and knights, the age of access to marriage, the family economic growth and the religious fact.

Keywords: history, genealogy, Vilafranca,

JUSTIFICACIÓ

Em van arribar l'interés per la família Alcover de Vilafranca del Penedès per haver estat un membre de la nissaga, Joan Pau Alcover, el propietari del molí d'en Rovira en temps què la família Ràfols, procedent de Santa Margarida i els Monjos, havien residit i treballat dit molí fariner.

Però, perquè la família Ràfols? Els Ràfols eren una nissaga de moliners establerts entre els termes parroquials de la Bleda, a Sant Martí Sarroca, i de Santa Margarida, a Santa Margarida i els Monjos aprofitant l'aigua del fiu Foix al llarg del seu recorregut. Desconeixent el motiu, els Ràfols es van traslladar al molí d'en Rovira, propietat dels Alcover, al terme municipal de Vilafranca del Penedès, al costat de la riera de l'Adoberia. Durant el poc temps que hi van viure, va néixer al molí Maria Ràfols Bruna, el 5 de novembre de 1781.

Maria Ràfols és una de les vilafranquines il·lustres. Comparteix podi amb Amàlia Soler de Tord i Gloria Lasso. Ràfols va ser monja i va participar activament durant la guerra del Francès dedicant-se a la vetlla dels més necessitats. Arran de la seva participació, va rebre la proclamació popular d'"Heroína de los Sitios de Zaragoza" i fou la fundadora de la Congregació de les Germanes de la Caritat de Santa Anna, les quals, el 1929 adquirien la casa nadiua de Maria Ràfols, que fou beatificada pel papa sant Joan Pau II el 1994 a la Ciutat del Vaticà.

Joan Pau Alcover fou el padrí de baptisme de Maria Ràfols.

La recerca de la nissaga Alcover s'ha realitzat seguint dues fonts: els llibres de registre sacramentals de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca i la documentació notarial. En el primer cas, els llibres es troben a l'Arxiu Eclesiàstic de Vilafranca del Penedès (AEVP) i la documentació notarial a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès (ACAP).

LA NISSAGA DELS ALCOVER

Jaume Alcover

El primer Alcover del qual tenim constància data de la segona meitat del segle XVII. Jaume Alcover, del qual només coneixem que va contraure matrimoni amb Maria –en aquell temps la dona perdia el seu cognom i es fa difícil esbrinar-ho. Del matrimoni entre Jaume Alcover i Maria nasqueren nou fills:

- Francisca Maria Elisabet Gertrudis Teresa Alcover (Vilafranca del Penedès, 18 de febrer de 1653-?).¹
- Maria Teresa Madrona Gertrudis Alcover (Vilafranca del Penedès, 10 de setembre de 1654-?).²
- Elisabet Josepa Gertrudis Alcover (Vilafranca del Penedès, 21 de setembre de 1659-?).³
- Ramon Pere Jaume Pau Alcover (Vilafranca del Penedès, 27 de febrer de 1661-?).⁴
- Caterina Lluïsa Elisabet Agnès Alcover (Vilafranca del Penedès, 28 de gener de 1664-?).⁵
- Magdalena Francisca Teresa Alcover (Vilafranca del Penedès, 26 de setembre de 1667-?).⁶

¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1649-1662, p. 52.

² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1649-1662, p. 74.

³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1649-1662, p. 129.

⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1662-1677, p. 4.

⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1662-1677, p. 27.

⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1662-1677, p. 65.

- Amador Pau Magí Josep Alcover (Vilafranca del Penedès, 12 de juliol de 1670-?).⁷ Va contraure matrimoni amb Maria Escofet el 2 de maig de 1696 a l'església parroquial de Santa Maria de Vilafranca.⁸ D'aquest matrimoni en nasqueren quatre fills.
- Josep Pau Magí Alcover (Vilafranca del Penedès, 19 de juny de 1673-?).⁹
- Pau Alcover.

D'aquest darrer desconexim la data de naixement però devia ser el primer fill ja que va ser designat l'hereu. La professió de Jaume Alcover apareix en la documentació com a pagès en els registres de baptisme dels seus fills i en els capítols matrimonials del seu fill Pau. Jaume Alcover va morir el 14 de setembre de 1684 a Vilafranca del Penedès.¹⁰

Pau Alcover, fill de Jaume i Maria

De Pau Alcover desconexim la data de naixement –que no hem aconseguit esbrinar mitjançant els llibres de registre parroquials ni tampoc amb el capítol matrimonial- però sabem que el 20 d'abril de 1698 va contraure matrimoni amb Maria Miró, filla d'Andreu Miró, de professió cantirer, i de Marquesa.¹¹

Pau Alcover i Maria Miró van tenir onze fills:

⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1662-1677, p. 97.

⁸ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1654-1699, p. 180.

⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1662-1677, p. 119.

¹⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1674-1696, p. 124.

¹¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1654-1699, p. 190.

- Amador Andreu Pau Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 20 d'abril de 1699 - Vilafranca del Penedès, 30 de juliol de 1700).¹²
- Maria Francisca Madrona Marquesa Rosa Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 3 de desembre de 1700 – ?).¹³
- Teresa Maria Paula Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 18 d'abril de 1702 - ?).¹⁴
- Pau Amador Fèlix Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 9 d'octubre de 1703 – Vilafranca del Penedès, 30 de març de 1754).¹⁵
- Jaume Joan Amador Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 6 de maig de 1705 – Vilafranca del Penedès, 18 de maig de 1705).¹⁶
- Jaume Joan Antoni Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 18 d'agost de 1706 – ?).¹⁷
- Amador Andreu Jaume Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 23 de març de 1708 - ?).¹⁸
- Jaume Josep Antoni Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 17 de març de 1711 - ?).¹⁹

¹² AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 41; Llibre de defuncions 1696-1710, p. 56.

¹³ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 59.

¹⁴ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 75.

¹⁵ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 92; Llibre de defuncions 1745-1763, p. 149.

¹⁶ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 112; Llibre de defuncions 1696-1710, p. 124.

¹⁷ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 124.

¹⁸ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 149.

¹⁹ AEPV. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1710-1724, p. 8.

- Eulàlia Madrona Jesusa Alcover Miró (Vilafranca del Penedès, 13 de febrer de 1712 - ?).²⁰

Pau Alcover va morir el 29 d'abril de 1745. Desitjà rebre sepultura en la capella de la Mare de Déu dels Dolors, propietat de la confraria del mateix nom. Malauradament, com que no havia estat mai enterrat ningú –i aquesta seria la primera vegada, es necessitava un permís especial de part del bisbe de Barcelona. El reverent doctor Pere Vives, prevere i vicari perpetu de Vilafranca, va decidir no autoritzar l'enterrament. Finalment, Pau Alcover va rebre cristiana sepultura en el vas de la Confraria de la Minerva de l'església parroquial de Santa Maria i, per si es rebia l'autorització “*se clavâ en lo Ataús un tros de Ferradura ab tres claus de ferrar, que es lo senyal ab que se coneixera*” per traslladar posteriorment el cos a la capella de la Mare dels Dolors.²¹

En alguns documents apareix la professió de Pau Alcover com a ferrer i negociant, i no pas pagès com ho era el seu pare. Per tant, es pot considerar que hi ha un creixement professional passant de dedicar-se al camp a tenir l'ofici de ferrer. A més, deduïm que el treball de negociant el realitzaria amb els productes del camp –cereals, vinyes i oliveres– que algú li treballaria de les seves pròpies terres.

Es dedueix que Pau Alcover tindria una situació econòmica important quan en el moment de l'enterrament del seu primer fill Amador (1699-1700), de tan sols 13 mesos van assistir deu capellans.²² L'hereu de Pau Alcover va ser Pau Alcover Miró.

²⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1710-1724, p. 36.

²¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1734-1745, p. 182.

²² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1696-1710, p. 56.

Pau Alcover Miró

Pau Alcover Miró va néixer el 9 d'octubre de 1703 a Vilafranca del Penedès.²³ Consultant la diversa documentació s'ha pogut establir que la seva professió era de ferrer i negociant, com el seu pare. Va contraure matrimoni en dues ocasions. La primera amb Caterina Rovirosa, de Calafell (Baix Penedès), a uns vint-i-cinc quilòmetres de Vilafranca, filla de Josep Rovirosa, pagès, i de Caterina. Els capítols matrimonials daten del 23 de febrer de 1727.²⁴

La història del matrimoni entre Pau Alcover Miró i Caterina Rovirosa Biscaí ha donat peu a un llibre publicat per Núria Raspall Rovirosa. Estudia la família Rovirosa de Calafell i les seves relacions amb la família Alcover que portaren a la celebració del matrimoni amb la intenció de reduir els deutes per part dels Rovirosa i dels Alcover d'incrementar el seu patrimoni. Aquest llibre ha estat publicat en posterioritat a la redacció d'aquest text.²⁵

Caterina Rovirosa Biscaí, que en el registre parroquial consta com a Maria Alcover, i el seu fill, que no va rebre cap nom i consta com albat, foren enterrats el 27 d'octubre de 1931. En el cas de l'enterrament de l'albat assistiren vint preveres. la causa de la mort de la mare consta com a mort natural, quan es coneix que la mort va ser de part.²⁶

Pau Alcover Miró va casar-se en segones núpcies amb Josepa Nin Vidal, del Vendrell, el 22 de desembre de 1731.²⁷ Josepa era filla de Lluís Nin,

²³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1696-1710, p. 92.

²⁴ ACAP. Fons Notarial. Notari Pere Soler. Capítols matrimonials 1722-1734, p. 29-34.

²⁵ RASPALL ROVIROSA, Núria. *Caterina Rovirosa Biscaí. Calafell, 1703 – Vilafranca del Penedès, 1731. Un passeig des dels inicis del Calafell*. Edicions Occitània. Barcelona, 2020.

²⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1724-1737, p. 93.

²⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes matrimonis 1700-1733, p. 274.

pagès, i de Mònica Vidal, tots dos de la vila del Vendrell. L'avi de la Josepa, Pau Vidal, era de Vilafranca.²⁸ L'enllaç matrimonial va ser realitzar per Jaume Alcover, frare trinitari, i membre de la família.

Del matrimoni entre Pau Alcover i Josepa Nin van néixer vuit fills:

- Jaume Joan Ignasi Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 17 de juny de 1733 - ?).²⁹
- Joan Alcover Nin (?, 1734 – Vilafranca del Penedès, 16 d'abril de 1797).³⁰
- Maria Paula Lluïsa Mònica Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 16 de febrer de 1735 – ?).³¹
- Marianna Josepa Eurosia Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 12 de maig de 1737 - ?).³²
- Tecla Josepa Maria Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 3 de juny de 1739 - ?).³³
- Marquesa Teresa Maria Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 2 de maig de 1742 - ?).³⁴
- Un albat Alcover Nin (Vilafranca del Penedès, 15 de maig de 1743).³⁵

²⁸ Arxiu Arxidiocesà de Tarragona. Fons Parroquial de Sant Salvador del Vendrell. Llibre de matrimonis 1653-1716, p. 105.

²⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1724-1733, p. 135.

³⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1788-1797, p. 232.

³¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1734-1747, p. 16.

³² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1734-1747, p. 52.

³³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1734-1747, p. 86.

³⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1734-1747, p. 135.

³⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1737-1745, p. 135.

- Josepa Alcover Nin (? – Vilafranca del Penedès, 13 de juny de 1746).³⁶

S'ha localitzat un inventari de les propietats de Pau Alcover Miró un cop difunt, ja que la seva segona esposa, Josepa Nin, volia contraure matrimoni una altra vegada. Josepa Nin es va casar en segones núpcies amb Josep Subirats i Mata de les Garrigues el 1755.³⁷ El nou matrimoni li comportaria deixar de ser usufructuària dels béns del seu difunt marit. A continuació veurem que conté aquest inventari.

La casa principal estava situada a fóra de les muralles de Vilafranca, davant de la casa comanda de Nostra Senyora de Montserrat i prop del convent dels pares trinitaris. La casa tenia una entrada, un estable, un celler, una botiga de ferrer, un menjador, una cuina petita, una botiga de gra, una altra cuina, un “quarto” del mig, el “quarto” del mirall i el “quarto” del difunt (és a dir, de Pau Alcover Miró). A més de la casa principal, també tenien altres béns immobles i terres que passem, tot seguit, a citar.

Terres:

- Una pallissa fóra de les muralles de Vilafranca i prop de les adoberies del carrer de Santa Magdalena.
- Una era prop del convent dels caputxins.

³⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1745-1763, p. 19.

³⁷ ACAP. Fons Notarial. Notari Joan Rovira. Capítols matrimonials 1743-1759, p. 297. Tenim coneixement de què Josepa Nin Vidal es va casar amb Josep Subirats i Mata de les Garrigues el 1755 i que una filla seva i de Pau Alcover Miró, Marianna Alcover Nin, es va casar Josep Subirats Amat. Mare i filla es casen amb pare i fill. Per més informació sobre la família Mata de Garrigues: VALLS JUNYENTS, Francesc. 1990. “Creixement agrari i diferenciació social pagesa a la comarca d’Anoia entre començaments del segle XVI i mitjans del XVII” a *Pedralbes, revista d’història moderna*, número 10. Universitat de Barcelona. Barcelona, p. 99-136.

- Una peça de terra de dos jornals de camp situada a la Pelegrina, tocant al camí de les Cabanyes.
- Una peça de terra de tres jornals de camp i vinyes situades a la muntanya de Sant Jaume.
- Una peça de terra de vinya d'un jornal situada al camí de les Cabanyes al camp d'en Mascaró.
- Una peça de terra de camp i d'oliveres en la partida del rec de la Font.
- Una peça de terra de set cantons situada a la part del lloc del Mall.
- Una peça de terra campa d'un jornal en la partida del lloc del Mall.
- Una peça de terra de vinya i oliveres de tres jornals a la font de Meliό.
- Una peça de terra de camp i vinya de dos jornals a la font de Meliό.
- Una terra d'un jornal situada ala partida del molí d'en Rovira, dita de les Quecas.
- Una peça de terra de camp de tres jornals i mig situada davant de la bassa del molí d'en Rovira, anomenat el camp de Santa Anna.
- Una peça de terra de camp d'un jornal situada a l'altra part de la riera del molí d'en Rovira.
- Una peça de terra de camp de tres jornals a la partida de Sant Julià.
- Una peça de terra de camp i vinya de tres jornals a la partida de Santa Maria dels Horts.

Cases:

- La casa del raval de la Font abans descrita.
- Una casa, amb un hort tancat, sínia i safareig, situada a la rambla, al costat de la caserna.
- Una casa i les seves terres a Santa Oliva (Baix Penedès).

I els següents censals:

- Un censal de Pau Solsona, pagès de Vilafranca, al 10 de novembre, de pensió de censal al 5%, 1 lliura i 27 sous.
- Un censal de Joan Escofet, pagès del Vendrell, de violari, al 7 de gener, de pensió de 21 lliures i 10 sous i pensió de 150 lliures i 10 sous.
- Un censal de Felip Bonell, de Santa Oliva, al 12 d'agost, de 70 lliures, una pensió de 3 lliures i 10 sous.
- Un censal dels hereus de Jaume Mayner, dit Jaume Miquel, de Santa Oliva, de 52 lliures i pensió del 5%, 2 lliures i 12 sous.
- Un censal de Bartomeu Febrer, pagès, de Vilafranca, de 160 lliures i pensió al 5%, 20 lliures, al 10 de desembre.
- Un censal de Gabriel Peiró, pagès de Cantallops, terme d'Avinyonet del Penedès, un violari de 50 lliures i pensió 7 lliures i 10 sous, al 26 d'agost.
- Un censal dels hereus de Francesc Curtolí, ferrer de l'Arboç, de preu 100 lliures al 3 %, 3 lliures, al 8 de març.

En el testament de Pau Alcover Miró es va designar hereu i marmessor al seu fill Joan Alcover Nin. Va deixar cinquanta misses de caritat a l'Església, a Maria Paula Alcover, la seva primera filla, la quantitat extraordinària de 10 lliures i a les dues filles que tenia pendent de casar, a Marianna i Teresa, 500 lliures de dot.³⁸ Pau Alcover va morir el 30 de març de 1754.³⁹

Joan Alcover Nin

El fill hereu de Pau Alcover i Josepa Nin va ser Joan Alcover Nin, nascut el 1734. Malauradament desconeixem la seva data de naixement doncs no hem trobat el seu registre baptismals ni en la documentació

³⁸ ACAP. Fons Notarial. Notari Josep Anton Soler. Testaments, capítols matrimonials i inventaris 1743-1782.

³⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1745-1763, p. 149.

de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca, Sant Salvador del Vendrell ni tampoc en la parròquia de Santa Maria del poble de Santa Oliva. Podria tractar-se del primer fill fruit del matrimoni del qual disposem la data de naixement però no la de defunció, Jaume Joan Ignasi, nascut el 1733, un any abans del què es coneix que va néixer Joan. Li dirien pel segon nom? O son dos germans diferents? No se sap. Per això, es considerarà com a dos germans diferents.

De professió ferrer i comerciant, va contraure matrimoni amb Paula Martí Pujador el 12 de juny de 1754.⁴⁰ Paula va néixer el 25 de novembre de 1735, filla de Joan Martí, sedasser, i de Maria Pujador.⁴¹ El matrimoni entre Joan Alcover i Paula Martí va ser oficiat per Josep Alcover, sacerdot i beneficiat de la Comunitat de Preveres de Santa Maria de Vilafranca. D'aquest matrimoni disposem dels capítols Matrimonials però el seu estat de conservació de bona part d'aquest volum impedeix donar lectura als documents.⁴²

Del matrimoni entre Joan Alcover Nin i Paula Martí Pujador van néixer nou fills:

- Paula Josepa Maria Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 5 de maig de 1755 – Vilafranca del Penedès, 22 de gener de 1758).⁴³
- Joan Pau Joan Martí Tomàs Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 22 de desembre de 1756 – Vilafranca del Penedès, 3 de juny de 1804).⁴⁴

⁴⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1734-1776, p. 333.

⁴¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1734-1747, p. 28.

⁴² ACAP. Fons Notarial. Notari Josep Anton Soler. Capítols matrimonials 1754-1761.

⁴³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1747-1757, p. 160; de defuncions 1745-1763, p. 203.

⁴⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1747-1757, p. 198; Llibre de defuncions 1797-1805, p. 311.

- Josepa Paula Maria Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 24 d'octubre de 1758 – Vilafranca del Penedès, 26 d'agost de 1760).⁴⁵
- Paula Marianna Maria Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 1 de gener de 1761 – Vilafranca del Penedès, 1 de febrer de 1762).⁴⁶
- Jaume Pau Anton Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 17 de juliol de 1762 – Vilafranca del Penedès, 27 de novembre de 1763).⁴⁷
- Josep Francisco Jocundo Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 4 d'agost de 1764 – ?, 27 de juny de 1859).⁴⁸
- Anton Jaume Pau Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 12 de gener de 1767 – Vilafranca del Penedès, 5 de novembre de 1770).⁴⁹
- Maria Paula Vicenta Francisca Alcover Martí (Vilafranca del Penedès, 29 de març de 1775 - ?).⁵⁰

Joan Alcover Nin va morir a l'edat de 63 anys, el 16 d'abril de 1797. Va ser enterrat al convent de la Santíssima Trinitat "*â toch de ma major, ab assistencia de tota la Rvta Comunitat y Escolans*".⁵¹

⁴⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1757-1766, p. 54; Llibre de defuncions 1745-1763, p. 235.

⁴⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1757-1766, p. 189; Llibre de defuncions 1745-1763, p. 241.

⁴⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1757-1766, p. 264; Llibre de defuncions 1763-1777, p. 15.

⁴⁸ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1757-1766, p. 373.

⁴⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1766-1778, p. 25; Llibre de defuncions 1763-1777, p. 127.

⁵⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1766-1778, p. 190.

⁵¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1788-1797, p. 232.

Joan Alcover va deixar escrit en el testament el nombre de misses que se li havien de dir, què deixava a cada fill i l'ordre d'herència. Va deixar escrit que el mateix dia o l'endemà de la seva mort es celebrés un aniversari als convents dels trinitaris, dels franciscans, dels caputxins i de les carmelites per 3 lliures i 3 sous. Igualment, també deixà mil misses baixes o resades, per 7 sous i 6 lliures cadascuna, i nou-centes misses per fer en el mes següent amb el mateix import. Quant a les quantitats donades als seus fills:

- A Josep Alcover Martí, prevere, li encarrega cent-cinquanta misses a 10 sous cadascuna (són 1.500 lliures en misses), més 50 lliures de llegítima.
- A Paula Alcover Martí, dues calaixeres amb robes i 1.500 lliures de dot, que s'havien de pagar en dos cops: el primer, dia del casament i, el segon, un any després. A més, li donava 50 lliures de llegítima. El seu pare va deixar escrit que si es quedava soltera i no volia residir en la mateixa casa que l'hereu, hauria de rebre 10 sous cada dia fins el dia de la seva mort, més 100 lliures per a la seva disposició en un únic pagament.
- A Paula Martí, la seva esposa, la va fer usufructuària dels seus béns.
- Joan Pau Alcover Martí va ser designat hereu.

A més, va establir un ordre de prelació en cas de defunció d'algun membre de la família. Primer heretava Joan Pau Alcover, fill; després Paula Alcover, filla; en tercer lloc el seu fill Josep Alcover, que era prevere; i finalment, la seva germana Paula Alcover Nin.⁵²

Joan Pau Alcover Martí

El fill hereu de Joan Alcover Nin i de Paula Martí Pujador fou Joan Pau Alcover Martí, nascut el 22 de desembre de 1756.⁵³ Es va casar Rosa

⁵² ACAP. Fons Notarial. Notari Manuel Rovira. Testaments 1784-1809, p. 78.

⁵³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1747-1757, p. 198.

Graells Milà, nascuda a Vilafranca del Penedès el 31 de gener de 1766.⁵⁴ L'enllaç matrimonial, que va tenir lloc a l'església parroquial de Santa Maria el dia 26 de maig de 1782, va ser oficiat pel prevere Josep Graells, segurament familiar de la núvia.⁵⁵ Del matrimoni entre Joan Pau Alcover i Rosa Graells van néixer vuits fills, dels quals tres foren albats:

- Maria Rosa Madrona Francesca Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 11 de juny de 1784 - ?).⁵⁶ Va contraure matrimoni amb Josep Antoni Farreras Farré el 2 de juliol de 1803 a l'església de Santa Maria de Vilafranca. Ell era fabricant de paper blanc de Sant Pere de Riudebitlles.⁵⁷
- Pere Joan Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 23 de març de 1787 – Vilafranca del Penedès, 19 de juliol de 1797). Fou enterrat en el vas de la confraria de Sant Eloi, patró dels ferrers.⁵⁸
- Joan de Mata Pere Josep Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 11 de desembre de 1788 – Vilafranca del Penedès, 3 de gener de 1789). Fou enterrat també en el vas de la confraria de Sant Eloi com l'anterior germà.⁵⁹

⁵⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1766-1778, p. 129.

⁵⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1777-1806, p. 55.

⁵⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1778-1788, p. 302.

⁵⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1777-1806, p. 298.

⁵⁸ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1778-1788, p. 454; Llibre de defuncions 1777-1788, p. 254.

⁵⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1788-1796, p. 17; Llibre de defuncions 1788-1797, p. 21.

- Joan Anton Josep Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 3 de desembre de 1791 - ?).⁶⁰
- Maria del Remei Josepa Agnès Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 29 de gener de 1795 – Vilafranca del Penedès, 18 d'abril de 1797).⁶¹
- Antònia Josefa Paula Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 14 de novembre de 1797 - ?).⁶²
- Paula Maria del Remei Alcover Graells (Vilafranca del Penedès, 11 de gener de 1800 – 23 de setembre de 1870).⁶³
- Josepa Alcover Graells (?-?). Va contraure matrimoni amb Bonaventura Rovira Rigual.⁶⁴

En els capítols matrimonials entre Joan Pau Alcover i Rosa Graells s'acordaren les aportacions que realitzaven els pares de cadascun dels contraents. Joan Alcover Nin i Pula Martí Pujador fan donació de:

[...] per despues de sos obits sequits, y no abans, y ara per alessoras, per titol de Donació es â saber pura, perfecta, simple, ê irrevocable, ques diu entre vius, atorgan y consedeixen al referit Joan Pau Alcover, y Martí, fill de ells, pnt, y avall acceptant, als seus, y Àqui ell voldria perpetuam, amb los pactes, vincles y condicions a vall descrites, y no seus aquells, ni aquelles, totas, y qualsevols casas, heretats, masos, pessas de terra, censos, censals, violaris, Molins, reddits, emoluments, robas,

⁶⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1788-1796, p. 107.

⁶¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1788-1796, p. 212; Llibre de defuncions 1788-1797, p. 233.

⁶² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1796-1800, p. 131.

⁶³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1800-1806, p. 14; Arxiu Parroquial de la Santíssima Trinitat de Vilafranca. Llibre de defuncions 1868-1878, p. 46.

⁶⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1806-1821, p. 79.

joyas de or y plata, y tots y qualsevols drets y accions universals, que ells tenen, y posseheixen, y endavant tindran, y possehiran per qualsevol dret titol, causa, ô rahó: la qual Donació universal fan [...].

Per part dels pares de Rosa Graells:

[...] Dona en dot, per dot, y en nom de dot, â la referida Rosa Alcover, y Graells filla sua pnt, y a vall acceptant, als seus, y àqui ella voldrà perpetuament, De una part la quantitat de mol y quatre centas lliuras moneda Barcl. Ço es la meytat per part de Pare, y la altre meytat per part de mare, pagadoras estas, la meytat per tot lo present, y corrent any de mil set cents vuytanta y tres. De altre part per part de Pare, dos calaixeras novas de fusta de Noguer, ab Anellas, y escuts de llautó, ab los vestits y robas següents, un vestit de mitja tapisaria, ço es gipó, y faldillas, un gipó, y faldillas de griseta, unas faldillas de canalé vert, unas faldillas y gipó de tafeta negre de tres caps, unas faldillas de mitg caxo de oro, unas faldillas de escot negre, un gipó de tapisseria, un gipó de gradetur vert, y blau, una gavardina de gradetur, una caputxa y gavardina de bel de monja, una davental de tafeta, tot nous. La Roba blanca, â coneguda de Madrona Graells sa Avia; y d'altre part per part de mare, un escriptori, un gipó y faldillas de gradetur, unas faldillas de estamenya de mans, unas faldillas de Alataya negre, unas faldillas blavas, una gavardina de griseta negre, y una caputxa de velleut negre: la qual Donació fa, y per enten, â la dita Rosa, Alcover, y Graells, filla sua [...].⁶⁵

Joan Pau Alcover Martí va morir d'inflamació, el dia 3 de juny de 1804, als 46 anys.⁶⁶ En el seu testament es diu que era familiar del Sant Ofici

⁶⁵ ACAP. Fons Notarial. Notari Manuel Rovira. Capítols matrimonials 1775-1789, p. 232-241.

⁶⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1797-1805, p. 311.

i deixà per escrit les disposicions sobre el nombre de misses que se li han de resar. El mateix dia de la defunció s'havien de celebrar aniversaris a les esglésies dels convents dels trinitaris, dels franciscans, dels caputxins i de les carmelites a canvi d'un donatiu de 3 lliures i a l'església parroquial de Santa Maria per valor de 3 sous a cada capellà. A més, deixava encarregades mil misses resades de caritat a 7 sous i 6 diners cadascuna. També, en el mes següent, s'havien de dir nou-centes misses resades per 3 sous i 6 diners. Aquestes són les deixes de Joan Pau Alcover Martí en relació a diners i objectes:

- A Rosa Alcover, primera filla, casada amb Josep Anton Farreras⁶⁷ li deixava 500 lliures:

“[...] competentment dotada, y satisfeta de tots quant li permeti ab sos corresponents capítols matrimonials, li deixo, y l'lego á mes per tots los drets, que pugam expectarli, y per lo amor li apporto la quantitat de sinch centes lliuras per una vegada”.

- A les seves filles Josepa i Maria Alcover, donzelles, 2.500 lliures a cadascuna i dues calaixeres i les robes corresponents com també li van donar a Maria Rosa Alcover. Si moriren sense descendència li haurien de donar 1.500 lliures a l'hereu.
- Si després de fer testament tenia més fills, els hi deixava 2.500 lliures i una calaixera amb robes.
- Si algun dels fills volia cobrar els drets de casa perquè trencava la relació familiar hauria de cobrar 50 lliures.
- La seva esposa Maria Rosa Graells seria la usufructuària de tots els seus béns si continuava com a vídua i no es casava en segones núpcies.

⁶⁷ En el casament de Rosa Alcover Graells amb Josep Anton Farreras l'any 1803 es diu a la documentació que ell era fabricant de paper blanc a Sant Pere de Riudebitlles, en canvi, en el testament de l'any 1804 apareix com a professió negociant a Barcelona.

- Va nomenar a Joan Alcover Graells el seu hereu.⁶⁸

Joan Alcover Graells

Va néixer el 3 de desembre de 1791.⁶⁹ Amb tan sols tretze anys va quedar orfe de pare i, per tant, l'heretatge del patrimoni familiar no el realitzaria fins a la majoria d'edat. Tal com s'ha pogut veure, el seu pare, Joan Pau Alcover Martí, va deixar responsabilitats al marit de la seva primera filla, Maria Rosa, perquè fos el marmessor testamentari. La professió de Joan Alcover Graells apareix en la documentació com a pagès i no com a ferrer. Hauríem d'entendre que no estem davant d'un pagès qualsevol, sinó un propietari o terratinent. A més, durant un temps va ser regidor degà de Vilafranca.

Amb tan sols disset anys, el 1808, va contraure matrimoni amb Francisca Ferrer Pons, natural de Capellades (Anoia). El matrimoni el va oficiar el religiós trinitari Josep Alcover, frare del convent dels Trinitaris de Barcelona i parent de la família.⁷⁰ Joan Alcover i Francisca Ferrer van tenir nou fills:

- Francisca Rosa Antonia Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 11 de juny de 1809 – Vilafranca del Penedès, 26 de gener de 1891).⁷¹ Va contraure matrimoni amb Pere Almirall Ravella el 30 de març de 1837.⁷²

⁶⁸ ACAP. Fons Notarial. Notari Mariano Abella Nogués. Testaments 1789-1808, p. 332-340.

⁶⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1788-1796, p. 107.

⁷⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1806-1820, p. 11.

⁷¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1806-1813, p. 78; Llibre de defuncions 1883-1894, p. 208.

⁷² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1821-1843 p. 113.

- Rosa Paula Miquela dels Sants Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 4 de juliol de 1810 – Vilafranca del Penedès, 24 d'agost de 1812).⁷³
- Joan Anton Sebastià Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 20 de gener de 1812 – Vilafranca del Penedès, 10 d'agost de 1812).⁷⁴
- Josepa Francisca de Paula Maria dels Dolors Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 1 d'abril de 1814 – Vilafranca del Penedès, 2 de gener de 1893).⁷⁵
- Joan ? Magí Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 5 de juliol de 1816 – Vilafranca del Penedès, 19 de setembre de 1879).⁷⁶
- Maria del Remei Rosa Rita Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 28 de febrer de 1819 – Vilafranca del Penedès, 18 de febrer de 1905).⁷⁷ Va contraure matrimoni el 24 de novembre de 1846 amb José Claramunt Baltà, músic, nascut i habitant a Vilafranca del Penedès.⁷⁸
- Joan Pau Nicolau Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 5 de desembre de 1820 – 13 de maig de 1822).⁷⁹

⁷³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1806-1813, p. 104; Llibre de defuncions 1811-1820, p. 42.

⁷⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1806-1813, p. 154; Llibre de defuncions 1811-1820, p. 40.

⁷⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1813-1819, p. 38; Llibre de defuncions 1883-1894, p. 255.

⁷⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1813-1819, p. 100; Arxiu Parroquial de la Santíssima Trinitat. Llibre de defuncions 1868-1887, p. 263.

⁷⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1813-1819, p. 161; Llibre de defuncions 1894-1904, p. 226.

⁷⁸ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1844-1851, p. 19.

⁷⁹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1819-1829, p. 25; Llibre de defuncions 1820-1836, p. 18.

- Rosa Francisca Paula Alcover Ferrer (Vilafranca del Penedès, 1 de novembre de 1822, Vilafranca del Penedès, 15 de gener de 1893).⁸⁰
- Francesc Alcover Ferrer (Vilanova i la Geltrú, 1826 – Vilafranca del Penedès, 15 d'abril de 1855).⁸¹

En aquesta ocasió es constata la defunció de tres fills infants i, per tant, albat. Els dos primers van néixer durant la guerra del Francès, per la qual cosa, es pot deduir que els fets de la guerra (subministraments de la tropa, hostatjaments a les cases, epidèmies...) podrien provocar problemes de salubritat i de subministres. A més, es coneix que dues filles, la Josepa i la Rosa, moriren solteres i que el darrer fill, el Francesc, també. A més, aquest darrer fill Francesc va néixer el 1826 a Vilanova i la Geltrú. Per tant, possiblement, Joan Alcover i Francesca Ferrer es traslladarien a viure, com a mínim temporalment, a allà. Malauradament ens es desconeix la data de defunció de Joan Alcover Graells.

Joan Alcover Ferrer

El vilafranquí Joan Alcover Ferrer va néixer el 5 de juliol de 1816.⁸² Va contraure matrimoni amb Paula Milà Trabal el 10 de novembre de 1851, al cambril de la Mare de Déu del Remei de la parròquia de Sant Jaume de Barcelona. Va oficiar l'enllaç matrimonial Josep Alcover, trinitari, que era germà de l'avi del nuvi.⁸³ Sabem que professionalment

⁸⁰ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1819-1829, p. 68; Llibre de defuncions 1883-1894, p. 257.

⁸¹ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de defuncions 1851-1857, p. 107.

⁸² AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. de baptismes 1813-1819, p. 100.

⁸³ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de matrimonis 1851-1869, p. 2. Encara que van contraure matrimoni a Barcelona consta la inscripció igualment en el llibre de registre de matrimonis de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca.

Joan Alcover Ferrer era hisendat. Del matrimoni amb Paula Milà nasqueren tres fills:

- Joan Francesc Josep Alcover Milà (Vilafranca del Penedès, 18 de desembre de 1852 – Vilafranca del Penedès, 1 de març de 1923).⁸⁴
- Modest Joan Sebastià Alcover Milà (Vilafranca del Penedès, 20 d'octubre de 1855 – Vilafranca del Penedès, 31 de desembre de 1904).⁸⁵
- Enric Jaume Cristòfol Alcover Milà (Vilafranca del Penedès, 30 de setembre de 1858 – Vilafranca del Penedès, 28 de gener de 1825).⁸⁶

Joan Alcover Milà

La darrera generació estudiada és la dels germans Alcover Milà. El fill hereu, el Joan, va néixer el 18 de desembre de 1852.⁸⁷ Desconeixem la data de matrimoni però si que va casar-se amb Maximina Ferrer Díaz. Joan Alcover va ser alcalde de Vilafranca del Penedès entre 1892 i 1893 i fou president del Centre Agrícola del Penedès. Joan Alcover va morir el dia 1 de març de 1923, a Vilafranca del Penedès. Havia estat alcalde de Vilafranca, diputat provincial a la Diputació de Barcelona i president del Centre Agrícola del Penedès.⁸⁸

El primer cabaler, Modest, va néixer el 20 d'octubre de 1855 i va morir el 31 de desembre de 1904. El segon cabaler, Enric, va néixer el 30 de

⁸⁴ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1851-1857, p. 40; Llibre de defuncions 1909-1931, p. 141.

⁸⁵ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1851-1857, p. 128; Llibre de defuncions 1894-1909, p. 223.

⁸⁶ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1858-1864, p. 35; Llibre de defuncions 1909-1931, p. 166.

⁸⁷ AEVP. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca. Llibre de baptismes 1851-1857, p. 40.

⁸⁸ Acció, 27 de febrer de 1926, p. 2 (esquela amb motiu del tercer aniversari de la seva mort).

setembre de 1858 i va morir el 28 de gener de 1925. Cap dels dos germans de l'hereu es van casar, per la qual cosa, el patrimoni heretat del pare retornaren al fill primogènit. En aquesta generació només nasqueren tres fills i tots visqueren molts anys que, a diferència de la generació anterior, on nasqueren nou fills i tres foren albats, en aquesta només nasqueren tres i tots tres sobrevisqueren a la mort infantil.

GENEALOGIA SOCIAL DELS ALCOVER

La família Alcover al llarg de la genealogia reconstruïda, des de mitjans del segle XVII fins a principis del segle XX, es caracteritzen per ser propietaris de terres, la majoria a Vilafranca del Penedès, però també en altres llocs, com a la població de Santa Oliva, prop del Vendrell, a la comarca del Baix Penedès.

També observem que l'ofici principal de l'hereu evoluciona al llarg de les generacions. En la primera generació, Jaume Alcover era pagès. La següent generació, Pau Alcover apareix documentat com a ferrer. Però a partir de la següent generació, l'hereu també apareixerà en la documentació com a negociant, a part de ferrer. Aquest doble ofici es localitza en dues generacions més, fins que Joan Pau Alcover Martí deixà de ser ferrer per a passar a ser pagès i comerciant. Entenem que, arran del nombre de propietats acumulades que tenien, la seva professió no seria la de pagès sinó propietaris de terres i, en la documentació desapareix les referències a l'ofici de ferrer. Les següents generacions seran "pagesos" per donar el salt nominatiu definitivament de propietaris i hisendats.

L'estratègia de la família seguia la tradició de l'hereu, és a dir, el matrimoni escollia el fill home primogènit i que acostumaven a posar per escrit en els capítols matrimonials fets davant de notari. Oficialment, però, no era fins en el moment del testament quan el pare aparegui nominalment i l'hereu no exercirà com a tal fins a la mort del seu pare, obtenint el ple domini de les propietats fins a la seva mort. A més, l'hereu tenia l'obligació de pagar el dot i a llegítima als seus germans i

germanes un cop marxessin de casa en el matrimoni, les noies, i en la defunció del pare, els nois.

En el sistema de reproducció i de transmissió de béns, podem veure en la següent taula el nombre de fills que tenen cadascuna de les generacions i, d'aquesta manera, observar les estratègies familiars i de transmissió de béns. Malauradament, no tenim clares les dades dels que els hi passa els nois i noies fins en les generacions a partir de mitjans del segle XVIII.⁸⁹

	FILLS TOTALS	ALBATS	NOIS	NOIES	HERETEN	HEREU
1a Generació	9	3	3	3		Pau Alcover Miró
2a Generació	8	2	1	5	1 noi 3 noies	Joan Alcover Nin
3a Generació	8	4	2	2	2 nois 1 noia	Joan Pau Alcover Martí
4a Generació	8	3	1	4	1 noi 3 noies	Joan Alcover Graells
5a Generació	9	3	2	4		Joan Alcover Ferrer
6a Generació	3	0	3	0		Joan Alcover Milà

Font pròpia. Elaborat segons els llibres de registre parroquials, excepte la columna "Hereten", segons els testaments dels pares que s'han localitzat en la documentació notarial. D'aquesta manera, s'ajusten les mortalitats.

⁸⁹ Advertim que no sempre disposem de les dades dels albats i és possible que haguem donat per viu un fill o filla i que no sigui així.

Podem deduir seguint les dades d'aquesta taula que, a partir de la segona generació hi ha un control de la natalitat. És clar que fins que no naixien els fills no sabien el seu sexe, però depenent de quan naixien, decidien si tenir-ne més. En la segona generació, com dèiem, passem de tenir quatre nois i tres noies en la primera generació –un d'ells prevere, a sobreviure un únic noi– moriren albat dos nois, i per tant, tenir l'hereu i cinc noies. Ens és difícil saber quin fou el futur d'aquestes noies: si resten solteres, moren, es casen, es fan religioses, se'n van a viure a altres localitats... En la tercera generació, en que neixen vuit fills, malgrat la defunció de quatre albat, sobrevisqueren dos nois i dues noies. El cas més clar és els dels nois. El primer fill fou l'hereu, el cabaler fou prevere. Per tant, es col·loca el segon fill a l'Església catòlica i s'assegura que una part o tota de l'herència retorni a mans de la família. En la quarta generació estudiada, dels vuit fills en sobreviuen cinc i només tenen un fill i quatre filles. sabem que dues d'aquestes quatre van contraure matrimoni. Una, amb un fabricant de paper blanc de Sant Pere de Riudebitlles (Alt Penedès) i l'altra amb un peller de Vilafranca del Penedès. a mesura que avança el temps s'aconsegueix més informació de les persones. Així és com en la cinquena generació es va produir un control del nombre de fills i de la transmissió de béns d'una manera ben clara. dels nou fill i filles, quatre foren albat. Només hi ha dos nois, un d'ells fou l'hereu i l'altre es va quedar solter. De les noies, dues es casaren i les altres dues es quedaren solteres. Finalment, la sisena generació és la més clara en l'estratègia familiar perquè només tingueren tres fills, tots nois. Un es va casar i tingué descendència –l'hereu- i els altres dos fills es quedaren solters. D'aquesta manera, s'assegurà que el patrimoni familiar no es dispersà i que l'herència dels dos germans retornà a l'hereu. Aquesta és l'estratègia del celibat definitiu.

L'edat d'accés al matrimoni de l'hereu varia en la família Alcover segons els diferents successos i fets familiars. Tot seguit us presentem en una taula amb l'edat d'accés al matrimoni, el temps que esperen

des de que es casa fins arribar a ser l'hereu i alguns indicadors sobre el casament.

	EDAT D'ACCÉS AL MA- TRIMONI	TEMPS D'ES- PERA PER HE- RETAR	OBSERVACIONS	HEREU
1a Ge- neració	29 anys	13 anys		Pau Alcover Miró
2a Ge- neració	20 anys	2 mesos i mig	Possiblement s'avançà el casa- ment perquè el pare va morir dos mesos i mig abans del casa- ment de l'hereu	Joan Alcover Nin
3a Ge- neració	26 anys	15 anys		Joan Pau Alcover Martí
4a Ge- neració	17 anys	4 anys	Quan es casa feia 4 anys que el seu pare havia mort. Ell tenia 13 anys.	Joan Alcover Graells
5a Ge- neració	35 anys	?		Joan Alcover Ferrer
6a Ge- neració	?	27 anys		Joan Alcover Milà

Font pròpia. Elaborat amb els llibres de registre parroquials.

La manca de dades de la cinquena i de la sisena generació ens podria indicar que la família va traslladar la seva residència en part a una altra població, possiblement a Barcelona. Per tant, els sagraments catòlics

els rebrien en altres localitats. Traslladar la residència a Barcelona fou comú en el segle XIX, com la família Soler, i altres famílies benestants.⁹⁰

S'ha intentant establir quin era el creixement econòmic familiar a partir dels dots i llegítimes al primer cabaler o cabalera i als altres fills i filles dels diferents matrimonis. Malauradament, no hem pogut esbrinar en les sis generacions, a objecte d'estudi, quina era la quantitat econòmica. De fet, podem establir que en les tres primeres generacions hi ha un increment important de 1.000 lliures de dot en cada generació. Heus aquí la taula que hem elaborat:

HEREU	DOTS I LLEGÍTIMES PRIMER/A CABALER/A	DOTS I LLEGÍTIMES ALTRES FILLS I FILLES
Pau Alcover Miró	? lliures + 10 lliures	500 lliures + 50 lliures
Joan Alcover Nin	1.500 lliures + 50 lliures	1.500 lliures + 50 lliures
Joan Pau Alcover Martí	2.500 lliures + 500 lliures	2.500 lliures

Font pròpia. Elaborat a partir dels capítols matrimonials i testaments.

En la taula hem incorporat dues quantitats a més de la pròpia dot. En el cas del primer cabaler o cabalera s'incorpora la quantitat extra que el pare va decidir atorgar-li de complement econòmic en el testament. En el segon cas, s'incorpora una quantitat que dona a les filles, també com a complement dot, però a lliure disposició.

La família Alcover, a mitjans del segle XVIII, tenia els negocis diversificats, és a dir, no apostava per una única font d'ingressos. A la llar tenien el taller i botiga de ferrers, botiga de cereals i es dedicaven també a l'activitat de rendistes amb el lloguer de la casa del poble de Santa Oliva i del molí faroner d'en Rovira, de Vilafranca, i també amb els diferents censals que tenien.

⁹⁰ SANCHO PARÍS, Daniel. 2019. *Amàlia Soler de Tord (1837-1918). La família, la seva història i el llegat*. Fundació Amàlia Soler. Vilafranca del Penedès.

El fet religiós va ser important en la família, com en la majoria de famílies benestants de l'època. Hem trobat que en el llinatge dels Alcover hi havia alguns membres dins de l'Església: dos capellans seculars membres de la Comunitat de Preveres de Santa Maria de Vilafranca i un frare trinitari. A més, segons hem pogut comprovar mitjançant els registres parroquials de baptismes i de matrimonis, en les famílies polítiques dels Alcover també hi havia religiosos. Per exemple, els preveres Josep Graells i Josep Pujador i el religiós franciscà Josep Rigual. Igualment, Joan Pau Alcover va ser familiar del Sant Ofici de la Inquisició. El lloc d'enterrament també defineix el grau de religiositat de la família. Pau Alcover, espòs de Maria Miró, volia enterrar-se a la capella de la Mare de Déu dels Dolors quan ningú s'hi havia enterrat abans i, també, hem localitzat algun enterrament en el convent de la Santíssima Trinitat de Vilafranca.

Un altre signe d'aquesta religiositat i preocupació pel més enllà són el número de misses que deixen establertes en el testament, on s'indica quantes misses i l'import del donatiu. Vegem-ho en la següent taula:

HEUREU	NÚMERO DE MISSES	DONATIU PER MISSA	TOTAL
Pau Alcover Miró † 1754	50 misses	6 sous	300 sous
Joan Alcover Nin † 1797	1.900 misses	7 sous i 6 diners	13.300 sous i 11.400 diners
Joan Pau Alcover Martí † 1804	1.900 misses	7 sous i 6 diners	13.300 sous i 11.400 diners

Font pròpia. Elaborat a partir dels testaments.

BIBLIOGRAFIA

ESCLASSANS MILÀ, Ramon. 1902. *Estudi crítich-historich del Penadès en el sigle XIX*. Centre Catalanista. Vilafranca del Penedès.

MAS JORNET, Claudi. 1902. *Notes sobre'l moviment intelectual i artístic de Vilafranca del Penadés durant el sigle XIX*. Impressor Oliva. Vilanova i la Geltrú.

MORENO CLAVERÍAS, Belén. 2007. *Consum i condicions de vida a la Catalunya Moderna. El Penedès, 1670-1790*. Consell Comarcal de l'Alt Penedès. Vilafranca del Penedès.

VALLS JUNYENTS, Francesc. 1990. "Creixement agrari i diferenciació social pagesa a la comarca d'Anoia entre començaments del segle XVI i mitjans del XVII" a *Pedralbes, revista d'història moderna*, número 10. Universitat de Barcelona. Barcelona, p. 99-136.

EL LLIBRE DEL COCH COMPLEIX CINC-CENTS ANYS¹

Jesús Velacoracho

Erudit de la cultura clàssica i en especial de la gastronòmica i enològica. Ha impartit cursos i sessions de tast, conferències sobre aquesta temàtica arreu de l'Estat, ha publicat nombrosos articles sobre aquesta temàtica i encapçala un grup d'amics de la bona taula a l'Agrícol vilafranquí.

RESUM

El 15 de novembre de l'esmaferdut 2020 es complien cinc-cents anys de l'aparició del *Llibre del Coch*, primer manual – que es conserva – de cuina imprès a la península Ibèrica. Cal afegir a aquesta efemèride que, a més de la seva aportació al cabal coquinari de la Mediterrània occidental cristiana, el text està escrit en un molt vell – i curiós – català de mitjans de segle XV.

ABSTRACT

The past November 15th of the creepy year 2020 was the 500 anniversaries of the *Llibre de Coch*, the first manual about cooking at the Iberian Peninsula that is preserved. Must be added that this event is most than an input to the culinary flow of the Christian Occidental Mediterranean because is also a text written in a very ancient, and curious, Catalan from the middle of the 15th century.

Passa el receptari *Sent Soví* -també en català- per ser el més antic - 1324- dels manuals medievals de cuina de tot Europa, encara que tal honor correspon a l'andalusí *Fadlat al jiwan* ... (Relleus sobre la taula)" —¿1244? — d'Ibn Razin al Tujibi, un erudit fugit del regne taifa de Múrcia després de la conquesta cristiana a 1240. Tots dos comparteixen, això sí, la condició de ser manuscrits i la tardança en la seva

¹ Versió completa del treball publicat al setmanari "El 3 de Vuit", a la columna "De vinos y gastronomía" el 13 de novembre del 2020. S'ha respectat la grafia prefabriana.

edició: el *Sent Soví*, el 1952, per Lluís Faraudo, i el 1966 el *Fadalat...* per Ambrosi Huici.

Reclamen els francesos el fet de ser capdavaners en comptar amb la primera edició coquinària impresa en llengua romanç. Addueixen que el receptari *Le Viandier* -obra cabdal de Guillaume Tirel (Taillevent) - documenta la seva primera impressió —el manuscrit és anterior— cap al 1490; vint-i-sis anys abans que l'italià *Epulari* -1516- de Giovanni Rosselli —primera edició culinària en italià— i gairebé trenta pel que fa al nostre cabdal *Llibre del Coch*, del mestre Robert, cuiner del rei de Nàpols.

Encara que es documenti el 1474, l'"edició princeps" del *Platina* o *Honestas voluptate et valetudine* del gran Bartolomeu Sacchi —obreta cardinal de la cuina renaixentista que recull les receptes de Martino di Como— aquesta encara es va imprimir en llatí, motiu pel qual, posats a fer, seria obligat fer referència a la primera pedra coquinària d'occident, el *Re Coquinaria*, monumental obra d'Apicius, aquell romà culte, malgastador i hedonista, que va viure bé, va menjar millor i va escriure com va saber —abans que ningú— de receptes de cuina, en temps de l'esguerrat emperador Claudi, cap al remot any 63 de la nostra era.

El meu interès a acollir la presumpta primogenitura impresa del llibret s'empara en la relació d'incunables que en el seu dia va arxivar el xantre i estudiós de Terol Joaquín Ibáñez García, que va investigar i va documentar un altre exemplar similar a aquest, imprès i datat en 1475. Lamentablement està desaparegut.

Conforta la meua aposta la nul·la referència o menció que l'autor fa a alguna cosa que sigui d'ascendència americana —Nàpols, el 1520, era rica penyora de la corona hispana i se suposa que ell (havent estat cuiner real) estaria informat del que d'allà venia— el que incita a pensar que el tractat de cuina, segurament es va compondre alguns anys abans de la descoberta del Nou Món, el 1492; i, certament, en vida del rei Ferran de Nàpols, que va regnar entre 1458 i 1494, i al qual cita en

present; mostrant-nos, de passada, la seva greu condició de "coch" o cuiner real. Ajuda a aquesta reflexió el que tampoc utilitzés, en els dies de peix i abstinència —dimecres i divendres— així com en els quaresmals, la llet animal —que substitueix sempre per llet d'ametlles— o ous; aliments que l'església medieval va tenir prohibits fins a la promulgació de la dispensa papal de 1491 que, a partir de llavors, va exonerar de tal exclusió alimentària l'ús de "tan pecaminosos" productes.

Conté el llibre 203 receptes -i 25 consells de cuina per a iniciar-se de "coch" — amb tota mena de salses, espècies, potatges, peixos, carns, aviram i... fins gats guisats!; més el fi servei de vins especiats —*clarees* i hipocràs— i confiteria de tota mena; a més de notables lliçons per al trinxat correcte d'aus i rostits. Aconsella, també, com disposar i distribuir l'aixovar d'estovalles, coberts i vaixel·la. Inclou, a més, el lloc que havien d'ocupar els comensals; i el protocol i afalac a les taules principals; així com la vestimenta i postura adequada per a ser assistent a la sala; o com ha de ser la disciplina del personal de servei -polits, cerimoniosos i diligents- en donar el menjar de reis, nobles i senyors principals.

Si aquest tema és de per si interessant, ho és molt més per les rareses que sorgeixen de les receptes que eren moda fa cinc-cents anys. Saben que els plats —excepte els de carn— portaven, gairebé sempre, sucre i canyella?, o que tot tenia molt poca sal perquè se la considerava molt perjudicial? I, per què ho acompanyaven tot amb moltes espècies o herbes aromàtiques? Doncs, per dissimular males olors i disfressar regustos. El pebre, el clau, el gingebre, el safrà, la nou moscada i sobretot el coriandre, julivert, alls, fonolls i farigola assaonaven les carns, peixos, escabetxos, fricandós i mirraustes de la dieta noble en l'interí de l'edat mitjana al Renaixement .

I què me'n diuen de les carns? Apreciaven les del marrà fet -moltó-, porc, el cabrit, llebres, conills i fins als domèstics gats!; així com les de gallina, polla, capó, oca i colom amb les que es conformava el "corpus centralis" del rebost carni d'aquesta època; a desdeny de les de be,

vaca, bou, vedella i dels ànecs, per les carns dels quals sentien poca estima. Això sí, faisans, becades, perdius i grues eren les exquisideses que omplien les taules reals i nobiliàries.

No surt malparat el capítol del peix, i això que les pesqueres eren de cabotatge —costera— per preservar la seguretat del pescador i la frescor de la pesca. Per fortuna, la salaó i el noble art de l'escabetx allargaven la durada de les captures i el seu comerç terra endins. Se suposa que l'alt consum de congre i pop secs, i anguila fumada, així com el de la tonyina en salmorra apropaven el mar a les gents d'interior; de fet, Vilafranca va tenir cada dimecres un "mercat del congre" setmanal des de mitjans de segle XV fins a les acaballes de l'XIX. El salmó, la llamprea i esturió, així com mújoles, sardines, déntols, llagostes i lluços quedaven a benefici de les viles costaneres.

Pitjor tractades apareixen les verdures i llegums, i és que la reialesa ben just les provava si no era com a remei de malaltia. Carbassa, cebes, espinacs amb panses i pinyons; albergínies; algun guisat de boratjes amb bledes i formatge; porros en solitari o cuits amb xirivies; cols i brotones poques vegades, i una trista menció a les faves, i molt poques a cigrons o llenties. Suposem que es considerava cuina roïna.

Es compilen en tan mediterrani manual només tres receptes -de 203- amb l'apunt "a la catalana", tot i que va molt al fons culinari medieval que atresora el *Sent Soví*, i a l' *Arte de Cucina* del seu coetani Martino da Como, posa èmfasi en el "menjar blanch català" —l'actual és mal una imitació del de llavors— i el "mirraust", aquell mig rostit que senyorejà totes les taules de sud d'Europa; el "bon escabetx de peix", tant apreciat com agraït... i la "pólvora del duch", aquella molta d'espècies amb sucre i mel ideal per perfumar els vins "clarees" i l'"hipocràs".

Cinc-cents anys després, les tècniques culinàries, els mètodes de conservació, l'ecologia en els productes, els gustos i la transformació gastronòmica han variat de forma tan vertiginosa que perduren pocs

vestigis d'aquell animós manual del mestre Robert. La seva vigència va arribar fins a la primera meitat de segle XIX —a *La cuynera catalana* encara és més que evident— però no va aguantar l'embat del segle XX. El món en aquells dies gairebé rural, així com els productes i les seves cuines van canviar. No obstant això, encara queden pinzellades i retalls d'aquelles receptes escampades en bons restaurants del Gran Penedès. Donin un tomb i passin a provar alguns plats renaixentistes -robiols de peus de porc, *ròroles* d'aviram- al "Vilagut", del jove Julià Bernet; o demanin —l'ara— menestral "arròs amb conill" o de "mar i muntanya" de la Vinya de la Mar, de Xavi Carbonell... i si prefereixen jugar fort per algun platet d'aquests de preclar i ancestral caliu —que són indefectibles!— acudeixin a "Cal Xim", el trobaran. Com satisfaran, també, la seva passió per la cuina de les aus de corral si visiten l'"Arrels", amb Xavi Arnán. Que quedi l'afecte —pel seu vademècum mariner— al celebrat manual renaixentista a la mena de cuina mediterrània que s'oficia en "El vell Papiol", de la mà de David Vernet. El meu més càlid aplaudiment per la seva brava aposta personal en preservar la tradició culinària que encara batega i retomba a la trillada costa del Mare Nostrum.

1921: UNA FESTA MAJOR DE DOL, ARA FA 100 ANYS¹

Eloi Miralles Figueres

Apotecari. Historiador casteller i cronista penedesenc

RESUM

La Festa Major de Vilafranca del 1921 i la polèmica que es va generar al seu entorn resseguida des de les cròniques i opinions a la premsa local en aquell any marcat per la guerra del Rif i l'anomenat desastre d'Annual. Uns improvisats castellers vilafranquins van suplir l'absència dels Xiquets de Valls.

ABSTRACT

The Festa Major of Vilafranca of 1921 and the polemic that it engenders around itself was captured by the chronicles and opinions at the local press in this year marked by the Rif war and the denominated Annual disaster. Some improvised "castellers from Vilafranca" supplied the absence of the "Xiquets de Valls"

Que la Festa Major de Vilafranca d'enguany se celebrarà sota mínims és una qüestió que no ens ve de nou, ni de bon tros; ens hi haurem d'acostumar, ja que tenim el precedent de la de l'any passat que, damunt, va ser més colpidor per inesperat. Ara farà 100 anys, però, els vilafranquins de l'època encara ho van tenir, sinó pitjor, per un estil, atès que els va representar una autèntica sotragada la supressió de molts dels actes tradicionals de la festa; el motiu: la nefasta Guerra d'Àfrica, que mantenia «ocupada» una part del jovent de casa nostra

¹ Versió completa del treball publicat a "El 3 de Vuit" del 27 d'agost del 2021.

(entre els quals, alguns elements que no havien pogut pagar la redempció per poder deslliurar-se de la infame obligació d'haver d'anar-hi) per servir els «interessos» d'una caòtica Espanya, empesa encara —si fa no fa com passa ara, ves per on— a mantenir uns deliris colonials que s'havien estroncat —gairebé del tot i per força— arran de la cruent pèrdua de Cuba i les Filipines uns quants anys abans, concretament el 1898. Tanmateix, a alguns convilatans no els degué venir tan de nou que no es fes festa, ja que només deu anys abans (1911), a causa d'una vaga laboral, pràcticament general, a la Vila, aquella havia estat limitada a la celebració només dels actes religiosos.

Per explicar el que va passar aquell 1921, poc després del desastre d'Annual²—que esdevingué l'episodi més punyent i sagnant d'aquella Guerra del Rif, al Marroc— manllevarem part del text que vam publicar al volum I de «Castellers de Vilafranca» (2013):

El setmanari *Acció* (27 ag.) manifestava que «Aquest any Vilafranca no està tan joiosa com en les festes d'anys passats...», mentre que a *Les Quatre Barres* (27 ag.) s'anunciava la presència de Gegants, Drac i Banda, cosa que no va agradar a un dels redactors —signava amb el pseudònim de *Mosquit*— que, dues setmanes més tard i amb un to evident de denúncia, comentava: «Es calà una gran *traca* per a que amb la cooperació del *Drac* i *Gegants* provoqués l'alegria del veïnat. ¡Això sí que és fer els Gegants!». I al periòdic *Avant-Publicació del Bloc Catalanista* (11 set.), un altre vilafranquí, Antoni Guasch, també aportava la seva vena literària: «Avui que ja contemplem els dies de la nostra Festa a través de la boira tardoral que comença a entelar la serenitat dels dies, posarem un comentari lleuger a aquells jorns de joia. Lleuger serà el comentari, puix així serà també benèvol...»; i a

² A la població marroquina d'Annual, situada a poc més d'un centenar de quilòmetres de Melilla, es va lliurar, el 22 de juliol del 1921, una acarnissada batalla que segà d'arrel la vida de milers de soldats de l'exèrcit espanyol.

continuació entrava més en matèria, tot fent referència als soldats que eren a l'Àfrica i a la festa que dissortadament, tot i que amb limitacions, s'havia de fer sense ells: «Potser no serà gaire humà conçolar als que pateixen, divertint-se [...] El que sí que lamentàrem és que, per una causa o altra, organitzant-se festejos i actes que no es feien altres anys, es suprimís ço més típic, ço principal de la Festa Major: els Xiquets de Valls i les dances populars. Encara que el poble ha respost ben dignament als que tal cosa han fet i uns quants braus i abnegats vilafranquins han aixecat alguns castells —i aquí sí que tenim d'agrair la bona intenció— per a demostrar la nostra fe i el nostre respecte a la tradició [...] La Festa, però ha sigut un xic trista; d'una banda el buit que han deixat els nostres germans absents i d'altra i principalment la falta de l'ambient de Festa Major que ens donaven les gralles...».

La premsa barcelonina també es va fer ressò de la circumstància; i així *La Veu de Catalunya* (7 set.) informava que «Per causa de la guerra, l'Ajuntament va suprimir, del pressupost de la festa major, la despesa per fer venir una colla de Xiquets de Valls. / Però els vilafranquins no volgueren passar-se la festa major sense veure "castells i torres i torrots de cinc pilans", una colla de joves forçuts i animosos van suplir als Xiquets, fent-ho, sinó amb tanta perfecció, amb la més bona voluntat, de manera que es feren aplaudir pel nombrós públic que contemplava amb goig la persistència de tan típic com arriscat i forçut costum. / Avui, que tan de moda estan els esports, aquest és un dels tradicionals que els Clubs esportistes haurien de practicar, perquè segons la cançó d'En Clavé, cal "força, equilibri, valor i seny" per a practicar-lo». La mateixa publicació incloïa altres comentaris, manllevats del setmanari vilafranquí *Acció* (3 set.), com ara aquests: «Un altre element volem ressenyar amb la més viva satisfacció: un cert desvetllament del sentit de tradició vilafranquina. Espontàniament han sorgit a Vilafranca uns xiquets... de Vilafranca. Saludem-los amb respecte i efusió, malgrat la

seva tasca no fos tan perfecta com la dels de Valls...»³; i encara hi trobem un afegitó en el que s'incidia, a més, en l'aspecte decididament humanitari de les festes d'aquell any: «El primer que cal ressenyar és una mutilació que ha variat no poc el caràcter de típica que la nostra Festa tenia i que s'ha notat fins en l'absència de forasters. Ens referim a la manca de castell de foc i dels xiquets i les altres dances populars. La mutilació era forçada, car donat el caràcter benèfic de la festa, les grans empreses que totes aquestes coses impliquen engrossiran el fons de la captació [...] Però el síntoma és prou eloqüent. El renovament de lo tradicional és sempre un signe de vitalitat. Els constants aplaudiments que coronaven els seus castells diuen prou clarament l'entusiasme amb que els ha acullit el nostre poble...». Per acabar d'entendre la situació que es vivia en aquells moments de dissort, em sembla prou eloqüent aquest comentari que l'amic Manel Güell i Barceló va destil·lar en el programa de la Festa Major de Vilafranca del 1980: «...és veritablement un any de dol per als vilafranquins, a causa de la gran quantitat de vilatans que són a Melilla... No es lloguen els balls, ni els Xiquets, per tal d'estalviar... Els balls de les entitats d'esbarjo van ser a benefici dels ferits i soldats. Recordem que gran part del Regiment de Treviño⁴, que estava a la Caserna, era a l'Àfrica».

També és escaient d'incloure en aquest report allò que, anys a venir, va deixar escrit Fèlix Cusiné i Martí en el seu article «Vilafranca i els

³ Aquells improvisats castellers feien palesa l'enorme afició que —pels castells, torres i pilars— sentien molts vilafranquins; i la seva espontània activitat es pot considerar com una mena d'aperitiu d'allò que s'esdevindria uns anys més tard (1928-29), quan s'arribà a forjar un grup de castellers —conegut popularment com a *colla de cal Noi Noi*— que malauradament només va poder fer una única actuació —a la Rambla petita, davant del Casal, per la festa de la Mercè de l'any 1929—, amb el nom de Castellers de Vilafranca.

⁴ El Regiment de Caçadors de Treviño 26, de soldats de cavalleria, creat l'any 1893, era el que ocupava aleshores (1904-1931) l'antic quarter de la Vila.

Xiquets de Valls», publicat al setmanari vilafranquí *Acción*, el 3 d'octubre del 1964: «...L'any 1921, amb motiu de la guerra a l'Àfrica, on hi havia alguns vilafranquins, l'Ajuntament de Vilafranca, fent-se ressò de l'angoixa, va acordar que la Festa Major es limités als actes religiosos, sense el bullici folklòric. Els vilatans acceptaren l'absència de tots els balls populars amb resignació, però, tocant als Castells, no varen poder prescindir de l'acte del migdia del dia 30, i uns espontanis vilafranquins hi varen aixecar castells amb el consentiment i satisfacció de tothom. Recordo que en el "Pilar de Quatre" hi anava d'inxaneta l'actual degà del nostre Ball de Panderos». Aquest primigeni enxaneta convilatà no era altre que l'Enric Cortès i Riera, conegut popularment com *el Francès*, nascut el 28 d'agost del 1924; tenia, per tant, set anys acabats de fer quan va pujar al pilar. És interessant de conèixer, així mateix, el testimoni d'un altre vilafranquí que també va viure els fets, l'Antoni Mascaró i Fabré, de qui, en el mateix periòdic i en la data esmentada, s'explica que «ell mateix, junt amb un grup de joves, alguns dels quals eren companys de feina de cal Mory⁵ [...] en veure que la gent no marxava de la plaça malgrat saber que no hi hauria actuació casteller, es van decidir a fer aquests petits castells que, donades les circumstàncies, l'afició va rebre com si fossin els millors i va donar als seus executants alguns cèntims de recompensa per haver sabut apaivagar el delit d'un públic que no capia un Sant Fèlix sense castells».

Aquest episodi casteller de la Festa Major vilafranquina, tot i que no va atènyer en el seu moment una importància rellevant, sobretot des

⁵ A començaments del segle XX, el comerciant vinícola suís Jean Mory Hegner ja s'havia establert a Vilafranca i va regentar un magatzem entre els carrers del Sol i de Misser Rufet, que va patir diverses modificacions (el darrer projecte, del 1920, es deu a Santiago Güell i Grau). Amb posterioritat, quan ja havien passat uns anys després de la guerra, la propietat va canviar de titular i es va vendre a un altre empresari suís, fins que finalment passà a mans de Josep Alegret i Segura, fill de la Llacuna, i després al seu hereu, Josep Alegret i Sanromà.

de la vessant dels castells que s'hi van poder veure, sí que en té per la raó que gràcies a aquella jovenalla nostrada, el 30 d'agost d'aquell 1921 no va romandre orfe de castells. I així queda per a la història que, a banda dels tres anys de la guerra (in)civil del 1936 al 1939, només una vaga general va poder impedir que a Vilafranca, «la plaça més castellera», no es poguessin alçar castells en una diada de Sant Fèlix. I això sí que succeí, com ja s'ha dit, l'any 1911; però aquesta és ja tota una altra història...

LA CREU DELS DIVUIT. LA POBLA DE CLARAMUNT

Record d'uns fets luctuosos

Gener Aymamí Domingo

*Diplomat en Arqueologia Hispània per la UB
i membre de l'Institut d'Estudis Penedesencs.*

RESUM

La Creu dels divuit és un monument funerari, situat a la Pobla de Claramunt, aixecat en commemoració de divuit igualadins afusellats durant la Guerra Civil.

Es relacionen els seus noms, l'estat com quedaren els nínxols, els fets que van motivar l'assassinat i l'estat actual del monument.

Paraules clau: Creu dels divuit, La Pobla de Claramunt, Igualada, monument funerari, afusellaments.

ABSTRACT

The Cross of the Eighteen is a funerary monument, located in La Pobla de Claramunt, erected in commemoration of eighteen Igualadins shot during the Civil War.

Their names are related, the state of the niches, the events that led to the murder and the current state of the monument.

Keywords: Cross of the eighteen, La Pobla de Claramunt, Igualada, funeral monument, executions.

La creu i els afusellats

L'anomenada Creu dels divuit es troba al costat del cementiri de la Pobla de Claramunt. Per acostar-s'hi cal seguir un camí que surt del davant de l'angle esquerra de la façana del fossar, la creu està a uns 40 metres.

Coordenades UTM (ETRS89): X:389119 Y:4602240 Z:279 m.

Es tracta d'un monument funerari, construït en pedra i presidit per una creu sobre una base quadrada i tres graons. Per la part del davant presenta quatre graons més d'accés.

La creu té una lleugera forma d'obelisc i al centre hi ha una altra creu de vuit braços envoltada per un cercle.

La Creu dels divuit. Foto: G. Aymamí

Al peu de la creu hi ha inscrit: “*Igualada, Caidos por Dios y por Espanya, Presentes*” però ha estat repicat de forma que en l’actualitat només es pot llegir Igualada, Presentes i algunes lletres soltes.

Detall de la part repicada.
Foto: G. Aymamí

A la part posterior del monument hi ha una paret amb tres nínxols on hi ha inscrits els divuit noms.

Plaques mig trencades amb els noms inscrits. Foto: G. Aymamí

Aquest monument funerari, que està inclòs a l'[Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya](#), fou construït per l'Ajuntament d'Igualada en memòria dels divuit igualadins que van ser assassinats, a mans d'un piquet revolucionari, a les 5 de la matinada del 17 de setembre de 1936. Als divuit detinguts els van fer pujar a dalt d'un cotxe de línia de la Hispano-Igualadina amb l'excusa de ser conduïts cap a Barcelona per ser presentats als tribunals populars. Quan van ser a prop del cementiri de la Pobla de Claramunt, els civils detinguts van ser afusellats davant la incrèdula presència del xofer del vehicle, Josep Avante Papasseit.¹

El lloc triat fou el camí que du al cementiri, entre la via del tren i les parets del fossar.

Els seus noms son:

Francesc Serarols Sastre, 29 anys, moliner.

Lluís Vallés Moncunill, 50 anys, obrer.

Tomàs Montfort Ferrer, 49 anys, fuster.

Ramon Riba Martí, 39 anys, comerciant.

Camil Gené Codina, 60 anys, propietari del "Café Suís".

Ramon Ribalta Miserachs, 45 anys, comerciant.

Ramon Sala Ribera, 55 anys, curtidor.

Josep Tardà Cases, 38 anys, administratiu.

Marià Rabell Masip, 46 anys, comptable.

Bartolomé Borràs Codina, 30 anys, músic.

Joan Aguilera Galobart, 37 anys, industrial cerer, hereu de la botiga "can Brunzent" de la plaça de l'Ajuntament.

Isidre Torelló Cendra, 50 anys, advocat,

Eugeni Ball Casadesús, 54 anys, industrial fuster.

Manuel Mateu Solà, 53 anys, administratiu, ex-gerent del Banc Central i condecorat amb la medalla del Treball.

José Roca Puget, 43 anys, propietari de can Roca de la Pedrissa – casa molt coneguda pels igualadins – va ser alcalde d'Igualada del juliol de 1928 fins el febrer de 1930.

Lluís Bausili Domínguez, 44 anys, advocat. Exercia a la capital de l'Anoia, i era el Jutge municipal. Políticament de dretes, va ser escollit el 1923 com a diputat provincial pel Partit Reformista. Membre del partit Renovació Espanyola, fou detingut el 16 de setembre.

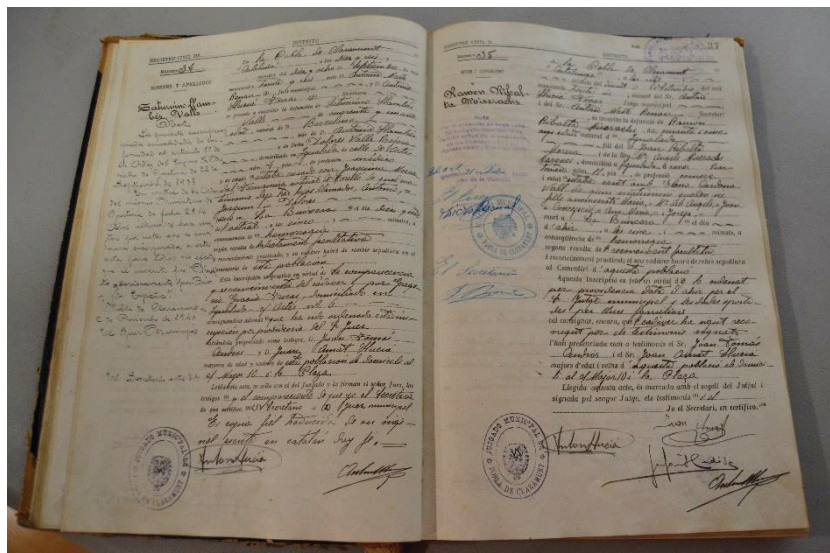
Manuel Bausili Domínguez, 51 anys, germà de l'anterior, farmacèutic i militant de Renovació Espanyola. Es dona la circumstància que l'auxiliar de la farmàcia de Manuel Bausili era Joaquim Puig i Quer, militant del partit «Acció Catalana Republicana», i va ser ell qui va delatar als germans Bausili, raó per la que fou condemnat a dotze anys de presó al acabar la guerra civil, aquesta pena li fou commutada per una altre de vuit anys. El seu fill va ser el conegut Salvador Puig i Antich.

Sadurní Llambés Valls, 41 anys, metge de Montmaneu.³

Un estudi de l'any 2008 ² indica que 85 metges van morir durant la Guerra Civil i 5 metges van ser afusellats pel franquisme a la postguerra.

Els autors conclouen que “L'onada de violència assoleix la seva màxima intensitat durant l'estiu de 1936. Entre els mesos de juliol, agost i setembre es produeixen el 50% dels assassinats [...] El seu origen va molt lligat a les actuacions de les patrulles i altres elements “incontrolats” de la FAI.”

Tanmateix indiquen que “La repressió va ser molt més intensa en el món rural: un sector que representava només el 32% dels metges de Catalunya va patir el 61% de la violència. Les raons per explicar aquesta diferència anirien des d'aspectes sociològics de l'exercici de la medicina en les petites poblacions (enfrentaments, enveja per la situació social del metge, etc.) fins a consideracions respecte a la facilitat d'escapolir-se de les persecucions a l'àmbit de les grans ciutats.”

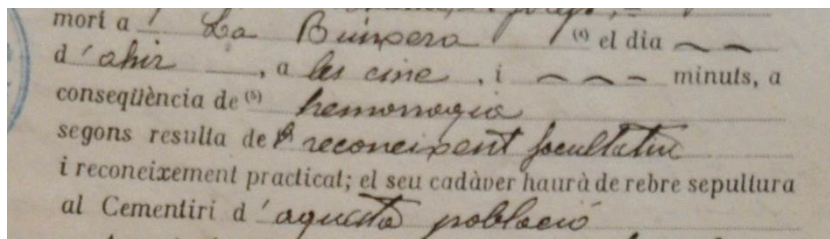

Acta de defunció

L'endemà, dia 18 de setembre, el jutge Antoni Lucià Torras i el secretari Antoni Martí Renou inscriuen les defuncions i segons reconeixement dels cadàvers efectuada pel facultatiu Gregori Gracia Tricas, d'Igualada, tots van morir a conseqüència d'una hemorràgia. O els metges tenien por a dir la veritat o estaven obligats a emprar aquest eufemisme.

(Dades extretes del Tom 12è núm. 33 en endavant, del llibre de defuncions del Registre Civil de la Pobl de Claramunt, on cada acta de defunció consta de dues pàgines, una en castellà i l'altra en català).

Detall de l'acta de defunció

Les sepultures

En la crònica de 30 de novembre de 1939, Mn. Pere Bosch, de la Pobla de Claramunt, fa una informació detallada de la situació de les sepultures dels afusellats:

“En una fosa común abierta exprofeso en el ángulo sur y paralela a la vía del ferrocarril, el 18 de septiembre y en cajas procuradas por los respectivos familiares, se enterraba a los cinco siguientes: Francisco Serarols Sastre, Luís Vallés Moncunill, Manuel Mateu Solà y bajo los referidos a Tomàs Montfort Ferrer y Ramon Riba Martí.

En los días 25 i 28 de noviembre de 1939, Año de la Victoria, procediose a la exhumación de Ramon Riba Martí. En el primer día no se dió con el cadàver, lo que dió motivo a la exhumación del 28, profundizándose en la misma fosa, apareciendo la caja de Riba Martí, con las de Serarols y Montfort.

Procediose a su traslado, quedando en la forma siguiente: Serarols, colocado en media caja en el nicho 51 de la familia Colomer. Mateu, colocado en media caja en el nicho 51, debajo de Serarols. Riba, colocado en media caja en el nicho 228 de Isidro Pascual. Montfort, colocado en caja completa en el nicho 228, debajo de Riba. Vallés, trasladado al nicho 216, donde reposa Ribalta.

Los trece restantes fueron colocados en nichos. Ocuparen nichos propiedad

del Ayuntamiento y por ello legítimos propietarios:

José Roca Puget, Nicho 217

Manuel Bausili Domínguez, Nicho 220

Luis Bausili Domínguez, Nicho 221

Cami lo Gené Codina, Nicho 218

Compraron nichos a anteriores propietarios:

Ramon Ribalta Miserachs, Nicho 216, comprado a M. Estrada

Ramon Sala Ribera, Nicho 124, comprado a J. Montserrat

José Tardà Cases, Nicho 100, comprado a T. Amat

Mariano Rabell Masip, Nicho 44, comprado a J. Morist

Bartolomé Borràs Codina, Nicho 162, comprado a I. Pascual

El Ayuntamiento incautose de los siguientes, vendiéndolos, y por lo tanto entendiéndolo ilegítimo título de propiedad en 1936:

Saturnino Llambés Valls, Nicho 170, propiedad del Rdo. P. Cantons

Juan Aguilera Galobart, Nicho 165, propiedad de R. Pujol

Isidro Torelló Cendra, Nicho 189, propiedad de P. Bosch

Eugenio Ball Casadesús, Nicho 66, propiedad de J. Montal

En la Casa Rectoral obran los primitivos títulos de propiedad de los referidos nichos 170, 165, 189 y 66, así como la anotación de haber adquirido los nuevos títulos que el Ayuntamiento expidió en las siguientes fechas: el 170, revalidado a 18-V-34; el 165, a 29-VI-34; el 189, a 26-IV-34; y el 66, a 4-VI-34.

Los primitivos propietarios facultaron al Rdo. Pedró Bosch el 1939 y 1940 para que justificase la verdadera propiedad. Así fué comunicado a D. Antonio Casanovas, alcalde firmante de los títulos expedidos en 1936, y si no se comunico a las familias interesadas de Igualada fué en espera del traslado que parecía próximo y que aún no se había verificado al pasar el Rdo. Bosch como Ecónomo de Capellades.

En la fecha presente trasmite este escrito al Regente de la Pobra, Rdo. Francisco Miquela, para su conocimiento y para que a la oportunidad, encauce las cosas en su punto, a fin de que los familiares de los nichos ilegítimamente vendidos, hagan cuenta de la verdadera situación de sus derechos, con todas las derivaciones a que dé lugar esta usurpación de propiedad por parte del Ayuntamiento presidido por el Sr. Antonio Casanovas en 1936. Capellades, 2 de julio de 1942. Pedro Bosch, Pbro. Ecónomo de Capellades. Cura Parroco de Pobra de Claramunt".

Nous documents:

"El infrascrito Pedro Bosch, Pbro. Ecónomo de Capellades:

Declara: Que el nicho nº 19 propiedad del Rdo. José Tarridas, pàrroco que fue de esta, fué cedido a la Parròquia el 1935 por su señora hermana y heredera. Mercedes Tarridas. La propiedad fué revalidada a 12-X-34.

El nicho nº 165, propiedad del Rdo. Ramon Pujol, parroco que fué de esta y en el cual fué sepultado, ha sido cedido a la Parròquia para uso exclusivo de sus parracos y familiares. Fué revalidado el 29-VI-34 y en 1936 vendido ilegalmente a los herederos de Juan Aguilera Galobart, caído el 17 de septiembre de 1936.

El nicho nº 189, es propiedad del infrascrito, adquirido para sepultura de su padre, D. Fortunato Bosch Piera. Hace constar, que en caso de no dar disposición en contrario, es su voluntad que pase a su muerte a propiedad de la Parròquia. Fué revalidado a 26-IV-34, y vendido ilegalmente en 1936 a los familiares de Isidro Torelló. Los tres referidos trasposos a la Parròquia son en carácter intransferible y perpetuo. Capellades, 3 julio 1942. Pedro Bosch, Pbro. Ecónomo".

"Atendiendo las legítimas razones expuestas en el escrito que antecede, hice las gestiones debidas, visitando personalmente a las familias que poseían ilegítimamente los aludidos nichos y todas ellas dieron conformidad y devolvieron los títulos, quedando como verdaderos propietarios los que lo eran anteriormente en 1936. Los cadáveres de estos nichos y los otros que se mencionan en esta reseña histórica, fueron trasladados en la Tumba de la Cripta funeraria de Santa María de Igualada, en el año 1943. Poble de Claramunt, 15-XI-1943. Francisco Miquela, Pbro".⁵

El fet que ho motivà

El que motivà l'empresonament i posterior execució d'aquestes divuit persones fou arrel d'una notícia falsa que es va fer córrer durant unes representacions que una companyia teatral efectuava a l'Ateneu igualadí, es deia que el secretari general del POUM, Joaquín Maurín, havia mort a mans dels revoltats. Sembla ser que va ser Josep Riu, el capítost de les milícies, que va fer pública la notícia des de l'escenari, aprofitant l'entreacte, tot deixant entreveure que es prendrien represàlies.

El primer diari que es publicà a Igualada durant la Guerra Civil fou el "Diari del Poble", el 7 de setembre de 1936. Estava editat pel Comitè

antifeixista local, que es va crear el 21 de juliol de 1936, era un diari de guerra que recollia notícies del front i de la situació a Igualada, Barcelona, Madrid i l'estranger. Es va deixar de publicar a partir de la dissolució dels Comitès de milícies antifeixistes, la seva integració al Consell Executiu de la Generalitat i la nova constitució de l'Ajuntament d'Igualada, a finals del mes d'octubre de 1936.⁶

En aquest diari s'informà el dia 16 de setembre, de l'assassinat de Joaquín Maurín, adjuntant una extensa notícia biogràfica.⁷

Cal aclarir que Joaquín Maurín Julià va néixer a Bonansa (Osca) el 12 de gener de 1896, va ser dirigent, entre altres, de la Confederació Nacional del Treball (CNT) la Federació Comunista Catalano-Balear, del Bloque Obrero Campesino (BOC) i del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). El 1936 va ser empresonat, va ser jutjat el 1944 i condemnat a 30 anys de presó. El 1946 va ser indultat i s'exilià a Nova York, juntament amb la seva família on va morir el 5 de novembre de 1973. L'any 1981 les seves despulles foren traslladades al seu poble natal.

El fet és que, sembla ser que de manera aleatòria, el comitè antifeixista va ordenar detenir moltes persones, gent d'idees conservadores i de dretes, que van ser tancades dins de l'església dels Dolors, que fou convertida en una presó ocasional. La vigília dels fets, dotze empresonats foren posats en llibertat.

Estat de la creu el juny del 2020. Foto G. Aymamí

Cloenda

Actualment el monument funerari es troba en mol mal estat, la creu, com que ha estat repicada, té molta part feta malbé. Les làpides amb els noms dels morts estan arrencades i mig trencades i el conjunt està envoltat d'herbei de tota mena que fins i tot hi dificulta l'accés.

Desconec si l'Ajuntament d'Igualada no se'n ocupa per estar el monument situat dins del municipi de la Pobla de Claramunt i potser l'Ajuntament de la Pobla se'n oblida per ser dedicat a uns igualadins.

Sigui com sigui, crec que algú se'n tindria que ocupar de la seva restauració i dignificar el monument, sense fer cap referencia a l'antic regim i sense que figuri la famosa frase de "Caidos por Dios y por España".

Al cap i a la fi és un monument que es va aixecar com a testimoni d'uns fets sagnants que, vulguem o no, formen part de la història del nostre país.

Notes

1 .CANALS, Enric. 2007. Pare de salvador Puig Antich. Joaquim Puig i Quer, una història lligada a la Igualada de la guerra civil. *Revista d'Igualada* núm. 27, p.23-29.

2. CALBET I CAMARASA, Josep M; HERVÁS I PUYAL, Carles; GUERRERO I SALA, Lluís. 2008. Metges de Catalunya morts durant la guerra civil i la repressió franquista: resultats preliminars. *Gimbernat*. Publicacions del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. núm. 133, p 109-118.
3. JORBA i SOLER, Antoni. 1982. *Agonia d'una ciutat*. Igualada, p 95-98.
4. RIBA I GABARRÓ, Josep. 2002. Guerra i postguerra a la Pobla de Claramunt (1936-1946) Igualada. *Miscel·lània Aqualatensia* núm. 10 p 365-418.
5. ARXIU PARROQUIAL de la Pobla de Claramunt.
6. PARÉS i MARIMÓN, Rosa M; ESCUDÉ i AIXELÀ, Manuel M. 2008. La sanitat i la premsa igualadina durant la guerra civil. *Gimbernat*. Publicacions del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. núm. 133, p 173-184.
7. JORBA, ob cit p. 95

LA FESTA MAJOR DE VILAFRANCA VISTA PER JOSEP MAIDEU

Joan Cuscó Clarasó

Doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona, s'ha especialitzat en musicologia a la Universitat d'Alcalà d'Henares. És professor a la Universitat de Barcelona i membre de la Comissió de Seguiment de la Càtedra Francesc Xavier Llorens i Barba i de les societats catalanes de musicologia i de filosofia de l'IEC, i conservador de l'Arxiu Musical del Centre de Documentació de Vinseum.

RESUM

Acomplerts els cinquanta anys de la mort de l'organista, compositor i investigador Josep Maideu i Auguet (1893-1971) volem donar una visió dels textos que va escriure i recopilar al voltant de la Festa Major de Vilafranca, de la qual en fou Administrador diversos anys. Els hem aplegat de tal manera que es pugui seguir el fil cronològic de la festa des dels seus inicis fins a l'època de Maideu i que mostrin l'interès historiogràfic de Maideu: els temes que treballava i les fonts que utilitzava.

ABSTRACT

We were fulfilled the 50 years of the death of the organist, composer, and investigator Josep Maideu i Auguet (1893 - 1971) and we want to offer a vision about their own texts and the texts that he did a compilation about the Festa Major de Vilafranca, which he was Administrator some years. We have been gathered them by a chronological string since the origins to the Maideu's time, with the finality of showing the interest ethnography that felt Maideu, also the topics he worked, and the sources he used

Acomplerts els cinquanta anys de la mort de l'organista i prevere de Santa Maria de Vilafranca Josep Maideu i Auguet (1893-1971), volem donar a conèixer alguns dels seus manuscrits inèdits al voltant de la

Festa Major de Vilafranca. D'ells n'hem fet una selecció, ja que alguns dels textos que es conserven manuscrits foren publicats en forma d'article al setmanari *Acción Católica*, per exemple el que dedicà a la missa escrita per Josep Claramunt a partir de les músiques de la festa major l'any 1872 (publicat l'any 1952) i per això no els hem inclòs en aquest recull. D'altra banda, Maideu també recopila en els seus textos manuscrits altres treballs, com els comptes de la festa major del 1755 (que foren publicats per Emili Giralt l'any 1945 a *Acción Católica*) i que tampoc no hem incorporat en aquest aplec de notes.

Josep Maideu Auguet

Josep Maideu va nèixer a Ripoll, va estudiar al Seminari de Vic i arribà a Vilafranca l'any 1919 per exercir-hi com a organista. Va viure a Vilafranca fins que morí, tot i que durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) va anar a viure amagat a Barcelona (afiliant-se al sindicat de músics de la UGT com a professor de cant i de piano i fent veure que treballava de representant per a la Casa de Música de Josep M. González). En aquell moment es plantejà, també, marxar a França però, finalment, i com altres capellans i organistes va quedar-se a Barcelona. També podia sortir de Barcelona gràcies al document expedit pel secretari de la Federació de Cors de Clavé que certificà que "el camarada Josep Maideu i Auguet" era "mestre de cors de l'esmentada federació", fent veure que anava a dirigir algun cor d'altres ciutats.

Acabada la guerra sembla que li van oferir la plaça d'organista de la Catedral de Barcelona, però ell retornà a la capital de l'Alt Penedès. De fet, Vilafranca va ser la seva segona pàtria i, conjuntament amb la seva germana Emília (que s'hi va traslladar el 1940), mossèn Joan Vinyeta i la seva mare Dolors Romeu (germana del músic Lluís Romeu que fou el mestre de Maideu), va formar part del petit nucli de gent de la Catalunya Vella que vivia a la capital altpenedesenca.

A banda d'organista de Santa Maria, a Vilafranca també hi va dirigir l'Escolania de la Puríssima, el Cor de Filles de Maria i l'Schola

Cantorum. Així mateix, va crear el Concert d'Orgue de Sant Esteve (que es continua fent), va inaugurar els orgues de l'Arboç (1932) i de Sant Sadurní d'Anoia (1953), va estudiar i fer conferències sobre els bisbes Josep Torres i Bages i Josep Morgades, va gestionar la vinguda a Vilafranca de l'Orfeó Català (1956) i va recaptar fons per a la restauració del Claustre de Sant Francesc (1961).

Fill i germà de músics va començar a escriure música l'any 1914 i el moment de màxima activitat i projecció com a tal el trobem entre les dècades del 1920 i del 1936. Tot i que la major part de la seva obra és de música litúrgica i religiosa també va compondre diverses caramelles i quatre sardanes (dues de les quals foren enregistrades per la Cobla Barcelona). Amb tot, el gènere que li va donar més nom va ser el dels goigs. No debades, segons escriu ell mateix, entre els anys 1927 i 1969 es van editar 238 Fulls de Goigs amb música seva, tot i que la major part els va compondre a les dècades del 1950 i del 1960.

Maideu era un home de caràcter conservador i de geni, i a banda de l'activitat de música va escriure per a la premsa local i exercir com a corresponsal de premsa de diversos diaris. Entre els articles sobre la història de la música a Vilafranca destaquen: "La escolania de la Puríssima" (1954), el que dedicà als orgues de Sant Francesc i del Convent del Carme (1957) i "Les orquestres de Vilafranca" (1962).

Així mateix, va ser membre del Patronat de l'Hospital de Vilafranca i del Museu de Vilafranca i, quan l'any 1948 al museu s'hi van establir les diferents seccions, fou nomenat responsable de l'Arxiu de la Comunitat de Preveres que hi havia dipositat (després d'haver retornat a Vilafranca un cop acabada la guerra) i l'any 1963 va portar a Vilafranca actes del Congrés Internacional d'Organistes que es va fer a Barcelona.

Un dels seus llegats són les investigacions que va fer sobre la música tradicional i popular de Catalunya per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, primer, i per a l'Institut de Musicologia del CSIC, després. En ells va tenir especial cura de les músiques del Penedès i del

Ripollès i, també, de la Festa Major de Vilafranca, de la qual en va ser Administrador els anys 1940, 1945, 1950, 1953, 1959, 1964, 1967, 1968, 1969 i 1970. Sobre la Festa Major de Vilafranca en va fer un treball l'any 1946 (que es conserva la CSIC) i va recopilar el manuscrit "Moixigangues Vilafranquines" (entre els anys 1920 i 1942) per a poder fer els Llibertats d'orgue durant la Novena de Sant Fèlix (que es conserva a Vinseum). D'aquest lligam amb els elements del folklore vilafranquí també en va sorgir l'article "Els gegants" (1957) en què defensa al gegant com a símbol del seny i la "rectitud en el pensar" i la geganta com a símbol de la dona forta de què parlà Torras i Bages.¹

Els manuscrits conservats a Vinseum

Els textos que transcrivim provenen de dos materials: d'un plec de quartilles conservades a l'Arxiu Musical del Centre de Documentació de Vinseum i de les anotacions que Maideu va fer al "Llibre de Consells" conservat entre la documentació provinent d'Antoni Sabaté Mill, que també es conserven al Centre de Documentació de Vinseum.

Els primers textos que tot seguit copiem són un conjunt de quartilles manuscrites apaisades, entre moltes altres amb notes històriques de Santa Maria i de Vilafranca escrites de la mà de Mn. Maideu. De mitjana unes dotze línies per quartilla. Numerades a l'extrem superior dret, la primera és la quartilla n. 271 i la darrera la n. 292, manquen les quartilles n. 279 i 280 que corresponen a notes sobre els anys de la Guerra del francès. Un esborrall amb correccions en el moment de la redacció i altres de posteriors en llapis vermell, per la lletra semblen d'una mà diferent, que fan referència sols a detalls ortogràfics i sintàctics, hem aplicat aquestes correccions a la transcripció.

Val a dir que les notes de les quartilles provenen dels treballs de Josep Planas i que foren publicades l'any 1935, i que aquelles que tenen més valor documental són les que anota a partir de les seves vivències com a Administrador de la Festa Major i la seva recerca històrica. Amb tot,

1 Josep Maideu. 1957. "Els gegants", *Acción Católica*, XVII, 34-35, 279.

ja que les primeres són difícils de consultar i que les segones quedarien molt despullades totes soles les hem inclòs totes en aquest recull per donar una visió global de la festa i de les inquietuds de Maideu.

Dades de Sant Fèlix màrtir segon Patró de Vilafranca.²

[271] El dia 20 d'abril del 1700 la Comunitat de Preveres fou convocada al seu arxiu pel seu Procurador general el qual manifestà: "Que atès, que lo lltre. Sr. D. Josep de Molines, Decano de la Rota a fet favor en sa carta dada en Roma als 15 de Març de 1700, noticiant que a remès a esta Universitat lo Cos sant de Sant Fèlix Mr., y atès que la Vila és estada afavorida amb semblant Cos sant, és vingut lo Sr. Síndic a noticiar a esta Comunitat, que per la recepció y acompanyament de dir Cos sant havia deixat la dependència a quatre persones, y suplica també a V.R. que perquè los dos Comuns unànimes y conformes corren [272] simul un mateix acte, sia servida aquesta deliberar lo faedor." La Reverent Comunitat de Preveres votà per delegats a Mn. Pellicer per catorze vots, el senyor Vicari Perpetu per nou i a Mn. Ferrer per set vots.

Aqueixa relíquia del Cos sant de Sant Fèlix màrtir fou expedida de Roma el 26 d'octubre de 1699 pel senyor Cardenal Fr. Pere Lambuto i registrada al foli 165, aprovada pel M. I. Sr. Pere Romaguera Canonge de la Seu de Barcelona i Vicari General i decretada per l'il·lustríssim i reverendíssim fra Benet de Sala Bisbe de Barcelona el 7 de setembre de 1700.

2 Al *Llibre Consells* que es conserva al Fons Sabaté Mill, Maideu hi copia la nota sobre l'arribada de les relíquies de Sant Fèlix a Vilafranca (tal com fou anotada el dia 11 de setembre de l'any 1700 al *Llibre d'Òbits de 1696-1710*, pàgines, 254-256), i també hi copià l'Autèntica de les relíquies de Sant Fèlix de l'any 1700 (pàgines 257-258). El primer document, tot i que ja és molt conegut (publicat a *Acción Católica* l'any 1954), és curiós perquè fou anotat al *Llibre d'Òbits* i perquè en la seva part final explica que les relíquies es van obrir per afavorir la pluja i que l'urna de vidre fou remesa des de Roma per Josep Molinés. Aquests i altres aspectes han estat estudiats al llibre JUNCA, J.M. i RIBAS, A. 2009. *Sant Fèlix el romà fet vilafranquí*. Vilafranca del Penedès: Ajuntament.

El 10 de maig de 1700 el senyor Procurador General convoca la Comunitat de Preveres per [273] examinar el model de l'urna i el retaule de Sant Fèlix màrtir enviat de Barcelona i deliberar la manera d'ajudar a pagar les dites despeses. S'acordà en votació favorable, contribuir-hi amb 500 ll.

El dia 3 d'agost del 1700 el senyor Procurador convocà la Comunitat de preveres per manifestar-los que la Universitat de la Vila desitjava celebrar tres dies de festes per Sant Fèlix màrtir en el present i veniders anys i que ella pagaria la cera, cantúria i sermó, i demanava que la Comunitat prestés l'assistència de franc. La Comunitat resolgué, que tant en aqueix com els anys veniders l'assistència fos omnins [274] gratis, sempre que es complís el pactat.

El dia 22 de setembre del 1702 els senyors Administradors de Sant Fèlix màrtir desitgen fer una millora important relacionada amb el dit Sant i demanen a la Comunitat de Preveres que nomeni comissionats per tractar, ja que en altres ocasions ella i la Universitat de la vila s'han interessat en semblants millores. La Comunitat resolgué nomenar els mateixos comissionats del 20 d'abril del 1700.

A 3 d'agost del 1703 els Administradors de Sant Fèlix màrtir demanen a la Comunitat les 180 ll. convingudes per al retaule del dit Sant, a la qual cosa contesta que quan la Universitat hagi pagat lo pactat, ella satisfarà les lliures convingudes.³

3 A aquestes dades històriques hi cal afegir les processons de rogatives demanant aigua que es van fer els anys 1701-1703 i que Emili Giralt va donar a conèixer des de les pàgines d'*Acción Católica*. Emili Giralt. 1945. "Las antiguas rogativas implorando el favor del agua", *Acción Católica*, 205, pp.829 i 832. Cal tenir en compte que durant el segle XVII, a Catalunya i arreu d'Europa, es viu un important canvi climàtic amb fortes sequeres i que, aquest, és un context molt greu per a una societat que bàsicament depenia dels cereals (com en depenia el Penedès) i que això es va esdevenir en un moment en què la guerra era el pa de cada dia. Aquest context i les rogatives en pro d'aigua amb Sant Fèlix són fets importants per comprendre la petició i la importància que van agafar les seves relíquies amb ben pocs anys.

[Processons i miracles de Sant Fèlix]

[275] A 8 d'abril de 1750 l'Ajuntament de la vila proposà a la Comunitat de Preveres treure en processó el Cos sant de Sant Fèlix màrtir i que proposés el dia de fer la processó de rogatives per escassetat d'aigua.

A 20 de gener de 1753 l'Ajuntament demanà que el diumenge següent la Comunitat celebrés un solemne Ofici i Te Deum amb música amb 3 sous de distribució per quiscunt prevere en acció de gràcies a Sant Fèlix màrtir, per haver-se aconseguit el benefici de l'aigua, i que es tanqués amb les formalitats conegudes l'Urna de Sant Fèlix com també que es tornés [276] a les respectives Capelles les imatges de la Mare de Déu de l'Aigua i de Santa Madrona, que havien estat exposades alguns dies a l'Altar major de la parròquia.

A 30 de setembre de 1767 el reverend Ramon Ignasi de Molines prevere fundà a l'altar de Sant Fèlix màrtir unes solemnes Matines a la vigília de la seva festa dotades amb 650 ll. set Completes en l'octava amb 565 ll. i un Aniversari per la seva ànima amb 350 ll. Regalà a la Comunitat de Preveres de Santa Maria un calze de plata, perquè servís a les Misses que es celebrassin al dit altar del Sant.⁴

[Sant Fèlix copatró de Vilafranca]

A 30 de gener del 1776 els Administradors [277] de Sant Fèlix Màrtir reverend Felip Tort prevere, doctor Estanislau Morgades burgès, don Josep Batlle adroguer, senyor Pere Tarrada pagès i senyor Joan Pau Güell blanquer, dirigiren a la Comunitat de Preveres un memorial en el qual manifestaven que desitjant demanar a sa Santedat es dignés nomenar Sant Fèlix màrtir segon patró de Vilafranca, i en conseqüència demanen a la dita Comunitat que redactés el públic i autèntic instrument per a dita nominació de segon patró. La Comunitat reunida en

4 A les dades que s'aporten en aquest apartat hi caldria afegir la curació del prevere Fèlix Carbonell per Sant Fèlix i les processons de rogatives del 1775. Vegeu: 1955. "Pregàries per pluja i miracle de Sant Fèlix", *Acción Católica*, XV, 34, 279.

consell en el seu arxiu resol una voce, que s'atengui la petició dels suplicants, i per més seguretat resol votar amb les cèdules corresponents, resultant que dels 31 preveres votants, 30 voten al seu favor, i per tant la Comunitat elegeix a Sant Fèlix [278] màrtir per segon patró, del que els reverents arxivers de la Comunitat lliuraren la corresponent certificació als citats Administradors.

[De la festa major de Sant Fèlix]

A 30 de juliol del 1792 els Regidors don Josep Valenciano i D. Manuel Olivella demanaren a la Comunitat de Preveres de permetre l'assistència a les processons de Sant Fèlix màrtir els Frares del Convent de la vila. La Comunitat resol en consell no trobar-hi cap impediment.

La tarda del 29 d'agost de 1810 amb motiu de la [inauguració de la nova Capella del S. S. De Santa Maria, l'Urna del Cos sant de Sant Fèlix màrtir fou traslladada amb la solemnitat corresponent de la Cripta a l'altra major de la parròquia. El vespre es cantaren solemnes Completes alternades amb la Comunitat de Preveres i la Capella de música. Novena i goigs del Sant. / El matí del 30 se celebrà solemne Ofici i a les cinc de la tarda, concorreguda processó de rogatives amb les relíquies del Sant, les quals arribades a la parròquia, es dipositaren a la nova Capella on es cantà un solemne Te Deum amb orquestra. Després s'acabà la novena del Sant i mentre al Capella de música cantava els Goigs, es col·locà l'Urna de Sant Fèlix màrtir a l'altar de la Nova Capella del S. Sagrament. Com de costum l'Urna fou tancada amb les quatre claus i el senyor Notari firmà la corresponent acta.

El 29 d'agost del 1814 el reverend Procurador de la Comunitat de Preveres que els havia convocat en llur arxiu, després de la Conventual, els exposà la següent: "Que en atenció que els Administradors de Sant Fèlix Màrtir, que hi tenien lo permís dels quatre senyors Compatrons guardadors de les claus de l'Urna del Cos sant,]" [281] y que desitjant

5 Aquesta part és la que es correspon a les quartilles 279 i 280, que no es conserven.

treure amb professó sas Relíquies, demanaven a la Comunitat de Preveres es dignés associarse als desitjos de la vila de festejar el dir Cos sant en acció de gràcies pel feliç èxit de les armes espanyoles contra l'exèrcit francès i retorn del Rey Fernando VII". La Comunitat acordà amb gust accedir a tal piadosa demanda i resolgué: que a la mateixa tarda i en presència del senyor Notari de la vila, l'urna del gloriós sant Fèlix màrtir es col·loqués sobre una tauleta adornada, per a esperar les set del vespre i traslladar-la amb tota pompa i solemnitat a l'Altar major.

En efecte les funcions al gloriós Sant Fèlix màrtir d'aqueixa tarda i les de l'endemà, es feren [282] amb la mateixa solemnitat que es practicaren els anys 1809 i 1810, però amb la diferència que aquelles foren de rogatives i aquestes varen ésser de joia i pompa.

A la processó de la tarda del 30, que feu el curs com la de Corpus, s'originà abans de sortir una qüestió de preferència entre els senyors dels blandons de devoció que eren moltíssims i les Comunitats de Frares. Aquells creien que els frares s'havien de col·locar davant dels blandons de devoció perquè ells representaven el poble.

El reverend Primicer de la Comunitat de Preveres que en millors temps ordenava les funcions i processons [283] de la parròquia ho solucionà i aclarí tot amigablement, manifestant que les Comunitats de frares i de preveres formen un sol cos per ésser uns i altres eclesiàstics i ministres del Senyor, que l'Ajuntament és el que representa el poble i que els Administradors de les Confraries que es col·loquen darrere de totes les Comunitats són els únics que gaudeixen d'aqueixes preferències.

Ateses per tots aquestes raons, la processó eixí amb ordre i devoció causant molta edificació i emoció a tots els vilatans i comarcans.

A 27 d'agost del 1819 amb motiu de tocar-li [284] ésser Administrador de Sant Fèlix el reverend Procurador de la Comunitat de Preveres i per tal concepte Compatró o guardador d'una de les quatre claus de l'urna del Cos sant, demanà i suplicà a la Comunitat es dignés concedir-li

permís de treure les santes relíquies en la processó de la festa major d'aquell any per tal que aquella festa major resultés més solemne que la dels altres anys.

Els reverends beneficiats es dividiren en diversos parers, però dominà la majoria que creia que no s'havia d'accedir al prec.

Aqueix senyor Beneficiat no content amb les raons [285] de la Comunitat de Preveres acudí amb altres senyors de l'Administració de Sant Fèlix a l'Ajuntament exposant la mateixa petició.

L'ajuntament amb més dignitat i sentit comú que aquella Administració, desestimà la instància presentada i per tant no sortiren les relíquies de Sant Fèlix en aquella festa major.

El 29 d'agost del 1821 amb motiu de no haver prosperat la febre amarilla de la Barceloneta (Barcelona) importada pels vaixells procedents d'Orient, la Comunitat de Preveres i l'Ajuntament de la vila acordaren accedir a la demanda dels Administradors de Sant [286] Fèlix màrtir en el sentit de què en agraïment per no haver-se desenrotllat dita epidèmia a Vilafranca s'exposés públicament les Relíquies de Sant Fèlix màrtir i es tregués en processó dit Cos sant. Tant les funcions dedicades al dit Sant a la parròquia com la processó del dia 30 foren molt lluïdes i concorregudes; tots els fidels assistents com les Comunitats de Frares i Beneficiats portaven blandons facilitats per l'Administració de Sant Fèlix màrtir.

La Comunitat de Preveres seguint la moda d'aquells temps de canviar [287] els tabernacles dels Sants que es portaven en les processons per taüts (és a dir plataformes recobertes pels costats amb robes que tapaven els homes que les traguaven] pagà el 24 de setembre del 1863, 114 ll. 9 s. 6 d. Pel domàs i galons del taüt de sant Fèlix màrtir i el 29 d'agost del 1864 pel serrell daurat del mateix taüt 30ll 10s. 10d.

A l'agost del 1865 volent l'Ajuntament de Vilafranca suspendre les funcions religioses de sant Fèlix màrtir d'aquell any per causes sanitàries,

la Comunitat de Preveres acudí al senyor Bisbe [288] el qual contestà amb aqueix Ofici:

obispado de Barcelona. = Con esta fecha digo al señor Dean Presidente de esta Comunidad, como sigue: Habiendo acudido a nuestra autoridad con fecha de este día el Pbro. D. Cristobal Romagosa como Procurador G. De la Rda. Comunidad de Pbro. De la Iglesia parroquial, solicitando que lo dispuesto por la autoridad local de la misma, respecto a suspender los públicos festejos de la fiesta mayor o patronal no perjudique a los cultos religiosos, que en cumplimiento de piadosas fundaciones tiene obligación de celebrar la Rda. Comunidad en dicho día y que para satisfacer los sentimientos religiosos de la población se celebre el acostum- [289] -brado novenario de San Félix mártir: Vista la ley vigente del Ayuntamiento que no atribuye facultades a las corporaciones civiles, municipales y locales, para determinar por si lo que concierne al culto público; Visto el artículo 6 de la ley de Cortes sobre reuniones, sancionada en 22 de Junio de 1864 por la que se declara no estar comprendidas en las disposiciones de dicha ley de las reuniones de los que asisten a los actos y solemnidades del culto divino; Vista la legislación sanitaria registrada en los Códigos del Reino y órdenes posteriores en las cuales no se prohíbe el ejercicio público del culto en los templos, aun en los casos de [290] declaración oficialmente la epidemia de alguna localidad; Visto el acuerdo del Ayuntamiento Constitucional de Vilafranca de 22 del actual, en la que se determina la suspensión de dicha fiesta en su día por cortar la reunión numerosa de personas: Considerando que dicha causa puede tener en el grado extraordinario en que la ha exceptuado el Ayuntamiento si se suprimen los festejos públicos y aparato exterior que atrae el concurso de forasteros; considerando así mismo que la celebración de dicha fiesta al día que la Iglesia la ha designado y al que se refieren las fundaciones particulares [291] así como el

Novenario que la prepara: Autorizamos a la Rda. Comunidad de Pbros. De Vilafranca para que celebre en el recinto del Templo parroquial el Novenario y festividad de San Félix mártir en su propio día, desnudándola de toda pompa profana y procurando que conforme al espíritu de la Iglesia, sean actos en que los fieles se exciten a implorar la misericordia de Dios por la intercesión del Santo Mártir. Dios guarda a V. muchos años.= Barcelona 26 de Agosto de 1865= =Pantaleón Obispo de Barcelona = Sr. Dr.Cristobal Romagosa Produrador G. De la Comunidad de Pbros de [292]⁶

La cripta de Sant Fèlix Màrtir

Va ésser construïda en l'any 1561 segons una data de la volta i un pergamí guardat en l'arxiu. Consta de dues voltes. La del primer terme, amb dos arcs que es reuneixen en una clau de volta representant la Mare de Déu dels Dolors i la volta principal en la qual vuit arcs es concentren en la magnífica clau de la Resurrecció.

En dita Cripta es guarden les venerades relíquies de Sant Fèlix, en un altar de marbre obra del celebrat escultor Josep Llimona. Dos àngels sostenen la columna amb l'escultura de Sant Fèlix. Una llosa de marbre amb la inscripció "ossa sancti felicis presbyteri Martyris" cobreix les relíquies del Sant que del cementiri de Calepodí de la Via Aurèlia de Roma, en l'any 1699, es varen remetre a la nostra estimada vila.

En l'any 1810, al tancar la cripta, varen traslladar-se a la capella del santíssim en una esplèndida festivitat que va durar tres dies consecutius. Feta la reapertura en l'any 1879, varen ésser novament guardades en la cripta les relíquies del sant, permaneixent-hi fins al dia 6 d'octubre de 1934. Retirades novament per a facilitar la reconstrucció de

6 Totes aquestes notes, que abracen del 1700 al 1865 foren publicades per Josep Planas l'any 1935. Maideu les transcriu, amb alguns errors i sense indicar-ne la procedència. Josep Planas. 1935. *Notes Històriques de Santa Maria*. Vilafranca del Penedès, pp.167-175

l'absis del temple i guardades provisionalment en la rectoria, durant la Revolució marxista varen ésser dipositades dins d'un nínxol del cementiri per el propi sepulturer, poguent-se recuperar –bon xic desfetes per la humitat i la intempèrie d'aquell lloc– després de la alliberació nacional i final de la guerra.

El dia 29 d'agost del 1939, varen ésser portades en solemne processó des de l'església de Sant Francesc a la basílica posant-les novament en la pròpia cripta, on es manifesten a la vista i adoració dels fidels devots durant tot el dia 30 d'agost. D'aquesta cripta són interessants les claus de la volta i sobretot l'admirat i valuós grup del sant enterrament de Crist, de marbre de Carrara, obra de J. Llimona i regalada en 1916 pel sant bisbe vilafranquí Dr. Torras i Bages.” [20 de setembre de 1940]

La tradicional Capta de Sant Fèlix⁷

Si bé és veritat que la “capta de Sant Fèlix” resulta cansada i fatigosa pels Administradors de la Festa Major, no deixa de tenir un encís ben devot i popular.

En el quart dia de la solemnia Novena a Sant Fèlix, i a les nou del matí, un alegre tritlleig de campanes convoca a la plaça de Santa Maria, als tres Administradors amb el sacerdot de torn que representa a la reverenda Comunitat de preveres de Santa Maria, els tres escolanets revestits amb sotana i cirial que porten “Sant Fèlix petit” –com ho deia el poble–, els tres grallers i el cavall i la tartana, neta i arreglada propietat del senyor Giralt, portant dues estampes de Sant Fèlix ben visibles i clavades als dos costats d'entrada a dita tartana. El seu comès és portar 3500 programes i altres tantes estampes artístiques del Sant patró de la vila.

Mitja hora després, o sia a les 9'30, s'engeguen des de la plaça de Santa Maria, davant la multitud de grans i xics que s'hi han congregat, tres fortíssims coets donant el senyal que ja ha començat la “capta de Sant

⁷ D'aquest text se'n conserva el manuscrit però també fou publicat a Acció Catòlica l'any 1956.

Fèlix". Llavors les gralles engeguen els seus vibrants espinguets als quatre vents, repetint de tant en tant les seves populars sonates.

Els Administradors es distribueixen fent dues colles; començant pels carrers de Sant Bernat, Clascar, etc., i places de Santa Maria, Jaume I, etc.

Els Administradors, ajudats per altres escolans sense sotana, amb un total de vuit, pugen a tots els pisos entregant un programa de les Festes i l'estampa de Sant Fèlix, que es posarà després en lloc ben visible del taller, botiga o pis durant tot l'any, corresponent tots de molt bon grat amb la seva aportació.

Reunits ja tots a la plaça dels Màrtirs, es continua la capta per dita plaça –molt concorreguda en aquella hora– i els carrers de Graupera, Cenalles, Fruita i Ferrers, on es fa parada i beguda en l'establiment de "Cal Vinyals", amb porrons i gots, prenent-hi part activa tots els administradors, grallers i escolans, sense faltar-hi Josep Feliu Juliachs, qui fa ja més de 45 anys que orienta i dirigeix la "capta". Ens diu ell –arxiu vivent dels costums i tradicions de Vilafranca– que antigament, en "la capta", només es donaven estampes, i qui volia adquirir el programa, havia d'anar a la casa de la Vila o bé a casa d'un Administrador.

La "capta" continua ara cap al Raval de la Font, Santa Magdalena, Pere Alegret fins al Pont del Carril, baixant per la Barceloneta fins a trobar-se tots davant de la Capella de Sant Magí, junt amb els que han resseguit els carrers que hi ha en els "quatre cantons", cap allà a les dues de la tarda un xic atropellats per la calor asfixiant d'aquells últims dies d'agost, escolten encara la xerrameca de les persones que van o venen del mercat i volen adquirir més d'un programa, a més de la clamadissa dels veïns que també en volen per enviar a la parentela etc., etc. I... cap a dinar cadascú a casa seva, per a refer forces i tornar-hi després altra vegada.

A la tarda, a dos quarts de quatre, s'engeguen tres petards al davant de la Casa de la Vila, on es reuneixen els Administradors. Les gralles

sonen fort i valentes després del bon dinar que se'ls ha servit i es recomença la "capta" pels carrers de Sant Joan, Palma, Rambla Nostra Senyora, Santa Digna, Passatge Alcover, etc., etc., fent beguda a "Cal Galllemí", per acabar la "capta" pels carrers d'Amàlia i Comerç, reagrupant-se tots a la "Font de la Mandra", per a continuar per la carretera de Tarragona, carrer de Sant Pere, rambla Sant Francesc i carrer de la Cort, on es dona per acabada per allà a les set del vespre, contents i satisfets d'haver acomplert abastament el seu comès.

Els grallers i els onze escolanets i tartaner que han assistit a la "capta", entren a l'Ajuntament o Casa de la Vila on reben de mans dels Administradors la seva ben merescuda retribució.

Veritablement, cal conservar la tradicional "capta de Sant Fèlix", tota plena de devoció popular, ja que, durant la mateixa, tots els vilafranquins es llencen al carrer per a venerar, amb joia, al nostre gloriós Patró, mentre les mares acompanyen llurs fillets perquè puguin tocar i besar a "Sant Fèlix Petit".

Llaor i glòria a Sant Fèlix Màrtir i que ell des del Cel beneeixi llarga i abundantament a la nostra vila i a tot el Penedès. Així sia.

Notes d'orientació per a la Festa Major

El sacerdot Administrador, com també el sacerdot Prohom, en la primera i tercera processó usen mantell i boneto. En la del dia de Sant Fèlix, usen hàbits corals o sia l'armusa i el sobrepellí, portant blandó en totes les processons, col·locats al darrera del tabernacle de Sant Fèlix. Els prohoms seglars –que l'any anterior van ésser Administradors– els hi fan costat amb blandó.

En la processó de Sant Fèlix, després dels Gegants, Drac, Xiquets, etc., etc., venen els Administradors d'aquell any, portant la senyera de Sant Fèlix; segueix la banda de música; la creu processional amb l'escolania; clero parroquial, senyors beneficiats que porten les 4 capes amb les 4 porres de plata; la imatge de Sant Fèlix; sacerdots Administradors i

Prohoms amb els de l'any anterior; el tern del preste-degà amb dos assistents i demés autoritats municipals, militars i judicials.

En la solemnia Novena, es posen en el banc de l'Administració seguint aquest ordre. Els dos Administradors seglars; sacerdot Administrador; sacerdot Prohom i els dos prohoms seglars, portant tots guants negres en els dos oficis (el de Sant Fèlix i el de Difunts), i també al sortir amb l'Ajuntament cap a l'església els dos dies que van als oficis. [1 de setembre de 1940]

Com es desenrotlla la solemnia novena de Sant Fèlix

La solemne Novena de Sant Fèlix màrtir, és la més concorreguda de tot l'any, perquè s'hi dona molt d'esplendor de música, oracions i llums. A les 7'45 del vespre, comença la Novena amb el reso del Sant Rosari, visita al Santíssim Sagrament i cant de les solemnes Completes gregorianes, acompanyades per l'orgue –alternant la Rda. Comunitat amb el poble. Després l'organista fa sentir les bel·leses del rei dels instruments, amb una obra musical de lluïment i d'envergadura. Després l'Schola Cantorum de la Basílica junt amb violins, cello i contrabaix, interpreten un motet religiós de bona firma, mentre el Sr. Degà puja a la trona i comença la Novena que dura ben pocs minuts, ja que es resa una breu oració, es canten tres parenostres seguits, res d'altra oració i cant dels tradicionals i sorollosos Goigs de sant Fèlix que el poble escolta embadalit per l'ària i el duetto que hi desgranen els cantors, amb força il·lusió seva i força content de tothom, menys de la litúrgia i el bon gust de voler i no poder sentir música religiosa.

El poble gairebé omplenta tots els seients de la basílica.

En els dos oficis o misses solemnes, es reforcen el nombre de violins fins a sis i dos contrabaixos, amb els elements de les orquestres foranes. [5 de setembre de 1940]

Festa Major del 1940. Cau el gegant

Aquest any, juntament amb els amables i distingits joves Francesc Mirret Soler, Elies de la Guàrdia Vives i Domingo Montserrat Caraltó, he tingut la joia d'ésser Administrador de Sant Fèlix. Enguany ha resultat ser molt esplèndida de festes i de bon temps; amb dues colles de Xiquets –els de Valls i els del Vendrell–; dues colles de Ball de bastons; Cercolets; Diables, Ball de gitanes; el Drac, els Nanos i els Gegants.

El gegant va caure amb l'entrebançar-se amb una de les passeres dels carrers..., però se li va poder arreglar el cap i la cara (que va quedar un xic lletjota i deformada) i va tornar a sortir al cap de cinc hores de clínica (?).

Els gastos totals que vàrem pagar sumen trenta mil pessetes. Hi van compresos els gastos d'orquestra, els balls populars, traques, Castell de focs artificials, obsequi de xampany a tots els agutzils, serenós i demás dependència del Municipi i funcions religioses, predicador, enllumenat, organista i demás clergues.

Festa Major de 1945.

Bo és comparar l'increment que prenen els gestos monetaris de la nostra Festa Major, Sant Fèlix Màrtir. Amb cinc anys de diferència han pujat de 30.000 pessetes a 80.000 pessetes.⁸ Ho he pogut controlar

8 Maideu també anotà les despeses de la festa major de l'any 1960. En l'apartat dels actes tradicionals hi consten el drac, els gegants, els capgrossos, els figuetaires, les cotonines, els panderos, els diables, l'àguila, el ball de bastons i el ball de cercolets, la moixiganga de Sitges, la Colla Vella dels Xiquets de Valls, els Castellers de Vilafranca i els Minyons de l'Arboç. També, la restauració del tabernacle de Sant Fèlix, els bons als pobres i diverses despeses de representació que sumen 75.785 pessetes. L'apartat de les despeses per la música (la banda de música de la Policia Armada, les cobles i els grallers) puja 23.173 pessetes, la il·luminació dels carrers, els castells de focs d'artifici i la propaganda van costar 106.328 pessetes i, finalment, els actes religiosos van costar 14.588 pessetes, la major part de les quals van ser per pagar l'Schola Cantorum, l'organista, el campaner i els músics de Vilafranca i del Vendrell que van actuar durant les novenes i els oficis. Si partim de les 30.000 pessetes

certament, perquè n'he sigut Administrador, junt amb els senyors Josep Oriol Almirall, Josep Galofré Tomàs i Anton Figueras Totosaús. És la tercera vegada que me'n toca amb gran satisfacció meva, tot donant-ne gràcies a Déu.

Hi hagueren els Xiquets de Valls i els Nens del Vendrell i els de Tarragona. Tres colles ben valentes i acreditades.

¡Que no decaigui, Senyor, el fervor i la devoció a Sant Fèlix Màrtir! [1 de setembre de 1945]

que havia costat l'any 1940 observem que vint anys després el cost tota era de: 219.874 pessetes.

L'ABOCADOR DE BROSSES DE GARRAF I LES SEVES POSSIBLES CONSEQÜÈNCIES BIOESPELEOLÒGIQUES

Segona edició

Títol original de la primera edició de 1974

(Ponència publicada a "Comunicacions IV Simpòsium de Bioespeleologia de 1974" (pàgs. 119 a 128) coorganitzat pel l'Escola Catalana d'Espeleologia (C.C.B.E. de la F.C.M.) i el Grup Espeleològic Pedraforca. Dipòsit Legal: B-12787/74). Publicació exhaurida.

2a edició, traduïda, corregida científicament i adaptada a l'any 2022
pel seu propi autor

Josep Antoni Herrera Sancho

Institut d'Estudis Penedesencs

Doctor Enginyer Ambiental (UPC), Màster en Administració i Gestió Ambiental del Territori (UAB), Postgrau en Instruments de Gestió del Territori (UPC), Llicenciat en Ciències Biològiques (UB), Botànic (UB), Ex-Cap del Servei de Medi Ambient (Aj. de Vilanova i la Geltrú), Ex-Coordinador del Parc Natural del Garraf (Aj. de Vilanova i la Geltrú – Diputació de Barcelona), Coordinador del Paisatge, cofundador, investigador i vicepresident (Institut d'Estudis Penedesencs)

RESUM

El massís de Garraf té una conca hidrològica d'uns 233 Km² sobre roques calcàries del Cretàcic i Juràssic de fins a uns 1.000 m de profunditat. L'abocador del massís de Garraf, de residus sòlids urbans sense cap triatge previ, projectat al 1972, inaugurat al 1974 i clausurat definitivament al 2021, conté més de 30 milions de metres cúbics de brossa i ocupa més de 87 hectàrees de residus procedents de Barcelona i la seva àrea metropolitana. És un cas únic i singular a Europa de greu contaminació en carst calcari. Les analítiques oficials del 2021 confirmen la contaminació severa

de les aigües subterrànies i pels biogases tòxics als avencs pròxims a l'abocador.

Aquesta recerca aporta dades actualitzades i demostra que el Dr. Josep Antoni Herrera i Sancho ja va publicar al 1974, acabat d'inaugurar l'abocador, en un simposi especialitzat celebrat a Barcelona, una ponència en que ja preveia totes i cadascunes d'aquestes conseqüències de contaminació del medi, sobretot amb la finalitat d'evitar el desastre mediambiental que ja es veia venir. La segona edició de la mateixa, que ara teniu a mans, us permetrà conèixer amb detall tot allò més imprescindible sobre aquest mega-abocador urbà i les seves conseqüències mediambientals a llarg termini.

Paraules clau:

Dipòsit controlat de la vall d'en Joan, Vall d'en Joan, Abocador del Garraf, AMB, Àrea Metropolitana de Barcelona, RSU, Residus sòlids urbans, La Falconera, Enginyeria ambiental, Barcelona, Hidrogeologia, Biogases, Biogàs, Planta de biogàs, Clausura definitiva, Segellament definitiu, Restauració paisatgística, Aprofitament energètic de biogàs, Contaminació, Parc de Garraf, Carst, Aigües subterrànies, Massís del Garraf, #abocador #Garraf #Barcelona #Karst #Hidrogeologia #Contaminació #Mediambient #Aigua #Falconera #Massís

ABSTRACT

The massif of Garraf (Barcelona) has a hydrological basin of about 233 km² on Cretaceous and Jurassic limestone rocks up to about 1,000 m deep. The Garraf massif landfill, of urban solid waste without any prior sorting, designed in 1972, opened in 1974, and definitively closed in 2021, contains more than 30 million cubic meters of rubbish and occupies more than 87 hectares of waste from Barcelona and its metropolitan area. It is a unique and unique case in Europe of serious pollution in calcareous karst. The official analysis of 2021 confirms the severe contamination of groundwater by toxic biogases in the chasms near the landfill.

This research provides updated data and shows that Dr. Josep Antoni Herrera i Sancho already published in 1974, just after the landfill was inaugurated, in a specialized symposium held in Barcelona, a paper in which he already predicted each and every one of the consequences of environmental pollution, especially with the aim of 'avoid the environmental disaster that could already be seen coming. The second edition of it, which you now have in your hands, will allow you to know in detail everything that is essential about this urban mega-dump and its long-term environmental consequences.

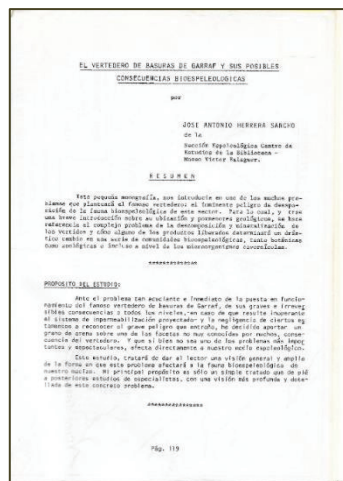
Keywords:

Controlled deposit of the Vall d'en Joan, Vall d'en Joan, Garraf landfill, AMB, Barcelona Metropolitan Area, USW, Urban solid waste, urban garbage dump, landfill, La Falconera, Environmental engineering, Barcelona, Hydrogeology, Biogas, Biogas plant, Definitive closure, Definitive sealing, Landscape restoration, Energy use of biogas, Pollution, Natural Park of the Garraf, Karst, Groundwater, Garraf Massif, #landfill, #Garraf, #Barcelona, #karst, #Hydrogeology, #Pollution, #Environment, #Water, #La Falconera, #massif”

Portada original de la publicació de les comunicacions del IV Simpòsium de Bioespeleologia a Barcelona, l'any 1974.

Primera pàgina de la ponència d'en Josep Antoni Herrera Sancho sobre l'abocador de brosses de Garraf i les possibles conseqüències bioespeleològiques.

OPORTUNITAT DE LA SEGONA EDICIÓ

La primera quinzena d'octubre de 2018 un fenomen meteorològic advers travessa l'Est de la Península Ibèrica i el massís del Garraf. La conjunció de dues borrasques, una al sud de la península ibèrica, l'altra al Mediterrani, a on una d'elles comença com a una DANA (Depressió Aïllada de Nivells Alts), es a dir un embossament d'aire en capes altes conegut popularment com a gota freda, però finalment evoluciona ràpidament a borrasca freda aïllada. Com a resultat deixen en diferents poblacions de l'Est peninsular una inusual i extraordinària precipitació mensual acumulada total de quasi 250 mm/mes. A Barcelona ciutat es recullen el dia 9 només fins a 95 mm, i en diferents observatoris de poblacions al voltant del massís del Garraf, entre els dies 9 i 10, quantitats molt modestes, de fins als 37 mm (Canyelles) i 42,8 mm (Sant Pere de Ribes) de pluja. Tanmateix però, un possible buidament sobtat, per desguàs sifonal, de gran part del complex del riu subterrani – surgència submarina de la Falconera provoca un fort vessament a mar. El dia 11 d'octubre de 2018, l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) exercint d'autoritat ambiental, detecta en mostres analítiques periòdiques d'aigua de mar de bany públic arran de costa, una forta contaminació de les aigües i prohibeix el bany a les platges i costes marines properes la desembocadura del riu subterrani de la Falconera (a tocar del petit nucli de població de Garraf). La hipòtesis és la possible contaminació derivada de l'abocador del Garraf. El 27 de novembre de 2018 el Consell Metropolità de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, aprova i publica una declaració de Situació d'Emergència Ambiental, presumptament derivada de l'abocador. Aquesta i els fets associats, en canvi, no són reflectides ni publicades per cap mitjà de comunicació.

Entre els dies 20 i 23 de gener de 2020, noves restes d'un altre important cicló tropical, l'anomenat temporal Gloria, torna a deixar al massís fortíssimes ventades i algunes precipitacions, però aquesta vegada acumulades en només tres dies consecutius. El riu subterrani de la Falconera torna a desguassar a mar.

Entre els dies 10 al 14 de maig de 2021 una sèrie de petits terratrèmols varen sacsejar el massís del Garraf. En total, 9 moviments sísmics d'uns 2,2 graus. El més fort l'11 de maig a la tarda, percebut pels veïns de les urbanitzacions de l'interior del massís com a "una explosió forta", i que ocasionà danys amb esquerdes en parts d'habitatges i la caiguda de part d'una cornisa d'un balcó a terra. Una estació sísmica local, instal·lada feia pocs anys en un dels cims del Garraf al terme de Gavà, el va registrar. Segons l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), varen ser terratrèmols d'origen no tectònic, superficials i produïts a uns 300 m de profunditat. Revisades també les activitats al massís, durant aquells dies no es varen produir cap voladura a ninguna de les diverses pedreres del massís, ni cap altra obra pública que justificés la sismicitat. L'ICGC però, no va trobar relació directa dels sistemes amb l'abocador del Garraf. El veïnat afectat en canvi, si que va trobar un cert paral·lelisme amb el fets d'anys anteriors situats a l'antiga plataforma petrolífera Castor, esgotada als 1970, i reutilitzada per emmagatzemar gas natural en el subsol marí profund, a uns 1.750 m de profunditat, i al qual s'injectava gas natural a unes 100 atmosferes de pressió, i que presumptament es varen relacionar amb les diferents onades de terratrèmols que afectaren les poblacions costaneres més properes.

Al mes de juny de 2021, l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) publica a la seva web les voluminoses analítiques que vinculen definitivament la relació causa-efecte entre l'abocador i la contaminació del massís del Garraf per lixiviats i biogasos:

<https://www.amb.cat/es/web/ecologia/actualitat/publicacions/detail/-/publicacio/olors-a-la-surgencia-de-la-falco-nera/11789780/11818>.

Destaquem una de les seves conclusions a la pàgina 204 del document final: (INFORME_DEF_REVISAT_SIGN_DIG.pdf): *"L'anàlisi de les dades hidrològiques dels treballs recentment desenvolupats indica clarament que la decisió d'ubicar a la vall de Joan l'abocador de residus sòlids urbans de Barcelona i àrea metropolitana fou un error de conseqüències*

greus, que encara no es coneixen en tota la seva amplitud. La major part dels problemes existents en la gestió d'aquest equipament té a veure amb les característiques físiques del medi i si s'introdueix la perspectiva ecosistèmica i l'interès ecològic del massís del Garraf el problema encara assoleix una dimensió superior. Les característiques del medi físic no es van observar, considerar i analitzar com s'hauria d'haver fet. En cap cas, la vall de Joan era una opció viable per a un abocador." (Freixes Perich, A; Solà i Subiranas, J, 2021)

Sobre els sismes del massís del Garraf, molts medis de comunicació de Catalunya es varen fer ressò en premsa escrita i digital, ràdios i programes informatius de televisió. L'autor qui això signa, també va ser requerit per aquests medis en diverses entrevistes de televisió i ràdio. És llavors quan aquesta antiga ponència presentada en un simposium a Barcelona, a l'any 1974, que ara es reedita, i teniu a les mans, pren força i cobra actualitat. Existeix publicada nombrosíssima bibliografia tècnica i científica en EEUU a partir dels anys 1960, quan s'aprofitaven antics pous profunds i també dipòsits petrolífers esgotats, per injectar-hi després diversos fluids i residus. Sovint donaven com a resultat una sismicitat induïda molt percebuda per la població més pròxima. Així mateix, la bibliografia internacional, descriu que quan es construeix una nova presa hidràulica i s'inunda tota la vall d'aigua, també es produeix una sismicitat percebuda per les poblacions de l'entorn del nou embassament. Quan més gran i/o profund és l'embassament i major la quantitat d'aigua embassada per primera vegada, major és la sismicitat induïda. El fenomen es coneix geològicament com a subsidència geològica ocasionada per efectes antropogènics.

Les mateixes analítiques de la web l'AMB, penjades al juny de 2021 a que ens referíem abans, conclouen a la seva pàg. 206 del document final: (INFORME_DEF_REVISAT_SIGN_DIG.pdf), entre d'altres, el següent: "*Nous potencials de carstificació (dissolució): a) L'elevada producció de CO₂ i la seva incorporació al flux subterrani suposen un augment molt important del potencial de dissolució. b) L'augment del*

potencial de dissolució també es podria produir a partir de la incorporació d'oxigen (O₂) que determinaria l'oxidació del sulfurs i una elevada aportació de hidrogenions (H⁺) que afavoriria la dissolució. La infiltració lenta pot aportar l'O₂ a partir del flux difàsic: aire-aigua que la caracteritza, però també podrien existir altres mecanismes d'incorporació d'aire (oxigen) sobretot si es considera la importància del drenatge en profunditat (estructura de drenatge) que pot influir i afavorir altres vies d'aeració. c) Aquestes "noves condicions" de dissolució poden tenir un doble efecte: (1) un augment de la dissolució o carstificació del carbonats suprajacents i un major desenvolupament de l'estructura de drenatge i, (2) la degradació i destrucció de les infraestructures de ciment i /o formigó que tenen com a objectiu la impermeabilització del vas de l'abocador." (Freixes Perich, A; Solà i Subiranas, J, 2021)

L'autor, en representació de l'IEP, en les reunions del 18 i 29 de juny de 2021 convocades al Dipòsit Controlat de la Vall de Joan (Garraf), va elevar una proposta de seguiment al titular de l'abocador, l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) per tal la traslladi a l'organisme competent en sismicitat de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC). Bàsicament consisteix aquesta en aprofitar l'extensa xarxa de pous de control i piezòmetres, alguns d'ells molt profunds (uns -600 m) perforats fa pocs anys al massís en l'entorn de l'abocador i pel seu control. La tecnologia en sismògrafs està molt desenvolupada avui dia, i permet la seva compactació i miniaturització per encabir-los en alguns d'aquests pous. La proposta es basa en, almenys, triangular amb prou distància la totalitat del perímetre de l'abocador i establir un seguiment tridimensional, a diferents nivells de profunditat entre ells. Això permetria situar un possible nou sisme dins o fora del perímetre de l'abocador, i localitzar amb prou precisió el seu hipocentre intern i el seu epicentre en superfície. És molt important descartar la sismicitat aliena a l'abocador (voladures de pedreres, d'obres civils, moviments tectònics, ...), sobretot ara que està a punt de començar la perforació i adequació de nous túnels ferroviaris a estàndards d'amples internacionals i d'alta velocitat (dels diàmetres del túnels i dels amplex de

vies) que travessaran la totalitat del massís quasi adossats al traçat actual. En canvi, si es detectés sismicitat associada a l'emplaçament o entorns de l'abocador permetria una possible ubicació tridimensional i la posterior exploració i estudis geològics del subsol.

Al gener del 2009 es publica el llibre *"Olor de podrit, 1972-2006. El despropòsit del Garraf: l'abocador d'escombraries de Begues-Gavà"*. (Pérez de Pedro, P. 2008). Es presentà en un acte a la Pedrera de Barcelona, el 22 de gener a les 19h, a la Sala Gaudí, de l'edifici de La Pedrera de Caixa de Catalunya. El seu autor, un geòleg i geògraf, però també espeleòleg i activista ambiental, és el Sr. Pau Pérez de Pedro, i el pròleg del llibre del Dr. Ramon Folch i Guillén. D'aquest darrer extraïem alguns interessants paràgrafs (Pérez de Pedro, P. 2008):

" Pau Pérez ho ha fet. Me'n sento parcialment inductor. "Ho hauries d'escriure", li deia de tant en tant. Va viure els fets, ..., Ell havia de narrar-ho. Narrar-ho, en efecte: no ha escrit un assaig, sinó una crònica, una declaració jurada falcada en documents, que també aporta. Aquest llibre aixeca acta, ..., Acta d'un enfilall de despropòsits. Entre 1972 i 1974, els despropòsits d'un projecte precipitat i mal ubicat; d'un mal projecte, en definitiva. Entre 1974 i 2006, els despropòsits d'un gestió plena d'improvisacions, si més no en els primers temps, ..., Em referiré a la resposta civil, tothora al darrere d'aquest relat. Cal recordar que l'ecologisme català neix amb l'abocador de Garraf. Sense saber-ho, de fet. No és un naixement amb acte fundacional. És un naixement de circumstàncies, ni anunciat, ni desitjat. Més que un naixement és una aparició. L'ecologisme català no va néixer, simplement va començar. Uns espeleòlegs es van posar les mans al cap en saber que l'Ajuntament de Barcelona volia abocar escombraries en un massís càrstic i ja hi vam ser. De fet, l'Ajuntament de Barcelona no volia res, tret de treure's un problema del damunt. Que Garraf fos un bloc calcari cosit d'avencs ho deuria saber després. L'Ajuntament buscava un lloc buit i el va trobar. Aquells escaraballs dels espeleòlegs eren una contrarietat incòmoda, res més, ..., Aquell mateix any de 1972 –jo en tenia

26- vaig contribuir, com a nou secretari general, al ressorgiment de la Institució Catalana d'Història Natural. Una de les primeres activitats va ser organitzar la redacció del futur "Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans", que sortí el dia de Sant Jordi de 1976. L'anunci del projecte de l'abocador de Garraf va ser-ne el detonant. La idea de fer el llibre, que va ser de Joaquim Maluquer, em trobà redactant manifestos contra l'abocador, de manera que una cosa portà a l'altra. Cadascú reaccionava a la seva manera. L'Escola Catalana d'Espeleologia féu bandera de Garraf, ... Va ser l'any de la Conferència d'Estocolm, també. Hi ha moments en què tot sembla confluïr. Llegíem les notícies del que passava al món i miràvem al nostre voltant. Vam reaccionar com vam saber. Entre 1972 i 1976 va passar quasi tot, ... Teníem la il·lusionada sensació que giràvem la truita. Però no. L'abocador es va fer i es va inaugurar, ..., el 25 d'abril de 1974., ..., Hi havia moltes mirades. La meua, aleshores, era acadèmica, ..., Però l'abocador de Garraf anava fent., ..., L'abocador de Garraf tancà portes a la darrereria de 2006. És un dir. Continua emetent metà a l'engròs i conserva 25 milions de metres cúbics de brossa només mig mineralitzada. En planta, ocupa més de 86 hectàrees (no havia d'arribar a les 62). Dista molt d'haver mort. Anirà donant senyals de vida durant molt de temps perquè fou un mal projecte no prou ben gestionat traduït en una hipoteca territorial d'amortització interminable. Vull creure que avui seria impossible repetir-lo perquè, malgrat tot, hem fet progressos. Som lluny d'on voldria ser, però encara més d'on podríem haver anat a parar,...., RAMON FOLCH, Doctor en biologia, socioecòleg, 04/04/2008".

El 17 de desembre de 2008 el Sr. Josep Manuel Victòria (Víctor), publicà al blog *espeleobloc*, amb el títol "*Dissortat Garraf*", entre d'altres, el següent (Victoria, J.M. 2008): "... L'abocador metropolità d'escombraries del Garraf, situat a la Vall de Joan, denominat eufemísticament dipòsit controlat, ha rebut més de 22 milions de metres cúbics d'escombraries. El 86% d'aquest merder prové de la recollida urbana, un 11% són residus industrials i el 3% restant són llots de depuradores d'aigua.

També s'hi han abocat unes 40.000 tones anuals d'escòries procedent de les incineradores. Aquest abocador, inaugurat el 1974, es va situar aquí per una decisió de l'Ajuntament de Barcelona, tot i el desacord d'experts universitaris, científics i professionals encapçalats per l'Escola Catalana d'Espeleologia. Els gasos emesos, uns 8.000 milions de litres anuals de biòxid de carboni i metà, han estat fluïnt lliurement cap a l'atmosfera contribuint a l'efecte hivernacle, i omplint totes les cavitats properes convertint-les en perilloses cambres de gas. Un altre problema prové del suc que fan les escombraries apilades, els lixiviats, que poden arribar a 200.000 litres per dia, en part recollits per una bassa situada al fons de la vall, i després de depurats s'aboquen al clavegueram de Gavà. Tot i que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya el declara il·legal va anar continuant funcionant. Finalment, aturat ja l'abocament de deixalles, el 13.02.08 vaig assistir a una visita guiada, utilitzant una via perimetral, per contemplar les tasques de "restauració" del paisatge. No s'ha tractat de restaurar, de buidar-lo per tornar a la seva configuració natural, no, el que estan fent és tapar-ho, i enjardinar-ho, per tal de crear un espai de nou, que passats unes desenes d'anys quan disminueixin suficientment els gasos despresos, es converteixi en un espai turísticament utilitzable. Lamentablement, en aquest guiatge organitzat pel Centre de Recursos de Barcelona Sostenible, s'amagà tota referència al desgavell que representa aquesta execrable instal·lació i posaren en dubte les meves contrainformacions, fins i tot la del accident mortal del 1979 quan l'espeleòleg Xavier Claramunt iniciava el descens a l'avenc del Caietà, i va explotar projectant-lo com una canonada. Per acabar aquesta macabre història, ara la "restauració paisatgística del dipòsit controlat" de la Vall d'en Joan, entre Begues i Gavà (Parc del Garraf), feta per l'oficina Batlle i Roig Arquitectes, va guanyar un dels 17 premis de la primera edició del World Architecture Festival (WAF) celebrat a Barcelona entre el 22 i el 24 d'octubre 2008. La Diputació de Barcelona, gestora del parc, va encarregar i pagar la redacció del projecte. Increïble i vergonyós!"

Al 1980, en el diari Avui, pel mateix autor, el Sr. Josep Manuel Victòria, en un apartat d'espeleo-divulgació titulat *"Dissortat Garraf"*, entre d'altres notes, publicava (Victòria, J.M., 1980): *"... el 24 d'octubre de 1979, al fons (vall, torrent) de les Terradelles, uns espeleòlegs vilanovins del Grup Espeleològic Talaia (GET) de l'Agrupació Excursionista Talaia (de Vilanova i la Geltrú) es disposen a visitar l'històric avenc del Caietà (just a tocar de l'abocador). Tot just iniciar-se la davallada d'en Xavier Claramunt, que baixa en primer lloc, es produeix una forta explosió i l'avenc, actuant com la gola d'un mortífer canó subterrani, l'expulsa violentament, ja sense vida, a l'exterior. La descomposició de la brossa de l'abocador, causant de la contaminació de les aigües subterrànies, també produeix gasos inflamables, el metà, que infiltrant-se per les esquerdes, s'emmagatzema en els avencs propers convertint-los en autèntics paranys mortals!...."*

ALGUNES DADES BÀSIQUES

Al massís del Garraf, des del 1974 i fins el 2006, data del cessament dels abocaments de residus, es varen acumular una quantitat propera als 30 milions de tones de residus sòlids urbans ((RSU) de tipus unitari (sense separar prèviament cap tipus de fracció reciclable (envasos, vidre, cartró, orgànica, ...), però a on també s'incloïa, absolutament barrejat, i això és molt perillós des del punt de vista de la contaminació ambiental, tot allò que avui es porta a reciclar a les deixalleries municipals. També s'abocaren llots de depuradores d'aigües residuals, escòries procedents d'incineradores de residus, residus industrials, ... Hem de tenir en compte però, que cal comptabilitzar també totes les terres dipositades al damunt, metres i metres, per establir les diferents capes de clausura dels residus. A més de la conformació de més terres per establir els diferents marges, talussos, bermes, pistes d'accés, plataformes de servei, etc., que es feren servir des del 1974 i fins el 2021,

data de clausura morfològica definitiva de l'abocador, i que s'han anat afegint en grans quantitats. S'han comptabilitzat gruixos del rebliment de fins a 80 m. També caldria sumar prèviament el tonatge important que comportà tot el moviment de terres i obres civils d'adequació i d'accessos, que entre el 1972 i el 1974, es feren servir per adequar les dues valls càrstiques, llavors salvatges, per a la recepció dels residus d'aquest gran abocador. Cal tenir molt en compte en canvi, que la densitat dels residus de brossa urbana és molt flonja en comparació con la molt densa i més pesant de les terres i argiles, tant de les obres civils com de les capes de clausura acumulades en diversos estrats. Es fa difícil d'estimar el sobrepès final de tot tipus de terres, a més a més dels aproximadament 27 milions de tones (26.805.857 de tones comptabilitzades) de residus urbans abocats i comptabilitzats, ja que es podria multiplicar notablement per un cert percentatge (encara no calculat) el tonatge final de tot l'abocador i les seves instal·lacions. El problema esdevé quan tota aquesta pressió no s'exerceix sobre una plataforma horitzontal i de gran superfície (la pressió exercida ho és en funció de la superfície sobre la qual s'aplica), sinó que ara la pressió exercida ho és fortament encaixada entre dues estretes i molt profundes valls càrstiques, que sumen en total una conca d'abocament de 0.7 km², quasi articulades a 90º, amb forts desnivells de pendent (uns 510 m a la part més alta de l'abocador i fins aproximadament els 216 m de la cota més baixa) i que no superen en extensió les 87 ha de superfície total. Aquí la pressió final exercida, els vectors de força i pressió resultants sobre el tàlveg i les estretes vessants, i la subsidència geològica induïda, poden arribar a ser molt importants, sobretot per la forma de "v" molt estreta i profunda d'aquestes valls càrstiques encaixades (cansons càrstics) i la particularitat geològica, tectònica i hidrològica del subsol de les mateixes. S'estima que pot haver circulació profunda del lixiviat, a més de 1000 m de profunditat sota l'abocador.

El subsol rocós sota l'abocador podria no resultar massís en la seva totalitat. Al massís del Garraf es coneixen fins al moment unes 400

cavitats, entre avencs i coves petites i grans, comunicades amb l'exterior i practicables espeleològicament. De fet, el propi abocador ja va sepultar i cegar 11 avencs i coves força coneguts pels espeleòlegs durant la seva construcció i les ampliacions posteriors (per ordre de sepultació per la remuntada de l'abocador, de menor cota a major cota: Cova Fosca, Avenc Damians, Avenc del Caietà, Avenc de les Terradelles, Avenc del Rovelló, Avenc del Penya-segat, Cova de l'Heura, Avenc de l'Heura, Avenc del Vallès, Avenc José Antonio núm. 1, i Avenc de l'Arcada) . Aquests, malgrat la suposada impermeabilització, han actuat com a potents desaigües subterranis per infiltrar amb molta profunditat els lixiviats i els biogases de l'abocador en els aquífers subjacents i el seus conductes de drenatge càrstic. Com a mínim fins a 100 metres per sota de l'abocador. Però la quantitat final d'aquestes cavitats totalment subterrànies, a diferents nivells i profunditats, i que desconeixem ja que no es comuniquen visiblement amb l'exterior, pot multiplicar sensiblement la quantitat final. Recordem que les actuals analítiques registren una fuga i difusió potent de biogases de l'abocador que envaeixen els avencs més propers i a cada vegada a major distància de l'abocador, però també es difonen en la circulació general subterrània i més profunda del carst. Aquests biogases són presents també en pous d'aigua, piezòmetres i a totes les surgències subterrànies. A la surgència de la Falconera es detecta metà CH_4 (que és molt poc soluble en l'aigua), també àcid sulfhídric H_2S i monòxid de carboni CO ; encara que també s'estima probable que arrossegui la part de biogàs de diòxid de carboni CO_2 , procedent de l'abocador. De la totalitat de biogases que produeix l'abocador, fins a un 55% d'aquests és metà (el temible grisú dels accidents mortals a les mines de carbó), altament inflamable i explosiu. Una de les hipòtesis possibles, entre d'altres, podria resultar de la combinació de l'acumulació d'aquest metà en cavitats i esclatxes profundes i les elevades temperatures, fins a 130°C de les zones en combustió interna i profunda de l'abocador (fins un 30% de la totalitat del mateix), i que podria donar lloc a hipòtesis encara per confirmar d'explosions internes esporàdiques, profundes i

descontrolades. El mateix pot passar si s'acumulen elevades concentracions de monòxid de carboni CO procedents dels biogases de l'abocador relacionats amb la seva combustió interna (ex.: deflagracions, explosions i incendis en claveguerams de grans macrourbes superpoblades, com Nova York, des de fa alguns anys). També cal tenir en compte que la combustió interna de l'abocador dona lloc indesitjablement a diverses reaccions químiques del sofre que es poden combinar amb hidrogen però també amb el carboni. En aquest darrer cas es pot produir disulfur de carboni, biogàs altament inflamable i explosiu, doncs la seva temperatura d'autoinflamació és de només 95°C, i la pròpia combustió interna de l'abocador ja frega els 130°C. A més cal tenir en compte en tots els biogases inflamables i explosius la seva temperatura de inflamació, la pressió de explosió y altres característiques d'inflamabilitat. Una hipotètica primera explosió interna i profunda de biogases pot alliberar de les parets de la superfície interna dels conductes càrstics secs un potent i densíssim núvol de pols que, segons la seva composició química arrossegada anteriorment des de l'abocador, pot resultar també autoinflamable, podent-se produir una sèrie d'onades explosives successives. La mida de la partícula de pols és una característica crítica, doncs les partícules més fines i les més lleugeres són les altament perilloses. En superfície tot això es podria transformar en sismicitat induïda i una mena de tro profund audible externament. També cal tenir en compte, a més, que la complexa hidrogeologia càrstica les pot comunicar entre elles tant de forma subterrània subaèria (conductes subterrànies secs) com hidràulicament d'alguna manera. Coneixem, fins al moment, el major complex hidrològic càrstic del massís del Garraf: el gran riu subterrani o surgència (millor anomenar-lo complex) de la Falconera, que lamentablement ja ha resultat afectat per la contaminació dels lixiviats i biogases de l'abocador suprajacent. Aquest té dues desembocadures: la més coneguda, un forat costaner del col·lector càrstic de desguàs a mar, al peu del penya-segat del mateix nom, i la segona a uns 1,5 Km i a uns -20 metres de fondària mar endins, que és un sistema de descàrrega submarina més difós. Per la

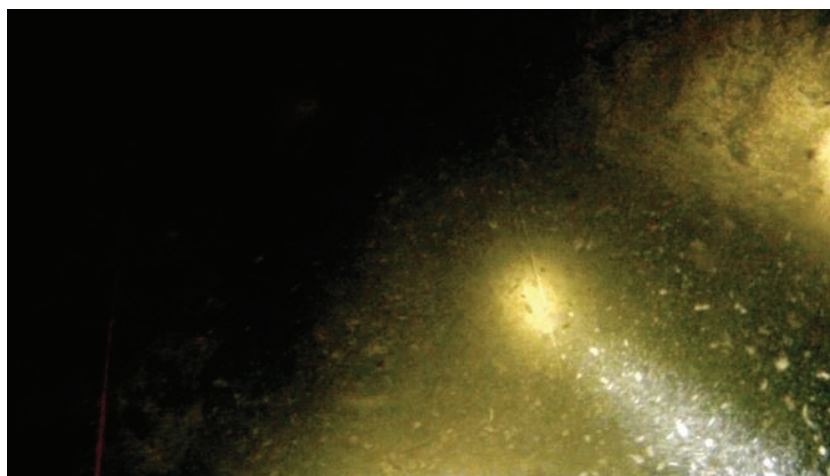
qual cosa, no es descartable que altres sistemes hidrològics subterranis, comunicats o no amb el gran complex de la Falconera, puguin situar-se més o menys llunyanes i/o en les proximitats de l'abocador, a diferents nivells i profunditats. De fet, s'han cartografiat (Cervelló i Freixes, 1992) fins a 17 surgències submarines costaneres que desemboquen difusament i situades entre la Punta Ginesta (al nord) i la cala d'Aiguadolç (al sud): 2 petites al sud de Punta Ginesta, 1 més gran al sud del Pas Trencat, 2 de la Falconera (les més grans de totes: una temporal i turbulenta i l'altra molt gran i difusa), 1 gran al nord de la Penya Roja, 1 gran al sud de la Penya Roja i al nord de Les Penyes Roges, 1 petita a Cala Morisca, 1 petita a El Congre, 6 grans entre la Punta Ferrera i la Punta de la Cova del Pebre, 1 gran a Cala del Forn, i 2 petites entre Cala del Forn i la Cala d'Aiguadolç. Més al sud, també existeixen altres surgències submarines que desemboquen a mar: els Balmins, Cala de Sant Sebastià, la Punta del Baluard i, més enllà, les de la Punta de les Coves de Sitges i les diverses situades entre Miralpeix (Sitges) i Els Colls de Vilanova i la Geltrú, malgrat no existeixen encara estudis suficients per relacionar-les amb les més properes a la Falconera.

Al febrer de 1974 s'inicien els primers abocaments de brosses, comencen d'immediat les males olors de l'abocador, segons brises i vents dominants, en els nuclis habitats i les poblacions més properes. També a les primeres pluges primaverals, i sobretot les tardorals, del mateix any (precipitacions d'uns 247 mm, acumulats en total), la desembocadura del riu subterrani de la Falconera l'aigua surt molt tèrbola i fosca i amb una fortor de podrit considerable. Finalment, a primers de desembre del mateix 1974 resulten contaminats els tres pous d'abastament d'aigües potables de la petita població costanera de Garraf (municipi de Sitges). Es precinten i s'abasteixen a base d'un servei extern de portada de camions-cisternes d'aigües potables al dipòsit municipal. Aquelles analítiques oficials però, no establien una correlació clara amb l'abocador. Les analítiques independents del Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona i l'Escola Catalana d'Espeleologia descriuen les mostres com de color negrós, amb molta matèria

orgànica i amb fort olor a sulfhídric (ous podrits) que possiblement podrien provenir de l'abocador. La premsa es fa ressò de la notícia: el *Diario de Barcelona*, del dijous, 12 de desembre de 1974, portada: *"Las basuras amenazan Garraf"*, i pàg 7: *"No se ha resuelto la impermeabilidad en el vertido de basuras de Garraf"*; *El Correo Catalán*, del dissabte 14 de desembre, unes declaracions del delegat de Serveis Metropolitans, Sr. Cesar Molinero: *"... lo que no podemos garantizar es que ocurriese un deslizamiento de tierras que hubiese podido dañar esta permeabilidad"*; *El Correo Catalán*, del 18 de desembre de 1974, publica el resultat de les analítiques de la Jefatura de Sanidad de la època: *"... un colifecal, coliformes y materia orgànica en exceso"*, però matisa el subjefe provincial entrevistat, Sr. Horta, que és difícil saber si el causant és l'abocador ja que serien necessaris més informes, i apunta a un descens del nivell del mar per les ultimes marees o a lliscaments en coves o estrats relacionats amb explosions de les pedreres. El seu enginyer, Sr. Villamore, afegeix: *"... lo que no podemos garantizar es una fallo geológico de las capas freáticas"* (Pérez de Pedro, P. 2008).

Des de la posada en funcionament de l'abocador l'any 1974 les primeres analítiques sobre contaminació al medi natural publicades, malgrat reiterades peticions durant dècades des de l'IEP a la Comissió Consultiva del Parc del Garraf de la Diputació de Barcelona, s'han realitzat l'any 2021, per encàrrec del titular de l'abocador: l'AMB (les podeu consultar, en un gruix considerable, a la pàgina web de l'Àrea Metropolitana de Barcelona: [Olors a la surgència de la Falconera - Àrea Metropolitana de Barcelona \(amb.cat\)](https://www.amb.cat/olors-a-la-surgencia-de-la-falconera-area-metropolitana-de-barcelona)). Aquestes demostren que els lixiviats i els biogases de l'abocador han penetrat profundament en el massís i, almenys, han afectat contaminant fins al moment el gran complex càrstic hidràulic subterrani de la Falconera, i possiblement a través d'aquest, de forma preferent en aquella direcció SW, irradiant aquesta contaminació fins aquífers a tocar la població de Sitges. La contaminació de les aigües subterrànies del massís del Garraf derivada

de l'abocador, s'estén entre pous mostrejats en les proximitats de Les Botigues (properes a Castelldefels) i, de forma creixent fins als pous a tocar de la població de Sitges. També és el responsable de la contaminació de les aigües marines de bany més properes a la desembocadura de la surgència subterrània de la Falconera.

Un espeleòleg fotografia la desembocadura a mar del riu subterrani de la Falconera. L'acompanya amb el comentari: "El que està flotant és material orgànic, segurament provinent dels lixiviats que entren al riu subterrani de la Falconera i que venen de l'antic abocador de la vall d'en Joan. Fa pudor com si fossis al bell mig d'un abocador d'escombraries" (Font consultada al 11/03/2022: <https://www.sostenible.cat/noticia/segellaran-labocador-del-garraf-per-evitar-filtracions-despres-de-12-anys-tancat>)

Una de les hipòtesis més probables és el funcionament de la circulació de la hidrologia càrstica que s'associa a un carst tipus vaclusià, de circulació profunda per sota del nivell de descàrrega, i que pot assolir un gruix proper als 800 m de profunditat. Recordem aquí que la totalitat del carst relacionat amb la preferent xarxa hidrològica de la surgència de la Falconera pot assolir els 50 Km² de superfície. El marc general però, situa la totalitat del sistema hidrogeològic del massís del Garraf en més de 234 Km² d'extensió. S'han identificat, fins al moment, 6 fases geològiques diferents de carstificació en la història geològica del massís del Garraf. Els seus aquífers, en base a una profunditat creixent,

són dominantment epicàrstics a centenars de metres per damunt del nivell del mar, seguits de l'escolament subterrani, i finalment drenatges. Segons els tipus de descàrrega, podem diferenciar dues tipologies d'aqüífers càrstics, amb efecte de descàrrega poc drenat però amb reserves, i l'altre molt ben drenat i sense reserves. A l'exterior, les precipitacions de pluja són clarament asimètriques est – oest al massís de Garraf. El sector est del massís rep entre 600 mm/any de precipitacions mitjanes anuals en vessants propers al riu Llobregat, i augmenten a 650 mm/any a Sant Climent de Llobregat i a Begues. Però cims més amunt, arriben fins el màxim històric al cor del massís del Garraf (Vall de Vallgrassa), que són de 700 mm/any. El sector oest del massís, a partir de Vallgrassa, en canvi les precipitacions anuals davallen més ràpidament cap a valors de 500 mm/any a la zona litoral fins a Sitges (mitjanes entre els anys 1950 i 2020). El temps de resposta entre una precipitació important i la descàrrega de la mateixa a mar per la surgència de la Falconera se situa al voltant de les 24h. En cavi, la seva intrusió salina però, pot oscil·lar entre el 60% - 80% (en sequera acusada). Podríem concloure que la principal hipòtesi pel sistema hidrogeològic del massís del Garraf, amb potències càrstiques contínues de carbonats calcaris i magnèsics del Cretàcic, i del Juràssic, poden assolir fins els 1.000 m de profunditat, podrien ser preferentment d'una circulació profunda d'aigua, llevat de la complexa xarxa de rius subterranis interconnectats de la Falconera, que sembla inclús connectar amb el llunyà avenc de l'Esquerrà, en situar-se el seu nivell freàtic a més de -300 m de profunditat.

L'abocador del Garraf se situa just damunt del contacte entre el carst Cretàcic i Juràssic, en una zona de captura càrstica de primer ordre, en nivells de no saturació, i a on els lixiviats i els biogases de l'abocador poden penetrar i infiltrar, bé per simple gravetat, be per sobrepressió, almenys fins a quasi -100 m de fondària per sota de les roques calcàries de la pròpia base receptora de l'abocador.

Compte però, ja que no només intervé passivament el fenomen de gravetat. No oblidem que el desnivell de producció de lixiviats per les brosses s'inicia a cotes superiors de 510 m d'alçària i continua fins els 216 m de la cota més inferior. Per la qual cosa cal comptar, en condicions de continuïtat hidràulica sota mateix del mateix abocador, amb el fenomen de vasos comunicants i també amb la diferència de pressió hidrostàtica del gruix dels lixiviats i biogases interns en una columna d'uns 300 m d'alçària. Per altra banda, també coneixem ara que els biogases de l'abocador han envaït, desplaçat i ocupat a pressió les atmosferes internes de molts avencs propers a l'abocador, cada vegada en una àrea més llunyana de l'abocador. La pressió hidràulica exercida pel fort desnivell dels lixiviats podria també haver actuat com a bomba d'injecció dels biogases a través de infinitat de punts de fuga més febles entre el rocam. La particular corrosivitat química dels lixiviats de l'abocador poden actuar sobre el carst calcari molt tectonitzat, induint una carstificació secundària profunda de la qual encara no coneixem l'abast final dels seus efectes. Fins a un 70% del lixiviats de l'abocador infiltrats es troben a una temperatura d'entre 60°C a 80°C, però en un 30% són lixiviats que provenen de la zona de combustió interna de l'abocador, i aquests ja tenen temperatures de sortida de la massa de residus soterrada d'entre 125°C i els 130°C. Aquest fenomen físic d'increment de temperatura els poden fer encara molt més reactius vers la seva corrosivitat sobre les roques calcàries del massís, ja que al seu damunt es desenvolupa, a més a més, una gran pressió pel pes dels residus acumulats. Sumem doncs els dos efectes físics: l'elevada temperatura + l'elevada pressió de penetració.

També l'alliberament pels dos efectes combinats anteriors en zones de combustió interna de l'abocador (aproximadament el 30% de tot l'abocador) d'uns nous biogases del tot indesitjables, l'àcid sulfhídric (H₂S) i el monòxid de carboni (CO), molt tòxic i reactiu, entre d'altres, que suma i pot combinar nous efectes químics corrosius sobre les calcàries. Així doncs, entre vàries, una de les possibles hipòtesis podria ser la generació secundària i antropogènica de noves cavitats i/o

eixamplaments de les ja probablement existents a sota, i/o de les situades a les vores immediates de l'abocador (carstificació secundària antropogènica). Sota aquesta perspectiva subterrània, serien possibles reajustaments de càrregues quan la tensió acumulada durant molts anys supera el llindar de plasticitat dels materials i de les fractures pre-existents i es produeix el punt de ruptura, bé amb fractures i desplaçaments, bé amb desploms de sostres de cavitats, o inclús col·lapse d'alguna d'elles. Tot aquest seguit d'hipòtesis probables podrien tenir com a conseqüència un alliberament sobtat d'energia en les fractures associades amb possibles sismicitats locals de baix grau. Recomanem realitzar in situ els estudis científics i tècnics necessaris, bé per especialistes, o per empreses de reconegut prestigi internacional en aquestes matèries, o càtedres universitàries i/o futures tesis doctorals, o bé per altres professionals competents i amb alta tecnologia puntera, que permetin corroborar o rebutjar les hipòtesis suara proposades.

Altra alteració que pot sumar sinèrgies amb les anteriors consisteix en la fuga a pressió dels biogases subterranis de l'abocador al massís rocós circumdant i de sota per fractures, escletxes, diàclasi, plànols d'estratificació meteoritzats, falles, etc., fins a les mateixes cavitats. Aquests biogases, en les cavitats situades sota, o quasi, del nivell freàtic dels carst, i com que s'introdueixen a pressió i sota la hipòtesis de possibles comunicacions entre les cavitats, poden acumular-se gasosament als sostres i/o fons de les mateixes i fer desplaçar i davallar el nivell d'inundació de l'aquífer més a sota, el que podria alterar l'equilibri de repartiment de tensions i forces. També no es descarta altres hipòtesis d'alteració per fenòmens de flotabilitat en aquestes cavitats. Bé per si sol aquest fenomen, bé associat als anteriors de carstificacions secundàries per la corrosivitat dels lixiviats de l'abocador, també hipotèticament podrien donar lloc a fenòmens locals de baixa sismicitat associada.

Seguint el principi de proporcionalitat, la primera recomanació tècnica d'emergència de l'autor, també traslladada en representació de l'IEP a

l'AMB en les reunions convocades per l'AMB en el Dipòsit Controlat de la Vall de Joan els dies 18 i 29 de juny de 2021, consisteix en bombar cap a l'exterior, amb la màxima capacitat possible (però sense sobrepassar cert llindar per a no introduir aire atmosfèric dins de l'abocador), tant els lixiviats, com els biogases generats a l'abocador. Es tracta de minimitzar al màxim les fuites dels mateixos dins del massís del Garraf. Els biogases sobreaspirats es poden filtrar, depurar i metanitzar, i generar electricitat amb els 12 generadors de dotació de projecte existents a la planta de l'abocador. En cas d'obtenir més excedents esporàdics, cremar-los directament en les torxes industrials annexes. Pel que fa als excedents de lixiviats aspirats que superin la capacitat d'emmagatzematge de la bassa de lixiviats i/o els de la planta de tractament annexa, transportar-los en camions cisternes a tractadors de residus autoritzats externs. Les contínues analítiques de control determinaran els anys o dècades d'aquests volums d'extraccions a tractaments autoritzats.

Tant per les futures periòdiques analítiques de control de producció de lixiviats i dels biogases, però també pels controls analítics permanents dels pous d'aigua potable, i altres pous de control recentment perforats, situats a grans trets dins del polígon delimitat entre les proximitats de les poblacions d'Olivella, Begues, Les Botigues (terme de Sitges, però situades a tocar Castelldefels) i Sitges, l'autor recomana un seguiment setmanal/mensual, almenys durant aquests primers anys per determinar ràpidament en quina situació es troba la dinàmica de contaminació. Com ja coneixem, el drenatge hidrològic càrstic subterrani del massís després de fortes pluges és molt ràpid (aproximadament 24h després drenen a la surgència de la Falconera). Caldria prendre doncs, a més a més, mostres extraordinàries de tots els pous d'aigua i dels pous de control a partir de les 24h, 48h, 72h, ...etc., de transcorreguts els episodis de fortes pluges. Alhora també, cal tenir en compte que durant els períodes molt llargs de sequera les analítiques sistemàtiques programades poden no reflectir cap canvi, simplement per manca de infiltració pluviomètrica, ni drenatge.

Es recomana d'obtenir, seguint les indicacions tècniques anteriors, sèries suficientment llargues en el temps de totes les analítiques de control. Fins ara només disposem de les primeres analítiques en quasi 47 anys de funcionament de l'abocador. Obtingudes ja aquestes primeres analítiques i comparades en el futur amb les sèries successives, com evolucionen?. Són creixents en el temps? Com és aquest creixement... aritmètic, exponencial o logarítmic?. En quin moment es detecta, i durant quan temps s'ha trigat fins arribar-hi en assolir el punt màxim de la corba de contaminació?. A partir d'aquest moment, hi ha estabilització o bé decreixement? El decreixement és lent o ràpid? Quants anys es trigarà en assolir nivells mínims de contaminació, ja asimptòtics?. Aquests controls molt periòdics i continus, i les corresponents respostes obtingudes, esdevenen imprescindibles per a una correcta gestió i minimització de la contaminació ambiental.

Seguint el decurs dels esdeveniments i les aplicacions de les darreres fases del principi de proporcionalitat, també cal preveure un pla de contingència o d'emergència si analíticament, i malgrat tots els esforços, no s'assoleix controlar la contaminació derivada de l'abocador en un termini raonable. Només com a últim recurs, la enginyeria ambiental d'abocadors molt complexos, inviables i absolutament incompatibles amb el seu emplaçament geològic, preveu la possibilitat tècnica de transformar un abocador incontrolable en una explotació controlada a cel obert de recursos dels residus. Una desconstrucció per fases, i molt controlada ambientalment, de la totalitat de l'abocador, derivant cadascuna de les fraccions extrems a les diferents plantes de tractaments de residus autoritzades i/o de transformació i valorització energètica de segons quines fraccions. Una vegada buidat la totalitat de l'abocador, llavors cal restaurar la realitat del medi físic alterada al seu estat salvatge inicial. Convé recordar però, que aquesta darrera possibilitat, com a ultimíssim recurs quan tot allò tècnicament possible aplicat ha fallat reiteradament, comporta una molt elevada complexitat ambiental, la suma d'incomptables proteccions addicionals

ambientals al medi extraordinàries, unes seqüències temporals més dilatades i uns costos econòmics molt considerables, però que convindria tenir prou avaluats el més aviat possible com a últim recurs ambiental.

Existeixen també altres riscos important associats a l'emplaçament i a la conformació morfològica de l'abocador, els vinculats amb episodis extraordinaris de fenòmens meteorològics adversos (restes de ciclons tropicals, gotes fredes o DANA, ...) i també als derivats del canvi climàtic. Recordem que l'abocador s'ha conformat per abocaments successius, guanyant progressivament alçària pendent amunt i continguts per simple gravetat. Es a dir, l'abocador executat no disposa de cap mur o pantalla de contenció de formigó armat, ni cap tipus de presa d'obra de contenció ancorada entre les vessants de les valls. Però la seva conformació geomorfològica és molt desfavorable front als riscos d'esllavissaments per fenòmens extraordinaris meteorològics adversos. L'abocador ha reblert la totalitat de la conca de recepció hidrogràfica de dos valls càrstiques, canons càrstics més bé, estretes, molt profundes i connectades, amb fortes pendents i articulades entre elles a quasi a 90° (vall de Joan – vall de les Terradelles). És un gran dipòsit ascendent aterrat. La part més alta de l'abocador i més recent en abocaments i clausura morfològica i vegetal, coincideix totalment, se solapa, amb la conca de recepció hidrogràfica. L'abocador ha conformat allà dalt una grandíssima superfície plana exposada. Un autèntic col·lector quasi pla de pluja, just en el diàmetre més ample d'un embut, per similitud divulgadora. A més, concentra el major tonatge de residus i capes successives de terres de clausura i terrasses, la conformació de la qual dona per disseny una sortida natural i perimetral de l'escolament superficial de les pluges, conformats en canals laterals. Tot l'abocador disposa d'una única contenció per gravetat de tots el residus i materials abocats, refermats en successions de terrasses ascendents amb berms i marges de terres, que també actuen per gravetat, amb derivacions laterals conduïdes per l'escolament de pluges. El problema podria esdevenir quan el massís del Garraf sigui afectat

per violents fenòmens meteorològics adversos i/o els encara més accentuats per culpa del canvi climàtic, que puguin ultrapassar i desbordar els resguards calculats pels períodes de retorn considerats del projecte inicial del 1972, i de les correccions de les successives ampliacions. Existeixen antecedents, amb fets provats amb anterioritat, al mateix abocador. Dues esllavissades parcials de la massa de residus avall ja ens varen donar l'avís fa uns anys, i es troben prou documentades. Primer episodi, setembre de l'any 2002, unes tempestes amb fortes pluges al massís del Garraf provoquen esllavissades dels residus, que inclús irrompen a dins de la bassa de recollida de lixiviats propera a la planta de tractament, amb el desbordament final d'aquesta bassa, i en conseqüència una notable esllavissada de residus, i de part dels lixiviatats, arrossegats avall des del final del Fondo de la Vall de Joan, per la riera Seca de Gavà, sobrealimentada pels desguassos laterals de les diverses rieres confluents a La Sentiu, i finalment conduïts cap a la riera dels Canyars, camí a la desembocadura a mar. El segon episodi, els dies 9 i 10 d'octubre del mateix any 2002, una nova acumulació de fortes pluges origina una segona i important esllavissada de residus de l'abocador, a través de les mateixes rieres anteriors. Grups ecologistes locals, com el Quercus, ho fotografien i ho publiquen abastament en la premsa local. Resulta del tot evident amb aquest fets provats anteriors, amb dues esllavissades importants de residus, que cal dissenyar i executar les obres necessàries d'un nou Pla de Protecció de Prevenció de Riscos de l'abocador front de violents fenòmens meteorològics adversos i sobretot dels associats al canvi climàtic, per a la totalitat de l'abocador i amb la implementació de totes les mesures que d'aquest Pla se'n derivin.

Sobre la primera publicació de l'autor al 1974, en el IV Simpòsium de Bioespeleologia a Barcelona, i a on ja es preveia la contaminació del massís del Garraf pel seu recent abocador, la presidència i la Junta Directiva de l'Institut d'Estudis Penedesencs (IEP) ha valorat el seu innegable interès públic i la necessitat editorial d'assumir ara aquest repte

d'una segona edició, quasi 48 anys després de la seva primera publicació, donada la dimensió mediambiental i l'interès mediambiental i públic que actualment ha tornat a generar en la societat la contaminació al medi ambient d'aquest mega-abocador del massís del Garraf, únic a Europa dins d'un massís càrstic calcari, a tocar d'una gran metròpoli amb diverses corones metropolitanes i amb poblacions importants a l'entorn de l'abocador. I no ho oblidem, amb una hipotètica sismicitat presumptament associada, i encara no ben estudiada ni resolta.

ENTORN SOCIOECONÒMIC I POLÍTIC DE L'ÈPOCA (1962 – 1974)

A l'inici de la dècada dels anys 60 de passat segle XX, la metròpoli de Barcelona i la seva incipient, però en continu creixement, àrea metropolitana d'influència experimenten una pujant transformació i una notable expansió econòmica, social i territorial. El sector industrial i comercial, en continu i fort creixement, comencen a marginar al sector terciari, però els dos primers demanen una continua mà d'obra que produeixen importants fluxos migratoris exteriors cap a la capital. Aquests necessiten de nous habitatges que alhora estimulen una pujant urbanització en nous espais, ampliant notablement els serveis associats i més o noves infraestructures. Un dels més afectats, pel cas que ara descrivim, resultà el servei de recollida i tractament de les brosses domèstiques, que es va haver d'ampliar a marxes forçades. Abans de la forta industrialització urbana molts habitatges disposaven d'alguna mena d'espai en balconades i patis interiors a on criar domèsticament uns escassíssims caps d'aviram i/o conills per autoconsum, donada la penúria economia familiar de postguerra i els elevats preus de la carn o el peix. Així mateix, els menys, també podien disposar en l'espai de barris perifèrics d'algun petit hortet, que també permetia hostatjar alguns caps d'animalons més per consum familiar i ocasionalment algun porc. La principal conseqüència era que la fracció orgànica de la brossa domèstica era reciclada immediatament per

alimentació dels animals i/o adobs orgànics dels petits hortets familiars. Aquesta fracció no es llançava mai a l'abocador.

Una potent epidèmia d'origen zoonòtic ho trastocarà llavors tot de dalt a baix. L'arribada a la ciutat de la pesta porcina africana. Descoberta a Kenia al 1910, passà a Europa per Portugal a l'any 1957 i a Espanya al 1960. A Barcelona arribà a finals del 1961. La llavors Jefatura Provincial de Sanidad de Barcelona, autoritat sanitària de l'època, ordenà d'immediat prohibir la utilització de les restes orgàniques de la brossa domèstica com a menjar pel bestiar. Aquesta fracció suposava fins llavors estalviar fins al 60% de la brossa que anava a l'abocador. És a dir, de sobte, el volum i el pes de la quantitat de brossa domèstica a recollir pel servei municipal es multiplicà per dos. Els abocadors municipals disponibles fins llavors restaren absolutament insuficients, col·lapsats i desbordats. Calia cercar nous espais a tota presa i excavar ràpid per a procurar nous abocadors. El consistori barceloní designà urgentment l'habilitació de les antigues pedreres de la muntanya de Montjuïc. Ja explotades pels romans però sobretot per les obres de construcció de l'Eixample barceloní. Es varen extreure varies desenes de metres cúbics, deixant fronts d'explotació d'uns 30 m. Es tancaren a l'any 1957. Al 1964 ja hi ha constància d'aquests abocaments als nous emplaçaments a cel obert. Com de les protestes dels veïns de sota les pedreres: els barris de Can Clos, la Vinya, el Polvorí i els barraquistes que encara restaven a l'entorn de les pedreres, pel risc d'esllavissament d'aquelles muntanyes de brossa, però els abocaments es mantenen fins el 1971.

Les pedreres de Montjuïc ràpidament esdevenen també insuficients. Llavors es valoren altres emplaçaments de l'àrea metropolitana en un radi de 25 Km, per ubicar un gran abocador de residus urbans, domèstics, comercials i industrials no perillosos. Compte amb el detall, l'ús permès autoritza també la inclusió d'abocament de residus comercials i industrial no perillosos!. Que considerat al 1971 suposa, de facto, una

ampla màniga per admetre residus que mai s'haurien d'abocar en un dipòsit controlat de residus sòlids urbans.

La proposta de recerca s'escampa ràpidament per barris, poblacions veïnes i entitats veïnals i d'entitats de tot tipus. Però troben impediments físics, socials i polítics, entre una forta oposició dels veïns i entitats de poblacions limítrofes.

Com a mesura d'emergència les autoritats municipals habiliten com a nous abocadors antigues zones d'extracció d'àrids (pedreres i graveres) situades a comarques molt properes a la ciutat de Barcelona, tant del Barcelonès com del Baix Llobregat. Alhora s'inicien una sèrie de recorreguts i de visites tècniques a la recerca de nous possibles emplaçaments per a un gran abocador de la brossa de Barcelona, tant del Barcelonès com del Baix Llobregat (Can Clos, al peu de Montjuïc, Collserola en barrancs propers al Forat del Vent, Sant Climent del Llobregat, Gavà, El Papiol, Martorell, ...) i del Vallès Occidental (Mollet, Castellbisbal, Ullastrell, ...) i del Vallès Oriental (Sta. Maria de Martorelles, La Roca del Vallès), el Maresme, entre alguna altra. Però es produeix una fortíssima oposició veïnal en totes elles. Mentre tant, els clots d'antigues graveres i pedreres emprats provisionalment esdevenen insuficients, ja que ràpidament es rebleixen un rere l'altre. Es centre tots els esforços en cercar un nou emplaçament, a certa distància de l'àrea metropolitana, no gaire visible des de la ciutat i entorns i d'una gran superfície disponible amb facilitats d'ampliacions successives.

Algunes fonts indiquen que ja al febrer de 1971 s'havien iniciat contactes entre l'ajuntament de Barcelona i els de Begues i Gavà per ubicar-hi un gran abocador en una part del massís del Garraf.

Per diverses actes municipals coneixem que al novembre de 1972 existeix un trasllat entre l'Ajuntament de Barcelona (alcalde Sr. Josep Maria de Porcioles i Colomer) i els ajuntaments de Gavà i de Begues per instal·lar un possible abocador de brosses a la Vall de Joan del massís

del Garraf. Aquest primer projecte destinava 60 hectàrees a l'abocador, e les quals 45 a Begues i 15 a Gavà.

L'ajuntament de Begues disposa de terrenys a la Vall de les Terradelles (a tocar de la Vall d'en Joan) que són monts declarats d'utilitat pública i gestionats per l'ICONA estatal de l'època, i són oferts a l'ajuntament de Barcelona.

Així mateix, també l'ajuntament de Gavà ofereix al de Barcelona els terrenys annexos de la Vall d'en Joan.

El massís del Garraf en canvi, que és entre d'altres un dels emplaçaments proposats a valorar, resulta el gran desconegut per a la gran metròpoli barcelonina, i no troba rebuig veïnal proper, a més de ser prou allunyat de la ciutat de Barcelona, i és finalment escollit pel nou gran abocador.

Les negociacions entre els ajuntaments de Barcelona, Begues i Gavà són molt dures i asimètriques. Es creuen durant mesos resolucions en contra i inclús intents de suspensió pels ajuntaments més petits. Finalment es resolen amb un paquet de compensacions en forma de portada d'aigües potables, millores diverses, nous projectes d'urbanització, noves carreteres, etc. Cal recordar que Begues es trobava llavors a les portes de la seva desitjada expansió urbanística. Tancats els acords amb Begues i Gavà s'inicien d'immediat les obres públiques del traçat de la nova carretera per accedir a ambdues valls per part de camions d'escombraries de gran tonatge.

Un fenomen meteorològic advers ho trastoca tot intempestivament: la nit del 5 al 6 de desembre de 1971, després d'uns dies acumulats de pluges intenses, es varen registrar 196 mm de pluja a la ciutat de Barcelona. Aquesta quantitat d'aigua va saturar i produir una important esllavissada del residus municipals abocats a l'antiga pedrera de Montjuïc, i que va acabar trencant el feble dic de contenció de la pedrera del Mussol, provocant una allau de barreja d'escombraries en putrefacció, fangs fètids i aigües negres (lixiviats d'aquest abocador), que

seguint el pendent natural varen baixar a tota velocitat pel vessant sud de Montjuïc, arrasant al seu pas tot allò que trobava fins arribar al barri humil de Can Clos, adossat a Montjuïc. L'allau pútrida va inundar fins a vint-i-sis cases, dos bloc de pisos restaren seriosament afectats (un d'ells va necessitar el seu enderroc posterior), també va tallar l'aigua, la llum, va arrossegar cotxes, mobiliari urbà i finalment ocupà gran part dels carrers assolint fins a mig metre d'alçada. Al matí següent, enmig de l'emergència veïnal i sanitària, el veïns tallaren el pas dels camions d'escombraries i ràpidament es personen al barri molts efectius policials i l'alcalde de Barcelona, qui promet al veïns que just en quinze dies n'acabarien els abocaments i que al mes següent ja n'hi hauria un nou abocador en funcionament fora de Barcelona. El fet és però, que l'abocador del Garraf s'inaugurà tres anys després, al 1974. L'autoritat sanitària de l'època clausura d'immediat l'abocador de Montjuïc i fa al consistori barceloní una proposta de solució d'emergència en la recerca, amb molta rapidesa, de nous emplaçaments per encabir-hi d'altres grans abocadors.

El 18 d'agost de 1972, el Ple de l'ajuntament de Begues autoritza a l'ajuntament de Barcelona (amb la compensació de la portada d'aigües, diverses carreteres, i altres compensacions, i diverses clàusules sobre com s'han d'efectuar els abocaments) la portada de brosses al nou abocador de la vall de Joan del Garraf. També signa un posterior Conveni regulador el 5 de desembre de 1972.

El 7 d'octubre de 1972, l'ajuntament barceloní, presidit en aquella època per l'alcalde Sr. Josep Maria de Porcioles i Colomer (doctor en dret, jurista, director general de registres i del notariat, entre d'altres) aprovà definitivament el nou projecte de l'abocador del Garraf: *"Eliminación de las basuras de Barcelona. Vertedero del Garraf. Memoria. Ayuntamiento de Barcelona."*

El 30 octubre de 1972, s'inicien les obres civils d'infraestructures, condicionaments i construcció del nou abocador del Garraf. El projecte estava valorat econòmicament en quatre-cents milions de pessetes.

En canvi, el dia de la seva inauguració el 26 d'abril de 1974, l'alcalde de Barcelona, el Sr. Enrique Masó Vázquez (enginyer, empresari, cofundador del Banc Industrial de Catalunya, president de l'aeronàutica CASA, entre d'altres) confirmava que fins llavors s'havien invertit dos mil milions de pessetes, i encara restaven moltes millores pendents de pressupostar i executar. Al 2021, i només el projecte final de restauració paisatgística de l'abocador per part de l'AMB ha tingut un cost de 27'7 milions d'euros.

Sobta però, que ja abans, i d'una forma críptica, el 2 de febrer de 1971, s'havia aprovat el Plec de condicions i convocat el corresponent Concurs públic per a la gestió de l'abocador en règim de Concessió administrativa. Tingué lloc en la sessió del 27 de novembre de 1971, en que l'ajuntament de Barcelona atorgà la concessió a un consorci d'empreses (UTE: Unió Temporal d'Empreses): Fomento de Obras y Construcciones S.A., Dragados y Construcciones S.A., i la Cooperativa de Usuarios del Servicio de Limpieza Pública Domiciliaria de Barcelona (CLD), i finalment creen una nova empresa, la societat Tratamiento Industrial de Residuos Sólidos S.A. (TIRSSA). Se signa el 29 de gener de 1973.

Com publicar-ho tot plegat informant a la ciutadania des de l'ajuntament de Barcelona sense aixecar gaire polseguera?. Doncs en ple mes vacacional d'agost en que Barcelona resta quasi buida. El 8 d'agost de 1972, el diari *El Noticiero Universal* ho va publicar en la primera pàgina i amb tipografia prou grossa: *"Barcelona dispone ya de un vertedero de basuras. Una enorme fosa natural del macizo de Garraf ha sido el lugar elegido"*. Cal tenir en compte però, que el propietari d'aquest diari era precisament el fill de l'alcalde Sr. Porcioles. Però el plànol que l'acompanyava va errar en situar la vall, ja que va situar l'abocador just al damunt de la llavors incipient urbanització de La Plana Novella. Es va crear un gran enrenou en aquell nou veïnat d'Olivella i posteriorment l'ajuntament de Barcelona va haver de rectificar el lloc exacte de l'emplaçament.

Just a l'endemà, el 9 d'agost de 1972, el diari *La Vanguardia Española* ho publicava amb més encert periodístic: *"El macizo de Garraf, posible lugar para el vertido controlado de basuras. Se trata de una zona rocosa desértica que tiene trescientas hectàrees de extensión"*. I a més, ho qüestionava just a l'inici de l'article: *"¿Es el macizo de Garraf el lugar idóneo para resolver el vertido de basuras de Barcelona?"*. Es preveien la construcció d'una carretera en exclusiva per a on circularien uns 60 grans camions de brossa diaris, transportant fins a 1.500 tones diàries.

Quatre dies després, el 13 d'agost de 1972, el *Diari de Barcelona* publicava un article a on l'abocador al Garraf era qüestionat: *"Los geólogos tienen la palabra. Garraf: el vertedero controlado puede provocar una gran catástrofe ecológica. El suelo es permeable en un 75% y haría posible que las basuras invadieran el mar, de Barcelona a Villanueva"*. L'article, d'en Gabriel Jaraba, ho acabava amb una pregunta intel·ligent: *"¿Por qué Garraf es un desierto?"*.

L'ajuntament de Barcelona ho va qüestionar d'immediat, argumentant que el lloc escollit era tan inhòspit que l'Exèrcit de Terra l'emprava com a camp de pràctiques de l'Arma d'Artilleria. Que entenien que la protesta era només de les entitats esportives d'espeleologia i que *"...agradecía a los espeleólogos su interés por salvar las simas y que estaba dispuesto a intalar unos tubos de acceso para que pudieran continuar su actividad deportiva"*. Era com mirar-se el melic dels avencs d'aquell indret i no veure més enllà de l'enorme muntanyam del massís del Garraf i les seves particularitats càrstiques i hidrològiques, ja advertides públicament per universitats i col·legis professionals diversos. Una errada fatal i de conseqüències gravíssimes en el futur.

El 19 d'octubre de 1972 l'Escola Catalana d'Espeleologia (ECE) presenta públicament, al Col·legi d'Aparelladors i d'Arquitectes Tècnics de Barcelona, el seu primer informe en contra de l'abocador. Dues revistes de l'època, el *Temps*, en la seva edició del 27 d'octubre de 1972, i tres anys més tard, la revista *Triunfo* en un article del 8 de març de

1975, reconeixien ja com el naixement, i el primer moviment ambientalista dels Països Catalans, el tema de l'abocador i el paper protagonista de l'ECE, el món de l'espeleologia, universitats i col·legis professionals. Anys més tard ho reconeixia inclús el Dr. Ramon Folch i Guillén, en un article sobre l'origen del moviment ecologista a Catalunya : *"El big bang de 1972 el detonant local"*, en una publicació pròpia de la Generalitat de Catalunya: a la revista núm. 20 del Departament de Medi Natural de la Generalitat de Catalunya (juny 1998): *"El projecte era tècnicament catastròfic (consistia en abocar i llestos, sense cap tractament de la brossa, sense impermeabilització, sense estació recoll-lectora de lixiviats ni res de res) i el lloc, el més inadequat: un massís càrstic de gran bellesa."* En aquest article descrivia a continuació les accions de protesta i d'avís del risc existent que el mateix 1972 es van emprendre primer amb informes des de l'Escola Catalana d'Espeleologia, amb Joan Raventós i Pau Pérez al capdavant i a la que es van afegir botànics de la Universitat de Barcelona. El resultat va ser finalment un manifest publicat l'octubre de 1972 signat per una vintena de professors universitaris. La difusió que realitzà sobre aquest tema i els problemes derivats ho va continuar fent al llarg dels anys.

La revista *Triunfo* va tornar a publicar al setembre de 1972 un article de Joan Senet-Josa, advertint la greu amenaça pel massís del Garraf de l'abocador. El diari *El Correo Catalán*, el 20 d'octubre de 1972, publicava un article sota el títol: *"Verter basuras en Garraf, inviable y peligroso"*. El *Diari de Barcelona* del mateix dia, recollia un article: *"Un grave peligro para la salud en la zona"*. El diari *Tele-Express*, del dia 20, un altre amb el títol: *"Un documentado estudio de la Escuela Catalana de Espeleologia. Garraf, inviable para un vertedero de basuras. La contaminación de las aguas pondria en peligro la salud pública de Sitges, Castelldefels y Vilanova i la Geltrú, entre otras poblaciones"*. A la *Vanguardia* del mateix dia, l'alcalde replicava que: *"...estaba dispuesto a recoger las aguas y purificarlas en Barcelona"*, però només es referia a la bassa que recollia els lixiviats que pretenia dur-les al Bogatell en

camions. Cap referència als lixiviats que s'infiltraven subterràniament massís avall. El diari *Tele-Express* del 21, el president de l'ECE, Joan Raventós, declarava: *"... alertar a las autoridades y a la opinión pública del grave peligro e inviabilidad de un vertedro controlado en aquella zona,... de un problema de salud pública, que podriia afectar a un àrea poblada"*. El *Correo Catalán* del dia 26 d'octubre de 1972, l'alcalde Sr. Porcioles manifestava que existien informes tècnics de l'Ajuntament amb total garanties. El 24 d'octubre el Ple de l'Ajuntament de Sitges va rebutjar celebrar un Ple extraordinari sobre l'abocador, com havien demanat sis regidors. Els restants varen al·legar: *"...que encara no existien elements de judici"*. El 30 d'octubre de 1972, l'empresa concessionària rep un ofici de l'Ajuntament de Barcelona amb l'encàrrec de construcció de les obres públiques d'accessos propers a l'abocador. L'Ajuntament de Gavà, en un Ple del mes de març d'aquell any, ja havia autoritzat les obres a canvi de compensacions en altres obres que havia de pagar l'ajuntament de Barcelona. El 7 de novembre de 1972, a la sala d'Actes del Col·legi d'Aparelladors i d'Arquitectes Tècnics de Barcelona, es va celebrar una taula rodona sota el títol: *"El problema de les escombraries, la solució de Garraf"*. Dies després molts diaris en feren ressò. Cap resposta però, dels tècnics municipals de Barcelona.

Un nombrós grup de professors de la Universitat de Barcelona varen manifestar la seva oposició a l'abocador. Entre ells, els catedràtics Manuel Font Altaba, Joaquim Montoriol i Pous, Oriol Riba, Ramon Margalef, Josep Vigo. També els llavors encara professors per la seva joventut, Ramon Folch i Guillén i també en Josep Maria Camarasa. Demanaven la paralització del projecte fins que l'ajuntament justificués amb un projecte tècnic l'emplaçament concret de l'abocador. El diari *Tele-Express*, a més d'altres, recollien diverses intervencions. Destaquem les del eminent ecòleg internacional, el Dr. Ramon Margalef López: *"... El problema de la contaminación es la falta de retornos a la naturaleza de lo que el hombre extrae de ella para sus necesidades... extraer dinero de las basuras es una utopia. Debe enfrentarse desde la realidad de un Servicio público. Por otra parte, el conocimiento científico nos ha*

de ayudar a prevenir el futuro, anticipándonos a los acontecimientos”.

En el *Correo Catalán*, el Dr. Josep Vigo manifestava: “... *el Garraf tiene un interés biológico muy grande y es insustituible y cuando nos visitan científicos, este macizo siempre les resulta interesante*”.

El dimecres 8 de novembre de 1972, en col·laboració amb el Centre Excursionista de Catalunya (CEC), l'Agrupació Excursionista Talaia de Vilanova i la Geltrú, organitzà al respecte una conferència a la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. Dies després d'aquesta, molts diaris comarcals es feren ressò, sobretot *l'Eco* de Sitges, que plantejava repercussions turístiques.

El 10 de novembre, el diari *Tele-Express* publicava la carta oberta de 24 professors de les Facultats de Farmàcia i de Botànica de la Universitat de Barcelona (UB) i de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) demanat la retirada del projecte de l'abocador.

El 27 de novembre, s'organitzà una conferència al teatre del Casino Prado de Sitges, promociionada per la Delegació local del Sindicat d'Hostaleria i Activitats Turístiques, i a on es presentà l'informe de l'ECE sobre l'abocador. Intervenien els professors Montoriol, Senet, Solé Sabarís i Raventós. Presentà el mossèn de la Parròquia de Sitges, Santiago Casanova, ex professor de Geologia del Seminari de Barcelona. Com a conclusió s'adopta l'acord del sindicat d'oposar-se a l'abocador.

El diari *Tele-Express* del 10 de novembre de 1972, sota el títol: “*Un grupo de botánicos define su postura sobre el vertedero de Garraf. Carta abierta. Garraf debe ser respetado*”, aquest “grup de botànics” signants eren en realitat els eminents professors de la UB i la UAB: C. Casas Sicart; J. Seoane Camba; F. Masclans Girvés; J. Terrades Serra; J. Andrés Canadell; M. Brugués Doménech; R.M. Cros Matas; L. Polo Alberti; J.M. Roure Nolla; J.M. Serrano Farrera; F. Torrella Mateu; R. Folch Guillén; M.A. Cardona Florit; R. Masalles Saumell; X. Llimona Pagès; J.M. Camarasa Castillo; M.T. Perdígó Arisó; J. Vigo Bonada; A.

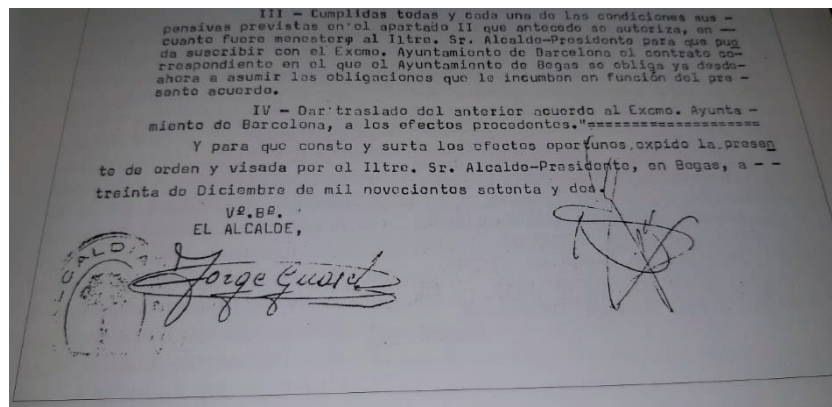
Boldu Perelló; C. Maturana Cabruja; J. Molero Briones; E. Arcos Guimerà; C. Codina Maener; M.J. Xiol Quinglós.

El 10 de desembre de 1972, l'alcalde accidental de Barcelona, el Sr. Félix Gallardo, era entrevistat a *La Vanguardia*, a on desmentia que l'abocador del Garraf suposés cap amenaça per la infecció de les aigües subterrànies i la impermeabilització de les vessants de la vall de Joan i la vall de les Terradelles, a més de la planta de trituració de brosses per facilitar la fermentació. En el transcurs dels anys la realitat però, ha resultat demolidora. La planta trituradora no es va fer i la contaminació de les aigües subterrànies ja és un fet provat.

Aquesta entrevista va ser resposta en diversos diaris amb un escrit signat per trenta dos investigadors universitaris. La mateixa *La Vanguardia* la va publicar en format de carta als lectors. En canvi, el *Tele-Express*, ho va fer sota un article de títol: *"Solicitan un contraste de opiniones, público y abierto sobre Garraf"*. L'escrit acabava amb la següent frase: *"... creemos que la exposición pública de todas las posturas redundará, en definitiva, en beneficio de los intereses de los ciudadanos"*. Els professors investigadors signants eren: Joaquín Montoriol Pous, Manuel Font Altaba, J.M. Camarasa Castillo, Ramon Folch Guillén, Josep Vigo Bonada, R. Masalles Saumell, Xavier Llimona Pagès, Mª Antonia Cardona Florit, López Soler, Adolfo Traveria Clos, Oriol Riba Arderiu, Salvador Reguant Serra, Ramon Vaquer Navarro, Mateo Esteban Cerda, Miquel de Renzi, Ramon Margalef López, Buenaventura Andreu, Antoni Ballester Nolla, E. Morales, Assumpta Plana, Juana A. Golpe, Juan A. Raventós Soler, Joan M. Roure Nolla, Rosa M. Cros Matas, Lluís Polo Alberti, Jaume Terrades Serra, José M. Serrano Farrera, Rafael García Mora, Esmeralda Caus Gracia, Joan Rosell Sanuy.

El 30 de desembre de 1972, l'alcalde de Barcelona signa un acord municipal amb l'alcalde de Begues (des del 1971 fins al 1979), el Sr. Jorge Guasch Paucirerol, de Cal Forner de Begues. Part de les dures negociacions entre el potent ajuntament de Barcelona i les petites poblacions de l'entorn de l'abocador, queden reflectides en alguns paràgrafs de

les memòries publicades de l'alcalde, Sr. Guasch, de Begues ("Memòries de Jordi Guasch Paucirerol. Cal Forner des de 1881 a 2010"): "

Signatures de l'alcalde de Begues i del secretari de l'ajuntament, Sebastià Grau, en l'acord de ple que va autoritzar l'abocador el 1972. (Font consul- tada 11/03/2022:

<https://abegues.wordpress.com/tag/abocador-del-garraf/>

"En les negociacions per evitar que l'abocador es situés a tocar del terme municipal de Begues, de tal manera que se n'haguessin rebut les conseqüències més negatives, i per la portada de l'aigua, vam haver de negociar amb l'Ajuntament de Gavà que devia tenir uns 10.000 habi- tants censats, amb l'Ajuntament de Barcelona, la companyia d'aigües i altres que també hi van intervenir com el Govern Civil. Nosaltres érem molt petits i ells, entre d'altres qüestions, ens enterraven en paperassa i el procés de negociació va ser complex, difícil i intricat, ..." "Per aconseguir, amb molt poc marge de temps, que es derogués el permís d'ubicació a Sant Climent, que s'arribessin a realitzar els projectes cor- responents a les compensacions negociades i resoldre els problemes que van anar-s'hi afegint, nosaltres vam haver de tenir una dedicació molt forta i difícil de traspasar a altres persones que no haguessin se- guit el procés des del principi. Això feu que, pràcticament, no vaig tenir altra alternativa que intervenir en totes les negociacions i el temps es va anar allargant..." "S'ha de reconèixer que l'afer de l'abocador de les

deixalles de Barcelona ha estat una de les més complexes situacions a què s'ha hagut d'enfrontar l'Ajuntament de Begues en les darreres dècades. Els components de l'administració municipal ens vam veure obligats a aguditzar la capacitat pròpia i de coordinació, amb idees i actuacions per no caure en els propòsits i exigències d'estaments superiors que van jugar amb la seva prepotència per imposar llurs criteris de forma encoberta, però real."

Els tècnics experts ja recomanaren al 1972 però, seguin l'experiència prèvia de grans abocador a EEUU i Europa, que es prevegués també una planta trituradora de brossa prèvia, al Polígon Pratense o a Montjuïc, amb la finalitat d'homogeneïtzar i d'esmicolar la brossa, abans d'abocar-la, a fragments resultants inferiors als 5 o 6 cm, per facilitar les fermentacions i descomposicions posteriors dins de l'abocador, però mai es va arribar a construir. Es va substituir, i per molts pocs anys, per una Planta de simple Transferència, sense cap mena d'homogeneïtzació ni trituració, situada en terrenys agrícoles de Viladecans.

Durant el bienni 1972 – 1974, i quasi totes les publicacions de l'època les recullen, es produeixen en tot l'àmbit ciutadà i metropolità unes oposicions crítiques de col·lectius ciutadans, de diversos col·legis professionals, i sobretot de sectors acadèmics i universitaris, contraris a l'actuació, per impactes territorials afectats i risc elevat d'afectació d'aigües subterrànies, si els tractaments previs no són els adequats. Tots són ignorats, i el projecte original no es modifica, ni es complementa, ni es millora.

El projecte de l'abocador del Garraf es va presentar per l'Ajuntament de Barcelona en una roda de premsa al gener de 1973, malgrat el títol de l'informe estava datat al 1972 ("*Eliminación de las basuras de Barcelona. Vertedero de Garraf. Memòria. 1972*". *Ayuntamiento de Barcelona. Unidad Operativa de Servicios Municipales. Subunidad de Limpieza.*) *El Noticiero Universal* del dimarts 9 de gener de 1973, tornava a publicar noves declaracions de l'alcalde accidental de

Barcelona, Sr. Félix Gallardo, amb anunci en portada i publicació en pàgines interiors: *“El grave problema de las basuras: se asegura la completa inocuidad del nuevo vertedero en Garraf. El alcalde accidental dio cuenta del estudio técnico elaborado por un grupo de expertos. Absoluta garantía para preservar a la zonade cualquier posibilidad de contaminación”*. El diari *La Vanguardia* del 10 de gener de 1973, tornava a remarcar: *“Declaraciones del alcalde accidental. Los caudales de agua no estaran afectados por el vertedero de basuras de Garraf”*, en referència al mateix informe del grup d'experts. Aquests signants eren: Albert Vilalta González (que fou després el primer conseller de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya), Agustí Pomarola, Martín Birulés (qui en la roda de premsa manifestà l'aïllament dels primers vuit avencs de les dues valls que quedarien colgats per l'abocador), Gregorio Ras, Francisco Hernández i Ramon Julià.

Entre el 6 i el 9 de febrer de 1973, el diari *El Correo Catalán* va publicar tres reportatges sobre l'abocador del Garraf. En el primer, l'eminent ecòleg Dr. Ramon Margalef, qui afirmava: *“... la falta de planificación que se padece es general”*. S'afegia el geòleg Dr. Joaquín Montoriol: *“... la impermeabilización habrá de ser total, en la zona del vertedero no hay ni un metro cuadrado de terreno que no sea permeable”*. En el segon reportatge, el Dr. Ramon Folch Guillén i J.M^a. Camarasa: *“...el gran inconveniente del proyectado vertedero, por lo que respecta al paisaje vegetal es que se ubica justamente en pleno dominio de la “màquia” mediterránea en uno de los parajes más interesantes y que compromete peligrosamente cualquier proyecto de delimitación de un Parque Natural”*. En el tercer reportatge, el Dr. Felip Soler Sabaris: *“...en el caso de las basuras, sería si este vertedero entraña peligro de tipo sanitario para la salud humana, en definitiva. Creo que sí hay peligro para la salud pública”*

El Ple de l'Ajuntament de Sitges del 20 de març de 1973 aprova una moció d'alcaldia contraria a l'abocador.

A moltes poblacions importants al voltant de l'abocador del Garraf es realitzaren diferents actes informatius. El motor eren les entitats excursionistes, les espeleològiques, els museus i biblioteques locals, les confraries de pescadors, etc. Dues exemples: l'Agrupació Excursionista Talaia de Vilanova i la Geltrú va ser molt activa contra l'abocador, doncs amb un escrit recollí 2.970 signatures i les lliurà a l'ajuntament vilanoví. El seu alcalde, Sr Miguel Benavent Seguí, llicenciat en Farmàcia i apotecari local, agrai el treball i les signatures lliurades i respongué que: *".. es tindrà en compte l'oposició quan sorgeixi l'oportunitat"*. La Confraria de Pescadors de Vilanova i la Geltrú va realitzar un col·loqui – conferència amb la participació del Dr. Antoni Ballester de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, molt documentada sobre les possibles conseqüències de l'abocador.

Al gener de 1974, l'ajuntament de Vilanova i la Geltrú, va presentar informe de tècnics municipals i unes opinions de polítics vers l'abocador del Garraf.

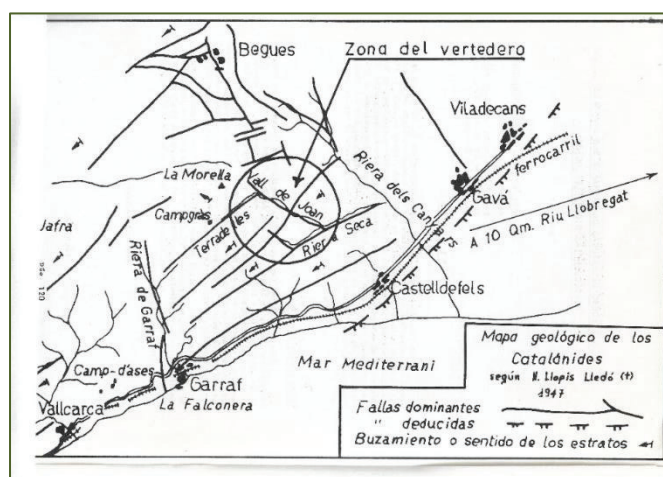
Finalment, el 3 d'abril de 1974 s'inicien els primers abocaments de residus al Garraf. Pocs dies després, el 26 d'abril s'inaugurava oficialment la nova instal·lació de l'abocador del Garraf, pel llavors alcalde de Barcelona, Sr. Enrique Masó Vázquez.

El 17 de maig de 1974 té lloc a Barcelona, a la sala d'actes de l'Associació Nacional d'Enginyers Industrials, un acte multitudinari amb el títol: *"L'abocador del Garraf, una solució racional al problema de les escombraries?"*. Entre els ponents, Joan Raventós, Joaquim Montoriol, Ramon Maria Masalles i Joan Senent. El diari Tele-Express anunciava l'acte i publicava un contrast d'opinions contraposades sota el títol: *"Esperando la contaminación"*.

Finalment, també a l'any 1974, la ciutat de Barcelona resultà escollida per celebrar el IV Simpòsium de Bioespeleologia, coorganitzat pel l'Escola Catalana d'Espeleologia (C.C.B.E. de la F.C.M.) i el Grup Espeleològic Pedraforca. Resultà escollit comissari i president del mateix el Dr.

Francesc Español i Coll, eminent entomòleg i autoritat científica de l'època en bioespeleologia, i alhora director del Museu de Zoologia de Barcelona. A Vilanova i la Geltrú, en el Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, ja existia des d'abans de la dècada dels anys 1970 una Secció d'Espeleologia Científica i Tècnica (arqueologia, geologia, topografia, bioespeleologia, ...) i dins la qual, sota la seva direcció (del Dr. Español), es va crear una subdelegació vilanovina de Bioespeleologia, i encomanada a l'autor qui això subscriu. De les 20 ponències presentades al IV Simpòsium, només una d'elles reflectia els possibles problemes mediambientals de l'abocador del massís del Garraf amb conseqüències, també, bioespeleològiques. Es publicà amb el títol original que ja coneixeu d'aquesta publicació, ja més desenvolupada línies avall.

Bàsicament presentava, sobre un anterior plànol geològic i tectònic de l'emplaçament de l'època que s'acompanyava, dues hipòtesis: un emplaçament geològic inadequat i una contaminació del medi natural derivada.

Plànol geològic de Noel Llopis i Lladó de 1947 sobre el qual se situava l'emplaçament de l'abocador de Garraf i que acompanyava la publicació de la ponència al 1974.

La primera hipòtesi estimava un emplaçament geològic inadequat per l'abocador del Garraf, i es documentava, redibuixat, sobre conegut plànol geològic-tectònic de l'any 1947 del geòleg i espeleòleg Noel Llopis i Lladó. Els tres punts principals de la hipòtesi consistien en escollir com emplaçament dos fondos - canons càrstics calcaris, articulats quasi a 90º, verticalitzats, amb fortíssimes pendents, amb 11 avencs preexistents, amb grans falles i molt tectonitzats, plens d'orificis, diàclasis, fissures, microfalles,.... El segon punt de la hipòtesi insistia en que ambdós torrents, ara subterràniament, estaven connectats hidrològicament amb la surgència o riu subterrani de la Falconera. Finalment, el tercer punt esmentava que la impermeabilització prèvia del fons dels torrents abans d'abocar els residus era insuficient i ineficaç. Només cal detallar la resposta del 6 de març de 1974 a l'Ajuntament de Begues provinent de la Delegació de Serveis i Cooperació Metropolitana, adjuntant un informe de la Sots-unitat de Neteja, en la qual s'explica que: *"....las tierras se obtendrán, en general de las propias márgenes del vertedero"*. Mostres recollides in situ i analitzades pel Departament de Geologia de la Universitat de Barcelona el 10 de juny de 1974, donen com a resultat que la fracció argila + llim només arriba al 5%, quan el desitjable seria que sempre fos superior al 30%. Resulta doncs del tot evident que aquestes *"tierras de las propias márgenes del vertedero"* no reuneixen els requisits necessaris d'impermeabilització, ni la plasticitat necessàries, ni es va aplicar cap sistema eficaç de compactació de les mateixes (assaigs Proctor modificats i/o equivalents: *Ensayo Proctor Modificado: ASTM D-1557 y UNE 103-501-94. Per exemple: un màxim de corba òptima de compactació de 2.323 Tn/m3 i d'una humitat òptima de 6,7%.*).

La segona hipòtesi preveia la inevitable contaminació del medi natural, i que aquesta resultaria ja perceptible als 3 – 4 anys d'iniciar-se els abocaments. Bàsicament es desplegava en cinc punts. El primer, que la contaminació odorífera per fortes pudors de l'abocador s'estendria en gran part del massís (segons brises i vents) i poblacions colindants. El segon, la contaminació per acció de rosegadors, d'aus (gavians i

còrvids) i d'insectes atrets pels milers de tones de residus urbans estesos a cel obert (a més dels seus paràsits (ecto i endoparàsits) i excrements contaminats). El tercer, la perillosa contaminació per biogases dels avencs i coves de l'entorn de l'abocador. El quart, la contaminació microbiològica d'aigües subterrànies (bacteris coliformes totals i fecals, estreptococs fecals, enterococs, espores clostridis,... i virus patògens). El cinquè, i últim, la contaminació de la fauna cavernícola (ja reconeguda inclús al propi *Projecte de l'abocador (7 d'octubre 1972), punt 4, apartat 5, Mesures correctores, Informe Unitat Operativa Serveis Municipals, Pàg. 13*).

Tots els punts, de les dues hipòtesis anteriors plantejades en la ponència del 1974, han resultat confirmades en aquests darrers cinquanta anys de funcionament de l'abocador. També ho podeu comprovar repassant tots els estudis hidrogeològics i nombroses analítiques d'aigües subterrànies que, al juny de 2021, l'AMB havia penjat a la seva pàgina web i que ara són de públic accés (veure pàgines amunt l'accés web anteriorment descrit)

Continuem però a l'època, a l'any 1974, i la participació de l'autor, Dr. J.A. Herrera, en més fòrums acadèmics i universitaris. Just després del IV Simpòsium de Bioespeleologia, al desembre de 1974 es celebra el *1r Fòrum Universitari sobre l'abocador del Garraf*, organitzat per les Comissions Culturals de la Facultat de Ciències Biològiques i la de la Facultat de Ciències Geològiques, celebrada a l'Aula de Graus de Facultat de Biologia, de la Universitat de Barcelona (UB), a l'ala de Ciències de la seu de l'edifici històric de Plaça Universitat de Barcelona. Es publica un manifest per la plataforma de catedràtics i professors universitaris de les Facultats de Geologia i de Biologia de la UB, liderats pel Dr. Ramon Folch i Guillen, i a on s'integrà l'autor que aquestes línies subscriu, com a alumne universitari avançat, per la seva anterior publicació al IV Simpòsium de Bioespeleologia. Aquest manifest exposava i plantejava que l'activitat (l'abocador) no complia els condicionants tècnics i, també, enumerava les hipòtesis anteriors ja descrites

de l'autor al IV Simpòsium, però ara molt més àmplies i millor documentades tècnica i científicament.

L'any següent, al 1975, es celebra amb gran desplegament de mitjans informatius, el *2n Fòrum Universitari sobre l'abocador del Garraf*. Va tenir lloc el dimarts, dia 18 febrer, a les 19h, a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, i coorganitzat per la Comissió Cultural de la Facultat de Ciències Geològiques (UB), l'Escola Catalana d'Espeleologia, i l'Associació de Geòlegs d'Espanya, també a la mateixa seu històrica de la Plaça Universitat de Barcelona. Intervenien a la taula presidencial els catedràtics universitaris: Ramon Folch, Ramon Margalef, Joaquim Montoriol, Carles Gràcia. També formava part de la taula per l'Escola Catalana d'Espeleologia: l'alumne de Geologia Pau Pérez. I per part de l'Associació de Geòlegs d'Espanya, Joan Antoni Raventós (advocat). Finalment, també en Joan Senent-Josa (biòleg). Es projectaren diverses diapositives de l'abocador i de presumptes incompliments de l'ajuntament. Al final del llarguíssim acte es va llegir i aprovar un manifest final en contra de l'abocador i també del menysteniment dels científics i la ciència al nostre país. Es va produir un ple total de l'Aula Magna, amb més de 600 assistents.

De fet, aquest dos fòrums vists ara amb la perspectiva històrica dels 50 anys transcorreguts, es poden considerar l'origen del primer moviment conservacionista i ambientalista a Catalunya.

La premsa del dia següent ho va recollir abastament. *El Correo Catalán* del 20 de febrer de 1975: "*En el Aula Magna de la Universidad ecólogos, botánicos y geólogos contra el vertedero de Garraf*". El diari *La Premsa*: "*El vertedero de Garraf, un peligro de gran alcance*". El *Diario de Barcelona*: "*El vertedero de Garraf preocupa a los científicos*". La *Vanguardia*: "*Notables deficiencias del vertedero de Garraf a los nueve meses de su puesta en Servicio*". Altres diaris recollien titulars similars: "*Garraf continua siendo un problema*"; "*El vertedero de Garraf un error político*",.... La revista mensual *Triunfo* publicava en la seva edició del mes de març de 1975 un extens manifest a tota plana: "*El Manifiesto*

de Garraf", datat al final del mateix: "Barcelona, 18 de febrer de 1975".

La Revista mensual del Col·legi d'Aparelladors de Barcelona, al seu número de març de 1975, publicava un recull del manifest i una entrevista de contrast amb el subjefe de la Subunidad de Limpieza del Ayuntamiento de Barcelona, l'enginyer Sr. Villamore, titulado: "Todo ha funcionado bien. Según Enrique de Villamore, ingeniero subjefe de la subunidad de limpieza del Ayuntamiento de Barcelona, el coste basura incinerada es igual que el de la vertida en Garraf. El proceso de destrucción ecológica es transitorio. Se depuran 10.000 litros diarios. El coste de basura incinerada = coste de basura en vertedero. Inclús afirmant al final de la entrevista: "Hasta el momento se ha realizado tal como se había previsto y el vertedero ha funcionado bien. Si apareciera algun otro problema técnico, el Ayuntamiento miraría igualmente de solventarlo".

El dijous, dia 10 d'abril de 1975, el *Diario de Barcelona* en la edició matinal, i el diari *Tele Express* a la edició de la tarda, i el dia 11 d'abril a la resta de la premsa de Barcelona, publiquen un informe de l'Escola Catalana d'Espeleologia en que l'aigua de la desembocadura de la surgència submarina de la Falconera a mar està contaminada, amb un pH molt àcid, de 2,5, i amb presència d'àcid sulfhídric.

JUSTIFICACIÓ DE LA 2a EDICIÓ

A l'any 1974, la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú va rebre per correu postal ordinari una convocatòria a participar en el IV Simpòsium de l'Estat sobre Bioespeleologia que, en aquella edició, es celebrava a Barcelona. La direcció de la Biblioteca Museu la va adreçar a la setmana següent per correu intern al seu Centre d'Estudis de la mateixa. Aquest només es reunia una vegada a setmana i quan la va rebre, la va re-direccionar a la una de les seves seccions a la setmana següent, concretament a la Secció d'Espeleologia Científica, qui també es reunia habitualment una vegada a la setmana. Aquesta

demora final de setmanes en la recepció va suposar quasi exhaurir el termini temporal de presentació de comunicacions escrites a les ponències de dit simpòsium. Malgrat això, la directora de la Biblioteca Museu Balaguer, Srta. Teresa Basora i Sugranyes, i la direcció de dita Secció varen acordar participar-hi amb una ponència única, i sobre un tema de candent actualitat en els mitjans de comunicació de l'època des del 1972: la possible contaminació que podria comportar la posada en funcionament en aquell any 1974 del projectat abocador de residus de l'Ajuntament de Barcelona en ple massís del Garraf, bressol del naixement de l'espeleologia catalana.

La Secció d'Espeleologia Científica, en el Centre d'Estudis balaguerià, tenia ja una llarga trajectòria d'exploracions i publicacions en revistes especialitzades d'espeleologia i arqueologia. Amb la incorporació al 1970 de l'autor qui això signa, el director del Museu de Zoologia de Barcelona, l'eminent entomòleg Dr. Francesc Español i Coll, després d'haver treballat amb ell des de Vilanova i la Geltrú, recol·lectant mostres biològiques en moltes cavitats del massís del Garraf i altres indrets, i sota la seva direcció durant alguns anys, va encomanar a l'autor crear la subdelegació de Bioespeleologia en aquella ciutat de Vilanova i la Geltrú, dins de la Secció d'Espeleologia de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. El Dr. Español era membre de la Institució Catalana d'Història natural des del 1928, i en fou president de la mateixa al 1972. N'era un reconegut científic internacional expert en temes de bioespeleologia (veure al final el recull de bibliografia web)

Rebut l'encàrrec per part de la direcció de la Secció d'Espeleologia Científica, l'autor va consultar d'immediat amb el seu director científic, el Dr. F. Español, sobre el títol i contingut de la ponència a presentar i, amb sorpresa, es va comunicar que també era ell el president i comisari escollit per a aquest IV Simpòsium. L'autor li va proposar la revisió i direcció científica de la ponència i ell va acceptar de seguida, amb un cert goig pel que suposava defensar la preservació del massís del

Garraf en la trajectòria i naixement de l'espeleologia catalana, i la bio-espeleologia científica en particular.

Tot va anar massa ràpid, doncs quasi exhaurit el termini final de presentació de comunicacions escrites i, a més a més, en aquell simpòsium els organitzadors havien decidit publicar-les abans i lliurar en mà la publicació de totes les ponències en el mateix acte inaugural de la celebració a Barcelona. No va donar temps per fer-ne galerades de prova i efectuar-ne les últimes correccions. Recordem l'època, al 1974 no existia ni el correu electrònic, ni internet, ni els ordinadors, ni el fax, ni els telèfons mòbils, ... Només el correu postal ordinari i el telèfon fix i, per urgències, els telegrams.

El original de la ponència es va redactar de forma manuscrita per l'autor i posteriorment es va enviar a passar a màquina d'escriure mecànica estàndard i d'oficina de l'època i, per a escriure les fórmules químiques, s'havien de sobreescrivir posteriorment a mà, deixant un espai i damunt del text, amb ploma i tinta xina negra (tampoc existien els retoladors, ni menys els de dibuix tècnic). Lamentablement entre el mecanografiat del manuscrit i l'enviament a l'impremta de l'època a Barcelona no va donar temps a més comprovacions ni correccions, i es va arribar massa tard, a última hora, tancada quasi l'edició a rotativa, amb aquell mecanografiat amb fórmules químiques sobreescrites a mà que possiblement no els hi va donar temps material de traduir-les correctament a text, consultar-les o de contactar abans amb l'autor. La traducció de les fórmules químiques a text possiblement es va resoldre allà mateix, i amb els escassos recursos no científics, i just a peu de rotativa.

Quan s'inaugurava el simpòsium i s'inscrivien els ponents, se'n lliurava en mà un exemplar de la publicació de les ponències a cada assistent. En llegir-ho immediatament just abans de començar, ens vàrem adonar de la incorrecta (involuntària i accidental, evidentment) traducció, en composició d'impremta presumptament, d'algunes de les fórmules

químiques, que indicaven altres espècies químiques diferents (amoniac (incorrecte), en comptes de metà (que era el correcte), ... etc.)

El títol d'aquesta ponència havia aixecat prèviament moltes expectatives dins d'un congrés espeleològic massa especialitzat i dedicat únicament a la bioespeleologia. Doncs la possible contaminació de l'abocador del Garraf ja portava una llarga trajectòria en els *mass media* de la ciutat de Barcelona a l'època dels del 1972, i n'era, en aquell simpòsium del 1974, la única ponència que el tractava.

En arribar el torn a exposar aquesta ponència, es va obrir demanant excuses als presents per les errades en algunes de les espècies químiques publicades. També, entre el públic present i els congressistes, efectuaren alguna intervenció al ponent en aquest sentit. El mateix president de la taula i comissari del simpòsium, el Dr. F. Español, va intervenir directament, reconeixent que les errades se'ls havien passat a l'organització lamentablement inadvertides, però que varen ser immediatament corregides pel ponent durant la seva intervenció, alhora que realitzant el Dr. F. Español una profunda reflexió sobre aquesta singular ponència: *"allò realment important és que es detalla científicament i tècnica com l'abocador del Garraf, amb tota probabilitat, produirà la contaminació del medi ambient, de les aigües subterrànies i del medi espeleològic en aquest massís"*. També la direcció del simpòsium es va comprometre a corregir les fórmules químiques incorrectament transcrits en una futura reedició de les comunicacions del simpòsium. Lamentablement mai va arribar a reeditar-se aquesta segona edició corregida, fins a data d'avui. La segona edició que ara teniu a mans, ho és gràcies a la consideració que aquesta ha rebut en considerar-se d'utilitat pública i de plena actualitat per part la Junta Directiva i de la Presidència de l'Institut d'Estudis Penedesencs (IEP).

El que teniu ara al davant, en les línies que seguiran més avall, és el text original de l'autor, traduït pel mateix al català (quasi totes les ponències, llevat de dues sobre les vint-i-una, es publicaren totes en castellà al 1974, que llavors n'era obligatori a l'època), però ja amb les

espècies químiques correctes i originals del text manuscrit, i adaptada en certes parts del text, a la sintaxi i nomenclatura tècnica i científica actuals, per permetre una correcta comprensió.

PUBLICACIÓ DE LA PONÈNCIA AL IV SIMPÒSIUM DE BIOESPELEOLOGIA

A continuació, el text íntegre de la ponència original publicada (traduïda, corregida científicament i adaptada al 2022): *(entre parèntesi i cursiva, s'afegeix algun aclariment i/o ampliació d'informació complementàries per ajudar a comprendre-la millor, o bé situar als lectors en l'època del 1974)*

L'ABOCADOR DE BROSSES DE GARRAF I LES SEVES POSSIBLES CON- SEQÜÈNCIES BIOESPELEOLÒGIQUES *(1a edició 1974)*

(Ponència publicada a "Comunicacions IV Simpòsium de Bioespeleologia de 1974" (pàgs. 119 a 128) coorganitzat pel l'Escola Catalana d'Espeleologia (C.C.B.E. de la F.C.M.) i el Grup Espeleològic Pedraforca. Dipòsit Legal: B-12787/74). Publicació exhaurida.

(2a edició, traduïda, corregida i adaptada a l'any 2021 pel seu autor. Revisió lingüística a cura de l'IEP)

Josep Antoni Herrera i Sancho

Secció d'Espeleologia *(Científica, per diferenciar-la de les esportives federades, la gran majoria a l'època. Aquesta Secció també contenia una Subdelegació vilanovina de Bioespeleologia del Museu de Zoologia de Barcelona, a càrrec de l'autor, i sota la direcció del seu director, Dr. Francesc Español i Coll)*

Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (de Vilanova i la Geltrú)

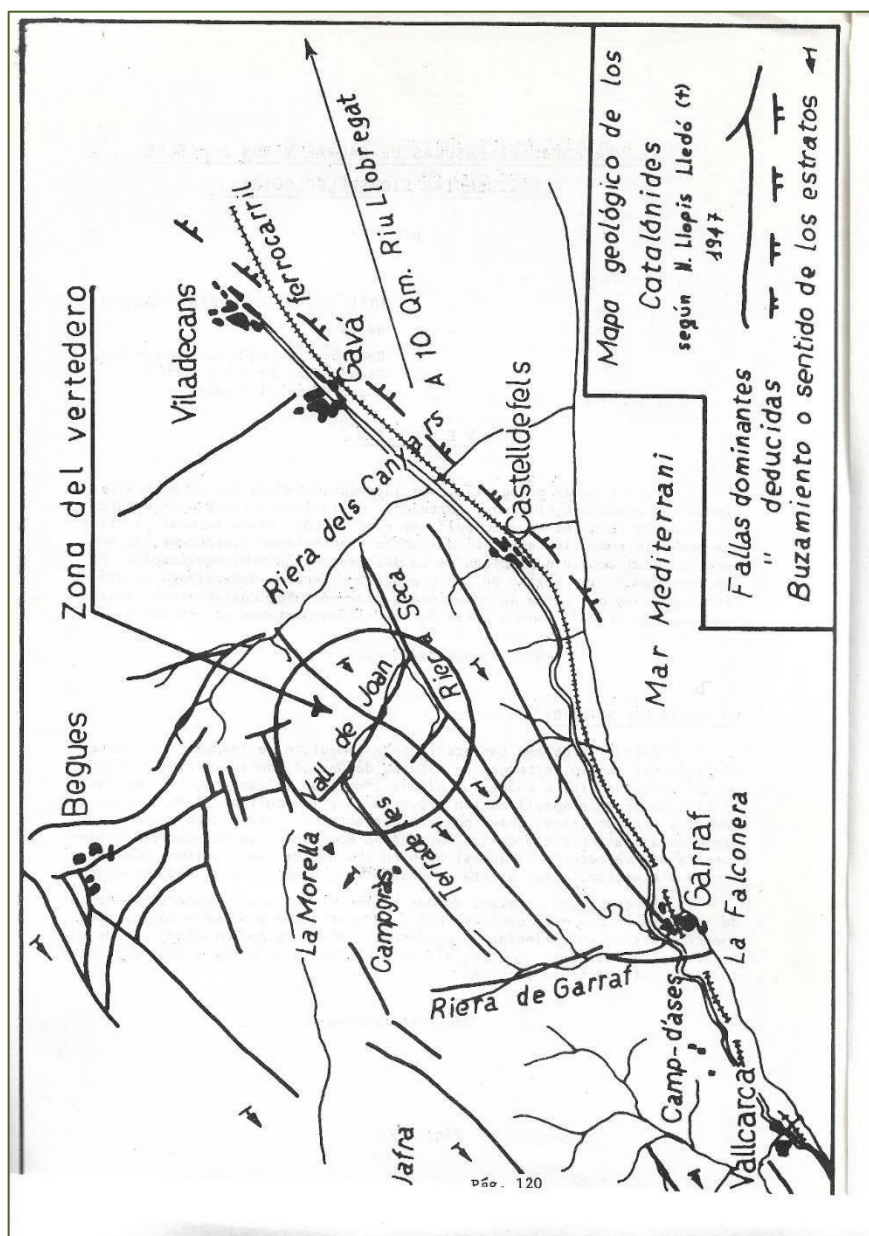
RESUM

Aquesta petita monografia ens introdueix tan sols en un dels molts problemes que platejarà el conegut abocador: l'imminent perill de desaparició de la fauna bioespeleològica d'aquest sector afectat. En aquest sentit, i després d'una breu introducció sobre la seva ubicació i detall bàsics geològics, es fa referència al complex problema de la descomposició i mineralització dels residus i de com alguns dels subproductes alliberats determinarà un dràstic canvi en una sèrie de comunitats bioespeleològiques, tant botàniques com faunístiques i inclús a nivell dels microorganismes cavernícoles.

PROPÒSIT DE L'ESTUDI

Davant el problema apressant i immediat de la posada en funcionament del massa conegut abocador de brosses de Garraf, de les seves greus i irreversibles conseqüències a tots els nivells – cas que resulti inoperant el sistema d'impermeabilització projectat -, i la negligència de certs estaments en reconèixer el greu perill que suposa, l'autor ha decidit aportar una petita col·laboració vers una de les facetes menys conegudes, però conseqüència directa de l'abocador. Malgrat no representar aquesta els problemes més importants i espectaculars de dit abocador, si que n'afectarà directament sobre el medi espeleològic.

En aquest estudi es tracta de facilitar una visió general i àmplia de la forma en que aquest problema incidirà a la fauna bioespeleològica del massís del Garraf. El propòsit principal es una simple introducció a la complexa problemàtica i que pugui donar peu a posteriors estudis molt més especialitzats, amb una visió més profunda i de detall sobre tots els efectes possibles.

UBICACIÓ DE L'ABOCADOR (veure plànol annex)

Nombrosos articles periodístics, publicacions de tot tipus, conferències i tot un conjunt sense fi d'informacions sobre l'abocador (1972 – 1974), ens han facilitat una idea molt precisa i detallada, amb tots els ets i uts, de la geologia de l'emplaçament que ha estat escollit per l'abocador. De tal volum que, només amb la seva recopilació, ja facilitaria l'edició d'un bon llibre.

A la fi d'escollir només alguns dels aspectes més importants i rellevants. La ubicació es troba dins d'uns dels profunds torrents secs del límit E del massís: Fondo de les Terradelles – Vall de Joan. Constituint per una vall fluvial seca que es desenvolupa al llarg de poc més d'un quilòmetre i mig, seguint la direcció SW-NE, fins topar-se al torrent de la Furiosa, passant després a NW-SE a la Vall de Joan.

L'aspecte general de la Vall de Joan – Terradelles és el d'un fondo extraordinàriament abrupte i de vessants summament inclinades, formant en secció una be baixa (v) molt significativa, inclús fins assolir la quasi verticalitat de vessants a la capçalera. L'aspecte general és doncs el d'un típic canó càrstic.

Al mapa annex es pot apreciar, en l'estudi geològic realitzat a l'època pel geòleg N. Llopis Lledó a l'any 1947, el complex entrecreuament de les falles geològiques principals que tallen la zona de l'abocador, i la seva disposició. L'orientació d'aquestes fractures facilitarien el transport majoritari dels efluents al potent canal de desguàs subterrani conegut com "riu del Garraf" o la surgència de la Falconera. Amb aquesta conformació es vehiculen amb molta rapidesa al mar tots els lixiviats dels residus després de les pluges. Abans però, aquests han travessat i escolat subterràniament gran part del massís, i precisament un dels sectors eminentment espeleològic: Campgràs – Vall de Joan. Són doncs d'aquestes conseqüències sobre el que es detallarà d'ara en endavant.

Convé també recordar que la metròpoli de Barcelona transportarà a l'abocador un promig d'unes 2.000 Tm/dia de brosses, amb un volum estimat de 10.000 m³. Considerant a més a més que la citada quantitat s'abocarà de forma continuada en un reduït espai, fins assolir l'alçària màxima, per anar-se desplaçant de mica en mica amunt al llarg de l'abocador, pot intuir-se la pressió que exercirà l'esmentada quantitat de brosses abocades en un espai tant exigü. En conseqüència, i sota aquest increment de pressió de tots els residus comprimits en orificis, fissures, microfalles, diàclasi, i resta d'endocarst, el lixiviats s'infiltraran en profunditat facilitats per l'escolament de pluges, afectant avencs, cavitats, aqüífers, etc. Per finalment assolir un notable brou de cultiu microbiològic en els litorals marítims, a on els microorganismes disposaran de prou micromatèria per alimentar-se, créixer i multiplicar-se. No ens hauríem d'estranyar doncs si en el propers anys la contaminació microbiològica assoleixi nivells que impossibilitin, per motius de salut pública, el bany en platges i costes properes al massís.

El projecte aprovat ha dissenyat un sistema d'impermeabilització del terreny. Però resulta del tot evident que donada la característica permeabilitat del carst de roca calcària molt tectonitzada, el mètode que realment caldria aplicar resultaria d'una gran complexitat tècnica i d'un elevadíssim cost econòmic. El projecte de l'Ajuntament de Barcelona en canvi, en aquest punt precís, no detalla amb prou precisió la impermeabilització prevista. Sembla aplicar un recobriment de graves i argiles al fons de la vall amb una pendent adequada, que teòricament transportarien els lixiviats a la planta depuradora. Fins aquí, teòricament el projecte preveu un bon resultat. Però en observacions de camp directes, quan ha escassejat l'argila de bona qualitat, sembla haver estat substituïda per altres terres de roques sedimentàries properes a l'abocador, com les argiles vermelles de descomposició del sector i/o de descomposició de roques sorrenques dels Triàsic del massís.

El resultat final el temps ens ho demostrarà. De totes maneres, podem creure en la llunyana possibilitat de que el sistema d'impermeabilització previst funcioni, i els problemes es puguin reduir un xic.

ETIOLOGIA DELS ABOCAMENTS

Fora convenient revisar una anàlisi bàsica dels diversos productes que en breu hi seran abocats.

Coneixem que en un elevat percentatge el residus seran majoritàriament domèstics, es a dir, que contindran una proporció elevada de matèria orgànica, tant d'origen vegetal com animal, així mateix com els molt abundants elements contenidors d'aquestes matèries, com poden ser els envasos plàstics, metàl·lics, vitris, etc.

Amb la finalitat d'obtenir una idea ben aproximada de la composició dels abocaments, consultarem les dades facilitades per la Unitat Operativa de la Salut Pública de l'Ajuntament de Barcelona, efectuades l'any 1966 en alguns del barris de la ciutat comtal.

La principal classificació és:

- Broses de tipus domèstic:
 - o Restes d'alimentació i de consum domèstic
 - o Embolcalls i papers d'establiments industrials
 - o Cendres i restes de calefacció
 - o Productes resultants de l'escombrat de les voreres
 - o Restes procedents de les podes de plantes
 - o Cendres de cremació de matèries essencials
- Residus industrials
- Rebuigs varis de la via pública
- Rebuigs dels mercats

Podem prendre com a detall una anàlisi efectuat a Barcelona, el dia 10 de febrer de 1966:

- Paper	15,88 – 18,48%
- Cartró	0,93 – 2,30%
- Draps	1,46 – 2,24%
- Envasos metàl·lics	2,55 – 2,78%
- Palles	0,78 – 0,81%
- Vidre	3,14 – 3,09%
- Cuir	0,52 – 0,55%
- Ossos	0,39 – 1,55%
- Pa	0,84 – 1,21%
- Fustes	0,46 – 1,49%
- Residus d'obres domèstiques.....	0,93 – 2,77%
- Restes de peixos i closques	0,60 – 1,33%
- Restes vegetals	39,36 – 63,34%
- Terres i cendres	7,49 - 20,79%
- Plàstics	0,54 – 1,26%

Amb respecte al abocaments industrials, tenint en compte a més a més la poca cura que moltes empreses hi dediquen a neutralitzar prèviament els àcids o els àlcalis que s'han d'abocar, el problema resultarà molt més complex i mereixedor de ésser tractat amb més profunditat més endavant.

Ara per ara, ens centrarem en aquesta proporció de matèria orgànica domèstica, suficient per ella mateixa, per provocar un greu problema a l'abocador.

Sense cap mena de dubte, una vegada dipositades en l'abocador les brosses, s'iniciarà un llarg procés de fermentacions que, en els seus primers 15 dies, ja assolirà aquesta transformació una temperatura interior de fermentació que pot oscil·lar entre els 60 i els 70°C.

Així doncs, els diferents compostos orgànics passaran per tota una sèrie d'etapes de degradació (*digestió anaeròbia*), per donar lloc, al final d'un llarg procés, a la mineralització total del producte abocat.

La primera d'aquestes fase (*la hidròlisis*) es duta a terme mitjançant microorganismes fermentadors, majoritàriament bacteris i llevats (*hidrolítics i acidogènics*), que a través d'una oxidació parcial anaeròbia (sense la presència d'oxigen), partint de compostos orgànics complexos (*lípidis, proteïnes, carbohidrats*) es despolimeritzen en molècules solubles degradables (*sucres, àcids grassos de cadena llarga, aminoàcids i alcohols*)

La segona fase consisteix en una fase de putrefacció per acidogènesi, duta a terme per altres microorganismes a través dels quals els compostos solubles es transformen en àcids de cadena curta (*àcid acètic, propiònic, butíric, etc.*)

La tercera fase (*acetogènesi*), amb el concurs d'altres microorganismes acetogènics, transformen els compostos intermedis en àcid acètic, hidrogen i CO₂.

La quarta i última fase (*metanogènesi*), els microorganismes metanogènics tanquen el final de procés, compostos com l'àcid acètic, CO₂ i H₂ es transformen en CH₄ i CO₂, entre molts d'altres minoritaris, com a productes finals.

Intentem ara d'extreure les conclusions més importants. Hem descrit com mitjançant quatre procediments o etapes microbianes diferents (*digestió anaeròbia dins de l'abocador*), efectuats per diferents microorganismes en els residus abocats i amb diferents temporitzacions, els productes obtinguts, alhora reactius per a la següent etapa, han estat: de la hidròlisi, sucres, àcids grassos de cadena llarga, aminoàcids i alcohols; de l'acidogènesi, àcids de cadena curta (*àcid acètic, propiònic, butíric, etc.*); de l'acetogènesi, àcid acètic, H₂ i CO₂; i de la metanogènesi, CH₄ i CO₂, entre d'altres.

En un ecosistema equilibrat, aquests subproductes enumerats abocats, en baixes concentracions, poden ser mineralitzats amb el temps. Però aquest no és el nostre cas (*el de l'abocador del Garraf*). Amb les elevades concentracions, el nivell o equilibri ecològic és pura quimera.

Tan sols recordar que les 2.000 Tm/dia de residus diaris abocats ho confirmaran sense cap mena de dubte. En 4 Km² de terreny, que encara és molt (*superfície de l'abocador al 1974*) no poden existir tal quantitat de flora de microbis de digestió anaeròbia. La flora microbiana necessària necessita d'un sòl ben desenvolupat, i només en les dolines el tenim més o menys evolucionat, amb un substrat argilós i amb la humitat necessària. Així doncs, resta patent i plantejat el problema majoritari del CH₄ lliure (metà), i que tampoc resulta ésser l'únic, com és el abundant CO₂ resultant. Si bé es cert que aquest últim és molt soluble en aigua en totes les proporcions freda o calenta, no és menys cert que entre les poques pluges que es precipiten anualment el massís, i la gran quantitat de residus abocats, sense tenir en compte les conegudes sequeres estivals, produiran tal concentració de metà i anhidrid carbònic, que si bé aquest últim serà imperceptible per a nosaltres (*en superfície*), són d'una concentració letal per a qualsevol organisme viu (*cavernícola*) que necessiti el 90% d'humitat relativa en avencs i coves per a la seva existència.

Resti ben entès que en les nostres futures excursions pel maltractat massís del Garraf, no ens envairà (*en superfície*) cap persistent ni asfixiant olor a metà, ja que es trobarà (*en grans concentracions*) a nivells molt més profunds de la superfície. Es tracta d'emissions (*en superfície*) en quantitats imperceptibles per a nosaltres. Ara bé, el fet d'una fermentació i putrefacció a l'aire lliure de milers de tones de brossa, provocarà tal pestilència què en dies de vent, els nostres veïns de Castelldefels es veuran seriosament afectats. Tot i això, sense tenir en compte els innumbrables insectes, dípters sobretot, i la fauna típica dels abocadors (*rates, gavians,...*) i que actuaran com a vectors de gèrmens patògens.

Un especial incís sobre un punt important referent a tres de les matèries contingudes en les brosses abocades, i que en poden ocasionar un greu risc.

Es tracta en primer lloc de les restes orgàniques vegetals, de fruites i verdures que poden resultar contaminades per excrements i/o adobs orgànics de femtes (*contaminació creuada*), ja que poden contenir certs grups d'enterobacteris (coliformes o microbiota intestinal (i d'altres òrgans) humana i d'altres animals, com *Escherichia coli* o la *Salmonella*, però també *Salmonella typhi*, *Shigella dysenteriae*, *Yersinia pestis*, *Serratia marcescens*...) o virus (enterovirus, reovirus, adenovirus, i virus de la hepatitis infecciosa).

En segon lloc, les restes orgàniques càrnies, contaminades per diversos factors, escapades (*accidentalment*) de la inspecció veterinària, o bé infectades per rosegadors, carnívors, que també poden estar contaminades per altres bacteries (salmonel·les, estafilococs, *Clostridium perfringens*, etc.) o bé també per paràsits (*Trichinella spiralis*, *Cysticercus cellulosae* (= larves de la tenia *Taenia solium*), *Cysticercus bovis* (= larves de *Taenia saginata*), etc.

I en últim lloc les excretes humanes (*bolquers d'infants i de gent gran, geriàtrics, ...*) i cadàvers d'animals (*de companyia, fauna urbana, restes de caça, explotacions ramaderes petites, o familiars, mal regulades, ...*), què accidentalment (*i/o per diversos motius*) puguin ésser introduïts (*o barrejats, o amagats amb els residus*), doncs poden comportar risc de salmonel·losi, triquinosi, etc.

Però no són tots aquests (*riscos*), malgrat la meva preocupació, el cas que ara ens ocupa (*en aquest Simpòsium de bioespeleologia*). La sola idea de la desaparició a curt termini dels últims vestigis de la fauna cavernícola d'aquest sector afectat del massís, és també alarmant.

ELS MICROORGANISMES CAVERNÍCOLES

La seva missió subterrània no és molt coneguda pel moment, malgrat sembla tant interessant com l'exterior, sobre la qual ja s'ha comentat en línies anteriors.

Alguns científics consideren que les formacions estalagmítiques, més precisament les concrecions, es troben sota la influència de bactèries. Es troben inclús en els degotalls que cauen de les estalactites, i se les ha trobat en tal abundància en les concrecions en formes de coliflors que almenys, per aquestes, la hipòtesis sembla versemblant. Caldria així doncs pensar que en les formacions dels coneguts “avets d’argila” de Moulins, que contenen colònies bacterianes densíssimes, i la influència dels quals sobre l’origen dels cristalls de calcita i aragonita, que es constitueixen en aquesta mena d’edificacions, podria arribar a resultar determinant. Així mateix, nombrosos biòlegs afirmen sobre l’existència d’un plàncton aeri en les caverne, ja que cal assenyalar que l’aire de les cavitats pot transportar gran quantitat d’espores, conidis i altres formes de reproducció i/o conservació dels fongs (*cavernícoles*) i microorganismes afins. El característic olor de les cavitats, ben conegut pels espeleòlegs, es deu en gran mesura a la proliferació dels actinomicets (=actinobactèries), i no a l’argila humida com molts hi pensen.

Aquest microorganismes no poden subsistir com els que hi viuen a l’exterior, fora dels avencs i coves, doncs no poden realitzar assimilacions clorofil·liques, glucídiques o de lignines. Para subsistir, els cavernícoles prenen l’energia a través de es reaccions químiques que provoquen sobre el substrat mineral i el sòl pròpiament cavernícola. Pertanyen doncs, a un dels subgrups del microorganismes autòtrofs. I és aquí a on rau la seva singularitat, per aquesta exclusivitat i necessària dependència d’aquests organismes amb el seu medi mineral, a on es planteja un greu problema a causa dels lixiviats del residus, encara que diluïts si és que es vol considerar així, amb forts continguts amb químics diversos, microbis patògens, etc. Ja que, com podem intuir, l’acció fortament corrosiva dels lixiviats, malgrat diluïda en certes situacions, però en permanent contacte sobre el medi mineral cavernícola, provocarà una lenta dissolució, no tan sols sobre les formacions de l’endocarst, sinó inclús l’alteració microcristal·lina dipositada en degotall

sobre estalactites i estalagmites, ja que en alterar-se el seu pH i la gènesi química ja no podran subsistir les esmentades colònies bacterianes cavernícoles. Es veurà doncs, seriosament compromesa d'aquesta forma l'existència d'aquests microorganismes de les cavitats, sumament rars de per si, inclús en les cavitats més grans del massís. Per no esmentar també de la possible invasió per colònies de microorganismes patògens (*dels lixiviats*), el que provocaria un dràstic canvi en l'ecologia pròpiament cavernícola.

LA FLORA CAVERNÍCOLA

Exceptuant aquest particular cas esmentat de la microflora bacteriana, no existeixen espècies vegetals pròpiament subterrànies (*cavernícoles*) al Garraf. Es pot parlar de les modificacions sofertes per la flora exterior de les zones de les entrades (de les cavitats), a on encara arriba un mínim vital de llum solar. Com també podem considerar la supervivència excepcional en la quasi obscuritat. Malgrat tot això, es redueix a poc casos comptats el que en alguns avencs o coves, la caiguda accidental d'una branca d'arbre afavoreix la proliferació de fongs que es nodreixen de les substàncies en descomposició d'aquella resta vegetal caiguda. En conseqüència, podem afirmar que pel que respecta a la flora subterrània, l'abocador no l'afectarà. Si més no, no per la seva "innocuitat", sinó perquè les restes vegetals caigudes a dins de les cavitats no tenen lloc (*són inexistents*) en la zona d'assentament de l'abocador.

LA FAUNA CAVERNÍCOLA

Dels tres grans grups en que podem classificar la fauna de les cavitats: troglòxens, troglòfils i troglobis, en aquest petit estudi només faré esment d'aquests últims.

A les cavitats hi ha un factor no menys important que l'obscuritat, i és l'elevada humitat de l'atmosfera interior. Es calcula que aproximadament oscil·la entre el 91 – 100% d'humitat relativa. D'aquesta forma tot el bioma cavernícola present està regulat alhora per aquestes característiques físiques limitants, destacant la saturació d'humitat permanent.

Coneixem que en qualsevol organisme viu la seva composició en aigua és sempre molt elevada. En el cas dels cavernícoles aquesta saturació constant del seu medi atmosfèric intern, serà un condicionant superior a qualsevol altre troglòxen o troglòfil, però menor als dels organismes aquàtics (peixos, crustacis,...). Les melanines dels troglobis desapareixeran degut a un important reducció de l'oxigen, alhora que també deixen de ser necessàries per protegir-los de l'excés de radiacions solars. Gaudiran d'un baix metabolisme, no tindran necessitat de controlar constantment la temperatura corporal, donada la quasi constant temperatura interior de les cavitats al llarg de l'any i, per la mateixa raó, ja no necessitaran del glicerol (anticongelant orgànic). Finalment, una modificació que és la que més ens interessa: gaudeixen d'un abdomen hipertrofiat per facilitar l'oxigenació de tot el seu cos a través de les trabècules, que necessiten d'una obertura màxima constant facilitada per la saturació d'humitat. D'aquesta forma, el seu abdomen és una gran cambra d'aire humit indispensable per al seu metabolisme.

Quines conseqüències comportarà quan (*per l'efecte de l'abocador*) una descompensació en l'equilibri gasós de la cavitat, ara amb excés de metà i de CO₂, penetri dins del seu organisme. Els entomòlegs coneixen sobradament els efectes de sotmetre a artròpodes troglòxens (molt més vigorosos i resistents que els cavernícoles) a concentracions elevadíssimes d'aquests gasos, doncs lepidòpters, certs coleòpters, dípters, hemípters, etc., cauen fulminats sota els seus efectes.

I encara sense comptar amb aquesta elevada concentració cavernícola de metà i CO₂, la informació que s'esmenta en el punt 4, de l'apartat

5 de les Mesures Correctores, de l'*Informe de la Unitat Operativa de Serveis Municipals* (7 d'octubre de 1972), a la pàg.13, que fa referència (*directa*) a la possible afecció de la fauna cavernícola pels lixiviats dels residus abocats i la seva posterior descomposició, en infiltrar-se en les cavitats aquests escorrims fortament contaminants microbiològica i químicament, sobretot amb patògens.

Resulta del tot evident que el contacte dels organismes cavernícoles amb aquests lixiviats infiltrats i altament contaminants, els hi poden produir una sèrie de trastorns (*metabòlics*) que desembocarien en la mort dels espècimens troglobis.

Malgrat això, han estat varis els biòlegs que han manifestat la innocuïtat de l'abocador al·legant que la temperatura interna de la fermentació dels residus abocats (60º – 70ºC) resultaria letal per a la pròpia supervivència dels microorganismes i, en conseqüència, no existiria el perill d'abundants microorganismes patògens, com abans s'ha descrit. Considerem que no resulta necessari recordar aquí que una gran part d'aquest microorganismes patògens, com alguns dels ja descrits, son capaços de sobreviure a temperatures pròximes a els 100ºC. En part degut a desenvolupar particulars tècniques d'encistament (*sobretot quan la temperatura de fermentació - descomposició s'eleva gradualment, sense cap xoc tèrmic*) que els facilita sobreviure en formes de resistència (*cists, espores, ...*) a aquests canvis de temperatures. Aquesta mena de "pseudo-pasteurització" que aquests biòlegs al·leguen, per anomenar-la d'alguna forma, no suposa cap mena de desinfecció ni, molt menys, cap esterilització (*dels lixiviats dels residus*).

En conseqüència, en un termini no superior a quatre anys (*des de la posada en funcionament de l'abocador*) la fauna cavernícola troglòbia d'aquest sector afectat del Garraf, i potser només aquesta de moment, desapareixerà. Com a mostra (*de la seva riquesa*) recordem la gran quantitat de *Bathychnae* inventariats i recol·lectats en varis dels avencs d'aquest sector del Garraf, molt especialment en l'avenc

Geltrú, així com d'altres moltes espècies que resultaria massa llarg d'enumerar aquí.

En resum, un nou problema més afegir al gran cúmul (*produïts per l'abocador*). Les obres de l'abocador no es detenen, la seva construcció avança, la brossa espera, els científics adverteixen, les conferències sobre l'abocador proliferen, les notícies es succeeixen, i molta gent no presta la més mínima atenció.

Fins a quan?. Possiblement fins el dia en que les fortors i les males olors de l'abocador, la contaminació de les aigües (*subterrànies*), la contaminació litoral i dels peixos, la desaparició del Garraf com a espai natural públic, l'afectació a la salut dels ciutadans, i un sense nombre de problemes més, que aquests ja no permetin al ciutadà inhibir-se del món que l'envolta.

Com molt bé manifesta Tom Stacey: *"Front a les crisi ecològiques que afecten a la humanitat, només hi caben quatre reaccions possibles: una d'elles es rebutjar les proves, al·legant que són absurdes. En la nostra opinió, aquest argument ja no és vàlid en les persones intel·ligents. Altra reacció és "mengem, bevem i gaudim, que demà morirem", postura aquesta que ens sembla fàtua i desesperada. La tercera consisteix en replicar que "els científics ja inventaran alguna cosa per arreglar-ho", actitud optimista i despreocupada que l'estat de coneixements actuals no recolza en absolut. La quarta reacció, per fi, consisteix en enfrontar-se amb els fets i lluitar en pro d'aquests reajustaments profunds, sense els quals no n'hi ha cap fonament per albergar esperances"*.

BIBLIOGRAFIA

Ajuntament de Barcelona (1972). *"Informe de la Unitat Operativa de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona sobre l'abocador del Garraf"* (7 d'octubre de 1972). Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

Borràs Xavier, Joan (1973). "Catàleg espeleològic del massís de Garraf. Unitat meridional del massís" Editorial l'autor. Vol. I. Barcelona.

Escola Catalana d'Espeleologia (1973) "Informe sobre el projectat abocador controlat de brosses del Garraf". Escola Catalana d'Espeleologia. Barcelona.

Gèze, Bernard (1968) "L'espeleologia científica". Editorial Martínez Roca, col·lecció Microcosmos, núm. 13. Barcelona

Goldsmith, Edward; Allen, Robert; Allaby, Michael; Davoll, John; Lawrence, Sam (1972). "Manifest per a la supervivència". Alianza Editorial, num. 394, edició 1ª. Madrid.

Gutiérrez Vázquez, J. M.; Villalobos Pietrini, Rafael; Gómez Pompa, Arturo (1970) "Biología unidad, diversidad y continuidad de los seres vivos, investigaciones de laboratorio y de campo". 2a Impressió. Editorial CECSA. Mèxic.

Reculls diversos de premsa i revistes de l'època a la província de Barcelona sobre publicacions, rodes de premsa, conferències, manifestos de diversos col·legis professionals, sobre el tema de l'abocador del Garraf (1972 – 1974)

BIBLIOGRAFIA WEB AFEGIDA EN LA 2A EDICIÓ (data de consulta: 11/03/2022)

[Olors a la surgència de la Falconera - Àrea Metropolitana de Barcelona \(amb.cat\)](http://amb.cat)

[El gran abocador de Barcelona tremola 15 anys després de tancar | Catalunya | EL PAÍS Catalunya \(elpais.com\)](http://elpais.com)

[ABOCADOR DEL GARRAF \(scot.cat\)](http://scot.cat)

[L'abocador del Garraf, tapar la ferida sense oblidar - directa.cat](http://directa.cat)

[Presentación de PowerPoint \(iepenedesencs.org\)](http://iepenedesencs.org)

[Abocador del Garraf, “restaurar”, però no oblidar. – Ecologistes de Catalunya](#)

[L’abocador del Garraf culminarà el procés de restauració el 2021 | Redacció | Barcelona | Medi ambient | El Punt Avui](#)

[L'abocador del Garraf seguirà contaminant durant dècades després de tancar | Público \(publico.es\)](#)

[Restauració paisatgística del Dipòsit Controlat del Garraf a Barcelona — BIR \(batlleiroig.com\)](#)

[Detecten moviments sísmics al massís del Garraf que els veïns atribueixen a l’abocador de la Vall d’en Joan | ACN | Gavà | Medi ambient | El Punt Avui](#)

[Misteriosos temblores de tierras sacuden el macizo del Garraf \(lavan-guardia.com\)](#)

[Preocupació entre els veïns de l’abocador del Garraf per una desena de petits terratrèmols \(ara.cat\)](#)

[Reclamen explicacions a l’AMB pels terratrèmols a l’abocador del Garraf - Línia \(liniaxarxa.cat\)](#)

[El gran abocador de Barcelona tremola 15 anys després de tancar. Unes tremolors de terra al voltant de la deixalleria del Garraf posen en alerta els veïns | BELLATERRA.CAT](#)

[Detectats moviments sísmics al massís del Garraf \(laciutat.cat\)](#)

[no s’està captant el gas que es genera a l’abocador – CENTRE D’ESTUDIS BEGUETANS \(centrestudisbeguetans.cat\)](#)

[Diverses entitats i associacions asseguren que l’ abocador del Garraf continua contaminant l’atmosfera de l’àrea metropolitana - Llobregat Digital](#)

[Avisos i alertes - Garraf \(diba.cat\)](#)

[Abocador de Garraf: Desastre ecològic, contaminació inasumible \(1\) - Ergometria i canvi climàtic \(mesvilaweb.cat\)](#)

[L'abocador del Garraf, a "Espai terra" \(ccma.cat\)](#)

[Investiguen si l'antic l'abocador del Garraf va contaminar pous | Re-dacció | Vilanova i la Geltrú | Societat | El Punt Avui](#)

[Detecten moviments sísmics al massís del Garraf que els veïns atribueixen a l'abocador de la Vall d'en Joan | ACN | Gavà | Medi ambient | El Punt Avui](#)

[A Gavà parlarem de l'abocador de Garraf. - Òmnium Cultural \(omnium.cat\)](#)

[Clausurat i segellat l'antic abocador del Garraf | Actualidad | Cadena SER](#)

[L'abocador del Garraf: 27 milions de tones de residus enterrats sota terra - Línia \(liniaxarxa.cat\)](#)

[Acaba el segellament de l'antic abocador del Garraf \(laciutat.cat\)](#)

[ERC denuncia fuites del abocador del Garraf. El grup municipal \(elbruguersdigital.cat\)](#)

[Clausura de l'antic abocador del Garraf | Sitges Turisme 2022 \(platges-sitges.com\)](#)

[1986 Moviment contra el projecte de l'abocador del Garraf | CRES \(ub.edu\)](#)

[L'abocador del Garraf més a prop de la seva clausura, un cop aconseguit el finançament necessari - elBaix.cat](#)

[La clausura de l'abocador de la Vall d'en Joan, al Garraf, serà finançada amb 33 milions \(monplaneta.cat\)](#)

[La restauració de l'abocador del Garraf s'iniciarà durant l'any 2018 - Komunica.press](#)

[1979 - Manifest sobre l'abocador de Garraf | CRES \(ub.edu\)](#)

[Cap a la neteja definitiva de l'abocador del Garraf \(ara.cat\)](#)

[Investiguen si l'abocador del Garraf està contaminant pous - Empordà \(emporda.info\)](#)

[laxarxa.cat - Segona esllavissada a l'abocador del Garraf en menys d'un mes](#)

[L'AMB invertirà 27,7 MEUR en la restauració paisatgística de l'abocador del Garraf \(lavanguardia.com\)](#)

[Un estudi descarta la vinculació de tremolors al Garraf amb l'abocador \(elbruguersdigital.cat\)](#)

[33 milions d'euros per segellar l'antic abocador situat entre Gavà i Begues \(elperiodico.cat\)](#)

[Ecologistes denuncien que la restauració de l'abocador del Garraf, situat al Baix Llobregat, està aturada i reclamen mitjans - elBaix.cat](#)

[Sitges reclama mesures per reduir l'impacte de la clausura de l'abocador de la Vall d'en Joan sobre el nucli de Garraf \(lavanguardia.com\)](#)

[Denunciar, val, però denunciem-ho tot \(eixdiari.cat\)](#)

[La brossa de la polèmica. | a les verdes i a les madures \(wordpress.com\)](#)

[Restauración del vertedero del Garraf. Batlle y Roig + Teresa Galí. - Urbanarbolismo](#)

[La pútrida avalancha de Can Clos. \(ireneu.blogspot.com\)](#)

[abocador del Garraf | A Begues \(wordpress.com\)](#)

[EL PLE MUNICIPAL DE BEGUES DEBAT SOBRE ELS PROBLEMES RECENTS A L'ABOCADOR DE GARRAF – CENTRE D'ESTUDIS BEGUETANS \(centre-destudisbeguetans.cat\)](#)

[espeleobloc: Olor de podrit, el despropòsit del Garraf](#)

[espeleobloc: Dissortat Garraf](#)

[Segellaran l'abocador del Garraf per evitar filtracions després de 12 anys tancat | Sostenible](#)

[L'abocador del Garraf, a "Espai terra" \(ccma.cat\)](#)

[Alerten que l'abocador del Garraf encara contamina avencs | acn | Medi ambient | El Punt Avui](#)

[Taula rodona: impacte atmosfèric als avencs del Garraf, l'herència de l'abocador – CENTRE D'ESTUDIS BEGUETANS \(centrestudisbeguetans.cat\)](#)

[Geòlegs i espeleòlegs denuncien que l'abocador del Garraf continua contaminant l'atmosfera i les cavitats subterrànies \(ccma.cat\)](#)

[L'abocador del Garraf, en el punt de mira per ser el causant de tremors i gasos letals \(rac1.cat\)](#)

[Francesc Español y Coll | Real Academia de la Historia \(rah.es\)](#)

[Francesc Español i Coll - Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure \(wikipedia.org\)](#)

[Francesc Español i Coll - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

[untitled \(iec.cat\)](#)

[Francesc Español i Coll: entomòleg actiu i en actiu \(studylib.es\)](#)

[Francesc Español i Coll - Wikiwand](#)

[Soy un simple aficionado con 70 años de experiencia. Homenaje al Sr. Español \(sea-entomologia.org\)](#)

[Exposició "D'escarabats i d'altres coses" . Francesc Español i Coll | Museu de Ciències Naturals de Barcelona \(museuciencies.cat\)](#)

[Category:Francesc Español Coll - Wikimedia Commons](#)

[jornada_fespano_iev_5bf3f6dcea004.pdf \(irmu.org\)](#)

[Obra taxonómica del Dr. Francesc Español | Request PDF \(researchgate.net\)](#)

[Relacions amb el Dr.Francesc Español i Coll amb el Departament de Zoologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona i l'Institut de Biologia Aplicada del C.S.I.C - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

[In Memoriam Francesc Español \(1907-1999\) \(uib.es\)](#)

[Record del Dr. Francesc Español - Revista Mètode \(metode.cat\)](#)

[DUGi: Listar Títulos | Español i Coll, Francesc | 0 - 1 \(udg.edu\)](#)

[Microsoft Word - 001 000 BSEA 42 NB Nomenclatura.doc \(sea-entomologia.org\)](#)

[ESPAÑOL i COLL, Francesc - Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona \(racab.cat\)](#)

BIBLIOGRAFIA AFEGIDA EN LA 2A EDICIÓ

Aceves, M., Huerta, M. (2017) Anàlisi de semivolàtils al lixiviat i mostres de pous de control de la Vall de Joan. Informe Tècnic. Laboratori de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Aceves, M., Huerta, M. (2018a) Resultats de les analítiques realitzades sobre quatre mostres de l'abocador de Garraf. Informe Tècnic. Laboratori de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Aceves, M., Huerta, M. (2018b) Estudi dels compostos Orgànics identificats als piezòmetres de control i als lixiviats del Dipòsit de la Vall de Joan i revisió de l'evolució. Informe Tècnic. Laboratori de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Agencia Estatal de Meteorología (2021): Proyecciones climáticas para el siglo XXI.

Almera, J. (1897) *Mapa geológico y topográfico de la provincia de Barcelona. Región segunda, o del río Noya al mar*. Escala 1:40.000. Barcelona.

Alonso Poveda, Soler Bartomeu (1989) *Síntesis de la circulación y dinámica del acuífero cárstico del Garraf*. Revista Tecnología del Agua. Barcelona, pp. 35 – 41.

Amat i Carreras, J. (1925) *Sota el massís del Garraf*. Butlletí del centre Excursionista de Catalunya. Barcelona.

Almela, L., Barraquet, V. i Almela, J. (2019) Nuevos trabajos de topografía en el avenc de l'Esquerrà. Gota a gota, nº17 : 26-33.

Andrieux, C. (1978) Les enseignements apportés par la thermique dans le karst. Le Karst. Son originalité physique. Son importance économique. Réunion AGSO – Colloque de Tarbes.

Ayuntamiento de Barcelona (1972) Informe sobre el proyectado vertedero de basuras en el macizo de Garraf. Laboratorio Municipal. Barcelona.

Bakalowicz, M. (1979 a) Contribution de la géochimie des eaux a la connaissance de l'aquifère karstique et la karstification. Tesi doctoral. Paris: Université Pierre et Marie Curie.

Bakalowicz, M. (1981) "Les eaux d'infiltration dans l'aquifère karstique". 8th International Congress of Speleology, Bowling Green, KY, USA.

Bakalowicz, M. (1979) Contribution de la géochimie des eaux a la connaissance de l'aquifère karstique et la karstification. Tesi doctoral. Paris : Université Pierre et Marie Curie.

Bakalowicz, M. (2018) Coastal Karst Groundwater in the Mediterranean: A Resource to Be Preferably Exploited Onshore, Not from Karst Submarine Springs. Geosciences, 8, 258.

Baqués, V. (2012). Diagenesis and fluid-fracture evolution in an intra-continental basin: The Penedes half graben, western Mediterranean. Tesi doctoral. Facultat de Geologia. Universitat de Barcelona.

Bakalowicz, M. i Mangin A. (1980) "L'aquifère karstique. Sa définition, ses caractéristiques et son identification." Mém. H. Ser. Soc. Géol. France 11: 71-91.

Botton, R. (1984) Étude de certaines modalités de fonctionnement de l'aquifère karstique (zone d'infiltration et zone saturée) sur deux champs de forages nord-montpellierains. Tesi de 3r cicle. Montpellier : Université des Sciences et Techniques du Languedoc.

Cano, R. i Font, X. (2016) .Estudi hidrodinàmic i hidrgeoquímic de la surgència de la Falconera. VII Trobada d'Estudiosos del Garraf i d'Olerdola. Diputació de Barcelona.

Cervelló, J.M. (2015). El carst de Garraf: la seva evolució a partir del registre sedimentari. Actes de la primera Jornada d'Arqueologia de Sitges (2014) . pàgs 15-27. Coord. i ed. Pere Izquierdo i Tugas. . Consorci del Patrimoni de Sitges. Barcelona

Cervelló, J.M. (inèdit). Carst i evolució geològica al Garraf.

Cervelló, J.M. i Freixes, A. (1992) El domini càrstic. Història Natural dels Països Catalans. Volum Geologia II. Geomorfologia. Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona.

Corominas, J. (1997) Perímetre de protecció per a les captacions municipals d'aigua potable de la comarca del Garraf. Estudis i monografies 19. Servei del Medi Ambient. Diputació de Barcelona.

Custodio, E. (1976) Evolución de la calidad del agua de la surgencia litoral de La Falconera en relación con un gran vertedero de basuras en el macizo de Garraf (Barcelona). II Asamblea Nacional de Geofísica y Geodesia.

Custodio, E. (1982) Calidad del agua y protección de los acuíferos karsticos ante la contaminación. Reunión monográfica sobre el Karst de Larra 82. Isaba-Navarra. Publicaciones del Servicio Geológico de la Dirección de Obras Públicas de la Diputación Foral de Navarra.

Eweis, J.B., Ergas, S.J., Chang, D. P.Y. i Schroeder, E. D. (1999) Principios de Biorrecuperación. Mc Graw Hill/ Interamericana de España. S.A.U.

Faura i Sans M. (1912) En busca del riu soterrani del Garraf. Exploració de l'avenc Font i Sagué. Butlletí del CEC vol 22 núm 205, pàgs 42-57. Barcelona.

Faura i Sans M. (1922) Periodicitat de la Font Santa de Subirats, deu intermitent termal. Butlletí del CEC, vol 32, núm 335, pàgs 381-385. Barcelona.

Faura i Sans M. (1923) Explicació de la fulla núm. 39. Vilanova i Geltrú. Servei del Mapa Geològic de Catalunya. Mancomunitat de Catalunya, Junta de Ciències Naturals de Barcelona.

Faura i Sans M. (1923) Explicació de la fulla núm. 39. Vilanova i Geltrú. Servei del Mapa Geològic de Catalunya. Mancomunitat de Catalunya, Junta de Ciències Naturals de Barcelona.

Feliubadaló, J. (1991) L'impacte ambiental dels abocadors de residus assimilables als urbans. Mètodes de detecció i correcció. But. Soc. Cat. Cièn. Volum XII. Num.1.

Fleury, P. (2005) Sources sous-marines et aquifères karstiques côtiers méditerranéens. Fonctionnement et caractérisation. Université Paris VI- Pierre et Marie Curie.

Freixes A (1989) El karst en las Cordilleras Costeras Catalanas. In Durán y López-Martínez, El karst en España. Sociedad Española de Geomorfología. 4: 145-149. Madrid.

Freixes, A. (1986) "El carst conglomeràtic experimental de Rellinars: un enfocament sistèmic i hidrogeològic en la recerca del medi càrstic". Barcelona: Universitat de Barcelona.

Freixes, A. (1987) "Características del funcionamiento y la estructura de los sistemas hidrogeológicos karstificados de los conglomerados de la Serra de l'Obac (Depresión terciaria del Ebro)." Geogaceta 2: 49-51.

Freixes, A. (1993) "El medio kárstico: de la investigación observacional y experimental a la modelización. Hidrología Subterránea y Migración de Contaminantes". In Hidrología subterránea y migración de contaminantes. A. Correig (ed.). Barcelona: Universitat de Barcelona - Institut d'Estudis Catalans: 97-141.

Freixes, A. (1994) "El carst com a sistema". Curs de Biologia Subterrànea, Museu de Zoologia. Ajuntament de Barcelona

Freixes, A. (1995 a) "Carst, entropia i potencial de carstificació". Report intern del Servei Geològic de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

Freixes, A. (1995 b) "Equipament instrumental dels sistemes aquífers o conques hidrogeològiques experimentals de Catalunya". Report intern del Servei Geològic de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Institut Cartogràfic de Catalunya.

Freixes, A. (2014) Els aquífers càrstics del Pirineus de Catalunya. Interès estratègic i sostenibilitat. Tesi doctoral. Facultat de Ciències de la Terra. Universitat de Barcelona.

Freixes, A., Cervelló, J.M., Ramoneda, J. i Martínez, A. (1989) "El karst com a recurs pedagògic". Segon Symposium sobre l'Ensenyament de les Ciències Naturals, Tarragona.

Freixes, A., Gourcy, L., i Ramoneda, J. (1997) The Bastareny karstic system. Final Report. "A multidisciplinary global approach of groundwater flows in karstic areas and its consequences for water resources and environment studies" CHRX-CT-0567. Servei de Recursos Hídrics Subterranis i Recerca. Junta d'Aigües de Catalunya. Conselleria de Política Territori i Obres Públiques. Generalitat de Catalunya.

Freixes, A., Monterde, M. i Ramoneda, J. (1993) "Hidrología de los sistemas kársticos del Valle de Arán (Pirineos, Catalunya)". I Taller Internacional sobre Cuencas Experimentales en el Karst, Matanzas (Cuba).

6-11 de Abril, 1992, Publicaciones de la Universitat Jaume I de Castelló: 131-140.

Freixes, A., Monterde, M. i Ramoneda, J. (1996 b) "Geochemistry of the surface and ground waters of the upper basin of the river Llobregat". Pirineos 147-148: 41-59.

Freixes, A., Monterde, M. i Ramoneda, J. (1997) "Tracer tests in the Joèu karstic system (Aran Valley, Central Pyrenees, NE Spain)". In Tracer Hydrology 97. A. Kranjc (ed.). Rotterdam, Balkema: 219-225.

Freixes, A., Monterde, M. i Ramoneda, J. (1998 a) "Spring water temperature as a characteristic feature of karst aquifer behaviour. Examples from the Central Pyrenees (NE Spain)". Hydrogéologie 1: 31-39.

Freixes, A., Monterde, M. i Ramoneda, J. (1998 b) "The karstification potential of the aquifers in the Val d'Aran (Catalonia)". Acta Geologica Hungarica 41(1): 23-39.

Freixes, A., Monterde, M., Morin, J.P. i Ramoneda, J. (1996 a) "Recursos hídricos e implicaciones ambientales del sistema de Aigüeira (Val d'Aran)". Recursos Hídricos en Regiones Kársticas: exploración, explotación, gestión y medio ambiente, (Vitoria-Gasteiz, 14-17 Octubre, 1996).

Freixes, A., Ramoneda, J. i Monterde, M. (1999 a) "Anàlisi i implicacions del fenomen hidrogeològic de captura càrstica del riu Cardener al diapir de Cardona". Report intern del Servei de Recursos Hídrics Subterranis i Recerca. Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Junta d'Aigües de Catalunya.

Freixes, A., Ramoneda, J. i Monterde, M. (2000) "Les apports hydriques souterrains de la Garonne au Val d'Aran (Catalogne). Le système karstique de Joèu". Hydrogéologie 3: 59-68.

Freixes, A., Ramoneda, J., Monterde, M. i Morin, J.P. (1998 d) "Sistemes càrstics experimentals de Catalunya: unitats de referència per a la recerca i la gestió hidrològica". Espais 44: 53-63

Freixes, A., Ramoneda, J., Monterde, M. i Rocas, A. (1999 b) "Importancia ecológica de las aguas subterráneas: el ejemplo de los sistemas kársticos de la cabecera del río Llobregat (Pirineo Oriental, Catalunya)". I Congreso sobre caudales ecológicos. Terrassa, Barcelona: 95-109.

Fritz, Steven J, Jeffrey D Bryan, F Edwin Harvey, and Darrell I Leap. 1994. "A Geochemical and Isotopic Approach to Delineate Landfill Leachates in an RCRA Study." *Groundwater* 32 (5): 743–50. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6584.1994.tb00915.x>

Font i Sagué N. (1897) Sota terra. Escursió espeleològica á las Costas de Garraf. La Renaixensa, any I, núm 120. 15 d'agost de 1897, pàgs 1908-1911. Barcelona.

Geoservei (2010) El paper de les activitats de clausura de l'abocador de residus sòlids urbans de la vall de Joan (Garraf) en els impactes sobre el medi físic i la seva gestió (novembre, 2020).

Geoservei (2018) Estudi hidrogeològic de l'àmbit proper al diposit controlat de la vall de Joan (Garraf). Proposta de xarxa de control piezomètric i de qualitat. Àrea Metropolitana de Barcelona.

Geoservei (2019) Consideracions sobre la gestió de l'abocador de residus sòlids urbans de la vall de Joan i la seva incidència en la contaminació de l'aquífer de la Falconera (Garraf) (Juny, 2019).

Geoservei (2019) La qualitat de l'aigua del sistema hidrogeològic del Garraf. Metodologia i estat de situació (juliol 2019).

Geoservei (2019) La surgència d'Aiguadolç i el pou Samitier (sistema hidrogeològic del Garraf). Característiques hidrològiques i contaminació (novembre 2019).

Geoservei (2020) L'impacte ambiental de l'abocador de residus sòlids urbans de la vall de Joan (Garraf) i la seva gestió (novembre 2020).

Guell, E. (1899) Manantial de Garraf. Abastecimiento de Aguas de Barcelona.

Guimerà, J (1982). Estudi estructural de les zones de fractura de Garraf i de Vallcarca (massís de Garraf). Institut d'Estudis Catalans. Arxius de la Secció, LXIV.

Herrera, J.A. i Maymí, R. (2000): "Disposició espacial del reblert sedimentari de la conca neògena de Vilanova i la Geltrú – Sant Pere de Ribes". 2n Simposi Ilatí sobre Geologia, Medi Ambient i Societat. Curbells (Lleida)

Herrera, J.A. (2020): "Estudi d'una àrea degradada de la comarca del Garraf (Catalunya) : l'antic abocador municipal en combustió interna de Coll d'en Ferran, a Vilanova i la Geltrú (Barcelona. Espanya)" : tesi doctoral : UPC Manresa, setembre de 2005. Edita: Institut d'Estudis Penedesencs (IEP). Vilafranca del Penedès.

Herrera, J.A. (1974): "El vertedero de basuras de Garraf y sus posibles consecuencias bioespeleológicas". Comunicacions del IV Simposium de Bioespeleologia 1974. Escola Catalana d'Espeleologia, C.C. B. E. de la F. C. M., i el Grup Espeleològic Pedreforca. Barcelona. Pp. 119 – 128.

Herrera, J.A., Bentué, J. (1984): "Introducció a la flora i la fauna del massís de Garraf". Edita: Institut d'Estudis Penedesencs (IEP). Miscel·lània Penedesenca. Vilafranca del Penedès, núm. 7 (1984) , p. 29-50.

Herrera, J.A. (1978): "Estudi ecològic del massís del Garraf". Primer premi al VI Concurs Sant Ramon de Penyafort, convocat pel Museu de Vilafranca del Penedès. Inèdit.

Herrera, J.A., Jansà, J.M. (1978): "Informe sobre el futur Parc Natural del Garraf" Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. 312 pàgs.

Herrera, J.A., et al. (1980). "'El jaciment arqueològic de la Cova Verda i alguns problemes del Neolític i de l'Edat del Bronze a Catalunya". Revista Quaderns de Treball. Institut de Prehistòria i Arqueologia de la

Diputació de Barcelona. Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. 83 pàgs.

Herrera, J.A. et al. (1984): ““El massís del Garraf: la didàctica de la natura”. XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Sitges, 27-28 d'octubre 1984. Sitges : Grup d'Estudis Sitgetans, 1988. p. 419-426

Herrera, J.A. et al. (1984): “Apunts històrics i del coneixement natural del Penedès marítim: Massís de Garraf”. Institut de Ciències de l'Educació (ICE). Universitat de Barcelona (UB). 211 pàgs.

Herrera, J.A. et al. (1984): “: “Introducció a l'estudi del Parc Natural de Garraf”. Accessit al Premi Eduard Fontseré, edició 1984, de la Fundació Salvador Vives Casajuana de Barcelona. 210 pàgs.

Herrera, J.A. et al. (1984): “Apunts històrics i del coneixement natural del Penedès Marítim: El Massís de Garraf”. Accessit al Concurs Sant Ramon de Penyafort, edició 1984. Museu de Vilafranca del Penedès. 211 pàgs.

Herrera, J.A., Rivero, M.A. (1984-1985): “Aplicacions pedagògiques del futur Parc Natural del massís de Garraf (I-II)”. Revista Llapis, núms: 1 i 4. Escola de la Ciència del Col·legi Canigó. Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona (UB).

Herrera, J.A. (1984): “El Parc Natural del Garraf”. Revista “La nostra mar”. Núm. de juny de 1984. Museu del Mar de Vilanova i la Geltrú.

Herrera, J.A. (1985): ““El paisatge vegetal del massís de Garraf”. Accessit al Concurs Albert Ferrer i Soler de 1985. Centre d'Estudis de la Biblioteca – Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú. Inèdit.

Herrera, J.A., Lapieza, C.I. (1985): “Contribució al coneixement de la flora del Garraf”. Departament de Botànica de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, sota la direcció del Dr. Oriols de Bolòs i Capdevila .Barcelona. Inèdit.

Herrera, J.A. (1985): "Aportació al coneixement criptogàmic vegetal del massís del Garraf", Departament de Botànica Criptogàmica del Departament de Botànica de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, sota la direcció del Dr. Xavier Llimona Pagès. Barcelona. Inèdit.

Herrera, J.A. et al. (1985): "El Coneixement del massís de Garraf: al cicle superior de l'E.G.B.". Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona. 1985. Barcelona. 241 pàgs.

Herrera, J.A. (1987): "Els Parcs Naturals i la Natura". Revista Gran Penedès núm 5. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilafranca del Penedès, , p. 2-4.

Herrera, J.A., et al. (1987): "Itineraris de la natura del massís de Garraf". Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona (UB). Barcelona. 266 pàgs.

Herrera, J.A. (1988): "Expedició botànica a l'Ermita de la Trinitat (massís de Garraf)". Revista Gran Penedès. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilafranca del Penedès, núm. 11 (1988) , p. 18-19.

Herrera, J.A. et al. (1988): "El massís del Garraf: la didàctica de la natura". XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Sitges, 27-28 d'octubre de 1984. Edita Grup d'Estudis Sitgetans, 1988. p. 419-426. Sitges.

Herrera, J.A. (1989): "El Parc Natural del massís de Garraf". II Jornades d'Estudis Penedesencs. Institut d'Estudis Penedesencs. Realitzades a la seu del Grup d'Estudis Sitgetans. Ajuntament de Sitges. 2-4 de juny de 1989.

Herrera, J.A. (1989): "Itineraris de la natura del massís de Garraf". I Trobada d'Estudiosos del massís de Garraf. Organitza el Parc del Garraf, del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. Ajuntament de Sitges. 27 d'octubre de 1989.

Herrera, J.A. (1989): "La garriga de la plataforma superior del massís de Garraf (Pla de Querol-Campgràs)". Secció de Botànica de l'Institut

d'Estudis Penedesencs (IEP). Revista "Gran Penedès", que edita l'Institut d'Estudis Penedesencs (IEP), revista núm. 13, pàgs. 11 – 12, Vilafranca del Penedès.

Herrera, J.A. (1990): "Curs d'iniciació a la botànica (del Garraf). 2a edició". Revista Gran Penedès. Institut d'Estudis Penedesencs (IEP). Vilafranca del Penedès. Núm. 22 de l'any 1990, pp.: 8 – 9.

Herrera, J.A. (1990): "Expedició botànica al Parc natural del Garraf". Revista Gran Penedès. Institut d'Estudis Penedesencs (IEP). Vilafranca del Penedès. Núm. 19 de l'any 1990, pp.: 10 – 12

Herrera, J.A. (1990): "Curs d'iniciació a la botànica (del Garraf). 1a edició". Revista Gran Penedès. Institut d'Estudis Penedesencs (IEP). Vilafranca del Penedès. Núm. 21 de l'any 1990, pp.: 11 – 12.

Herrera, J.A. (1991): "El mapa del massís de Garraf". I Congrés Català de Geografia. Organitzat i realitzat al Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. 12 de març de 1991.

Herrera, J.A. (1994): "El futur del Parc Natural de Garraf és molt incert". Diari de Vilanova del 2 de desembre de 1994. Vilanova i la Geltrú.

Herrera, J.A. (1994): "El massís del Garraf i els incendis forestals de 1982 i de 1994". II Trobada d'Estudiosos del Garraf". Palau Maricel de Sitges. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. 24 de novembre de 1994. Pp 149 – 153.

Herrera, J.A. (2001): "La mineria contemporània, estat de la qüestió. Impactes ambientals i restauracions al massís del Garraf". "Descobrim el Garraf" del programa "Viu el Parc". Museu de Gavà. Ajuntament de Gavà. Diputació de Barcelona. Centre de Documentació del Parc Natural del Garraf. Museu de Gavà, 27 d'octubre de 2001.

Herrera, J.A., et al. (2017): "Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olèrdola". Sèrie Territori i Parcs Naturals, núm. 1. Col·lecció Eines. Diputació de Barcelona.

Herrera, J.A. (2017): "Els efectes dels incendis forestals als Països Catalans: la Catalunya litoral, el Garraf, l'Anoia, el Penedès i el País Valencià".. XXV Jornades d'Estudis Penedesencs. Octubre i novembre 2015. Vilafranca del Penedès. Pp. 75 – 92

Herrera, J.A. (2020). "Les senyes marineres de la costa: navegació a la vista de les Costes del Garraf". VIII Trobada d'Estudiosos del Garraf i d'Olèrdola. Diputació de Barcelona. Realitzada a la Masia d'en Cabanyes de Vilanova i la Geltrú, els 19 i 20 de novembre de 2018. Pp 348 – 362.

ICGC (2017) Mapa geològic de Catalunya. Geotreball I. Mapa geològic. Castelldefels, Vallcarca. 1.25000. Generalitat de Catalunya.

Kresic, N. (2013). Water in Karst. Management, Vulnerability and Restoration. Mc Graw-Hill.

Laboratori de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (2019) Estudi dels resultats obtinguts al PZ4-La Falconera de mostres recollides el 2018. Comparació amb mostres anteriors. Informe Tècnic. Àrea Metropolitana de Barcelona

Llopis Lladó, N. (1954). Nociones de Espeleología. Compendios de Investigación. Editorial Alpina. Granollers.

Llopis Lladó, N. (1970) Fundamentos de Hidrogeología Cárstica (introducción a la geospeleología). Editorial Blume. Madrid.

Mangin, A. (1975) Contribution à l'étude hydrodynamique des aquifères karstiques. Tesi doctoral. In Annales de Spéléologie 29(3) : 283-332 ; 29(4) : 495-601 ; 30(1) : 21-124.

Mangin, A. (1978) "Le karst, entité physique, abordé par l'étude du système karstique". Le Karst. Son originalité physique. Son importance économique. Réunion AGSO – Colloque de Tarbes.

Mangin, A. (1982) L'approche systémique du karst, conséquences conceptuelles et méthodologiques. Reunión Monográfica sobre el Karst-Larra 82, Isaba-Navarra, 4-11 octubre 1982. Publicaciones del Servicio

Geològic de la Direcció de Obres Públiques de la Diputació Foral de Navarra.

Marsaud, B. (1997) Structure et fonctionnement de la zones noyée des karsts à partir des résultats expérimentaux. Tesi doctoral. Orléans, France : Documents du BRGM 268.

Mazón, J. (2008): Alguns trets climàtics del massís del Garraf, V Trobada d'Estudiosos del Garraf.

Mazón, J. (2008): Anàlisi pluviomètrica del massís del Garraf, V Trobada d'Estudiosos del Garraf.

Montoriol, J. (1966) Las resurgencias de las costas de Garraf. Dritter Intern. Congr. für Speläologie, V: 43-49. Viena.

Nogués, A. i Couso, C. (2011) Caracterització dels aqüífers del Garraf. Proposta de Gestió. Nabla, Asesoría Hidrogeológica. Agència Catalana de l'Aigua. Departament de Territori i Sostenibilitat. Generalitat de Catalunya.

NOVATECNIA (1975) *Dossier Garraf*. Revista Novatecnia, núm. 2. p. 44 – 58. Barcelona.

Otero, N., R. Carrey, and Sara Herrero-Martín. 2019. "Estudi Isotòpic de Les Aigües Subterrànies Del Sector Del Garraf, En El Marc de l'estudi per a La Determinació de La Representativitat Hidrogeològica Dels Punts de Control Del Dipòsit de La Vall d'en Joan."

Padilla, N. (2014) Anàlisi del Cicle de Vida de diferents tecnologies de tractament de lixiviats procedents de dipòsits controlats de residus. Treball de fi de Màster. Institut Universitari de Recerca en Ciència i Tecnologies de la Sostenibilitat. Universitat Politècnica de Catalunya.

Palanques, A., Caixach, J., Belzunces, M., Bartolomé, A. (2016). Evolution of Chemical Pollution in Catalan Coastal Sediments : Handbook of Environmental Chemistry 43, pp. 271-300.

Panareda JM (1986) Descobrim Garraf. Diputació de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Col·lecció Pau Vila. Nº 6. 163 pp. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Pérez de Pedro, P. (2008) "1972 – 2006 Olor de podrit. El despropòsit del Garraf. L'abocador d'escombraries de Begues - Gavà". Autoedició amb la col·laboració de la Federació Catalana d'Espeleologia i el Centre Excursionista de Terrassa. Barcelona.

Persistent organic pollutants (POPs) in sediments from fishing grounds in the NW Mediterranean: Ecotoxicological implications for the benthic fish *Solea* sp. Solé, M., Manzanera, M., Bartolomé, A., Tort, L., Caiach, J. 2013 Marine Pollution Bulletin 67(1-2), pp. 158-165.

Projeccions estadístiques regionalitzades a 1 km de resolució espacial (1971-2050).

Real Decreto 902/2018, de 20 de julio, por el que se modifican el Real Decreto 140/2003, de 7 de febrero, por el que se establecen los criterios sanitarios de la calidad del agua de consumo humano, y las especificaciones de los métodos de análisis del Real Decreto 1798/2010, de 30 de diciembre, por el que se regula la explotación y comercialización de aguas minerales naturales y aguas de manantial envasadas para consumo humano, y del Real Decreto 1799/2010, de 30 de diciembre, por el que se regula el proceso de elaboración y comercialización de aguas preparadas envasadas para el consumo humano. BOE, nº 186, 1 d'agost o de 2018, Sec. I. Pg. 77350.

Real Decreto 314/2016, de 29 de julio, por el que se modifican el Real Decreto 140/2003, de 7 de febrero, por el que se establecen los criterios sanitarios de la calidad del agua de consumo humano, el Real Decreto 1798/2010, de 30 de diciembre, por el que se regula la explotación y comercialización de aguas minerales naturales y aguas de manantial envasadas para consumo humano, y el Real Decreto 1799/2010, de 30 de diciembre, por el que se regula el proceso de

elaboración y comercialización de aguas preparadas envasadas para el consumo humano.. BOE, nº 183, 30 de julio de 2016 Sec. I. Pág. 53106

Rouch, R. (1978) Le système karstique et son unité biologique. Le Karst. Son originalité physique. Son importance économique. Réunion AGSO – Colloque de Tarbes.

Salas, R. (1987) El Malm i el Cretaci inferior entre el Massís de Garraf i la Serra d'Espadà. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. 345 p.

Servei Meteorològic de Catalunya (2021 - 2020 – 2019). Butlletins climàtics mensuals.

Servei Meteorològic de Catalunya (2020): Escenaris climàtics regionalitzats a Catalunya (ESCAT-2020)

SNO KARST (2020) Un réseau de sites d'observations du karst localisés dans des contextes climatiques, anthropiques, géologiques, géomorphologiques et physiographiques variés. Cnrs-Insu, Karst, Ozcar, Oreme. France.

Terrado, E.J. (2016) L'origen de les traces de contaminació detectades en les aigües dels dos pous d'abastament d'aigua de boca de la urbanització "La Plana Novella" dins el terme municipal d'Ollivella. Ars Geotecnica SL.

Vilaró, F., Custodio, E., Galofré, A., Molist, J., Galmés, A., Villuendas, E. i Esteban, M. (1973) Estudio de las afecciones hidrológicas del vertedero controlado de basuras en el macizo de Garraf. Comisaría de Aguas del Pirineo Oriental. Memoria. Excmo. Ayuntamiento de Barcelona.

UNA ENTITAT OBLIDADA. LA MUTUAL DE DEPENDENTS D'ESCRITORI DE VILAFRANCA

Joan Solé Bordes

*Llicenciat en Filologia Romànica i Catalana.
Professor de llengua i literatura i editor de textos literaris dels segles
XIX i XX.*

RESUM

El 1910 es va crear a Vilafranca una associació que, amb diversos canvis en la seva denominació, va exercir una labor sindical i mutual fins als anys cinquanta de la postguerra. La possibilitat d'accedir a diversa documentació sobre l'entitat ens ha permès resseguir la trajectòria d'una entitat ara oblidada.

ABSTRACT

In 1910, in Vilafranca, an association was founded, that, with some denomination changes, exercised a sindical and mutual labor until the postwar fifties. The possibility to access various documentation allows us to follow the trajectory of this forgotten entity.

El 14 de febrer de 1910 es funda a Vilafranca l'Agrupació de Dependents d'Escriptori, una entitat que s'emmirallava en entitats barcelonines com el CADCI, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria fundat el 1903¹, i que, amb el seu caràcter específic, no va

1 Sobre el CADCI vid. LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel . 1979. "El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria entre 1903 i 1923". Disponible en <https://ddd.uab.cat/pub/tesis/1979/dtx-0629109-132215/TMLVL01de26.pdf> (uab.cat) [25 octubre 2021]

tenir continuïtat en altres poblacions penedesenques, però sí que en coneixem referències d'entitats del mateix caire a Igualada i també a Mataró. L'Agrupació volia acollir bàsicament als treballadors de despatx, el que ara en diríem administratius, i els treballadors dels establiments de la vila oberts al públic. La seva intenció, d'acord amb el reglament inicial de l'entitat era aconseguir el "mejoramiento moral y material de la clase, mediante el apoyo y auxilio entre sus asociados en las vicisitudes del trabajo y por virtud de los pactos que sea necesario estipular con los patronos..."². En definitiva es tractava d'una entitat amb voluntat sindical i també mutual, amb predomini d'aquest darrer àmbit com a societat de socors,³ en la línia de moltes altres entitats locals del mateix caire com l'"Asociación de Dependientes de Comercio" de Reus fundada el 1903, o l'Associació de Dependents del Comerç i la Indústria de Manresa i Comarca.⁴ Cal pensar que el punt de referència de totes elles era el barceloní CADCI que ja hem esmentat

Entre els fundadors remarcuem la figura de Pere Regull Pagès que en va ser un dels impulsors i el primer president⁵ i que va representar l'entitat en la Primera Assemblea de Dependents de Catalunya celebrada a Barcelona el 12 i 13 d'abril de 1913. Nascut a Vilafranca el 1892, Regull va tirar endavant l'Associació que ara ens ocupa quan sols tenia divuit anys, primera fita d'una biografia que ens el mostra com a impulsor de nombroses iniciatives de caràcter social i cultural de les que se'n pot destacar especialment la fundació de la Beneficència Vilafranquesa el 1912, la Mútua del Penedès el 1928 i l'Arxiu Bibliogràfic del Museu de Vilafranca (ara Centre de Documentació Vinseum) a

2 *Reglamento de la Asociación Mutual de Dependientes de Escritorio*, art. 1. Vilafranca del Penedès. 1910.

3 SOLER BECERRO, Raimon. 2008. a *Història de Vilafranca del Penedès*. Ajuntament de Vilafranca. p. 363.

4 Vid [Diccionari de Sindicats i Sindicalistes de Catalunya. Organitzacions obres al web: www.veuobrera.org](http://www.veuobrera.org) [consulta 12-9-2021]

5 BENACH TORRENTS, Manuel . 1978. *Els vilafranquins del segle XX*. Emporium. Barcelona. p. 65.

partir de la primera postguerra.⁶ També devia fer aportacions a la fundació de l'entitat Lluís B. Mestre Barreno a qui trobem continuant de sots president de la Mutua el 1929 i que presidiria la Mútua del Penedès.

Segell de l'entitat

De les pàgines del seu butlletí, en bona part obra, sense signar, del mateix Regull, resseguim les principals dades de la seva trajectòria.⁷ D'entrada es van instituir algunes seccions, així una borsa de treball i ensenyament, amb classes d'esperanto a càrrec de A. Robreño, de francès per A. Berdié; d'aritmètica a càrrec d'A. Oller i de tenidoria per P. Miró, també el que anomenaven visites instructives i l'organització de conferències. També es tira endavant una secció d'esport que passa a presidir Pere Regull Clivillés, pare de Regull Pagès, secció de la qual es diu que va ser la resurrecció del futbol a la capital penedesenca fins al punt que el F.C. Vilafranca en aquells anys sovint anomenat com "El

6 Sobre Pere Regull vid. BOHIGAS BALAGUER, Pere. 1970. *Edició d'homenatge. Pere Giró i Romeu, Antoni Massanell i Casas, i Pere Regull i Pagès*. Museu de Vilafranca 1970. També SABATÉ MILL, Antoni. 1994. *De prop i de lluny*. p. 175 i següents.

7 Agraïm a Montserrat Plans Ferrer les facilitats per accedir a aquest material que finalment ha estat dipositat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.

Mutual" en reconeixement a la participació de membres de l'entitat que ens ocupa.⁸

Ben aviat es va aconseguir un dels objectius: el descans dominical als despatxos i establiments de la vila, atès que fins llavors es treballava el matí del diumenge com a continuació del mercat del dissabte, i també era aquest el dia de pagament pels pagesos. El 1911 es va crear la secció de biblioteca i la d'estalvi a través d'un acord amb la Caixa d'Estalvis de Barcelona. El 1912 ja va tirar endavant la secció de socors mutus, va ser l'any que es va participar en el Congrés Regional d'Ateneus i Associacions de Cultura que es va celebrar a Vilanova i en la Primera Assemblea de Dependents de Catalunya que es va portar a terme a Barcelona, al CADCI.

El juny del 1910 inicien la publicació d'un butlletí, algun de fins a 16 pàgines, aquell any en publiquen set, a un per mes, llavors ja mantenen la periodicitat mensual i les quatre pàgines, amb algun extra de vuit i així arriben al número 47 el 1914. La guerra europea, però, va aturar la publicació davant la incertesa del panorama internacional i el butlletí no es va reprendre dins el 1916 i encara de manera intermitent i amb una certa regularitat va veure la llum el 1917 i 1918 i de manera més alternada el 1919 i 1920 fins al darrer, el mes de maig. El febrer del 1922 intenta una revifalla, però amb un número sol i una nova aturada.

El 1913 l'Associació va fer seva la demanda de vacances anuals pels escriptors i dependents, va ser l'any que van ingressar a la Quinta de Salut L'Alianza, fundada pel vilafranquí Dr. Josep Girona i Trius. Durant els primers mesos de la guerra europea el 1915 hi va haver obrers que van quedar cessants o amb sous rebaixats i que van rebre l'ajut de l'Associació. El 1916 van acollir al seu local l'acabada de crear Unió de Dependents del Comerç, amb la que acabaran fusionant-se i evolucionaran cap a una acció més reivindicativa.⁹

8 BATET SÀNCHEZ, Josep M. 2004. *F.C. Vilafranca 1904- 2004*. F.C. Vilafranca. p.33.

9 SOLER BECERRO, Raimon. 2008. *Historia...* p. 363-364.

Capçalera del butlletí de la Unió de Dependents del Comerç

Per donar idea de la importància de la labor d'escrivents i dependents, l'Associació feia constar que el 1917 hi havia 34 cases de comerç a Vilafranca. El 1918 van començar a funcionar a les instal·lacions de la societat Casino de la Unió una escola de comerç. Aquell primer de maig de 1918 els dependents del Banc Amigué, situat al carrer de la Palma, van abandonar la feina per reivindicar la festivitat laboral, un any després la reivindicació era d'augment de sou.

El 1920 l'entitat comptava amb 158 socis, dels quals 57 eren socis protectors, els altres epígrafs eren els dedicats als dependents. Les cinc primeres pàgines d'aquest llistat amb anotacions porten l'epígraf "dependents", mentre que una segona categoria era la dels "meritoris" i encara es comptava amb un apartat d'adherits. El butlletí n. 75, d'agost del 1928, publica una primera llista d'associats on trobem Josefa Llorens i Jordana,¹⁰ en total quatre dones d'entre 48 homes, a part els meritoris, on trobem també una dona, i els esmentats socis protectors, una trentena d'empresaris de la vila on trobem noms com

¹⁰ Coneguda com Pepita Llorens, germana de l'intel·lectual i escriptor Rodolf Llorens i Jordana, va marxar a l'exili americà als anys quaranta, per voluntat pròpia a la recerca d'una activitat professional, durant anys fou la mecanògrafa del catedràtic Pere Grases.

Joan Alayo Claret, Frederic Cuscó Martí, Joan Baptista Berger S.A., Joan Hill, Vinícola del Panadés, Banco Hispano Americano, Antoni Martorell Panyellas, Bodegas Bosch-Güell S.A., Jean Mory i Cia S.A., Sociedad Enológica del Penedés S.A. (SEPSA), Luís Ribas Garcia, Gabriel Albertí i Narciso Mascaró Marcer; el 1932 hi trobarem també Francesc Olivella Bruna, Banco Hispano Americano, Josep M. Jover S.A., Narcís Mascaró Marcer, Sociedad Enológica del Penedès S.A. (Sepsa), G. Albertí, el Banc del Penedès i la Caixa d'Estalvis del Penedès.

El juliol de 1928 es va iniciar una nova etapa amb la publicació del n. 74 del "Boletín de la Asociación Mutual de Dependientes de Escritorio" on es deia que després d'uns anys de silenci reprenien l'activitat amb nova energia, tot mantenint íntegrament el programa social de l'associació. El butlletí es mantenia com un plec de quatre pàgines, alternant la llengua castellana i la catalana, perfectament normativitzada, sense imatges, veia la llum als tallers de cal Cuscó

L'Associació comptava en aquells anys amb una secció tècnica amb membres especialitzats en les branques de: comptabilitat, ferrocarrils, duanes, aranzels i exportació, legislació i enologia. Continuaven mantenint la borsa de treball a les pàgines de la publicació. Aquells anys es va aconseguir establir un "Comité Paritario del Comercio, Despachos, Oficinas y Banca de Vilafranca del Penadés" que tenia un reglament específic.

El 15 de maig de 1928 l'Associació va estrenar nou estatge. El gener s'havia renovat la junta directiva que va passar a presidir Antoni Biosca, amb Lluís Metre Barreno sotspresident, Josep Rovirosa secretari, Antoni Malla, sotssecretari, Manuel Garcia, tresorer; Casimir Saumell comptador i com a vocals Pau Miró, Frederic Miró, Eduard Juvé i Pere Font. La voluntat era reprendre les activitats d'altre temps organitzant també conferències i excursions. Enviaven dos butlletins a casa de cada associat, per tal que l'altre el fessin arribar a un company i que així pogués conèixer l'activitat de l'Associació i s'hi associés.

La darrera pàgina de l'esmentat butlletí és un resum de la situació de caixa de l'entitat, les entrades de quotes, l'aportació a l'Alianza i les mensualitats pagades per la secció mútua als que han quedat sense feina, als que es troben en situació de malaltia o el que s'aportava a un membre traspassat o per la mort d'un fill.

El 19 de juliol d'aquell 1928 van organitzar al saló del Casal una conferència sobre els sistemes d'organització comercial. Aquell mateix setembre es va organitzar a Barcelona la primera Exposició d'organització comercial, al saló Llotja de Mar on es mostraven tota mena d'avenços en aquesta temàtica. Es va visitar la mostra en els mateixos dies que es feien tràmits per tal que la Mutual de Dependents d'Escriptori de Vilafranca quedés inscrita al cens electoral del Ministerio de Trabajo, Industria y Comercio, un aspecte que suposava el reconeixement de la seva personalitat jurídica de l'entitat. Aquest agost de 1928 l'entitat tenia 71 associats: 56 de número, 17 meritoris i 29 protectors.

Al butlletí n. 77 de l'octubre de 1928 llegim: "Ja ningú no defensa l'individualisme o l'aïllament, la passivitat societària o la renunciació. Ningú no defensa l'isolament personal com a exercitant d'un ofici comú; però encara alguns es tanquen dins d'ells mateixos i no s'incorporen a la comunitat professional... resten isolats, societàriament passius, renunciant a tota lluita dins la col·lectivitat del seu ofici i a tot ajut als companys de solidaritat". La directiva anunciava que estava estudiant aplicar una reforma als estatuts de l'entitat, reforma que se sotmetria a l'assemblea general. També al mes de desembre informen de les gestions que porten a terme per entrar en la Federació d'Entitats Mútues. I Emili Graells Castells hi escriu: "...aquell que remou totes les seves energies i les practica amb entusiasme per obres socials, aquest home és qui si no troba retribució mai prou compensadora, en canvi viu amb l'íntima satisfacció que el seu gra de sorra ha estat per a bastir obra feconda d'altruisme i d'abnegació, morint satisfet i donant-se per ben pagat".

L'Associació va organitzar una sortida a Barcelona el dia 1 de novembre, festivitat de Tots Sants, van visitar els edificis de la nova estació de ferrocarril de M.Z.A. al subsol, després a la Llotja per veure la la Exposició d'Organització Comercial, posteriorment van visitar el Palau de la Generalitat, llavors dit de la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, van donar una ullada a les obres per l'exposició universal del 1929 i van visitar l'edifici de la Telefònica pel seu interior, a la plaça de Catalunya. Es parlava de millorar la Ley del Retiro Obrero que, pel que sembla, postergava els dependents mercantils i es demanava que s'elevés a 12.000 ptes. anuals el sou màxim per poder quedar inclosos en aquest retir ("retirança"), que la pensió a percebre no fos de 356 ptes.

com es proposava sinó de 1.000 i que no entrés en vigor el 1941 com deia el projecte sinó de forma immediata.

Amb 107 associats, l'assemblea general de febrer del 1929 es va celebrar al local social, situat al número 29 del carrer de Sant Pere. Es va informar que la Mutual també estava treballant per tal que l'entitat quedés inscrita en el "Censo Obrero Oficial del Ministerio de Trabajo" i ingressar també a la "Federación de Sociedades Mútuas". Es va renovar una part de la junta i va continuar Luís Mestre Barreno de vicepresident. També es va nomenar una comissió per estudiar la reforma dels estatuts, s'havia plantejat igualment la possibilitat que s'arribés a un acord amb una altra entitat per fer servir el seu local, sense que això volgués dir fer-se socis de l'entitat acollidora.

Igualment aquell febrer l'alcalde accidental de Vilafranca, Josep Feliu, en absència de del batlle titular, Joan Àlvarez de Sisternes, va convocar pel 18 de febrer a dos quarts d'una del migdia a l'Ajuntament eleccions per set vocals efectius obrers i set de suplents per formar el "Comité Paritario de Comercio, Despachos, Oficinas y Banca" del partit judicial. En plena dictadura primoriverista i amb les organitzacions sindicals dissoltes la majoria de representants van ser els presentats per l'Associació.

El moviment polític i sindical volia tornar a emprendre amb força i així veiem com el 1929 es va proposar un nou reglament que s'havia d'aprovar en la reunió general del 17 de setembre. Es parlava ja de l'Associació com un "sindicat de constitució democràtica en el que no ha capigut el caciquisme". Es van reformar els estatuts, en concret es van retocar set articles i els meritoris a partir dels 17 anys ja passaven a ser dependents i es permetia l'entrada com a associats de tots els dependents dedicats a la venda al detall. L'Associació va passar a quedar instal·lada al segon pis del Casino Unió Comercial, també va arribar a una entesa amb la mútua Germanor pel que fa als serveis de clínica i va passar a formar part de la Federació de Societats de Socors Mutus de Catalunya.

Es va acabar l'any 1929 amb 133 associats i a principis de l'any següent l'adhesió de 22 dependents de venda al detall feia superar el centenar i mig d'associats, justament quan ja havia començat a funcionar la "Bolsa del Trabajo del Comité Paritario Interlocal del Comercio,

Depachos, Oficinas y Banca de Vilafranca". El butlletí de l'entitat informava que s'estava confeccionant el cens obrer.

L'abril del 1930 va deixar la presidència de l'Associació Antoni Biosca i va passar a ocupar el càrrec Josep Vallès Sitges. A la redacció del butlletí trobem ja Joan Plans Mitjans. El fet que es decidís trametre una carta al president del Consell de Ministres i al ministre de Treball per tal que defensessin els interessos dels viticultors davant les disposicions de França sobre els vins,¹¹ ens permet conèixer les nou entitats obreres que actuaven legalment a Vilafranca el 1930 i qui estava al capdavant de cada una. Els que signen la carta a 12 de març de 1930 són: "Asociación Mutual de Dependientes de Escritorio", president Josep Vallès Sitges; "Sociedad Obrera del Ramon de Carpintería y Mueblería", president Manuel Juliachs; "Sociedad de Obreros Toneleros", president Ramon Via; "Sindicato del Ramo del Transporte", president Josep Gimeno; "Centro de Agricultores Obreros", president Pere Bertran; "Asociación de Camareros, Cocineros y Similares (sindicato libre)", president Magí Pareta; "Unión Local de Sindicatos Obreros y Bolsa de Trabajo", n'era el gerent Domingo Olivella; "Asociación de Obreros Ladrilleros de Barcelona y su radio (Sección de Vilafranca del Panadés)", president Josep Via; i "Sindicato Libre Profesional de Oficiales Peluqueros- barberos", president Alejandro Soler.

11 Vid. Redacció. 1930. "Per la defensa dels nostres vins". *Acció*. 15 de març. p.1 i 2.

Capçalera del butlletí en la seva darrera etapa

El n. 89 és de març de 1931, s'informa de la creació d'una comissió per tirar endavant una Secció d'Ensenyança. El butlletí de l'entitat fa llavors un salt i el número 90 és ja de març de 1932, l'entitat tenia 168 associats i va cursar una circular a diverses empreses i cases que no complien els preceptes legals amb els treballadors. Amb noves propostes sobre canvis en el reglament de l'entitat Josep Vallès va continuar com a president, però ja trobem com a vicesecretari en Joan Plans Mitjans, figura destacada en la darrera etapa de l'entitat abans de la guerra civil.

El n. 91 del butlletí és ja de gener de 1934, allí queda especificat que donen suport al Front Únic d'Empleats Mercantils creat a Barcelona, es reproduïen els laudes per dos anys signats per tota Catalunya, un referent a la dependència del comerç majorista i un altre per la dependència inscrita en el comerç al detall. Els majoristes tenien una jornada de 45 hores setmanals, repartits en setmana anglesa i el Sindicat Oficial d'Exportadors de Vins ja la tenia implantada. Es presentava també una completa reforma dels estatuts, que en el seu article segon continuava remarcant que l'Associació es mantenia neutral en els temes polítics i religiosos. A l'article primer indicava ben clarament que la

seva voluntat era "...aconseguir finalitats de millorament moral i material de la classe, mitjançant la protecció i auxili dels seus associats en les circumstàncies dimanants de la professió..." Continuaven tenint la seva seu al Casino.

El març de 1934 mantenien la seu al Casino de la Unió, amb 170 associats. Josep Vallès Sitges continuava com a president, amb Eduard Juvé Girona com a cap de la secció de Socors Mutuis, Francesc Delriu Vallès de la de Banca i Josep Bel i Domènech de la de detall. L'entitat haurà de fer encara alguns retocs als estatuts ja rectificats d'acord amb la Llei d'Associacions Professionals de la Generalitat republicana.

El darrer número que hem pogut veure del butlletí, el 93, possiblement l'últim que va veure la llum és de desembre del 1934. La denominació de l'entitat va incorporar la indicació d'"Associació Professional", i es diu en un article inicial que és una etapa més i que s'ajusten a les exigències de la llei i a millorar l'organització. El butlletí de 4 pàgines és fet a cal Claret. Josep Vallès Sitges va deixar la presidència l'abril del 1934 en traslladar la seva residència fora del Penedès. El 27 d'abril de 1934 va ser elegit president Joan Plans Mitjans, hi havia la voluntat de celebrar el febrer de 1935 els vint-i-cinc anys de la fundació de l'entitat.

En la commemoració del quart de segle, imatge de tots els que havien presidit l'entitat. Drets: Josep Vallès Sitges, Joan Plans Mitjans, Antoni Biosca Jover i Pere Font Casanovas; asseguts: Joan Carbonell Carbonell, Artur Oller, Lluís Mestre Barreno i Pere Regull Pagès

Va ser el 3 de febrer del 1935 i la premsa vilafranquina¹² comentava que en la commemoració del quart de segle de vida de l'entitat es va celebrar al Casal un acte de caire mutualista amb parlaments de Josep M. Puig i Antoni Vilardebó. També hi va haver l'àpat corresponent.

1935, dinar commemoratiu dels vint-i-cinc anys de la Mutual

L'entitat es va mantenir a la immediata postguerra, però amb una activitat mínima que quedava centrada en trobades i àpats. Consta com a president Pau Valls l'octubre del 1943 quan van celebrar una visita com entitat als estants de les empreses a la Fira de la Vinya i el Vi i finalment van celebrar un dinar de germanor al restaurant de la Fira, per descomptat hi va haver parlaments i es va sentir paraules que

¹² Nota a Acció del 3 de febrer de 1935. D'aquest setmanari hem revisat els anys 1928 a 1936.

parlaven de germanor, de companyonia i de la necessitat de tirar endavant l'entitat.¹³

Joan Plans Mitjans escrivia en el peu de fotografies del seu àlbum personal: "La Mutual no arribà a celebrar el seu cinquantè aniversari. Després de la guerra civil no hi hagué lloc per a la seva actuació. Feu encara la viu-viu uns anys, amb alguns tiberis... Poc temps després hom optà per la dissolució". Finalment el 1953 va finir la seva vida, en part es podia considerar integrada als serveis mutuels de Germanor, entitat creada el 1928 i que 1973 es va passar a formar part de la Mútua del Penedès.¹⁴

13 Redacció. 1943. "Asociación Mútua de Dependientes de Escritorio y Comercio". *Panadés*. 30 d'octubre. p. 3.

14 Solé i Bordes, Joan. 2008. *Antoni Gallemí i Gumà. Imatge d'un empresari catalanista*. Fundació Gallemí Casanellas. Vilafranca.

DOS ARTICLES DEL 1937 DE JAUME VALERO RIBAS

Joan Solé Bordes

*Llicenciat en Filologia Romànica i Catalana.
Professor de llengua i literatura i editor de textos literaris dels segles
XIX i XX.*

RESUM

Transcripció de dos articles fins ara gairebé desconeguts de l'erudit i escriptor vilafranquí, metge i promotor casteller Jaume Valero Ribas. La nova publicació aporta alguns detalls a la biografia del doctor Valero durant la guerra civil.

ABSTRACT

Transcription of two articles until now almost unknown writes by the scholar and writer from Vilafranca, doctor, and casteller promotor Jaume Valero Ribas. The new publication offers some details of Dr. Valero's biography during the Civil War.

Jaume Valero Ribas, únic fill d'Elies Valero i Maria del Remei Ribas, va néixer el 16 de setembre de 1900 a Can Fontanals, la casa pairal a Sabanell. Una germana de la seva mare era casada amb un Trens de cal Catani, pare dels pastissers i xocolaters i de l'erudit i sacerdot Manuel Trens, de qui Valero era, per tant, cosí germà. A més de la relació familiar hi va haver una mútua influència i col·laboració entre aquests dos personatges, figures senyeres de la cultura penedesenca del segle XX.

De precoç interès per la cultura, el 1916 l'adolescent Jaume Valero escriu i llegeix en públic un poema sobre Vilafranca i Torras i Bages, anys després serà secretari de la comissió pro-monument al bisbe vigatà. El

1918 forma part dels promotors de l'Agrupació Sardanista de Vilafranca, de curta durada. Abrandat del tema casteller, el 1919 la crònica local ens indica que és un jove que no s'està de parar castells, i fins i tot pujar-hi, juntament amb els germans Berger, d'aquí que se'l consideri un dels promotors de l'intent de creació d'una colla castellera vilafranquina a finals dels anys vint; és amb aquesta finalitat que el 1929 publica als Quaderns Mensuals d'Acció de Mn. Trens "Quatre nocions per a veure els castells", un text que, publicat i tornat a publicar una vegada i una altra, ha esdevingut mític tot i el caire senzill i de divulgació.

A Barcelona, el 1936, forma part del Consell Directiu de la Casa del Penedès, al número 35 del passeig de Gràcia, com a vicepresident de l'entitat i del centre d'estudis d'aquesta casa, allí fa constar que és de Font-rubí. El 1936 és secretari, juntament amb el Dr. Ricard Corachan, del conseller de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya; Manuel Corachan, director de la secció de medicina de Salvat Editors, va encarregar a Valero la direcció de l'Enciclopedia Salvat de Ciencias Médicas. Promotor de la creació de la colla dels Castellers de Vilafranca, una de les primeres actuacions de la colla va ser davant la casa penedesenca de Jaume Valero, a Sabanell. El 1962 fa una important donació per enlairar el vilafranquí Monument als Castellers, iniciativa de la qual és nomenat assessor i encapçala la comissió tècnica castellera del monument. Mecenies dels Castellers de Vilafranca, el 1969 participa en una campanya de suport a l'entitat. Membre de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona, el 1968 hi dona una conferència sobre Pompeu Fabra i el diccionari Corachan de medicina. Va morir a Barcelona el 21 d'abril de 1987¹. El 2018 els Castellers de Vilafranca van actuar a Sabanell per recordar que l'any 1948, amb la camisa rosa de la primera època, havien dut a terme la sisena actuació de la seva història amb motiu de les Festes del Most que hi organitzava el doctor

1 COMAS GÜELL, Montserrat; SOCIAL BATET, Immaculada; i SOLÉ BORDES, Joan. 2012 [2014] *De les Exposicions d'Art del Penedès. Vilafranca del Penedès, 1926. El Vendrell, 1927. Vilanova i la Geltrú, 1929.* Institut d'Estudis Penedesencs. Vilafranca pp. 66 i 67.

Valero, amb un programa publicat íntegrament en català tot i l'època franquista².

SIAS (Sanitat i Assistència Social)

Els dos treballs que recollim,³ ambdós de notable ressò penedesenc, van ser publicats a la revista SIAS "Portanveu de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya". Les inicials de la capçalera corresponien a Sanitat i Assistència Social. Es tractava d'una de les diverses iniciatives en l'àmbit de la propaganda sanitària -tema d'especial interès del doctor Fèlix Martí Ibàñez, proper als postulats de la CNT- desenvolupades a partir de la creació de l'Oficina de Propaganda del Consell de Sanitat de Guerra que treballava en relació amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat que portava Jaume Miravittles. De la publicació, de periodicitat més o menys bimensual, amb una acurada edició tipogràfica i d'il·lustracions, en van veure la llum només quatre números; se'n feien dues versions idèntiques, en català i en castellà, i el darrer número va ser el d'agost, setembre i octubre de 1937.⁴ La publicació tenia com a director tècnic l'esmentat Fèlix Martí Ibàñez, la direcció artística era de SIM, signatura del dibuixant José Luís Rey Vila, i com a redactor en cap constava J. M. Francès.

El primer número, amb data de març de 1937, té un total de 32 pàgines i s'obre amb un escrit de Pedro Herrera, conseller de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat, membre de la CNT. Recordem que en aquell moment la ministra de Sanitat de la República era la catalana Frederica Montseny. A partir de juny de 1937 el departament de Governació i Assistència Social de la Generalitat va assumir Sanitat i va tenir Antoni Maria Sbert Massanet al capdavant.

2 MIRALLES FIGUERES, Eloi. 2013. *Castellers de Vilafranca*. Vol. I . Castellers de Vilafranca. p. 219.

3 Mantenim la grafia original excepte alguna errada tipogràfica que esmenem.

4 HERVÀS PUYAL, Carles. 2004. *Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil. Política i organització sanitàries: l'impacte del conflicte bèl·lic*. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona. p. 146.

Portada del primer número de la publicació
(www.premsamedita.cat/hemeroteca.llistat_publicacions)

Són a disposar a la xarxa els quatre números publicats.⁵ Tan sols en els dos primers Jaume Valero hi col·labora amb la seva signatura. Al primer escriu sobre la divisió sanitària de Catalunya i signa com a director del Centre Sanitari Intercomarcal de Barcelona. Els temes de geografia humana sempre havien estat del seu interès, recordem que era un abrandat defensor de la unitat comarcal penedesenca i que, al costat de Mn. Trens, era un dels col·laboradors habituals de la revista comarcal *Penedès* (1919-1922), on entre 1919 i 1921 publica diversos treballs que anomena "La nostra comarca (recull d'estudis d'investigació sobre la mateixa)",⁶ i que el 1926 el trobarem en la tasca organitzativa de la

5 www.premsamedita.cat/hemeroteca.llistat_publicacions [consulta 27-12-21]

6 VALERO i RIBAS, Jaume. 1919-1920 "El Penedès. Recull d'estudis de divulgació penedesenca". *Penedès*. n.12. desembre 1919. gener-febrer 1920. VALERO i RIBAS, Jaume. 1921. "La nostra comarca (Recull d'estudis d'investigació sobre la mateixa). Les costes del Penedès". *Penedès*. n. 9-12. gener 1921.

I Exposició d'Art del Penedès. Al número 2, de l'abril- maig de 1937 escriu sobre un altre tema ben penedesenc: el raïm.

La divisió sanitària de Catalunya⁷

Embolcallats per les muntanyes amb els seus carrers costeruts que irradien les quatre cases miserables, o coberts en terra plana xops de la llibertat dels aires, o al coster suau obac o solell de la terra trencada de la nostra Catalunya, els poblets petits oblidats i indiferenciats metamobilitzen per ells mateixos, talment com cèl·lula viva del teixit multiforme del país. Així la vila mercadera i la ciutat boirosa dels esperits de la indústria. Tot és vida a tot arreu, gran o petita i tot és humanitat i ciutadania i, per tant, subjecte a regles i lleis sanitàries per elementals que siguin.

Per això cal responsabilitzar-los dels seus drets i deures sanitaris i d'assistència. Ells han de tenir cura de la seva neteja, de la depuració de la seva ingesta i de la transformació de la seva excreta. Tot això comporta la necessitat dels serveis d'uns tècnics analistes i higienistes dedicats a prevenir més que a guarir, que són els factors de la medicina preventiva, la medicina més preada per a la col·lectivitat, puix que la defensa contínuament de tots els perills patològics que la podrien emmalaltir.

Cada poble per ell mateix, abandonat a les seves forces no podria portar a cap l'acompliment de la gran responsabilitat higiènica que se l'imposa. Com tampoc podria assistir els seus malalts ni els seus desvalguts. Sortosament a Catalunya tenim, com a realitat viva de la terra aquestes naturals, històriques, geogràfiques i espontànies mancomunitats de Municipis que en diem Comarques.

Estem més que res, al davant d'un mapa Comarcal de Catalunya, perquè hem cregut que no podíem desdibuixar l'estructura i divisió Comarcal que a Catalunya havien fixat els entesos geògrafs reunits en la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya, estructura i divisió acceptades, amb molt bon criteri, primer pel Consell d'Economia i després per tots els altres organismes de la Generalitat.

VALERO RIBAS, Jaume. 1921. "La nostra comarca (Recull d'estudis d'investigació sobre la mateixa). Hidrografia del Penedès" a *Penedès*. n. 2 i 3.
7 SIAS. Març 1937. n. 1. p. 7.

Creiem doncs, que tota divisió especial del Territori Català que hagi de fer qualsevol Departament o Institució de la Generalitat o partit polític, sindical, empresa, etc., ha d'ésser ineludiblement sobre la base d'aquesta divisió Comarcal. Poden variar els agrupaments de comarques, segons la naturalesa del treball, de la disciplina, del pressupost, de la realitat popular, però mai ningú no pot desdibuixar la Comarca, cèl·lula viva i primària, sine qua non d'altres majors agrupaments eventuals.

Mapa que acompanyava l'article de Jaume Valero
(www.premsamedica.cat/hemeroteca.llistat_publicacions)

Nosaltres, davant de la necessitat de grafiar sanitàriament la nostra Terra, hem estat fidels a aquest postulat i als agrupaments sanitaris vigents. Ens repugnava, com a idealistes, les necessitats d'agrupaments majors de dues o més Comarques perquè a cada una d'elles volem tots els serveis preventius (Centre Laboratori), tots els guaridors (Hospital) i tots els d'assistència (Casa d'Assistència). Però la realitat ens ho imposa com a esgraó d'un colofó que no volem gaire llunyà.

Així, Catalunya la dividim en vint Centres Sanitaris, destinats, cada un d'ells, a aixoplugar un Laboratori (el Centre Sanitari pròpiament dit), un Hospital Comarcal i una Casa d'Assistència Comarcal. Cal desdoblar els actuals Centres Sanitaris Intercomarcals de Reus, Lleida i Girona, successors i, en certa manera, continuadors de les antigues Inspeccions Provincials de Sanitat, per la desmesurada extensió del territori i elevat nombre d'habitants que havien d'atendre. El Centre Intercomarcal de Reus es transforma en els Centres Comarcals de: Tarragona, Reus i Tortosa. El de Lleida en els de: Lleida, Solsona, La Seu, Tremp i Viella. El de Girona en els de: Girona, Olot i Figueres. La demarcació que corresponia a l'antiga Diputació Provincial de Barcelona, més avançada, en aquest sentit, a les altres tres germanes, per la meritòria tasca que desenvolupà, en el seu temps la Brigada Sanitària de la vella Diputació tan ben orientada i dirigida per l'actual Cap de Control i Coordinació dels Centres Sanitaris Dr. F. Serra i Rabert, ja es troba gairebé aconpleta, puix que ja posseeix els Centres Sanitaris Comarcals de Barcelona, Granollers, Vilanova, Vilafranca, Igualada, Vic i Berga i els Hospitals Comarcals d'aquestes quatre darreres poblacions.

El poble té dret a tots els serveis sanitaris i d'assistència. No crec que passi molt de temps perquè els dirigents de la Sanitat i l'Assistència Social catalana hagin complert amb el seu deure de barrejar amb realitats els colors diferencials i vius de la carta geogràfica sanitària de Catalunya.

* * * * *

El raïm, meravella nostra⁸

La vinya és generosa. Dóna tot el que té. I el que dóna tot el que té no està obligat a més. Dóna el fruit: el raïm del qual se'n pot fer el suc o

⁸ SIAS. n. 2. Abril, maig 1937. pp. 6-7.

most de múltiples aplicacions i propietats, com veurem. El most fermentat dona aquesta varietat i riquesa i bé de Déu que són els vins, de les excel·lències dels quals també em serà grat de parlar-ne en altres articles. Els vins, les mares i la brisa o rebuig que deixa el premsat, destil·lats donen alcohol. El pinyol del raïm dona un oli. Fins els pàmpols tenen aplicació i els sarments, i la llenya, etc., etc.

Els grans precursors de l'art medical : Plini el naturalista. Cels, Dioscòrides l'enginyós terapeuta; Galè, l'iniciador, ja coneixien tot el partit que hom pot treure del raïm com a aliment i com a agent curatiu.

La composició química de les diferents parts del raïm (polpa, pell i pinyols) ha estat objecte de nombrosos estudis, els més complets dels quals son els de Girard i Lindet. Heus aquí l'anàlisi que han obtingut aquests autors de la varietat francesa de la Champagne anomenat Pi-neau noir Composició química de la polpa

<i>Aigua</i>	<i>72,92</i>
<i>Sucre fermentescible.....</i>	<i>23,5 l</i>
<i>Crema de Tàrter</i>	<i>0,52</i>
<i>Àcid tartàric lliure.....</i>	<i>0,29</i>
<i>Àcid màlic i d'altres</i>	<i>0,29</i>
<i>Matèries nitrogenades.....</i>	<i>0,38</i>
<i>Matèries no dosificades.....</i>	<i>1,80</i>
<i>Matèries minerals.....</i>	<i>0,15</i>
<i>Matèries insolubles.....</i>	<i>0,43</i>

Composició química de la pell

<i>Aigua</i>	<i>64,32</i>
<i>Taní.....</i>	<i>1,16</i>
<i>Crema de Tàrter</i>	<i>0,92</i>

Àcids lliures.....	0,36
Matèries insolubles.....	32,43
Matèries minerals.....	2,09

Composició química dels pinyols

Aigua	30,45
Oli	7,69
Àcids volàtils	0,76
Taní.....	5,50
Matèries reïnoses.....	2,60
Matèries insolubles.....	53,19
Matèries minerals.....	1,89

En resum, podem considerar que, en el total hi ha un 80,5 d'aigua, 0,6 de pròtids, 16,3 de glúcids i 2,2 de cel·lulosa.

Les substàncies minerals trobades en les cendres consisteixen en una proporció molt elevada de potasi, calci, sodi, magnesi, clor sílix, àcid fosfòric, i una matèria colorant, en els raïms negres: l'enocianina, que obra com a tònica.

Hom veu, de seguida, per aquesta composició química que el raïm juga un paper importantíssim en dietètica, comprovat per la pràctica. Herpin que ha estudiat la valor alimentària del raïm ha comparat el suc amb la llet de dona i ha obtingut les xifres següents :

	<i>Llet de dona</i>	<i>Suc de raïm</i>
Aigua	87	75 a 83
Matèries nitrogenades	1,5	1,7
Substàncies minerals..	0,4	1,3
Sucree.....	11	12 a 30

Podem, doncs, dir, com Herpin, que el suc de raïm és una mena de llet vegetal, la composició química de la qual té la més gran analogia amb

la de la llet de dona que és l'aliment principal o únic de l'infant i que és suficient per al seu manteniment i creixença durant els primers mesos de l'existència.

No volem pas dir que el suc de raïm hagi de suplir la llet de dona quan aquesta no pot donar-se per una causa o altra. Però sí que podem afirmar que l'avantatge pels seus sucres. Puix que, a més de contenir-ne més quantitat, que en l'alletament també pot ésser un inconvenient, en té en més bona qualitat car els sucres del suc de raïm: glucosa i levulosa són monosacàrids, això és: que tenen un grup de glucosa; circumstància que els fa molt més aptes per a la digestió perquè, en realitat no la necessiten, puix que, passen o s'absorbeixen directament sense cap treball de desdoblament i per tant, sense que hagin d'intervenir els ferments adients per aquesta finalitat. No així la lactosa, el sucre de la llet que, com a bisacàrid, ha de passar per una fase de desdoblament digestiva en dues molècules de glucosa, abans de poder ésser absorbida i utilitzada per a la nutrició. Aquest fet podria tenir-se en compte, per a ulteriors estudis de dietètica infantil. Per aquesta mateixa circumstància cal anar en compte en la ingestió massa ràpida i de massa volum de raïm o de suc de raïm, puix que el pas ràpid a la sang de glucosa i levulosa pot ocasionar, com ho assenyala el professor italià Baglioni, en el congrés de la vinya i el vi de l'any 1935 a Roma, una hiperglicèmia i una glicosúria passatgeres.

Podem, doncs, dir, que el suc de raïm forneix a l'organisme un aportament de calories important tot demanant a les nostres funcions digestives només que un esforç mínim.

Però hi ha més. El raïm com totes les fruites, té vitamines. No podem dir la quantitat perquè els autors no estan d'acord sobre aquest respecte. Hom aprecia, i així s'han apreciat abans de conèixer-les, la valor de les vitamines, moltes vegades pels fets negatius de llur absència. Després de llargs tanteigs hom ha arribat a llucar en els nostres aliments habituals dos factors, sense els quals la creixença és impossible, que són: el factor vitamínic A, soluble en els greixos i el factor vitamínic B, soluble en l'aigua.

A aquestes vitamines ha d'adjuntar-se el factor antiescorbútic C, també soluble en l'aigua. El suc de raïms, com la major part dels sucres de les fruites, conté importants quantitats de factor C. És, doncs,

susceptible de rendir serveis preciosos, sobretot en l'alimentació del nodrissó per aquestes vitamines i factors de creixença, particularment després d'haver-se acostumat a l'esterilització de la llet, pràctica que ha d'aconsejar-se sempre, però que també és responsable de tants casos d'escorbut infantil. Un avantatge del suc de raïm sobre el suc de la taronja i de la llimona, tan celebrats i realment rics de vitamines, és la seva menor aciditat, circumstància més avantatjosa per al nodrissó.

Per a tenir una idea pràctica del poder calorífic del suc de raïm vegem les xifres comparades que dóna el professor de Dietètica Gauthier :

Per cada 1,000 grams :

<i>L 'ensalada dóna</i>	<i>150 calories</i>
<i>Les patates</i>	<i>650 "</i>
<i>La llet</i>	<i>700 "</i>
<i>El suc de raïm fresc</i>	<i>900 "</i>
<i>La carn.....</i>	<i>2,000 "</i>
<i>El pa</i>	<i>2,600 "</i>

Només podem passar una ràpida revista a les propietats dietètiques i terapèutiques del suc de raïm i de la cura del raïm de la qual direm després algunes paraules.

Sota la seva influència es produeix:

Un augment de la diüresi.

Una rebaixa del grau d'aciditat dels orins.

Una disminució de la valor absoluta i relativa de l'àcid úric.

Una acció derivativa sobre l'intestí. (Acció laxant).

Un alentiment de les fermentacions intestinals.

Una acció d'estalvi per a les matèries nitrogenades.

Una fixació de greix a l'organisme.

Una sobreactivitat de la funció hepàtica i de la secreció biliar. Aquesta propietat és molt important i explica els beneficis d'aquesta medicació en molts casos patològics.

Pel seu poder d'estalvi de matèries nitrogenades i de fixació de greixos, per les sals minerals que aporta, la cura del raïm es troba indicada en les malalties de ràpida desnutrició i de recanvis exagerats, com la tuberculosi.

Tots aquests fets són d'una importància real. Demostren que el suc de raïm obra sobre moltes i importants funcions.

Les cures de raïm són les més velles i les més cèlebres. Piini, el vell, Galià i Cels, ens indiquen que s'usaven ja en l'antiguitat.

Avui es practiquen força a Suïssa, Austria, Alemanya, Itàlia, Hongria, França, etc., etc. A Dur-Kheim (Baviera); Gleisweiler, Krenznach, Boppard, Bingen a les ribes del Rhin. Griüberg a Silèsia. Baden-Baden i d'altres de la Selva Negra. Vevey, Montreux i Aigle a Suïssa. Merano i Valsogana a les Dolomites italianes. Pallanza (Itàlia). I a un sens nombre de ciutats franceses que no cal anomenar perquè són gairebé totes les que cullen raïms, i aquest treball s'allargaria massa.

Poden tenir lloc, en temps de la verema, i el malalt les continua després amb most o suc de raïm.

Martinet resumeix així la tècnica:

La durada de la cura és de tres a sis setmanes.

La dosi de raïms variarà de mig a dos quilos diaris. Les dosis de tres a cinc quilos preconitzades per alguns autors són excessives, perquè si hom recorda que cinc quilos de raïm contenen 1,250 grams de sucre, es comprèn fàcilment el treball excessiu que ha de comportar el fetge.

La cura es reparteix en tres preses al dia. Pel mati entre sis i vuit, una hora, almenys, abans que el desdijuni; i en l'espai de mitja hora l'individu pren la meitat de la dosi diària, o sigui de 800 a 1,000 grams de raïm. Una altra quarta part de la dosi la pren una hora abans de dinar i l'altra abans de sopar.

També es pot premsar el raïm en un colador i beure'n el suc.

Indicades les cures de raïm, pel que ja hem dit, en els pletòrics, en els individus atacats d'afeccions digestives, amb estrenyiment, hemorroides, contra la litiasi renal, la gotal, les cardiopaties, les nefritis, etc., etc.

Naturalment que el nostre país i, en ell, el Penedès, sobretot, seria un terreny òptim per a instituir un lloc de cura de raïm. El primer, que jo sàpiga, que s'hauria fundat a Espanya. La nostra verema des del mar a la muntanya, dura gairebé dos mesos. La nostra tardor és l'estació, al meu entendre, en la qual el Penedès té més vida i és més bell i hi fa de més bon estar. Una vila que té unes classes de raïm immillorables, que ja de si sap atraure el foraster i que té totes les altres circumstàncies adaptades a aquest fi és Sitges, a la qual jo vilafranquí invito a què pensi amb aquesta avinentesa. Ella prestaria un marc insubstituïble per a la festa del raïm que podria realçar i animar la temporada i a la fira del raïm o exposició del raïm, en la qual, com assenyalava Garcia de los Salmones en el citat Congrés de Roma, hom tindria intercanvi i avinentesa per a millorar les seves classes. Naturalment, que sense impedir l'entrada a les altres classes de raïm del Penedès i de tot Catalunya. Voto perquè aquesta pensada es transformi aviat en realitat.

Una suggerència a la Conselleria d'Agricultura: Catalunya, país variat, multiforme, ric de diversitat de conreus i de productes, donat a l'alegria de l'aspecte de les festes, mediterrani com cap altre, seria el marc i l'escenari més ben trobat del món per a un seguit de festes agrícoles, veritables monuments i goigs a llaor del producte de la terra. Oi més, quan ara, la moderna llibertat i despreocupació del nostre laïcisme ens hi porta. Festa del vi a Vilafranca, festa de l'avellana a Reus, festa de l'oli a Tortosa, festa de la fruita al Llobregat i de la vedella a Puigcerdà i del porc a Vic, etc., etcètera, i festa del raïm a Sitges. En aquesta darrera, la dolçor luxuriant del fruit penedesenc tastat vora la mar serena i blava, enmig deis espinguets dels grallers de la comarca, al llarg de l'ample passeig de la Ribera i Terramar, seria el litúrgic convit de la Pasqua de la Vinya al qual la nostra Terra ens cridaria cada any per a homenatjar-la tot alegrant-nos.

INVENTARI DE TOPONÍMIA PENEDESENCA

Grup d'Estudis Toponímics

LLISTA NÚMERO 138– 2021

TOPÒNIMS	MUNICIPI	PRIMERA NOTÍCIA	DATA
JORDÀ, Mas	Sant Martí Sarroca	?	1993
JORDANA, Cal	Sant Sadurní	?	1979
JORDI, Partida d'en	Sant Cugat Sesgar- rigues	?	1855
JORNAL-I-MIG, Penya en	Sant Pere de Ribes	?	1993
JOVENERA	Olèrdola/Moja	"Jubanera"	1864
JUEU, Pallissa del	El Vendrell	?	S. XIX
JUGADOR, Puig	Pontons	"puig de la Guàrdia ?"	1982
JUÍ, Font d'en	Subirats	?	1978
JULIÀ, Mas de	Pontons	?	1254
JURAT, Plana del	La Bisbal	?	1987
JUSTINO, Cal	Subirats	?	2003
LAGÓ o LLAGÓ, Fondo del	Olesa de Bonesvalls	?	1972
LAIONA, Font de la	Sant Martí Sarroca	?	1990
LLACUNA, Torrent de la	Gelida	?	1736
LLADRES, Pas dels	Avinyonet / Olesa de Bonesvalls	?	1978
LLADRES. Fondo dels	Olesa de Bonesvalls	?	1993
LLADURS, Torrents de	Torrelles de Foix	?	1983
LLAMOSA o LLIMOSA, La	El Montmell	?	1984

LLANÇA, Penyes del	Castellet i la Gornal	?	1995
LLANES, Creu d'en	Avinyonet	?	1969
LLARG, Molí del	Sant Quintí de Mediona	?	1991
LLEBRE, Cal	Torrelles de Foix	?	1999
LLEDÓ, Mas	Sant Cugat Sesgarri-gues?	"manso Ledoni"	1158
LLEDONER, Fondo del	Olesa de Bonesvalls	?	1972
LLENTIOLA, Serra de la	Olèrdola / Viladellòps	"Lantillola"	1537

Adreceu-vos a:

Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a
08800 VILANOVA I LA GELTRÚ. Tel. 93 815 90 26

Nous Correu:

toponimiapenedes@gmail.com
vcarbonellvirella@yahoo.es

LLIBRES

FARMÀCIA, POESIA I SOCIETAT AL VENDRELL DE JOAN RAMON I SOLER (1851-1900). ESTUDI DEL SEU LLEGAT A L'ARXIU COMARCAL DEL BAIX Penedès

Neus Oliveras Samitier

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Consell Comarcal del Baix Penedès. El Vendrell. 2020

L'any 1996 la mestra vendrellenca Maria Carme Cardó i Soler va fer donació a l'Ajuntament del Vendrell del fons documental de Joan Ramon i Soler, avi matern del seu marit, Demetri Hernández Ramon, un punt de partida essencial per conèixer la figura de Ramon i Soler. Entre els onze metres lineals que ocupen el fons, es van localitzar dos exemplars del setmanari local "El Vendrellense" del 1888, una publicació de la qual tan sols es tenien algunes referències escrites, però no se n'havia localitzat cap exemplar, una descoberta que es va fer pública el mateix 1996. Això, és clar, era tan sols la punta de l'iceberg d'allò que atresorava aquest fons.

Han estat aquests darrers anys prou profitosos per a l'edició de llibres biogràfics de vendrellencs rellevants. L'any 2015 va sortir a la llum "El fons documental d'Antoni Ollé Pinell (Barcelona, 1897-1981) a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès" d'Immaculada Socias i Esther Alsina. L'abril del 2017 sortia l'estudi "Ramon Ramon i Vidales, una mirada vilatana (El Vendrell, 1857-1916)" de Neus Oliveras. Just un any després, l'abril del 2018, apareixia l'edició "Vida i obra dels germans Ramon i Vidales, una família d'impressors del Vendrell", basat en un estudi del malaguanyat Manuel Bofarull —el senyor Bofarull— i amb la participació de Nativitat Castejón, Pere Ferrando i Joan Solé. L'octubre del 2019 era el torn de "Benvingut Socias Mercadé (1877-1952), un músic vendrellenc per descobrir" de Nativitat Castejón. I ara ens

congratulem de l'aparició d'aquest darrer volum dedicat a Joan Ramon i Soler.

Tots aquests títols tenen diferents denominadors comuns. A part d'estudiar destacats personatges vendrellencs o vinculats amb la vila, hi trobem la voluntat divulgadora de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès a través dels respectius llegats que han estat ingressats a aquesta entitat, una manera explícita de donar el toc d'alerta a les famílies que atresoren documents d'avantpassats a les cases perquè cedeixin o donin aquests papers a l'Arxiu abans que desapareguin per sempre, ja que és aquí el punt de partida pel seu estudi i divulgació, com ha succeït en els casos que acabem de ressenyar. I un altre tret comú és la mateixa edició, impresos amb el mateix format i per la més que centenària Impremta Ramon del Vendrell, que els confegeix l'aspecte de gairebé com una col·lecció.

Joan Ramon i Soler era cosí germà dels germans Ramon i Vidales, nascut el 1851, per tant coetani dels seus cosins. A través de la documentació existent a l'Arxiu, la seva autora, Neus Oliveras, llicenciada en filologia anglesa i catalana i professora de literatura i arts escèniques, va situant el personatge a l'època que el va tocar viure. En primer lloc, el seu vessant professional, com a farmacèutic; el seu establiment situat al carrer de les Garrofes era un petit cenacle on passaven diferents personatges del moment, i no pas per rebre consells d'apotecari.

El seu vessant literari, majoritàriament a través de la poesia, és estudiat a través de la seva obra localitzada, ja sigui publicada a diferents mitjans de l'època, com la que roman inèdita al seu fons documental. La gran quantitat de cartes que aplega el seu fons ens descobreix detalls i dades de personatges de primer nivell, com el polític Jaume Carner, tractant aspectes relacionats amb el catalanisme i el republicanisme i la seva implantació a la vila, o el dramaturg Àngel Guimerà, amb qui majoritàriament intercanviaran temes relacionats amb l'organització del Certamen Científic Literari que va tenir lloc durant la festa

major local del 1887 i del qual Guimerà en serà el president i Joan Ramon el secretari.

Les inquietuds literàries de Ramon, però van seguir altres camins, organitzant vetllades literàries, festes benèfiques i commemoracions diverses. Seu és el primer llibre editat al Vendrell, “Quadros del Natural, poesies festives”, editat el 1889. I fins i tot va fer alguna petita incursió al món del teatre. A part, fou corresponsal en diferents publicacions com ara al diari “La Renaixensa”.

El llibre repassa, en capítol propi, l'impacte que li va causar a Joan Ramon el viatge realitzat a París el 1889 durant l'Exposició Universal, junt amb altres expedicionaris del Vendrell (Ramon Mayner Socias) i de l'Arboç (Joan Roquer Martí). També és rellevant el capítol dedicat als projectes musicals i els seus contactes amb Carles Casals, pare de Pau Casals, Benvingut Socias, Manuel Romeu Guimerà i la Societat La Lira Vendrellenca.

El llibre es tanca amb una petita joia: l'estudi del teixit associatiu del Vendrell al darrer terç del segle XIX, tot aprofitant la documentació del fons de Joan Ramon i complementat amb la consulta de la premsa del moment i altres estudis, un treball que encara no havia estat tractat amb la profunditat realitzada per Neus Oliveras. La visió d'aquell Vendrell es complementa amb la transcripció dels articles del mateix Joan Ramon a la premsa vendrellenca on es relacionen els comerços, indústries i oficis existents als darrers anys del segle XIX.

Joan Ramon i Soler va morir jove, a 49 anys, el 1900. Ja l'any 1928 hom reclamava a l'Ajuntament una galeria de fills il·lustres, amb la seva inclusió. Avui, 2021, no té ni un vial públic que honori la seva memòria. Sort tenim de treballs com el que ens ocupa...

Pere Ferrando Romeu

CITACIONS I [E]VOCACIONS. GLOSSARI

Fontxo Blanch

Silva editorial. Tarragona 2020

Fontxo Blanch, durant tants anys professor a l'institut vilafranquí que porta el nom de l'autor del glossari al qual fa esment el títol, no és un autor de lectura fàcil. Tampoc ho és aquest recull de notes esparses en quaderns manuscrits que, tot i la pauta breu de la glossa, cal llegir amb pausa perquè, com ens diu el mateix autor, un llibre no sempre ha de ser un got d'aigua, sovint convé que sigui un licor.

Blanch pren com a justificació de gairebé tots els comentaris una frase d'altri, i a partir d'ella el comentari que encapçala un títol, una sola paraula però més d'una seixantena encara no en vuitanta pàgines i ordenades estrictament en ordre alfabètic, una paraula que no ens diu gran cosa, ben just apunta. Com en el glossari orsià, la brevetat sembla prou treballada i poc contundent per dificultar una interpretació àmplia del pensament de l'autor escampat a bocins en detalls. La pauta arriba potser en la citació triada, tot i que és també molt diversa: escriptors, poetes, historiadors, científics o polítics, però també castellans, filòsofs o cantautors, tot prou barrejat que així és la vida. Com va remarcar Jesús Gómez en la presentació del llibre a Vilafranca el juny del 2021, tot just superada una de les onades pandèmiques, es tracta d'un llibre profund i dens, plural i exigent; sempre amb la veu inconfusible del seu autor i els paisatges íntims de la seva ànima, per les seves circumstàncies i els seus idearis vitals, polítics i pedagògics. També es va dir, i resulta evident, que el text vol ser un acte de reconeixement a molts, amb noms i cognoms -que Gómez diu haver comptat en nombre superior als sis-cents- amb una perspectiva sempre oberta, que convida a pensar, a dibuixar itineraris.

J.S.B.

LA MORT DEL PRÍNCEP. FICCIÓ, LITERATURA I REALITAT HISTÒRIA A IL GATOPARDO

Jordi Romeu

Ed. Pagès. Lleida 2020

Aquest assaig, guardonat amb el 36^è premi Josep Vallverdú, ens proposa des de les pàgines de la novel·la de G. T. de Lampedusa una aproximació al que, al segle XIX, va ser la formació d'una nova elit social en la conjunció d'interessos de la vella aristocràcia i la nova classe emergent, la burgesia, un fenomen interessant també en la mesura que es va donar, potser més parcialment, al Penedès, de manera que a casa nostra trobarem, a la baixa, noms de ranci ressò com els Alfarràs, els Ravella, els Magarola o els Sarriera, al costat de famílies emergents com els Freixas o els Milà de la Roca. Si a les terres italianes la decadència de l'antic règim va ser en bona part -com analitza Romeu- el resultat de la indolència conreada durant generacions, potser també aquí hi va pesar el fet de deixar terres i propietats en mans de parcers i rabassaires per anar a fer vida a ciutat on l'aristocràcia rural, potser no tant en la del Penedès costaner, hi volia trobar nous camins de promoció o manteniment de la posició social.

Les pàgines del llibre ens mostren una prosa acollidora, que sap jugar amb la nota irònica, discreta sempre, que permet la comparació de temps diversos i contrades un xic allunyades tot i compartir la Mediterrània; ens proposen també referències les imatges de la pel·lícula de L. Visconti, una història, de la península italiana al segle XIX, que sovint ens porta referències de casa: els enterraments sense mort (com fou el cas del bisbe Morgades a Vilafranca), o el paper dels pagesos, allí lliurats a un aixecament liberal que els prometia el repartiment dels béns comunals a desamortitzar i aquí amics de les carlinades amb cabdills com el Carboner de la Bisbal o el general Miret de la Granada. A una banda i altra, però, la burgesia, com remarca l'autor, va construir el patrimoni a base d'astúcia, falta d'escrúpols, desafiament a les lleis,

inexorabilitat, sort i agosarament, o com a mínim d'acord amb el pragmatisme.

La prosa de Jordi Romeu, brillant, entenedora, de lectura agradosa i amb el contrapunt d'expressions populars que apreciem quan hem de doblegar la carcanada, apunten sovint a la nota subtil -amb goig en la imatge metafòrica del gos dissecat i finalment defenestrat- i fan de les línies del llibre un exercici de divulgació històrica prou allunyada dels estudis saberuts de dades, citacions textuais i notes a peu de pàgina. En definitiva, una labor de comentaris sobre la societat d'altre temps, tot i que prou recent encara en la incidència de dimensió europea sobre el nostre present. Romeu és un assagista molt llegit, farcit de referències, literàries o no, que ha rastrejat la petjada de l'obra de Lampedusa, d'aquí que el llibre sigui *-rara avis-* el resultat d'anys de feina i també de reflexió sobre el que diuen uns i altres.

En cloure la lectura ens preguntem si una novel·la com la de Lampedusa no pot tenir una certa equivalència amb aquell Penedès rural del segle XIX, un indret sotmès a sotragades bèl·liques de tota mena com a peatge pel seu caire de plana de pas entre el nord i el sud, una terra que només va donar obres de prosa costumista, aquella idíl·lica que li servia a Torras i Bages per promoure el seu cristianisme pairalista i rural. Jordi Romeu acaba arrodonint-ho amb la proposta de deixar de llegir la història en clau de futur imperfecte, sense data de realització, i començar a pensar en la millor manera d'anticipar-lo, actuant sobre el present.

J.S.B.

EL LLIBRE DE LA BLEDA

Lluïsa Termens Santa i Roger Benito Julià

Ajuntament. Sant Martí Sarroca. 2021

Una presentació -de llibre- a la Bleda

El títol d'aquesta modesta col·laboració té un doble sentit. D'una banda, constatar que al migdia del dissabte, 18 de setembre, fou presentat al barri de Sant Martí Sarroca més proper a Vilafranca un llibre —"El Llibre de la Bleda"— del qual en parlarem i se'n parlarà; i de l'altra, que l'acte que va acomboiar l'oferiment de l'obra a l'escollida pairalia local —una presentació que, es pot ben dir, va ser "de llibre"— va fregar la perfecció. Una "*mise en scene*" que va comptar amb la complicitat de tots els que hi van participar, des de la conductora del cerimonial, una esplèndida Jordina Biosca, que va destil·lar professionalitat, adobada amb gotetes d'humor i que ens va delectar en el tram final amb una narració inèdita, ben tramada i interpretada amb una grapa descomunal, fins a les intervencions (parlaments) de diverses personalitats presents, d'entre les quals excel·liren les de l'incombustible Joan Solé Bordes —autor del pròleg del llibre—, del batlle de Sant Martí Sarroca, Josep Maria Padullés, o de la regidora de cultura del municipi, Sònia Jansà, que fins i tot va sorprendre els assistents interpretant un bolero, amb la flauta travessera, acompanyant el quartet David Miret, que va anar amenitzant profitosament la vetllada en distintes etapes, amb el segell i l'eficiència que li són consubstancials. En resum, una hora llarga que se'ns va fer ben curta per l'excel·lència de tot el seguit d'episodis que es van anar succeint en el decurs de la presentació.

I què no haurem de dir del llibre, aquesta obra monumental que la pedagoga Lluïsa Termens, originària i veïna del barri, paradigma de la discreció i la bonhomia, ha anat confegint durant els darrers anys, a redós de les seves vivències personals i a recer dels contactes sovintejats amb algunes de les iaies (també algun jaio) amb qui ha compartit

reunions i tertúlies, indispensables per tal que la múltiple informació recollida pogués derivar en un compendi el més exhaustiu possible i a l'abast i l'interès de totes aquelles persones que viuen i/o han viscut en aquest terror tan nostrat, a l'ombra del llegendari castell de la Bleda, de la capella de Santa Maria o de la més moderna Torre de les Aigües que domina la plana que s'ofereix als seus voltants. Ha estat la seva, ens consta, una tasca certament impagable, feta amb tota l'afeció i tota l'amorositat que només una persona directament implicada en la vida i la quotidianitat del barri podia oferir. No és d'estranyar el quòrum del voltant d'un parell de centenars de persones que ens vam aplegar al Centre Cultural i Recreatiu del nucli de la Bleda, un llogaret que no destaca precisament per la seva demografia; i ho vam fer no solament per gaudir de l'acte, sinó també per manifestar el nostre reconeixement a la Lluïsa per la magnífica activitat desplegada —caldria afegir encara que ha comptat amb la contribució de l'historiador local Roger Benito— i testimoniar-li el nostre afecte més sincer, a més d'unir-nos a la gratitud dels seus convilatans que s'ho passaran d'allò més bé, n'estem segurs, tot resseguint les pàgines d'aquesta petita epopeia secular, carregada d'anècdotes i records i plagada de sentiments. Els mateixos sentiments que va mostrar l'autora, amb paraules carregades d'emoció, en explicar-nos tota la gestació del llibre, per tal d'arribar a una fita que ha fruitat en un sumari d'història viva i que haurà de ser una eina imprescindible a l'hora d'estudiar la vida i els costums dels nostres avantpassats en un dels ambients rurals més escollits del nostre estimat Penedès. El llibre, editat i patrocinat pel consistori martinenc, ha estat repartit gratuïtament, no solament als que n'han estat col·laboradors, sinó també a tots els afortunats veïns de la Bleda.

Eloi Miralles Figueres

PARAULES AL VENT

Armand Beneyto

Andana. Vilafranca 2021

L'autor d'aquesta novel·la és un personatge singular, un home que tot i els anys no ha perdut mai aquelles inquietuds i aquell optimisme vital que des de la joventut l'han portat a participar i liderar constants activitats relacionades sobretot amb la música i la literatura, que a l'hora de la veritat ambdues van pels mateixos camins. La seva biografia, que consta una mica a la contracoberta del llibre, ha estat relacionada sempre amb entitats, amb la vida social i també esportiva al voltant de nombroses societats vilafranquines i amb la música i la literatura que comentàvem. Bon cantant i excel·lent rapsoda o recitador, tot aquest acostament d'Armand Beneyto a la literatura i la música es basa en un punt de vista popular i senzill, de tradició, d'aquí la seva participació en corals claverianes, en grups d'havaneres, en espais de televisió o en corals sacres, o el seu llibre sobre la història de les caramelles al Penedès, o quan va portar a terme un aplec extraordinari d'expressions populars, locucions i frases fetes publicades en un volum, junt amb molts altres treballs, dedicat a la llengua de casa nostra, al que en diem el parlar penedesenc.

"Paraules al vent" és, com reflecteix perfectament la seva portada, un llibre net, clar, una novel·la entenedora, amb un argument i una lògica, amb una base històrica; en definitiva una novel·la que no et fa ballar el tupí. Hi ha molts autors que el que fan és marejar la perdiu, de manera que un acaba la lectura amb la sensació que li han pres el pèl... i els quartos. Això no passa a les pàgines d'aquest llibre, però tampoc estem davant una rondalla simple i senzilla amb quatre parauletes per passar l'estona, ben al contrari, cal pensar una vegada i una altra en la quantitat d'hores que l'autor hi havia d'haver invertit per aconseguir una prosa neta, viva, directa, que no sembli carrinclona, però que sàpiga reflectir en cada moment la situació i l'estat d'ànim del seu

protagonista. Són reflexions variades que ens parlen de l'existència humana, el resultat de les experiències de la vida. En alguna ocasió és interessant com l'autor combina la perspectiva exterior i interior, del paisatge als pensaments del personatge, de manera que un i altre s'interrelacionen i no sempre en el mateix sentit.

Es tracta d'un narrador en tercera persona que coneix el passat dels personatges, però que ben sovint dona pas a la veu del protagonista, a les paraules del pensament d'un jove que va entrar a la presó amb vint anys i en surt un quart de segle després, justament quan comença la novel·la. El personatge obre als 45 anys un nou capítol de la seva vida i revisa els fets del passat per solucionar la situació vital que li va arruïnar l'existència. En definitiva, una novel·la amb argument, una novel·la vital, amb un vocabulari ric i divers, però no pas enfarregat, una novel·la que encomana aquest goig de viure i de solucionar els problemes que, de vegades amb desagradables sorpreses, la vida ens té reservats. Un argument amb intriga, amb cadàvers i policies

La prosa de l'Armand té un caire obert i proper que s'observa igualment en el plantejament del llibre en capítols breus en la seva majoria –i amb títol cada un, un recurs clàssic que tots coneixem de llibres com el Quixot o Tirant lo Blanc, però que avui en dia és un anacronisme que no utilitza ningú, benaurats els que encara s'esforcen a posar títol als capítols i ser anacrònics-, capítols que aporten imatges o pinzellades dels diversos moments de la trama, sense barreges, de manera que el lector rep la informació pas a pas, els fets i també el pensament del protagonista en cada una de les situacions en les que es troba, en el que és un dibuix psicològic ben treballat i amb algunes sorpreses.

J.S.B.

EL FERROCARRIL DE VILANOVA I LA GELTRÚ A BARCELONA. 140 ANYS DE L'ODISSEA DE GUMÀ I FERRAN

Frederic Ràfols

Efadós. Vilanova 2021

Un volum magnífic i ben complet de gairebé tres-centes pàgines, amb un complet aplec fotogràfic, que ressegueix l'aventura del ferrocarril arran de mar, la dèria d'en Gumà i Ferran. Treball amplíssim i de llarga gestació que no ha pogut esperar una dècada per celebrar el segle i mig ferroviari de Vilanova i que, dissortadament, no podrà comptar tampoc amb el seu autor que pocs dies després de presentar el llibre al Museu del Ferrocarril, ens deixava de forma ben sobtada.

Com és de suposar, aquest treball s'enceta amb l'estudi biogràfic dels Gumà, la seva labor empresarial en l'entorn de la Vilanova industrial del XIX, l'estada de Gumà i Ferran a Cuba i el seu retorn a la vila nadiua. Un altre apartat, també resultat d'una notable labor de recerca, analitza els antecedents ferroviaris vilanovins i el plet amb Martorell o l'arribada del ferrocarril a Tarragona per la línia de Vilafranca, amb gràfics i dades -i fotografies de l'època reproduïdes amb molta cura i generositat de mida- que remarquen l'empenta industrial vilanovina i la necessitat de millorar les comunicacions, però també les diverses crisis econòmiques en les línies ferroviàries, totes elles de capital privat, mentre es feien nous projectes per arribar sobre vies a Barcelona, fins al de Valls a Vilanova de finals dels anys setanta i l'empenta que va rebre a la capital del regne de la mà de Víctor Balaguer.

Vilanova no es resignava a mantenir perduda una guerra que havia tingut un primer capítol amb victòria vilafranquina (i vendrellenca de passada, com a observadora) el 1865, però el Garraf feia el projecte complex i costós. Es va tirar endavant amb suports econòmics d'una banda i altra, en base també als bons contactes que Gumà tenia amb els catalans hisendats de Cuba. Hi havia igualment el tema de la concessió de la línia fins a Madrid i ben aviat la fusió amb l'empresa dels

ferrocarrils de Valls a Vilanova i Barcelona (VVB) en uns anys que Narcís Oller va retratar magistralment en la seva novel·la *La febre d'or*, retrat dels moviments comercials i especulatius vilanovins en el que ara en diríem una bombolla financera. El tema va acabar com el rosari de l'aurora, però Gumà va aconseguir el seu objectiu, de manera que el llibre ressegueix igualment l'absorció de la línia per TBF i les iniciatives posteriors fins entrat ja el segle XX. Com escriu l'autor en unes notes d'epíleg tot fent referència a Vilanova i la Geltrú "...la història sempre amagarà on hauria arribat la ciutat sense la il·lusió, l'encaparrament, l'audàcia i l'aposta amb el seu patrimoni de gent com Francesc Gumà i Ferran que arborà en primera persona la bandera per congrega els cabals i entusiasmes suficients per foradar el Garraf. Bastants hi perderen fortuna; la guanyaren Vilanova i el país".

J.M.L.

L'ALÈ DE DIONÍS

Joan Cuscó Clarasó.

Neopàtria. Alzira. 2020

Sobta, d'entrada, el poc ressò que ens sembla que ha tingut aquesta edició. Certament, parlem d'un llibre discret en una edició discreta quan també en el món de la publicació de llibres hi ha qui sap aplicar a un treball relligat tota mena de glosses i remarques sovint poc o gens merescudes. Aquest treball de Joan Cuscó, a mig camí entre la filosofia, l'enologia, la gastronomia, la música i els clàssics, ha passat gairebé desapercebut en relació amb el ressò que creiem que mereix. L'edició és igualment simple, neta, cada apartat dels vint-i-cinc que el conformen s'obre amb un títol simple i, més curiós encara, l'índex final no indica la pàgina.

A l'hora de la veritat, però, ens trobem amb un treball exquisit, fet amb l'acompanyament d'una copa de bon xarel·lo del Penedès, en un

exercici complex però alhora entenedor i obert als que mai no hem aconseguit entrar en els profunds camins del pensament humà. Una obra de gestació lenta i amb voluntat de transcendir el camí d'una disciplina intel·lectual o altra per oferir una perspectiva oberta, reflexions, sovint de la mà dels clàssics, de lectura agradable per a tots aquells que gaudim del vi a la taula, de la música com espectadors i de la filosofia d'estar per casa. D'aquí que l'autor afirmi que el seu l'esforç lletraferit ha tingut en aquest treball tres impulsos: l'històric, el cultural i el contextual ara que el vi ha vist com li apareixien nous consumidors i interessats pel seu món.

D'alguna manera Cuscó ens proposa paral·lelismes entre un vi i un llibre. No hi ha cap vi igual, l'any, la collita i tantes característiques ens donen obres amb variants que van molt més enllà de l'homogeneïtat del producte industrial. A més, l'autor ens recorda que acostar-nos a un vi és sempre un exercici d'aprenentatge, aprenentatge personal i comunitari, un exercici de diàleg, d'aquí que creiem obligat el record d'aquelles sessions de tast que, a les acaballes del segle XX, havia dirigit l'enyorat amic Josep Maria Grimau Gol, sessions que ens mostren la seva infinita capacitat de traduir en paraules les sensacions derivades de cada copa de vi. Un aprenentatge en comú i en diàleg que, com tot en la vida, ens veu variar de percepcions i fins i tot de gustos amb el pas dels anys, com aquell llibre que havia fet les nostres delícies fa algunes dècades i que ara, amb les mateixes pàgines, la mateixa tinta i el mateix relligat, ens cau de les mans.

Afirma Cuscó que el vi ens acosta a la història, també al món dels clàssics que ell coneix prou bé, amb constants citacions que van dels grecollatins fins als enòlegs dels nostres dies. I com a home de filosofia no pot deixar d'apuntar que el vi és una gran metàfora de la vida, també amb les seves misèries habitualment derivades dels aspectes econòmics que condicionen el tema. En definitiva, un treball excel·lent en un volum humil, una petita joia exquisida, de factura lenta i perspectiva aprofundida que en la brevetat dels seus capítols ens proposa el gaudi

sense pressa, obrir l'edició per qualsevol d'aquests apartats i aprofundir en un tast sense condicions però amb complicitats.

J.S.B.

NOTAS PARA UNA HISTORIA QUE NUNCA ESCRIBIRÉ

Juan Marsé

Lumen. Barcelona 2021

Ignacio Echevarria ha preparat i anotat diversos quaderns de notes del novel·lista de les que ens interessen les referències a la seva infantesa i joventut a Sant Jaume dels Domenys i l'Arboç en allò que ell anomena "los luminosos paisajes de la infancia", sense que hi trobem gairebé cap nota interessant sobre els components de la que nosaltres anomenem escola de Calafell i els manuals de literatura castellana denominen escola de Barcelona.

El pes dels records de la infantesa en els darrers anys de la seva vida sembla una evidència i així ho assenyala igualment Echevarria en el pròleg. A les seves notes hi trobem la vella figuera de l'Arboç, el pas del temps, les mosques de Calafell, la bassa on es banyava a l'estiu infantil, el camí blanc, l'àvia Tecla, la bicicleta de la tia Laura, la fonda de l'Arboç, l'ametller de Sant Jaume i, especialment, la imatge fixa de la mirada d'un pardal en un episodi cruel d'infantesa.

Com si volgués congraciar-se amb el Penedès ("me siento comarcal, del Penedès") després d'haver dedicat tota una vida a novel·lar la seva Barcelona, la del barri del Guinardó, aquestes notes passen comptes amb els records dels seus anys d'infantesa, a la vegada que ens aporten records sobre les seves cases d'estiu, a l'Arboç primer i a Calafell més endavant mercès als incentius de l'amic Carlos Barral. Tal i com escriu ell mateix ja a les darreres pàgines, la seva terra és la vinya de garrofer i llibertat.

J.M.L.

**AQUELL ANHEL MAI SATISFET. JOSEP GIMÉNEZ ESTEBANELL. POETA
RIPOLLÈS. 1909- 1969. De Ripoll a Vilafranca.**

Josep Giménez Noguera

Edició de l'autor. Vilafranca 2021

Volum de reconeixement al pare de l'autor, poeta i mestre nascut a la Catalunya vella i traspassat a Vilafranca, amb l'aproximació a la seva poesia i trajectòria biogràfica. Ha estat aquesta una labor no pas fàcil, minuciosa certament en la recuperació de material escrit i publicat, però també entorn de la seva obra inèdita, repescada de quaderns i carpetes sovint sense data i de difícil ubicació, de la que l'autor n'ha fet una selecció de seixanta escrits -poesia i prosa- que permeten que ens acostem a la persona i el pensament d'un autor ara oblidat.

D'entrada, el volum ressegueix les etapes de la vida de Giménez Estebanell, els anys de joventut i formació com a mestre, la dinàmica de la guerra i la immediata postguerra i finalment la seva etapa com a professor a Vilafranca. Amb el suport d'algunes imatges familiars, el llibre fa camí en la trajectòria personal i familiar del personatge i en com aquesta es dibuixa en la seva obra literària especialment marcada per la referència evident sempre de la seva vila de Ripoll, des de les evocacions líriques, del paisatge o íntimes, fins a la concepció de la labor de pedagog. Recordo que fou el mestre i amic Ton Massanell el primer que em va parlar de la poesia de Giménez Estebanell, un dels punts de referència local en aquella vila que el 1951 veia publicar els "Quaderns de poesia" cuinats pel Santacana Tusquelles i el Ton Massanell, que van acollir poemes de l'autor ripollès, composicions en les quals hi jugava el domini de la llengua, però també la musicalitat, la rima de rigor mètric, un esforç per doblegar idees, sentiments i paraules en estructures que fins i tot derivaven en cançons i que ara aquest volum torna a posar al nostre abast.

J.S.B.

TREBALL SOCIAL COMUNITARI A CATALUNYA DE 1960 A 1980. UNA APORTACIÓ HISTÒRICA

Teresa Casanovas Garcia, M. Montserrat Plans Ferrer i Rosa Romeu Tarragona.

Seminari permanent d'història del treball social a Catalunya. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Barcelona 2020

Complet estudi històric d'aquest específic àmbit que ressegueix amb deteniment el treball social comunitari, el marc doctrinal de Càritas i l'entorn socioeconòmic i polític de l'etapa estudiada, que correspon a les darreries del franquisme i els primers anys de la represa democràtica. Una segona part aplega els diversos projectes investigats, amb justificació documental i aplec d'experiències personals. Així M. Montserrat Plans estudia els centres socials existents i també l'experiència de Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Raval i el Gòtic i Teresa Casanovas es refereix al cooperativisme i el treball social i l'experiència al sector de la Trinitat. Un darrer capítol aplega les experiències professionals de treballadores socials, en concret set testimonis que van viure directament la labor en aquells anys. El volum es completa amb una valoració del treball de recerca, conclusions, bibliografia i diversos annexos. Tot plegat una aportació ben interessant i de primera mà al coneixement d'uns aspectes de la història de casa nostra sovint oblidats.

J.S.B.

REVISTA PARATGE

Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària (SCGHSVN) Arxiu Nacional de Catalunya. Sant Cugat del Vallès. n.33. 2020

Volum d'esplèndida i acurada factura que s'obre amb unes pàgines d'homenatge al gelidenc Ramon Rovira i Tobella traspassat el 1919, a càrrec de Juan José Cortés García, president de la SCGHSVN. Entre molts altres aspectes, Cortés recorda el pas de Rovira per aquesta societat a partir del 2007 i en unes circumstàncies certament difícils. Es fa referència igualment a les línies de treball de Rovira: les masies, els seus estudis de genealogia, la seva labor docent, l'estimació per Gelida i una completa referència bibliogràfica. També Maria dels Àngels Espert Clanxet te paraules de record i agraïment per Rovira Tobella i una *tàbula gratulatòria* inclou el nom d'aquells que s'han volgut unir a aquest petit homenatge imprès.

Per altra banda, en aquest mateix número Salvador Llorach Santis publica un interessant treball d'inventari d'escuts heràldics del Penedès, una relació que ressegueix els escuts d'aquest caire de tota mena existents al Penedès històric que cronològicament apareixen a finals del segle XIII i arriben fins a la segona meitat del segle XX, en la seva major part esculpits sobre pedra a prop d'una trentena de poblacions, més els del vilafranquí claustre de Sant Francesc i els existents en sarcòfags penedesencs a vuit poblacions de la nostra terra.

J.M.L.

BUTLLETÍ PENYA FILATÈLICA

Societat de Col·leccionistes. Vilanova. n. 52. Agost 2021

L'entitat vilanovina, com tantes altres a casa nostra, s'ha vist directament afectada per la pandèmia, però ha mantingut entre altres aspectes el seu butlletí com a nexa d'unió amb els afiliats, quaranta pàgines en una edició feta sempre amb bon detall que sintetitza les activitats portades a terme entre 1920 i 1921 i acull igualment mitja dotzena de col·laboracions, entre elles la de Sixte Moral sobre premsa institucional, l'interessant treball d'Enric Jerez referit a les vinyetes de la Guerra Civil Espanyola, altre de Ferrer Serra sobre les vinyetes de Vilanova, un estudi sobre les monedes de Felip V, i encara una aportació de Lluís Eroles a la història postal d'acord amb les peculiaritats que es poden trobar a les col·leccions. Constància i bona feina de la Penya vilanovina que ens plau de ressenyar.

J.M.L.

FONS BIBLIOGRÀFIC

La noia de la caps de fils. Memòries d'un exili no desitjat. Col·lecció Memòries 5.

Remei Oliva Berenguer

Memorial Democràtic. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona. 2021

República a Catalunya: ciutadania i autogovern

Montserrat Duch Plana.

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Memòria Democràtica. Memorial Democràtic. Barcelona. 2021

El Vendrell- L'època daurada: Casals, Fenosa, Guimerà i Nin

Josep Miquel Garcia. Núria Ballester Valven. Àngels Santacana Figuerola. Ernest Benito i Sierra.

Ajuntament del Vendrell. El Vendrell. 2020

Som La Cumpativa. La nostra història des del present.

Lourdes Catà Huguet. Rosa Girals Pros. Ramon Sicart Batet.

La Cumpativa. Llorenç del Penedès. Impremta Ramon. 2021

El món d'avui. Dels feixismes històrics al reaccionarismes postmoderns i els nous populismes. Els reptes de les polítiques de memòria. Núm. 8. (Documents dels Memorial Democràtic)

Oriol Dueñas. Jordi Font Agulló. Maximiliano Fuentes.

Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona. 2021

Les agendas del Tinent Blasi (1939-1942)

Alexandre Blasi Boher.

Memorial Democràtic Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona. 2021

Sant Quirze de Besora (1950-1970) Memòria personal

Albert Tàpias i Portella.

Sant Quirze de Besora. 2007

El viatge a Sant Cugat Sesgarrigues

Mònica Pinyol. Lluís Masachs.

Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues. Sant Cugat Sesgarrigues. 2013

Associacionisme educatiu i cultural. L'Ateneu Obrer i el Círcol Catòlic de Badalona (1879-1936) Col·lecció Terra d'Ateneus.

Jordi Albadalejo Blanco.

Editorial Afers. Catarroja. València. 2017

Martí Jordi i Frigola. Alcalde Republicà de Palafrugell

Olga Palahí.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2019

Miquel Tarradell i Mateu (1920-1995) Cicle en reconeixement de la trajectòria de l'arqueòleg.

Centre de Lectura de Reus, 5 i 8 d'octubre de 2020

Xavier Ferrer Trill (ed). Marta Prevosti (autora).

Edicions del Centre de Lectura de Reus i Arola Editors. Reus. 2021

Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp. Revista Núm 76

Diversos autors . Obra col·lectiva. Àngel Gasol Señorón (Director)

Institut d'Estudis Vallencs (IEV). Valls. 2019

Salut i Justícia Social . Revista Eines. Núm.40

Diversos autors . Obra col·lectiva. Josep Valls (editor). Lluís Pérez (Director)

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2007

Pioneres del municipalisme feminista 1934-1939. [Carpeta] Nativitat Yarza, primera alcaldesa de Catalunya /Justa Goicoechea, primera regidora de l'Hospitalet /Caterina Cases, primera regidora de Molins de Rei /Fidela Renom, primera regidora de Sabadell / Consol Noguerras, primera regidora de Mataró /

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2019

Samuel Morera. Alcalde republicà de Terrassa

Josep Puy i Juanico.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2019

Enriqueta Gallinat . Una republicana barcelonina del segle XX

Josep Maria Tubau i Gallinat.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2018

Pere Cerezo. Entre Girona i Argentina

Jordi Galí i Farrés.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2018

Jaume Aiguader . La nació popular

Manuel Pérez Nespereira.

Fundació Josep Irla. Barcelona. 2018

31è Cicle de conferències . Recull 2015. 700 anys de la mort de Ramon Llull

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella. 2017

Tretzenes trobades culturals Pirinenques. Art i Història al Pirineu. Ceret (Vallespir). 19 octubre de 2016. Actes

Diversos autors . Obra col·lectiva.

Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella. 2017

El canvi climàtic i Andorra

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella. 2017

Andorra, país del pas i de refugi. Homenatge a Lúdia Armengol i Vila

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella. 2016

El sentit del folklore, avui. Vintenes jornades de la Societat Andorrana de Ciències

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella. 2016

Enxaneta. 50 anys d'escola (1968-2018)

Pau Salat Batet.

Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2019

Les colònies escolars. La colònia escolar Turissa

Almudena Villega Espín.

Quaderns d'Estudis Tossencs. Girona. 2006

Notes Núm 33

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Centre d'Estudis Molletans i Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès. 2018

La Cooperativa Agrícola de Bellvei (1959-2009). La història i els seus antecedents. Notes antropològiques

Josep Solé i Armajach.

Celler Agrícola i Secció de Crèdit de Bellvei del Penedès SCCL. Bellvei del Penedès. 2009

XXXIV Sessió d'Estudis Mataronins. 18 de novembre de 2017. Resums de les comunicacions presentades

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Museu Arxiu de Santa Maria. Direcció de Cultura de l'Ajuntament de Mataró. Mataró. 2018

Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Cugat Sesgarrigues

Daniel Sancho Paris.

Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues i Pagès editor. Sant Cugat Sesgarrigues. 2007

Aplec de treballs núm 36 Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Homenatge a la coral Flor de Lis de Montblanc, i a Jaume Felip Sánchez

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Montblanc. 2018

Aguaits. núm 39. Revista d'investigació i assaig. Repressió de guerra i postguerra a la Marina Alta II

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Institut d'Estudis Comarcal de la Marina Alta. Dènia. 2018

L'Aiguadolç. Revista de literatura núm 47

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Dènia. 2018

Fonaments. Prehistòria i Món antic als Països Catalans no 7

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Editorial Curial. Barcelona. 1988

Notes núm 34. L'educació a Mollet Una visió de 150 anys (1845-2019)

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès. 2019

Notes núm 32 El Carnaval de Mollet

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès. 2017

Annals de l'Institut d'Estudis Gironins Vol LIX

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Institut d'Estudis Gironins. Girona. 2018

El sublim i el quotidià dels fars de Catalunya. Paisatge, tècnica, cultura i societat a partir dels àlbums de visites. En el centenari del far de Tossa

David Moré Aguirre.

Centre d'estudis Tossencs. Tossa de Mar. 2017

Diccionari de més de mil mots de la història de Tossa

Carmelo Sallés Fernández. David Moré Aguirre.

Ajuntament de Tossa - Centre d'Estudis Tossencs. Tossa de Mar. 2009

Una estratègia de desenvolupament per als espais rurals de les Comarques Centrals Valencianes

Joan Noguera Tur. Javier Esparcia Pérez. Jorge Cruz Orozco.

Xarxa d'Institucions d'Estudis Comarcals de les Comarques Centrals Valencianes. Gandia. 2005

Quan va néixer el primer estel. Josep Maria Marlès i Bacardit (1912-2004)

Joan Vilaseca i Figueras.

Valls. 2011

Sessió d'Estudis Mataronins. 24 de novembre de 2018. Resums de les comunicacions presentades.

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Museu arxiu de Santa Maria. Mataró. 2019

Els orígens de l'època contemporània. Balanç historiogràfic des dels estudis locals. Homenatge a Josep Fontana

Ramon Arnabat Mata (coord.).

Editorial Afers. Catarroja. València. 2020

Què va ser Palestra?

Lluís Duran.

Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona. 2020

La independència dels països hispanoamericans a través de l'obra de Gil Gelpí Ferro (Tossa 1818 -l'Havana 1887) Navegant, escriptor i periodista

Mario Zucchitello Gilioli.

Centre d'Estudis Tossencs. Tossa de Mar. 2018

¡Muera la muerte! España 1936-1939. Memorias d guerra de un piloto de caza, luchador por la República

Juan Ramoneda Vilardaga.

Centre de Recerca i Documentació Aviació Republicana. Lectio Ediciones. Santa Margarida i els Monjos / Valls. 2010

La fractura militar a la Guerra Civil (1936-1939) El cas de Juan Fernández Fernández

Josep Clarà Resplandis. Antoni Gavallda Torrents.

Propostes Culturals Andana. Vilafranca del Penedès. 2010

Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp

Diversos autors. Obra col·lectiva.

Institut d'Estudis Vallencs (IEV). Valls. 2019

Diccionari biogràfic dels diputats de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)

Enric Pujol i Casademont. Josep Santesmases i Ollé (Direcció).

Gabinet de Premsa i Comunicació de la Diputació de Barcelona. Barcelona. 2019

Baixar a Barcelona. La ciutat i la comunitat recreada a Sarrià

Miguel Doñate Sastre. Raúl Márquez Porras.

Generalitat de Catalunya Departament de Cultura. Barcelona. 2020

Tota pedra fa paret: la pedra seca a Catalunya. Catàleg de l'exposició

August Bernat. Estjer Bargalló. Roger Costa, Roger. Martí Rom (Comissaris)

Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona. 2020

El Pont de Sant Quirze de Besora. Els ponts que han unit el poble i l'altra banda

Joan Solsona i Comas. Víctor Bordas i Paret.

Ajuntament de Sant Quirze de Besora. Sant Quirze de Besora. 2015

Sant Quirze de Besora del 1714 a l'actualitat

Joan Serrallonga i Urquidi.

Eumo editorial. Vic. 1998

Indústria i comerç del suro. Els Torrellas de Tossa (1879 – 1923)

Joaquim Alvarado Costa. Manuel Parejo Moruno.

Centre d'Estudis Tossencs. Tossa de Mar. 2016

L'àvia que perdia les paraules

Pere Martí i Bertran

Fundació el Solà. Calaceit. 2019

Tinc un tanc de joguina

Pere Martí Bertran. Núria Tomàs Mayolas (Il·lustradora).

AKIARA books. Barcelona. 2019

Construint el territori. Arquitectura tradicional i paisatge a Catalunya. Catàleg de l'exposició

Van Geert, Fabien; Estrada Bonell, Ferran (coord) 2021-11-26

Departament de cultura de la Generalitat de Catalunya. Direcció General de cultura popular i associacionisme cultural. Barcelona. 2018

LLIBRES EDITATS PER L' IEP L'ANY 2020

Publicació núm. 221

Estudi d'una àrea degradada de la comarca del Garraf (Catalunya): L'antic abocador municipal en combustió interna de Coll d'en Ferran a Vilanova i la Geltrú (Barcelona. Espanya)

Autor: Josep Antoni Herrera Sancho

Pàgines: 434

Tema: Ecologia

ISBN: 978-84-15017-42-4

Publicació núm. 222

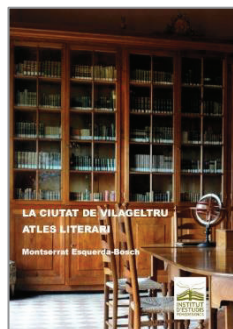
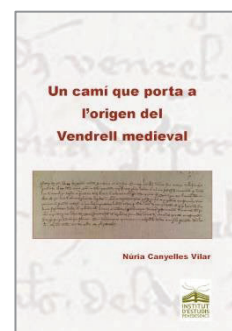
Un camí que porta a l'origen del Vendrell medieval

Autora: Núria Canyellas Vilar

Pàgines: 238

Tema: Història

ISBN: 978-84-15017-43-1

Publicació núm. 223

La ciutat de Vilageltrú. Atles literari

Autora: Montserrat Esquerda Bosch

Pàgines: 460

Tema: Recull literari amb Vilanova i la Geltrú com eix vertebrador

ISBN: 978-84-15017-44-8

Publicació núm. 224

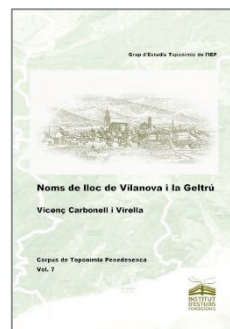
Noms de lloc de Vilanova i la Geltrú

Autor: Vicenç Carbonell i Virella

Pàgines: 551

Tema: Toponímia

ISBN: 978-84-15017-45-5

Publicació núm. 225

Els conflictes del Penedès històric. Actes del IV Seminari d'Història del Penedès

Autors: Diversos autors

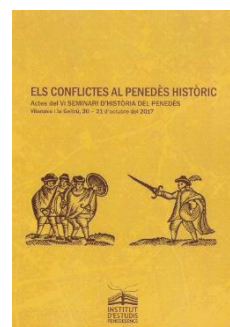
Edició a cura de: Dolors Garcia Martínez. Joan Solé

Bordes. Josep Anton Calvet Butí

Pàgines: 482

Tema: Història

ISBN: 978-84-15017-47-9

Publicació núm. 226

Calendari: Un cop d'ull al nostre ferrocarril

Autors: Diversos autors

Edició a cura de: Comissió de Patrimoni del Vendrell de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Dolors Garcia Martínez.

Pàgines 28

Tema: Història. Ferrocarril.

ISBN: 978-84-15017-46-2

INSTRUCCIONS PER ALS AUTORS

1. **Enviament dels treballs**
2. **Estil**
3. **Citacions bibliogràfiques**
4. **Citacions textuais**
5. **Notes**
6. **Dedicatòries i referències a premis**
7. **Encapçalament de treballs i ressenyes**
8. **Format del contingut**
9. **Abreviatures i símbols**
10. **Revisió per part del Consell redactor de l'IEP i correcció de proves i separates**

1. *Enviament dels treballs*

Per correu electrònic, com a fitxers adjunts, a l'adreça
secretaria@iepenedesencs.org
El tema de missatge ha de ser "col·laboració Del Penedès"

En format físic en Pendrive a la seu de l'Institut d'Estudis Penedesencs, carrer del Banys 11, Vilafranca del Penedès, dins l'horari d'atenció a l'associat. Podeu fer consulta dels horaris al web de l'IEP: www.iepenedesencs.cat o al tel. 669882959.

El termini de lliurament d'originals finalitza el 31 de maig de l'any corresponent al volum de la revista.

El contingut del treball ha de ser original i inèdit, no pot haver estat publicat precedentment, ni estar pendent de publicar; ni en el mateix idioma o en qualsevol altre idioma.

El text pot ser l'ampliació d'una conferència, ponència o comunicació oral, en aquest cas caldrà fer la indicació corresponent en nota al peu.

Les fotografies han d'anar en un arxiu en format jpg, jpeg, png o tiff. Es numeraran i identificaran en una llista. Al text només s'indicarà el número de la imatge. Mai s'han de incloure les imatges dins l'arxiu del text. Han de tenir preferiblement un mínim de 300 ppp per obtenir el millor resultat d'impressió. S'ha d'indicar que és una col·laboració per a la revista *del Penedès*.

Autoria

Cada una de les persones que figuri com a autor haurà d'haver participat de manera rellevant en la redacció de l'article i haurà d'assumir la responsabilitat dels

continguts, per la qual cosa cal que estigui d'acord amb la versió definitiva del treball que s'envia a Del Penedès.

Valoració

El consell editor de publicacions de l'IEP es reserva el dret d'acceptar els originals o rebutjar-los seguint criteris d'originalitat, interès, etc.

2. Estil

Els autors han de lliurar el text en català.

Per facilitar la comprensió dels lectors es demana una sintaxi clara i senzilla, reduint l'ús de frases subordinades.

Es demana que s'utilitzi un llenguatge correcte, respectuós i inclusiu.

3. Citacions bibliogràfiques

Només s'accepta el sistema autor-data. Les referències van entre parèntesis i integrades en el text al llarg del treball, i al final s'especifica de manera sistemàtica la bibliografia.

3.1 La citació

Cita directa:

El nom de l'autor forma part del text:

Només cal incloure, entre parèntesi, la data de publicació del text que se cita

Cita indirecta:

El nom de l'autor no forma part del text:

Cal incloure l'autor i la data de publicació de l'obra, separats per una coma, en un lloc adient de la frase

3.2 La bibliografia

Només s'inclouen les fonts primàries, les que hem llegit per escriure el text.

Només s'admet bibliografia bàsica, és a dir, la corresponent a les obres que se citen en el text.

Tota cita primària que apareix al text, sigui cita directa o cita indirecta, ha de reflectir-se a la bibliografia.

Si coneixem els dos cognoms i el nom, ho posarem complert

Si existeix més d'una edició, cal citar la que correspon al llibre que s'ha utilitzat per fer la consulta.

Si el llibre o la revista citada és una edició de l'IEP, no s'indica població, només l'editorial.

Exemples:

EROLAS BENABARRE, LLuís; SOLÉ BORDES, Joan. 2017. *Història postal i filatèlica de Vilafranca del Penedès*. IEP, p. 152.

ROHEN, J.W.; YOKOCHI, C. i LÜTJEN-DRECOLL, E. 2007. *Atlas de anatomía humana: estudio fotográfico del cuerpo humano*. 6a ed. Madrid. Elsevier Science.

Autor: cognoms en majúscules, nom en minúscula.
Si hi ha més d'un autor es separen per punt i coma (;)
Després del darrer nom es posa punt (.)
Any: en número següent de punt (.)
El títol: en rodona cursiva, seguit de punt (.)
Número d'edició: en número, text en rodona, seguit de punt (.)
Població: en rodona, seguit de punt (.)
Editor: en rodona, seguit de punt (.)
Pàgina: abreviatura p en minúscula, seguida de punt (.)
Número de pàgina: en número, seguit de punt (.)
(Trobareu més informació al web de l'IEP. Llibre d'estil de l'IEP)

4. Citacions textuais

Van sempre en rodona i les citacions breus, les úniques que poden anar inserides en el text, entre cometes, tant si són en català com en una altra llengua. Les cometes s'obren i es tanquen al començament i al final de la citació. Quan les citacions textuais són llargues, van entrades, sense cometes i amb lletra del mateix cos.

5. Notes

Sempre a peu de pàgina i s'indiquen en el cos del text amb crida numérica després del punt.

6. Dedicatòries i referèndies a premis

Apareixen en nota en la primera pàgina (el títol remet a la nota per mitjà d'un asterisc (*)).

7. Encapçalament de treballs i ressenyes

El títol (màxim 80 caràcters) ha de ser en català i en anglès.
El nom i els cognoms de l'autor només al davant en rodona negreta.
A sota es detalla l'adscripció acadèmica o institucional de l'autor. A continuació, correu electrònic de l'autor o autors.

8. Format del contingut

Format de presentació: En word o assimilat, en lletra calibri pas 11 pto, interlineat 1,15 pto, espai abans de paràgraf 0 pto, espai després de paràgraf 6 pto. No s'afegiran salts de línia extres entre paràgrafs. Per les notes a peu de pàgina s'utilitzarà lletra calibri pas 10 pto, interlínia 1, sense espais abans ni després de paràgraf.

Extensió màxima: 50.000 caràcters, inclosos espais, titulars, notes al peu, peus de fotografia, resums i bibliografia

Normes d'escriptura del text:

Majúscules accentuades.

Anys sense puntuació (ex: 1926).

Llatinismes: en cursiva (*et al.*, *in situ*, *ca....*). Cita literal en llatí: en cursiva i sense cometes.

Títol, subtítols: sense punt final.

Segle no s'abreujarà.

Estructura dins el text per marcar diferents nivells:

1 Primer nivell: MAJÚSCULA I NEGRETA

1.1 Segon nivell: Minúscula i negreta

1.1.1 Tercer nivell: Minúscula

Dins el text no hi haurà negretes, majúscules ni subratllats.

Pel que fa a formes de cita, forma de presentar la bibliografia i abreviatures, etc.

9. Abreviatures i símbols

<http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/altres/arxius/abrevia.pdf>

10. Revisió per part del Consell redactor de l'IEP i correcció de proves i separates.

El consell de redacció llegirà els treballs aportats i valorarà i us comunicarà la seva decisió amb els comentaris adients, si és el cas. Aquesta decisió no compromet l'Institut d'Estudis Penedesencs que es reserva el dret de publicació del material rebut d'acord amb les possibilitats materials d'edició de la revista *Del Penedès*.

Acceptat un treball, es farà una primera revisió i el text es retornarà a l'autor/auteurs si no s'ajusta a les normes i llibre d'estil o cal fer correccions al text o a les il·lustracions.

Els autors podran revisar la primera prova de l'edició i retornar-la dins els termini màxim de 5 dies.

Les modificacions no podran alterar substancialment la paginació i es limitaran a errades ortogràfiques, numèriques o d'altra índole. Si l'autor no efectua les correccions dins el termini, s'entendrà que aquest accepta el text definitiu.

Més informació al llibre d'estil de l'IEP disponible a
www.iepenedesencs.cat

DEL PENEDES no es fa responsable de la informació o dels continguts d'altres pàgines web a les quals remet o amb les quals enllaça.

DEL PENEDES no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades pels seus col·laboradors i articulistes.

Les activitats i publicacions 2021 han comptat amb el suport i els convenis amb :

Entitat membre de:

I amb acord amb:

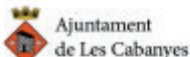

Convenis de col·laboració cultural amb

En conveni amb:

Amb acord amb:

DEL PENEDÈS

Núm.37

Any 2021